

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Наконечна Анна Олександрівна

Прим. № 1

УДК 727:373](100+477)(043)

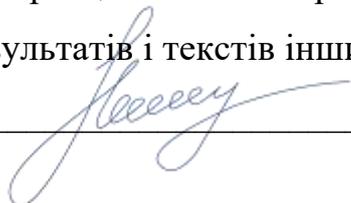
ДИСЕРТАЦІЯ
«ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ШКІЛЬНИХ ПАНСІОНІВ»

191 – «Архітектура і містобудування»

19 – Архітектура та будівництво

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.О. Наконечна

Науковий керівник:
кандидат архітектури, доцент
Давидов Анатолій Миколайович

Київ – 2026

Анотація

Наконечна Анна Олександрівна. Принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з архітектури та містобудування за спеціальністю 191 «Архітектура і містобудування» – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ. 2026.

Дисертаційне дослідження присвячено розробці та визначенню принципів архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів як нового типу громадських будівель, що поєднують міжнародні тенденції з національними умовами, вимогами освіти та викликами повоєнної відбудови.

У вступі подано загальну характеристику дисертації: обґрунтовано актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами кафедри, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи та межі дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення та результати апробації.

У першому розділі **«Сучасні тенденції та практичний досвід архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів»** проаналізовано історичні передумови виникнення шкільних пансіонів, трансформацію їх архітектурно-просторових моделей, сучасний нормативний контекст та глобальні тенденції розвитку освітніх комплексів. Визначено недоліки існуючої мережі інтернатів України та обґрунтовано потребу в оновленій типології пансіонів. Встановлено, що реформування законодавчої бази (зокрема, закони «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та зміни до ДБН) юридично закріпило перехід від застарілої типології «школа-інтернат» до нової типології «шкільний пансіон», яка передбачає створення безпечного, інклюзивного та комфортного середовища проживання, наближеного до сімейного. Дослідження процесів реформування шкільної мережі виявило, що укрупнення сільських шкіл, створення опорних закладів та розвиток мережі профільних ліцеїв

(мистецьких, спортивних, наукових, військових) об'єктивно формують запит на нову архітектуру шкільних пансіонів. Визначено, що в умовах воєнного стану, внутрішньої міграції населення та руйнування освітньої інфраструктури, пансіони набувають стратегічного значення не лише як місця проживання, а як інструмент забезпечення безперервності освіти, соціального захисту та психологічної стабілізації дітей, зокрема внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано соціальні, законодавчі, містобудівні та педагогічні передумови виникнення й розвитку шкільних пансіонів в Україні. Узагальнено результати аналізу наукових досліджень, нормативної бази, публікацій та практики формування шкільних пансіонів в Україні та освітніх комплексів з пансіоном за кордоном, визначено ступінь вивченості об'єкта та прогалини у теорії. Проведено аналіз зарубіжного досвіду організації навчально-житлових комплексів. На основі порівняння планувальної організації інтернатних закладів та зарубіжних пансіонів, сучасних програм освітньої реформи та вимог сталого розвитку обґрунтовано необхідність формування нового типу освітньо-житлового середовища для проживання школярів в Україні. Запропоновано багаторівневу класифікацію шкільного комплексу з пансіоном, яка вперше систематизує цей комплекс за сукупністю таких ознак: формою власності (державні, комунальні, приватні, корпоративні), місцем розташування в структурі населеного пункту, типом здобуття освіти, режимом функціонування та характером взаємозв'язку між школою та пансіоном.

У другому розділі «**Методи та моделі формування функціонально-планувальної організації пансіонів у складі шкільних комплексів**» обґрунтовано методичні засади дослідження та розкрито структуру комплексної методики дослідження функціональних, планувальних, композиційних особливостей шкільних пансіонів, що поєднує історико-теоретичний, типологічний, порівняльно-аналітичний, структурно-графічний методи, а також метод абстрагування та узагальнення. У роботі здійснено системний аналіз факторів, що впливають на формування архітектурно-планувальної структури пансіонів: містобудівних, кліматичних, інтеграційних, функціонально-

планувальних, освітньо-організаційних та соціально-психологічних. Визначено їхній взаємозв'язок і ступені впливу на параметри будівлі, внутрішню структуру житлових блоків, організацію спільних просторів, рекреаційних зон та інфраструктури.

Систематизація досвіду проектування та перспективні концепції стали основою розробки трьох базових моделей взаєморозміщення школи та пансіону, що визначає їх просторово-функціональну організацію. Інтегрована модель, коли пансіон є структурною частиною шкільної будівлі; кампусна модель, де пансіон та школа розміщуються як окремі об'єкти на спільній території; автономна модель, де шкільний пансіон розташовано за межами шкільних комплексів, є автономною будівлею з власною територією та може обслуговувати один або різні навчальні заклади. Сформовано схему функціонально-планувальної організації шкільного пансіону на основі аналізу сучасних підходів до організації освітнього середовища. З'ясовано, що функціонально-планувальна організація шкільного пансіону базується на комплексній взаємодії основних, супутніх та додаткових функцій. Визначено, що основними функціональними зонами є житлова та рекреаційна зони, до яких входять кімнати проживання з вбиральнями та загальні вітальні. Блок супутніх функцій забезпечує побутові потреби: приміщення кухні, зал для харчування, приміщення охорони, пожежний пост, приміщення адміністрації, господарські приміщення. Додатковими функціональними зонами можуть бути навчальні приміщення, бібліотеки, концертні зали, приміщення для занять спортом.

У третьому розділі «**Архітектурно-планувальна організація шкільних пансіонів**» на основі проведеного дослідження сформульовано та визначено систему принципів і прийомів архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів, які забезпечують створення безпечного, комфортного, адаптивного та педагогічно доцільного середовища проживання учнів. Визначений принцип гурткового планування просторової структури передбачає забезпечення балансу між індивідуальним та загальним. Принцип поліфункціональності простору проживання та обслуговування передбачає, що простір та функціонально-

планувальна організація пансіону не можуть бути статичними, оскільки діти перебувають у ньому цілодобово. Принцип інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів передбачає можливість змінювати саму архітектуру внутрішнього простору, конфігурацію, обладнання за допомогою каркасної схеми та ненесучих перегородок, змінних систем освітлення та опорядження. Принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури передбачає створення умов безпеки, інклюзивності, безбар'єрності, сприяє формуванню довірливого середовища в шкільному пансіоні, через відповідну функціонально-планувальну організацію, інженерні системи, вибір опоряджувальних матеріалів, кольорової гами, обладнання та меблів.

Було сформовано прийоми архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів. До першого принципу гурткового планування просторової структури визначено наступні прийоми: формування житлових блоків (гуртків), прийом формування модульної об'ємно-просторової структури, прийом формування відкритих рекреаційних просторів (дворів), прийом використання каркасних конструктивних систем для забезпечення варіантності планування простору. До другого принципу поліфункціональності простору проживання та обслуговування – прийом взаємозаміни просторів загального користування та прийом поліфункціонального використання загального простору гуртка. До третього принципу інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів – прийом використання мобільних меблів, легких конструкцій і варіативного освітлення, прийом створення інклюзивного дизайну, прийом впровадження варіативних сценаріїв використання простору, прийом візуальної динаміки та сенсорної підтримки середовища. До четвертого принципу забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури – прийом створення емоційно-підтримувального середовища, прийом формування багаторівневої системи приватності, прийом персоналізації середовища, прийом створення світло-кольорового комфорту. Запропоновано теоретичні моделі формування планувальних рішень, що враховують освітні

програми, режим функціонування пансіону, потреби різних вікових груп, соціальний контекст і містобудівні умови. Розроблено моделі функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів різних типів. Встановлено типи внутрішніх систем зв'язків між функціональними зонами, визначено параметри житлових блоків, спільних просторів, рекреаційних і навчальних зон. Розроблено основні архітектурно-художні й композиційні особливості проектування шкільних пансіонів. Запропоновано рекомендації щодо архітектурно-композиційних рішень. Розглянуто перспективи розвитку мережі пансіонів у контексті освітньої реформи, інклюзивної політики та відновлення країни після воєнних дій.

У результаті наукового дослідження сформовано загальні висновки. Доведено та обґрунтовано, що шкільний пансіон є новим типом громадських будівель, що вимагає особливих підходів до формування архітектурно-просторової організації. У результаті аналізу сформовано класифікацію будівель типу «шкільний пансіон», розроблено структуру його функціонально-планувальної організації. Науковим дослідженням розроблено та визначено принципи та прийоми архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів, які забезпечують раціональність архітектурних рішень, безпеку та психологічний комфорт для проживання школярів.

Ключові слова: архітектура, архітектурне планування, архітектурне проектування, архітектурне середовище, архітектурно-планувальна організація, інклюзивність, житлова архітектура, освітній комплекс, планувальне вирішення, сталий розвиток, тимчасове проживання, типологія, шкільний комплекс, шкільний пансіон.

Abstract

The dissertation research is devoted to the development and substantiation of the principles of architectural and planning organization of school boarding houses as a new type of public building that integrates international trends with national conditions, educational requirements, and the challenges of post-war reconstruction. The work addresses the transformation of the traditional boarding school model into a

contemporary educational and residential environment that meets current legislative, pedagogical, social, and urban development demands.

The introduction presents a comprehensive overview of the dissertation. It substantiates the relevance of the topic in the context of educational reform and spatial transformation of Ukraine's school infrastructure, and establishes its connection with the scientific programs of the department. The research aim, objectives, object, subject, methods, and scope are clearly defined. The scientific novelty of the study is outlined, along with its practical significance and the results of academic approbation.

Chapter One, entitled «**Modern Trends and Practical Experience in the Architectural and Planning Organization of School Boarding Houses**» analyzes the historical prerequisites for the emergence of school boarding institutions and traces the transformation of their architectural and spatial models. The contemporary regulatory framework and global trends in the development of educational complexes are examined. The shortcomings of the existing network of boarding schools in Ukraine are identified, and the necessity of forming an updated typology of school boarding houses is substantiated. It is established that the reform of the legislative framework, including the Laws of Ukraine «On Education», «On Complete General Secondary Education», and amendments to national building codes, has legally formalized the transition from the outdated typology of the «boarding school» to the new typology of the «school boarding house». This new typology provides for the creation of a safe, inclusive, and comfortable living environment close to family conditions.

The study of the reform processes within the school network demonstrates that the consolidation of rural schools, the establishment of hub institutions, and the development of specialized lyceums (arts, sports, scientific, military) objectively generate demand for a new architectural model of school boarding houses. In conditions of martial law, internal migration, and the destruction of educational infrastructure, boarding houses acquire strategic importance not only as residential facilities but also as instruments for ensuring continuity of education, social protection, and psychological stabilization of children, particularly internally displaced persons.

The social, legislative, urban planning, and pedagogical prerequisites for the emergence and development of school boarding houses in Ukraine are analyzed. The results of the review of scientific research, regulatory documentation, publications, and practical experience in Ukraine and abroad are summarized. The degree of scientific development of the object of research is assessed, and gaps in theoretical understanding are identified. A comparative analysis of international experience in organizing educational and residential complexes is conducted. Based on the comparison of the planning organization of traditional boarding institutions and foreign boarding schools, as well as modern educational reform programs and sustainable development requirements, the necessity of forming a new type of educational and residential environment for schoolchildren in Ukraine is substantiated.

A multi-level classification of school complexes with boarding facilities is proposed, systematizing this type of complex according to ownership form (state, municipal, private, corporate), location within the settlement structure, type of education provided, mode of operation, and the nature of the relationship between the school and the boarding facility.

Chapter Two, «**Methods and Models for the Formation of Functional and Planning Organization of Boarding Houses within School Complexes**» substantiates the methodological foundations of the research and presents the structure of a comprehensive research methodology. This methodology combines historical-theoretical, typological, comparative-analytical, structural-graphic methods, as well as abstraction and generalization. A systemic analysis of the factors influencing the architectural and planning structure of boarding houses is conducted, including urban planning, climatic, integration-related, functional-planning, educational-organizational, and socio-psychological factors. Their interrelations and degrees of influence on building parameters, the internal structure of residential blocks, the organization of common spaces, recreational zones, and infrastructure are determined.

The systematization of design experience and prospective concepts forms the basis for the development of three fundamental models of spatial relationship between the school and the boarding facility. The integrated model предусматриває the boarding

house as a structural part of the school building. The campus model provides for separate buildings located within a shared territory. The autonomous model considers the boarding house as an independent building, located outside the school complex, capable of serving one or several educational institutions. A scheme of functional and planning organization of the school boarding house is developed on the basis of contemporary approaches to educational environment design. It is established that the functional and planning organization is based on the interaction of primary, supporting, and additional functions. The primary zones include residential and recreational areas, comprising bedrooms with sanitary facilities and common living rooms. Supporting functions ensure everyday needs and include kitchen facilities, dining areas, security premises, fire safety posts, administrative offices, and service rooms. Additional functional zones may include educational premises, libraries, concert halls, and sports facilities.

Chapter Three, «**Architectural and Planning Organization of School Boarding Houses**» formulates and substantiates a system of principles and design approaches ensuring the creation of a safe, comfortable, adaptive, and pedagogically appropriate residential environment. The principle of cluster-based spatial organization ensures a balance between individual and collective spaces. The principle of multifunctionality of living and service spaces emphasizes that the spatial and functional organization of the boarding house cannot remain static, as children reside in it continuously. The principle of interactivity and adaptability allows for the transformation of internal space, configuration, and equipment through frame structural systems, non-load-bearing partitions, variable lighting systems, and adaptable finishing solutions. The principle of psychological comfort ensures safety, inclusivity, accessibility, and the formation of a trust-based environment through appropriate planning solutions, engineering systems, material selection, color schemes, furniture, and equipment.

Architectural and spatial design techniques for school boarding houses were developed. Within the first principle – the cluster-based planning of spatial structure – the following techniques were identified: the formation of residential units (clusters);

the development of a modular volumetric-spatial structure; the creation of open recreational spaces (courtyards); and the use of frame structural systems to ensure flexibility of spatial planning. Within the second principle – the multifunctionality of residential and service spaces – the following techniques were defined: the interchangeable use of common areas and the multifunctional use of shared cluster spaces. Within the third principle – interactivity and adaptability of living spaces and their individual elements – the following techniques were proposed: the use of mobile furniture, lightweight structures and adjustable lighting systems; the implementation of inclusive design; the introduction of flexible spatial use scenarios; and the incorporation of visual dynamics and sensory-supportive environmental elements. Within the fourth principle – ensuring psychological comfort within the architectural-spatial structure – the following techniques were identified: the creation of an emotionally supportive environment; the formation of a multi-level privacy system; personalization of space; and the provision of light and color comfort. Theoretical models for planning solutions were proposed, taking into account educational programs, the operational regime of the boarding house, the needs of different age groups, social context, and urban planning conditions. Functional and spatial organization models for various types of school boarding houses were developed. Types of internal connections between functional zones were established, and parameters for residential units, shared spaces, recreational and educational areas were defined. Key architectural-artistic and compositional features of school boarding house design were formulated, along with recommendations for architectural and compositional solutions. Prospects for the development of the boarding house network were also considered in the context of educational reform, inclusive policy, and post-war national recovery.

As a result of the research, **general conclusions** are formulated. It is proven and substantiated that the school boarding house represents a new type of public building requiring specific approaches to architectural and spatial organization. A classification of school boarding house buildings is developed, and their functional and planning structure is defined. The study develops and substantiates principles and

design approaches that ensure rational architectural solutions, safety, and psychological comfort for schoolchildren residing in boarding facilities.

Keywords: architecture, architectural planning, architectural design, architectural environment, architectural and planning organization, inclusivity, residential architecture, educational complex, planning solution, sustainable development, temporary residence, typology, school complex, boarding school.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Наконечна А.О. Формування архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів на основі аналізу світового досвіду. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2024. Вип. 35. С. 56–66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-35-6>
2. Наконечна А.О. Класифікація шкільних комплексів із пансіонами: структура та особливості. *Вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*. 2025. Вип. 3. С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2025-3-5>
3. Наконечна А.О. Типологія функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2025. Вип. 37. С. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2025-37-7>
4. Наконечна А.О., Давидов А.М. Архітектурно-просторова організація сучасних шкільних пансіонів. *Теорія і практика дизайну*. 2025. Вип. 38. С. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.38.2.18>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Наконечна А.О., Давидов А.М., «Проблеми формування законодавчої бази для визначення поняття «шкільний пансіон» в Україні». *XVI Міжнародна науково-технічна конференція «АВІА-2023»* : матеріали наук.-техн. конф., м. Київ, 18–20 квітня 2023 р. / Національний авіаційний університет. Київ, 2023. С. 18.44-18.49.
2. Наконечна А.О., «Визначення типологічного поняття “Шкільний пансіон”». *II Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 травня 2023 р. / Національна академія образотворчих мистецтв і архітектури. Київ, 2023. С. 127-128.
3. Наконечна А.О., «Образ храму в закладах освіти». *III Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та*

мистецтві: до 100-річчя факультету архітектури НАОМА» : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 23–24 травня 2024 р. / Національна академія образотворчих мистецтв і архітектури. Київ, 2024. С. 128-129.

4. Наконечна А.О., Олійник О.П., «Просторовий аналіз локалізації шкільних пансіонів у контексті сталого розвитку населених пунктів». *II науково-практична конференція «ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Вінниця, 20–21 грудня 2024 р. Одеса : Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 12-15.

5. Наконечна А.О. «Класифікація шкільних комплексів з пансіоном». *Науково-практична конференція «Тенденції розвитку науки, техніки та інформаційних технологій»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Чернігів, 21–22 лютого 2025 р. Одеса : Видавництво «Молодий вчений», 2025. С. 10-12.

6. Наконечна А.О. «Фактори, що впливають на розташування та об'ємно-просторову організацію шкільних пансіонів». *МІСТОБУДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ до 95-річчя КНУБА* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 15 квітня 2025 р. / Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ, 2025. С. 32.

7. Наконечна А.О., «Адаптація та реновація історичних будівель для функції шкільних пансіонів». *IV Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: до 150-річчя Олександра Вербицького»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 21–23 травня 2025 р. / Національна академія образотворчих мистецтв і архітектури. Київ, 2025. С. 158-159.

8. Наконечна А.О., Давидов А.М., «Принципи формування архітектурно-планувальної організації сучасних шкільних пансіонів». *BUILD MASTER CLASS 2025*: матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 26–28 листопада 2025 р. / Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ, 2025. С. 89-90.

Наукові праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Методичні рекомендації до виконання курсового/дипломного проєкту на тему: «Проектування шкільного пансіону» для студентів спеціальності G17 «Архітектура та містобудування» першого та другого рівня вищої освіти / уклад. А. О. Наконечна, А. М. Давидов. Київ : НАОМА, 2025. 46 с.

ЗМІСТ

ЗМІСТ	15
ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ.....	17
ВСТУП.....	21
РОЗДІЛ 1. Сучасні тенденції та практичний досвід архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів	30
1.1 Соціально-економічні чинники та особливості організації місць проживання школярів у закладах освіти	30
1.2 Аналіз наукових досліджень і нормативної літератури присвяченої формуванню освітнього та житлового середовища для школярів	48
1.3 Досвід зарубіжної та вітчизняної практики проектування та експлуатації будівель для тимчасового проживання школярів	70
1.4 Класифікація сучасних будівель для проживання школярів	89
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	105
РОЗДІЛ 2. Методи та моделі формування функціонально-планувальної організації пансіонів у складі шкільних комплексів	107
2.1 Комплексна методика дослідження функціональних, планувальних, композиційних особливостей шкільних пансіонів	107
2.2 Фактори, що впливають на розташування та об'ємно-просторову організацію шкільних пансіонів.....	112
2.3 Містобудівні моделі планувальної організації комплексу споруд загальноосвітніх шкіл з пансіоном	120
2.4 Функціонально-планувальна організація шкільних пансіонів.....	126
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	136
РОЗДІЛ 3. Архітектурно-планувальна організація шкільних пансіонів	138
3.1 Принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів	138

<i>3.2 Прийоми формування архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів</i>	<i>148</i>
<i>3.3 Архітектурно-художні та композиційні особливості шкільних пансіонів</i>	<i>159</i>
<i>3.4 Рекомендації, щодо проєктування та нормативні вимоги до будівель шкільних пансіонів</i>	<i>180</i>
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	189
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТОК А. Перелік опублікованих праць за темою дисертації.....	220
ДОДАТОК Б. Акт впровадження дисертаційного дослідження	222
ДОДАТОК В. Матеріали засвідчення апробації результатів дослідження	223
ДОДАТОК Г. Джерела ілюстрацій.....	231

ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

Заклад освіти – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність [191].

Заклад загальної середньої освіти – юридична особа, основним видом діяльності якої є освітня діяльність, що провадиться на певному рівні (рівнях) повної загальної середньої освіти [195].

Заклад освіти, що забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти – заклад загальної середньої освіти або заклад професійної, фахової передвищої чи вищої освіти, що провадить освітню діяльність на певному рівні (рівнях) повної загальної середньої освіти [195].

Учні – особи, зараховані до закладу загальної середньої, професійної, фахової передвищої чи вищої освіти, які здобувають у будь-якій формі початкову, базову середню чи профільну середню освіту [195].

Пансіон – структурний підрозділ закладу освіти, що забезпечує проживання та утримання учнів відповідно до законодавства [195].

Дитячий будинок-інтернат – стаціонарна соціально-медична установа, призначена для тимчасового (до шести місяців) або постійного (понад шість місяців) перебування або проживання дітей з інвалідністю віком від 4 до 18 років та осіб з інвалідністю віком до 35 років з порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку та психічними розладами, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, побутового обслуговування, медичної допомоги, освітніх послуг, комплексу реабілітаційних заходів і згідно з медичним висновком не мають протипоказань для перебування в зазначеній установі незалежно від наявності осіб, зобов'язаних згідно із законом їх утримувати [133].

Кампус – студентське містечко, що включає навчальні заклади, науково-дослідні інститути, житлові приміщення для студентів, бібліотеки, їдальні і т. ін [144].

Освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її

компетентностей [191].

Освітня діяльність – діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті [191].

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [191].

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [191].

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [191].

Доступність повної загальної середньої освіти – сукупність умов, що сприяють задоволенню освітніх потреб осіб та забезпечують кожній особі можливість здобуття повної загальної середньої освіти відповідно до державних стандартів, у тому числі наявність достатньої кількості закладів освіти, що забезпечують безоплатне здобуття повної загальної середньої освіти, відсутність дискримінації за будь-якою ознакою чи обставиною, надання учням підтримки в освітньому процесі [195].

Здорове освітнє середовище – сукупність умов, заходів і правил у закладі освіти, що спрямовані на формування культури здорового способу життя (знань, навичок, здатності та усвідомленої потреби) в усіх учасників освітнього процесу і зміцнення здоров'я здобувачів освіти у безпечному освітньому середовищі, зокрема шляхом організації оптимального розподілу рухової активності, фізичних та інтелектуальних навантажень і відпочинку, психологічного та/або психолого-педагогічного супроводу, формування культури особистої гігієни, здорового харчування, безпекового, екологічного мислення та поведінки, у тому числі в інформаційному (зокрема цифровому)

середовищі, культури діалогу та ненасильницької, безконфліктної комунікації, проведення профілактичних і просвітницьких заходів, застосування ергономічних підходів у створенні освітнього середовища [191].

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин [191, 195].

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [195].

Територіальна доступність – сукупність умов, що сприяють забезпеченню права дитини на здобуття якісної повної загальної середньої освіти за кошти державного та місцевого бюджетів у найбільш доступному і наближеному до її місця проживання закладі освіти [195].

Територія обслуговування – адміністративно-територіальна одиниця (її частина, окремі будинки), визначена і закріплена відповідним органом місцевого самоврядування або уповноваженим ним органом за закладом освіти для забезпечення права кожної дитини, яка проживає на цій території, на здобуття початкової та/або базової середньої освіти у найбільш доступному та наближеному до місця проживання дитини закладі освіти [195].

Найкращі інтереси дитини – принцип, який задекларований у Конвенції

ООН про права дитини [158] як обов'язковий критерій прийняття рішень щодо дітей. Попри відсутність формального визначення в міжнародному та національному законодавстві, цей термін тлумачиться як комплекс умов, що забезпечують фізичне, психологічне, соціальне та освітнє благополуччя дитини, гарантують її безпеку, розвиток і захист прав.

Деінституціалізація – процес реформи системи інституційного догляду та виховання дітей, спрямований на поступове заміщення інтернатних та інших закладів тривалого перебування дітей альтернативними формами виховання – сімейними, сімейно-наближеними або малогруповими, із створенням належних соціальних послуг у територіальних громадах. В Україні цей термін набув офіційного значення в контексті Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання у сімейному оточенні до 2028 р. [202], яка встановлює мету зменшення кількості дітей в інституціях та розвиток сімейних форм виховання.

Госпіталізм – стан ізоляції дитини від матері, від емоційних контактів і, як правило, сенсорно-перцептивних вражень [209]. Пережитий у ранньому дитинстві синдром госпіталізму негативно відображається на темпах психічного розвитку (виникає затримка психічного розвитку), гальмує мовленнєвий розвиток, ускладнює когнітивні емоції і поведінку [209].

Сталий розвиток – концепція, що передбачає збалансований підхід, що поєднує економічні, соціальні та екологічні фактори задля задоволення потреб сучасного покоління без загрози для можливостей майбутніх поколінь, закріплена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [106] та документах національного рівня, включно з Указом Президента України №722/2019 [203].

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна освітня політика України орієнтована на відхід від інституційних форм утримання дітей та наближення умов їхнього життя до сімейного середовища. Стратегія деінституціалізації, Концепція «Нова українська школа», реформи загальної середньої освіти та профілізація старшої школи змінюють вимоги до простору, в якому навчаються і проживають діти. Традиційні інтернатні заклади, зорієнтовані переважно на утримання, дисципліну та колективний побут, виявили свою невідповідність принципам прав дитини, інклюзії та сталого розвитку. Вони часто зберігають інституційний характер середовища, що негативно впливає на психологічний стан учнів і їхню соціальну адаптацію.

Паралельно з освітньою реформою відбувається укрупнення мережі шкіл, формування опорних закладів, спеціалізованих ліцеїв та освітніх кластерів, які обслуговують розширені територіальні громади. Для значної частини учнів це пов'язано з необхідністю тривалих щоденних переїздів або ж тимчасового проживання поза домом. Воєнні дії, внутрішнє переміщення населення, руйнування освітньої інфраструктури та довготривалі наслідки війни додатково загострюють проблему забезпечення безпечних та гідних умов проживання школярів поблизу місць навчання, у тому числі для дітей з вразливих груп та внутрішньо переміщених осіб.

У цих умовах зростає роль шкільних пансіонів як елемента освітнього простору громади, а не лише допоміжної «спальної» інфраструктури. Пансіон має забезпечувати не тільки проживання, а й можливості для навчання, дозвілля, психоемоційної підтримки, інклюзивної та реабілітаційної роботи. Архітектурне середовище таких закладів стає інструментом реалізації принципів Конвенції ООН про права дитини [158], Цілей сталого розвитку ООН [106] (передусім Ціль 4 «Якісна освіта» та Ціль 11 «Сталий розвиток міст і громад»), а також національних стратегій щодо інклюзивної освіти та безбар'єрності.

Водночас в Україні відсутня усталена типологія шкільних пансіонів як окремого виду громадських будівель, а нормативна база зосереджена переважно

на загальноосвітніх школах, школах-інтернатах та гуртожитках, які не відображають нових освітніх і соціальних завдань. Існуюча мережа закладів, що забезпечують проживання школярів, характеризується фрагментарністю, різноманітністю функціональних моделей і часто застарілими планувальними рішеннями. Це ускладнює розробку цілісних підходів до проектування та модернізації таких об'єктів.

Архітектурні особливості та функціональні засади проектування інтернатних закладів у розумінні сучасного пансіону вітчизняні вчені почали активно вивчати ще на початку 2000-х років. Проте ґрунтовні дослідження у цій сфері з'явилися лише протягом останнього десятиліття. Це зокрема праці наступних авторів: О.М. Бабич [123], Л.М. Ковальський [151, 154], О.С. Слепцов [207], Г.Л. Ковальська [149, 146, 150, 154, 148, 152, 147], В.В. Куцевич [162], О.П. Тишкевич [162, 212], А.А. Карбан [145], Д.К. Васильченко [124], О.О. Гомон [127, 148], С.В. Сьомка [210], О.Ю. Дмитраш [134], В.А. Смілка [152], С.О. Іванов-Костецький [140], О.Я. Семків [140].

Архітектурну типологію громадських будівель вивчають Г.Л. Ковальська [153], В.В. Куцевич [159, 160], Л.М. Ковальський [153], А.Ю. Дмитренко [153], В.М. Лях [153], Т.О. Кащенко [153], С.М. Лінда [164, 163], О.І. Моркляник [164].

Вітчизняний напрям досліджень сталого розвитку в архітектурі освітніх та громадських будівель представлений працями таких вчених, як В.І. Проскуряков [204], Л.О. Шулдан [204], О.П. Олійник [175, 176], Ю.В. Шаталюк [216], І.В. Селешок [175], М.М. Токар [176]. При цьому В.Г. Чернявський [177], О.П. Олійник [177], Гнатюк Л.Р. [177], В.О. Азін [121], Я.В. Грибальський [121], Л.Ю. Байда [121], О.В. Красюкова-Еннс [121], В.В. Нестеренко [171], А.В. Коваль-Цєпова [155], Н.Ю. Авдєєва [143], А. Марковський [143] зосереджують свої дослідження на питаннях інклюзивності, безбар'єрності та універсальному дизайні в освітньому середовищі.

Серед зарубіжних вчених, які працювали у зазначеному напрямі, слід відзначити Дональда Нормана [81, 173], Кет Голмс [126], Ернста Нойферта [172], Кевіна Лінча [71], Йєна Гела [128] та інших. Їхні праці мають особливе значення

для розуміння функціональних засад проектування пансіонів, адже розкривають принципи взаємодії людини із середовищем, вплив дизайну на емоційний досвід мешканця, дозволяють зрозуміти засади формування доступності та універсальності простору.

Загалом, у міжнародній практиці накопичено значний досвід створення шкіл-пансіонів та освітніх кампусів різних типів – від традиційних шкіл-пансіонів до сучасних малогрупових житлових блоків, інтегрованих в гуманістично орієнтований освітній простір. Однак ці моделі не можуть бути механічно перенесені в український контекст без урахування містобудівних, кліматичних, соціально-психологічних та нормативних особливостей. Отже, постає наукове завдання – сформулювати принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів, що поєднують міжнародні тенденції з національними умовами, вимогами освіти та викликами повоєнної відбудови. Таким чином, тема дисертації є актуальною як у науковому, так і в практичному вимірі, оскільки відповідає стратегічним пріоритетам реформування освітньої системи, реалізації прав дитини, розвитку інклюзивного та безпечного середовища, а також формуванню нової архітектурної типології шкільного пансіону.

Об’єкт дослідження: шкільний пансіон.

Предмет дослідження: архітектурно-планувальна організація шкільних пансіонів.

Мета дослідження: Визначення принципів архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати історичні, законодавчі та соціальні чинники формування системи тривалого проживання школярів, виявити причини невідповідності традиційних інтернатних моделей сучасним освітнім і гуманістичним вимогам.
- Узагальнити наукові, нормативні та практичні джерела щодо формування шкільних пансіонів в Україні та за кордоном, визначити

ступінь розробленості проблеми й проаналізувати сучасний досвід їх проектування.

- Розробити комплексну методіку дослідження, яка охоплює історико-теоретичний, типологічний, порівняльно-аналітичний, структурно-графічний методи та методи абстрагування й узагальнення і обґрунтувати їх застосування до об'єкта дослідження.
- Сформувати класифікацію та типологічні моделі шкільних пансіонів, а також визначити фактори, що впливають на їх розміщення, об'ємно-просторову й функціонально-планувальну організацію.
- На основі попереднього аналізу визначити особливості функціонально-планувальної організації шкільного пансіону.
- На основі узагальнення результатів дослідження визначити та науково обґрунтувати принципи й архітектурно-планувальні прийоми організації шкільних пансіонів, орієнтовані на інклюзивність, психологічний комфорт і сталий розвиток.
- Визначити архітектурно-художні й композиційні особливості проектування шкільних пансіонів; надати рекомендації щодо проектування шкільних пансіонів.

Методи дослідження. Методологічна структура дослідження сформована як багаторівнева система, у якій кожен метод застосовано на відповідному етапі і спрямовано на розв'язання конкретних завдань.

- Історико-теоретичний метод використано для аналізу еволюції форм поєднання навчання і проживання (від монастирських шкіл і колегіумів до радянських шкіл-інтернатів і сучасних моделей пансіонів), виявлення культурних, соціальних і нормативних чинників та визначення ідей, що можуть бути адаптовані до сучасних умов.
- Метод типологічного аналізу застосовано для побудови системи класифікацій: шкільного комплексу з пансіоном, власне шкільного пансіону як автономної одиниці, його містобудівного положення,

функціональних зон і типів житлових блоків. Це дозволило сформувавши багатовимірну структуру, на основі якої виділено базові просторово-функціональні моделі.

- Порівняльно-аналітичний метод забезпечив зіставлення українських та зарубіжних практик організації шкільних пансіонів. Аналіз проводився за єдиними критеріями (тип будівлі, профіль навчання, містобудівне розміщення, організація житлових і навчальних зон, інфраструктура дозвілля, механізми безпеки й інклюзії) і дав змогу визначити рішення, придатні до адаптації в українських реаліях.
- Метод структурно-графічного моделювання використано для візуалізації просторово-функціональних моделей взаємодії школи та пансіону, схем внутрішньої організації житлових блоків, морфологічних матриць залежно від контингенту учнів, режиму перебування та містобудівних умов. Це дозволило перевірити логічну цілісність і практичну застосовність отриманих результатів.
- Метод абстрагування та узагальнення застосовано на завершальному етапі для синтезу окремих результатів у систему принципів і архітектурно-планувальних прийомів формування шкільних пансіонів, орієнтованих на створення комфортного, інклюзивного та стійкого середовища проживання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретичному узагальненні, поглибленні та систематизації знань щодо архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів.

Вперше:

- визначено принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (принцип гурткового планування просторової структури, принцип поліфункціональності простору проживання та обслуговування, принцип інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів, принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури);

- визначено прийоми архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів;
- сформовано класифікацію будівель типу «шкільний пансіон» з деталізацією за типом житла, за місткістю, за ступенем автономності, за місцем розташування за взаємозв'язком з іншими будівлями, за функціональним наповненням простору, за планувальною структурою, за адаптивністю простору, за принципом організації харчування, за поверховістю;
- сформовано структуру функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів на основі аналізу сучасних підходів до організації освітнього середовища;
- визначено містобудівні моделі організації шкільних пансіонів (інтегровану, кампусну, автономну) із визначенням їхніх переваг, обмежень та сфер доцільного застосування.

Удосконалено:

- науково обґрунтовано шкільний пансіон як окремий тип громадської будівлі в структурі закладу повної загальної середньої освіти, що поєднує функції проживання, навчання, виховання, дозвілля та підтримки психічного здоров'я учнів;
- узагальнено та розширено класифікацію шкільного комплексу, до складу якого входить пансіон за такими критеріями: за формою власності, за місцем розташування, за типом перебування у пансіоні, за ступенем середньої освіти, за типом здобуття середньої освіти, за взаємозв'язком з іншими будівлями / спорудами / комплексами, за взаємозв'язком школи та пансіону, за розміром школи та пансіону.

Подальшого розвитку дістали:

- рекомендації щодо проєктування шкільних пансіонів у різних містобудівних контекстах;

- підходи до проєктування житлових блоків малих груп, спрямованих на забезпечення приватності, безпеки, інклюзії та підтримки психоемоційного стану учнів.

Особистий внесок здобувача. Основні положення та результати дисертаційного дослідження отримані автором особисто, що засвідчуються трьома одноосібними та однією у співавторстві публікаціями у фахових наукових виданнях України. Результати дисертаційного дослідження, отримані автором, засвідчуються у співавторстві методичних рекомендації до виконання курсового/дипломного проєкту на тему: «Проєктування шкільного пансіону» для студентів спеціальності G17 «Архітектура та містобудування» першого та другого рівня вищої освіти.

Публікації. Основні результати дисертації опубліковані в 4 наукових працях, з них: 4 статті в наукових фахових виданнях України категорії «Б», 8 тез у збірниках міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

Апробація матеріалів дисертації. Апробація результатів дослідження включає вісім опублікованих тез доповідей в міжнародних та всеукраїнських конференціях: 1. Наконечна А.О., Давидов А.М., «Проблеми формування законодавчої бази для визначення поняття «шкільний пансіон» в Україні». XVI Міжнародна науково-технічна конференція «АВІА-2023», м. Київ, 18–20 квітня 2023 р; 2. Наконечна А.О., «Визначення типологічного поняття “Шкільний пансіон”». II Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві», м. Київ, 25–26 травня 2023 р.; 3. Наконечна А.О., «Образ храму в закладах освіти». III Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: до 100-річчя факультету архітектури НАОМА», м. Київ, 23–24 травня 2024 р.; 4. Наконечна А.О., Олійник О.П., «Просторовий аналіз локалізації шкільних пансіонів у контексті сталого розвитку населених пунктів». II науково-практична конференція «ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА», м. Вінниця, 20–21 грудня 2024 р.; 5.

Наконечна А.О. «Класифікація шкільних комплексів з пансіоном». Науково-практична конференція «Тенденції розвитку науки, техніки та інформаційних технологій», м. Чернігів, 21–22 лютого 2025 р.; 6. Наконечна А.О. «Фактори, що впливають на розташування та об'ємно-просторову організацію шкільних пансіонів». МІСТОБУДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ до 95-річчя КНУБА, м. Київ, 15 квітня 2025 р.; 7. Наконечна А.О., «Адаптація та реновація історичних будівель для функції шкільних пансіонів». IV Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: до 150-річчя Олександра Вербицького», м. Київ, 21–23 травня 2025 р.; 8. Наконечна А.О., Давидов А.М., «Принципи формування архітектурно-планувальної організації сучасних шкільних пансіонів». BUILD MASTER CLASS 2025, м. Київ, 26–28 листопада 2025 р.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, змісту, визначення термінів та понять, вступу, трьох розділів, в кожному із яких чотири підрозділи, із висновками до кожного з розділів та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спирається на чинну законодавчу та нормативно-правову базу України у сфері освіти, архітектури й містобудування, а також на міжнародні документи у галузі прав людини та сталого розвитку, а саме на: Конвенцію ООН про права дитини [158], Європейську Конвенцію з прав людини [157], «Порядком денним у сфері сталого розвитку до 2030 року» [106], Закон України «Про освіту» (2145-VIII) [191], Закон України «Про повну загальну середню освіту» (463-IX) [195], Закон України «Про охорону дитинства» (2402-III) [193], Указ Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [203], Указ Президента України № 225/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію людського розвитку"» [197], Постанову Кабінету Міністрів України № 1131 «Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти» [189], Розпорядження Кабінету Міністрів України №

1201-р «Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації» [202]; Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [201], ДБН В.2.2-3:2018 «Заклади освіти» [137], ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» [141], ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій» [182], ДБН В.2.6-31:2021 «Теплова ізоляція та енергоефективність будівель» [211], ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» [138], ДБН В.1.2-7:2021 «Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека» [180] та інші нормативні законодавчі акти.

Окремі положення дисертації використано при формуванні завдань для студентів факультету архітектури НАОМА, а також при розробленні методичних рекомендації до виконання курсового/дипломного проєкту на тему: «Проектування шкільного пансіону» для студентів спеціальності G17 «Архітектура та містобудування» першого та другого рівня вищої освіти.

Дисертаційне дослідження виконувалося в межах загального напрямку досліджень кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури в рамках державної науково-дослідної програми «Архітектура: історія, сучасні тенденції та збереження об'єктів історико-культурної спадщини» – Державний реєстраційний номер: 0124U001904 від 18.02.2024.

Практичне значення. Розроблені у дисертації принципи, моделі та рекомендації можуть бути використані при проектуванні нових шкільних пансіонів і реконструкції існуючих інтернатних закладів у процесі їх трансформації в сучасні освітньо-житлові комплекси. Запропоновані класифікаційні підходи та графічні моделі можуть слугувати основою для уточнення нормативних вимог до будівель для тимчасового проживання школярів, розроблення місцевих стандартів і технічних завдань на проектування в умовах повоєнної відбудови.

РОЗДІЛ 1. Сучасні тенденції та практичний досвід архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів

1.1 Соціально-економічні чинники та особливості організації місць проживання школярів у закладах освіти

У сучасних умовах трансформації освітнього простору України питання організації проживання школярів стає надзвичайно актуальним. Соціально-економічні чинники, реформи та законодавчі зміни, що проводяться, міграційні процеси та адміністративні зміни в структурі навчальних закладів зумовлюють необхідність переосмислення організаційних та просторових рішень щодо тимчасового або постійного мешкання учнів у межах закладів середньої освіти (рис. 1.1.1). Одним із найсуттєвіших викликів для освітньої системи України є невідповідність наявної архітектурно-просторової моделі шкільних інтернатів сучасним соціальним, культурним, етичним і правовим засадам демократичного суспільства. Інтернатна система здобуття середньої освіти існує в Україні здавна, проте нормативно-проектну базу для неї було створено в середині минулого століття. Спадщина інтернатної системи, яка бере свій початок в радянському періоді, формувалася на принципах централізованого нагляду, уніфікованих потреб і відчуження дитини від родинного або соціального середовища. Ці принципи суперечать сучасним підходам до освіти як людиноцентричного процесу, що визнає за кожною дитиною право на гідність, безпеку, розвиток та включення в повноцінне суспільне життя.

Інтернат, як типова форма організації мешкання для учнів, тривалий час розглядався не як середовище розвитку, а як механізм ізоляції та регламентації. Переважна більшість інтернатів України досі функціонує в будівлях, спроектованих у середині ХХ століття, які не відповідають ані нормам безбар'єрності, ані вимогам приватності, ані гігієнічним та санітарним стандартам. Житлові кімнати на 6-12 осіб, відсутність зон індивідуальної роботи, застарілі інженерні системи та одноманітність архітектурного середовища формують відчужене, часто репресивне середовище, що не лише не сприяє розвитку дитини, але й прямо йому шкодить.

Рис. 1.1.1 – Актуальність дисертаційного дослідження

У межах сучасного демократичного дискурсу дитина розглядається як активний суб'єкт права, а не об'єкт опіки. Цей підхід знайшов вияв у низці міжнародних документів, включно з Конвенцією ООН про права дитини [158], яка закріплює принцип недопущення дискримінації, забезпечення найкращих інтересів дитини, її участі у прийнятті рішень і захисту її гідності [158]. Україна, як сторона цієї Конвенції, має не лише декларативне, але й практичне зобов'язання трансформувати інституційні моделі догляду й освіти у напрямі їх гуманізації. Це, у свою чергу, передбачає зміну як соціальної політики, так і архітектурно-просторової практики.

Одним із базових орієнтирів для трансформації системи дитячого мешкання в закладах освіти є концепція сталого розвитку [106]. Вона ґрунтується на балансі між соціальними, економічними та екологічними чинниками, визначаючи людський розвиток як головну цінність. Сталий розвиток не обмежується лише екологічними підходами, як це часто помилково сприймається, він передбачає створення такого середовища, яке забезпечує добробут як теперішнього, так і майбутніх поколінь. Саме тому інтернатна модель, яка ігнорує як потреби дитини, так і потреби громади, виявляється принципово несумісною з ідеологією сталого розвитку.

Особливої ваги це питання набуває в контексті зобов'язань України у сфері впровадження Цілей сталого розвитку (ЦСР), затверджених ООН у 2015 році [106]. ЦСР є універсальним планом дій для людства, серед яких освіта, інклюзія, рівність і сталий простір займають центральне місце. Указ Президента України № 722/2019 [203] закріплює адаптацію цих цілей до національного контексту, а отже, вимоги до простору освітніх закладів повинні корелювати із цими стратегічними орієнтирами. Реформа інтернатної системи має відповідати щонайменше чотирьом з загально визначених ЦСР:

Ціль 4. Якісна освіта – забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [203]. Це означає, що простір навчання має бути зручним, безпечним і сприяти всебічному розвитку дитини. Пансіони, які відповідають сучасним

вимогам, повинні гарантувати комфортне проживання та підтримку навчального процесу [1].

Ціль 5. Гендерна рівність – забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат [203]. Архітектурно-планувальні рішення пансіону мають передбачати просторове розділення житлових зон, доступ до індивідуального простору, побутових приміщень, інклюзивного дозвілля [1].

Ціль 10. Скорочення нерівності [203] – подолання бар'єрів для дітей із різних соціальних, економічних, географічних та фізичних груп. Пансіони дозволяють компенсувати обмеження доступу до освіти для дітей з віддалених територій, родин внутрішньо переміщених осіб (ВПО), з малозабезпечених сімей, дітей з інвалідністю. Таким чином, архітектура повинна бути безбар'єрною та гнучкою [1].

Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів [203] – передбачає інтеграцію пансіону в соціальний та містобудівний контекст. Це означає, що пансіон – не закрита установа, а частина громади, що взаємодіє з містом або селом, розвиває локальну інфраструктуру, залучає батьків і мешканців до спільних ініціатив [1].

У цьому світлі наявні інтернати демонструють структурну невідповідність щонайменше чотирьом основоположним цілям сталого розвитку: якій освіті, гендерній рівності, зменшенню нерівності, сталості міст і громад. Інтернати не є інклюзивними за своєю сутністю, не забезпечують приватного простору, не сприяють формуванню соціальної відповідальності та комунікаційних навичок, не адаптовані до потреб дітей з інвалідністю, не враховують гендерну специфіку і фактично виключені з життя громади. Замість інтеграції інтернат здебільшого відтворює ізоляцію: і архітектурно – будучи закритим і часто віддаленим об'єктом, і соціально – обмежуючи контакт дитини з громадою, сучасними культурними практиками та повсякденним життям. Така відчуженість не лише суперечить ідеям людиноцентричності і гуманності, але й відтворює моделі інституціоналізації, які визнані шкідливими у міжнародній

педагогічній і соціальній практиці. У результаті, архітектура інтернатів виконує функцію не підтримки, а контролю, не розвитку, а уніфікації.

На противагу цьому нова типологія шкільних пансіонів має розглядатися як інструмент реалізації європейських цінностей – гідності, доступу, соціальної підтримки та сталого розвитку, що передбачає створення житлового середовища, яке враховує вікові, емоційні та психологічні особливості дітей, забезпечує баланс між приватністю та соціалізацією, дозволяє дітям бути активними учасниками простору.

Зокрема, принцип сталого розвитку в архітектурі шкільних пансіонів має бути реалізований не лише через екологічні стандарти будівництва, але й через соціальну сталість. Це включає підтримку соціальної згуртованості, створення умов для формування спільнот, забезпечення рівних можливостей незалежно від місця проживання дитини, її статі, етнічної приналежності, фізичних можливостей чи соціального статусу. Архітектура має не просто відповідати нормам, а бути інструментом досягнення ціннісних орієнтирів суспільства.

Потреба в таких змінах підтверджується як на рівні стратегічних державних документів, так і в аналітичних звітах міжнародних організацій. Зокрема, ЮНІСЕФ, СОС Дитячі містечка, Save the Children та інші міжнародні благодійні та громадські організації неодноразово наголошували на необхідності деінституціоналізації – переходу від утримання дітей у закритих установах до інтегрованих моделей, які передбачають участь громади, родини й самої дитини в освітньому процесі. Так, на державному рівні була затверджена «Стратегія забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації» [202], згідно якої визначається забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні як ключове завдання державної політики, що має важливе значення для збереження та розвитку людського капіталу України, набуття членства в ЄС та передбачає реформування системи догляду та підтримки дітей для забезпечення найкращих інтересів

кожної дитини [202]. У цьому процесі архітектурна трансформація – це не лише реконструкція будівель, а реконструкція цінностей у просторі.

Шкільний пансіон, на відміну від традиційного інтернату, може розглядатися як середовище підтримки та розвитку учня. Його архітектурно-планувальна організація передбачає індивідуалізовані умови проживання, гнучку систему побутових і освітніх сервісів, а також простір, адаптований до сучасних педагогічних підходів. Така модель створює не лише комфортні умови для перебування, але й сприяє формуванню навичок самостійності, відповідальності та соціальної взаємодії, що відповідає принципам розвитку особистості в демократичному суспільстві. Отже, переосмислення інтернатної моделі виходить за межі суто функціонального чи економічного завдання і набуває суспільного значення, оскільки пов'язане з вибором ціннісних орієнтирів освітнього середовища.

Перехід до сталих і людиноцентричних моделей шкільного мешкання неможливий без глибоких інституційних змін. Архітектура пансіону як нового соціоцентричного простору має бути підкріплена відповідними правовими механізмами. Саме тому трансформація законодавства у сфері інтернатної системи є не лише юридичною необхідністю, а й складовою цілісної стратегії переходу до нової освітньої парадигми. Реформування нормативно-правової бази відображає ціннісну еволюцію суспільства – від уніфікованого нагляду до забезпечення умов для самореалізації й розвитку кожної дитини.

Історія трансформації інтернатної системи в Україні тісно пов'язана з політичними й соціальними трансформаціями, що відбувалися з середини ХХ століття. У 1950-х роках в Українській радянській соціалістичній республіці, у зв'язку з розбудовою системи державних трудових резервів, активно розгорталася будівництво шкіл фабрично-заводського навчання та ремісничих училищ [169]. Ці заклади передбачали не лише специфіку освітнього процесу, орієнтовану на професійну підготовку, а й особливі умови проживання, які реалізовувалися через будівництво гуртожитків і майстерень безпосередньо при школах [169].

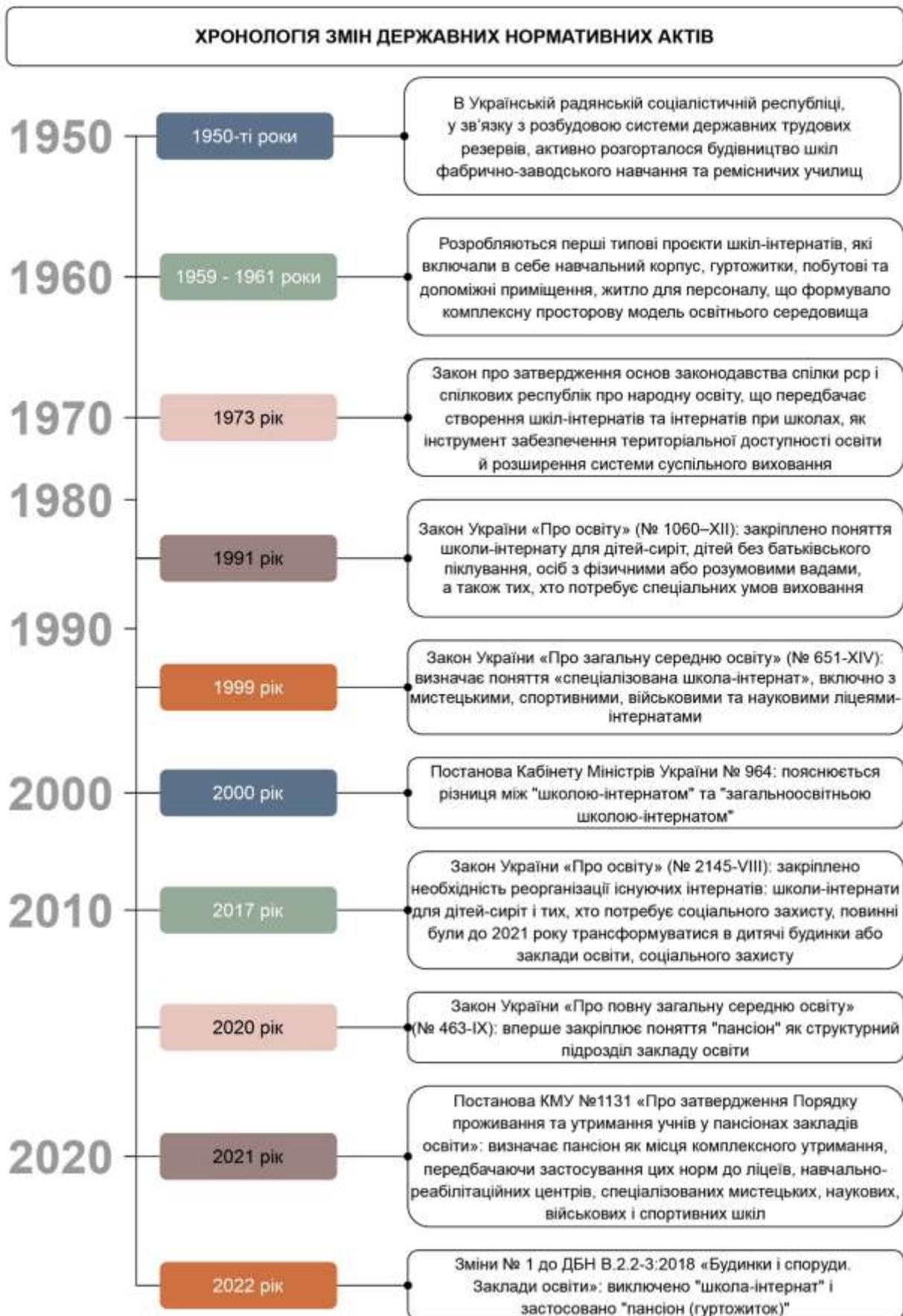

Рис. 1.1.2 – Схема хронологічних змін державних нормативних актів

В 1959-1961 роках розробляються перші типові проекти шкіл-інтернатів, які включали в себе навчальний корпус, гуртожитки, побутові та допоміжні приміщення, житло для персоналу, що формувало комплексну просторову модель освітнього середовища [169]. Станом на 1965 рік було створено «Збірник паспортів діючих типових проектів будинків загальноосвітніх шкіл і шкіл-інтернатів», який став базою для нового будівництва. Водночас практика застосування деяких із цих типових рішень, зокрема поєднання навчального блоку з гуртожитком у межах однієї будівлі, виявила конструктивні й функціональні недоліки, що надалі було враховано при проектуванні шкіл-інтернатів наступних періодів.

У 1973 році Законом про затвердження основ законодавства спілки РСР і спілкових республік про народну освіту у статтях 25 та 26 (в редакції від 1985 року) передбачалося створення шкіл-інтернатів та інтернатів при школах, як інструмент забезпечення територіальної доступності освіти й розширення системи суспільного виховання, зокрема, але не виключно, для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами або тих, хто потребує тривалого лікування; такі заклади функціонували за умови наявності навчально-матеріальної бази та передбачали повне державне утримання, поєднуючи навчання, проживання, виховання й, у разі потреби, лікування, тобто формували інституційну модель організації життя і освіти дитини в межах закритого або напівзакритого середовища [174].

З настанням незалежності України першим ключовим документом став Закон України «Про освіту» (№ 1060-XII) [192] 1991 року, де в статті 37 було закріплено поняття школи-інтернату для дітей-сиріт, дітей без батьківського піклування, осіб з фізичними або розумовими вадами, а також тих, хто потребує спеціальних умов виховання. Цей закон залишався чинним до 2017 року, забезпечуючи нормативну основу для функціонування інтернатних закладів.

Наступний етап реформування пов'язаний із Законом України «Про загальну середню освіту» (№ 651-XIV) [184] 1999 року, який зберігав чинність до 2020 року. Вже в цьому документі інтернати офіційно визнаються закладами

загальної середньої освіти. У статті 9, пункті 4, вводиться розширене поняття «спеціалізованої школи-інтернату», включно з мистецькими, спортивними, військовими та науковими ліцеями-інтернатами. Така класифікація фактично легітимізувала широкий спектр шкіл із повним або частковим утриманням, але водночас створювала нечіткість у розмежуванні функцій, що надалі призвело до правової плутанини. Паралельно із цим, у 2000 році була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України № 964 [183], яка спробувала уточнити функціональну типологію інтернатних закладів, розмежувавши загальноосвітні, спеціалізовані, санаторні та спеціальні школи-інтернати залежно від потреб дітей. Однак фактично в архітектурно-типологічному плані це не забезпечило системної реформи, що породило суперечності у проектуванні та експлуатації таких закладів. Додатково у 2001 році набули чинності Державні санітарні правила і норми (ДСанПіН) № 5.5.2.008-01 [131], які визначали, що для учнів, які проживають на відстані більшій за допустиму, мають бути передбачені пришкольні інтернати у розмірі 10% від загальної кількості учнів [131]. Це положення офіційно визнавало необхідність закладів проживання при школах, але також залишалось в межах логіки інтернатного підходу.

Всі ці нормативні акти спричинили велику плутанину при визначенні типів будівлі та її проектуванні. Але, у 2017 році з прийняттям нового Закону України «Про освіту» (№ 2145-VIII) [191] у його прикінцевих положеннях закріплено необхідність реорганізації існуючих інтернатів: школи-інтернати для дітей-сиріт і тих, хто потребує соціального захисту, повинні були до 2021 року трансформуватися в дитячі будинки або в заклади дошкільної, середньої освіти, інші заклади освіти чи соціального захисту [191]. Таким чином, закон офіційно відокремив функції навчання й утримання, а також відкрив шлях до створення нового типу структур – пансіонів.

Подальшу деталізацію в законодавчому полі забезпечив Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX) 2020 року [195], який вперше закріплює поняття пансіону як структурного підрозділу закладу освіти. У статті 32 цього закону зазначено, що засновник ліцею зобов'язаний забезпечити учням

проживання у пансіоні, якщо час доїзду перевищує норму [195]. У розділі Х «Прикінцеві та перехідні положення» додатково вказано, що до повного оновлення нормативної бази терміни «інтернат» і «пансіон» вважаються ідентичними, але з перевагою норм, що стосуються пансіонів [195]. Це положення демонструє перехідний характер етапу реформування, коли стара структура ще існує, але її поступово замінює нова концепція.

Закріплення принципів функціонування пансіонів відбулося у 2021 році, коли була ухвалена Постанова Кабінету Міністрів України №1131 «Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти» [189]. Цей документ вперше формалізує поняття пансіону як місця не лише проживання, а й комплексного утримання (харчування, медичне забезпечення, побутові послуги), передбачаючи застосування цих норм до ліцеїв, навчально-реабілітаційних центрів, спеціалізованих мистецьких, наукових, військових і спортивних шкіл [189].

У 2022 році відбулася ще одна важлива зміна: відповідно до Зміни № 1 до ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти» [137], поняття «школа-інтернат» офіційно виключене з нормативного поля, а замість нього вживається термін «пансіон (гуртожиток)». Таким чином, у державній нормативній системі освіти остаточно затверджується нова модель проживання при навчальних закладах, яка вимагає переосмислення архітектурних підходів, а також актуалізації норм проектування (рис. 1.1.2).

Сукупність наведених змін свідчить про глибоку трансформацію інтернатної системи, яка еволюціонує від соціально-ізолюваної інституції до відкритого і динамічного компонента освітнього середовища. Проте, попри суттєві зрушення в законодавстві, архітектурна нормативна база щодо типових параметрів пансіону залишається недостатньо опрацьованою. Це створює нові виклики для архітекторів, проєктувальників і управлінців, які мають сформувати сучасну інфраструктуру шкільних пансіонів відповідно до актуального законодавства, міжнародних стандартів та принципів сталого розвитку.

Процеси реформування освітньої мережі в Україні тісно пов'язані з укрупненням сільських шкіл, трансформацією закладів освіти, запровадженням опорних шкіл та розвитком спеціалізованих освітніх інституцій. Ці процеси відображають глибокі структурні зміни, що відбуваються у відповідь на демографічні, соціальні та економічні виклики, а також у контексті імплементації сучасних підходів до забезпечення якості освіти та доступності освітніх послуг.

Загальноосвітні навчальні заклади, що є опорними, створюються для рівного доступу усіх дітей до якісної освіти, раціонального і ефективного використання ресурсів, та є одним із механізмів реформування системи загальної середньої освіти й упорядкування шкільної мережі [178]. Через складну демографічну ситуацію та глобалізацію наразі в сільській місцевості діє багато шкіл із малою наповнюваністю, які не можуть забезпечити належної якості навчання [178]. Для дітей та педагогічних працівників з інших населених пунктів забезпечується підвезення до опорної школи [178].

У школах I-III ступенів, у яких навчаються менш як 45 учнів, в одному класі вчать 5-6 учнів, а через брак можливості сформувати клас (мінімум 5 учнів згідно із Законом України «Про повну загальну середню освіту» [195]) діти вчать на індивідуальній формі або в з'єднаних класах (початкова школа), які об'єднують дітей різного віку [214]. Це призводить до того, що діти не отримують належного рівня взаємодії одне з одним, не навчаються одне в одного й не бачать прикладів для наслідування [214]. В той же час, з економічної точки зору, функціонування великої кількості малих шкіл є затратним і малоефективним. Укрупнення дозволяє оптимізувати використання бюджетних коштів, скоротити витрати на утримання будівель та персоналу, а також інвестувати в поліпшення матеріально-технічної бази. Такий підхід дозволяє зосередити педагогічні кадри в одному закладі, сприяючи формуванню професійного середовища та поширенню передових методик викладання.

Однак цей процес має і складнощі. Результати міжнародного дослідження PISA 2018 року засвідчили суттєвий розрив у якості освіти між міськими та

сільськими школами [170, с. 79]. Так, середній бал учнів у сільській місцевості виявився нижчим на 80 балів у порівнянні з міськими ровесниками, що еквівалентно приблизно 2,5 рокам відставання в навчанні [170, с. 80-82]. Це свідчить про необхідність не лише укрупнення, а й системної підтримки сільських освітніх закладів, у тому числі на архітектурному та інфраструктурному рівні.

Водночас, чинний ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій» передбачають нормативні відстані для обслуговування школярів: до 2 км для початкової школи та до 15 км для гімназій і ліцеїв [182, с.158]. Проте ці норми часто не враховують реальну транспортну доступність, стан інфраструктури та наявність дітей у відповідних населених пунктах. У результаті, діти змушені витратити значний час на доїзд, що негативно впливає на їх здоров'я, мотивацію та успішність. У цьому контексті шкільні пансіони розглядаються як один із перспективних інструментів забезпечення рівного доступу до освіти для дітей із віддалених або малозаселених територій. Вони дозволяють організувати постійне або тимчасове проживання учнів при навчальному закладі, що вирішує логістичні й соціальні проблеми. Такий підхід також дає змогу сформувати цілісне освітньо-виховне середовище, у якому діти не лише навчаються, але й соціалізуються, здобувають навички самостійного життя та відповідальності.

Оптимізація мережі шкіл супроводжується розвитком спеціалізованих навчальних закладів – мистецьких, спортивних, наукових, військових ліцеїв, які передбачають проживання дітей у пансіоні [195]. Це дозволяє забезпечити більш інтенсивне навчання за обраним профілем та створити умови для розвитку обдарованої молоді, незалежно від місця проживання.

Паралельно з укрупненням сільських шкіл та створенням опорних закладів в Україні активно розвивається система профільної середньої освіти, зокрема шляхом запровадження ліцеїв як закладів III ступеня, що забезпечують спеціалізоване навчання для учнів 10-12 класів. Відповідно до чинного законодавства, зокрема Закону України «Про повну загальну середню освіту»,

ліцей є самостійним або структурним підрозділом закладу освіти, який надає профільну середню освіту, що є завершальним етапом шкільного навчання [195].

У цьому контексті учні після 9 класу стикаються з вибором: продовжити навчання у профільному ліцеї або вступити до коледжу, професійного чи мистецького спрямування. Такий підхід дозволяє адаптувати освітній маршрут до здібностей і мотивації дитини, сприяючи гнучкості освітньої траєкторії. Водночас, просторово-територіальна організація таких закладів потребує створення умов для проживання учнів, зокрема у форматі шкільних пансіонів.

Ліцеї мистецького, спортивного, наукового або військового спрямування передбачають інтенсивну навчальну програму та спеціальні умови навчання. Так, мистецький ліцей – це заклад спеціалізованої мистецької освіти, що забезпечує здобуття початкової та профільної мистецької освіти одночасно із здобуттям повної загальної середньої освіти на всіх або окремих її рівнях [195]. Спортивний ліцей та/або професійний коледж спортивного профілю – забезпечують здобуття освіти спортивного профілю [195], відповідно навчання має проходити з урахуванням специфіки тренувального процесу, режиму дня та медичного супроводу. Наукові ліцеї орієнтовані на учнів із високими досягненнями у сфері точних або природничих наук і передбачають особливі умови для поглибленого вивчення предметів і науково-дослідницької діяльності. Крім того, військовий, військово-морський, військово-спортивний ліцеї відкривають можливості для учнів, які з 13-річного віку виявляють інтерес до військової служби, дисципліни, лідерства та патріотичного виховання [195]. Усі вище перераховані заклади передбачають специфічний режим навчання та, головне, проживання, що фактично зумовлює обов'язковість пансіонного забезпечення, які б забезпечували безперервність освітнього процесу, знижували навантаження на учнів, підвищували безпеку та сприяли реалізації рівного доступу до якісної освіти.

Створення пансіонів при таких спеціалізованих закладах не лише вирішує проблему транспортної доступності, але й формує середовище, яке тісно інтегроване з освітнім простором, утворюючи єдину систему, орієнтовану на

потреби дитини. Умови, за яких формується сучасна система спеціалізованої старшої школи, вимагають просторової адаптивності, доступності, гнучкості та здатності забезпечити життєвий комфорт учня протягом тривалого перебування в закладі.

Умови повномасштабної війни в Україні радикально змінюють вимоги до освітнього простору, зокрема – до організації шкільного проживання. Актуальність створення нової архітектурно-планувальної моделі шкільного пансіону зростає в контексті не лише освітньої реформи, але й необхідності забезпечення права на освіту в умовах збройного конфлікту. З початком воєнних дій зростає потреба у безпечному, доступному та соціально адаптивному середовищі для проживання учнів, особливо внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а також для забезпечення стабільності навчального процесу в регіонах, що постраждали від бойових дій.

Згідно зі статтею 57-1 Закону України «Про освіту», здобувачам освіти та працівникам закладів освіти, які внаслідок війни були вимушені змінити місце проживання або покинути місце навчання, гарантується право на проживання у пансіоні або гуртожитку з можливістю забезпечення харчуванням та медичним обслуговуванням [191]. Це положення закону формалізує необхідність створення інфраструктури шкільних пансіонів не лише як частини освітньої системи, а й як соціального інструменту, покликаного забезпечити стабільність і рівність доступу до навчання.

За даними Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), через збройну агресію Російської Федерації проти України починаючи з 24 лютого 2022 р. з 7,5 млн. українських дітей змінили місце проживання 4,8 млн. дітей, з них: 2,5 млн. – переселилися в межах України, 2,3 млн. – виїхали за кордон [202]. Значна частина з них втратила можливість навчатися в закладах освіти за місцем проживання. За даними Міністерства освіти і науки, понад 3900 закладів освіти постраждали внаслідок обстрілів, з яких 400 були повністю зруйновані [179]. Це створює додатковий тиск на освітню систему приймаючих регіонів, яка змушена оперативно реагувати на нові виклики.

У такій ситуації шкільні пансіони розглядаються не лише як архітектурний об'єкт, а як частина комплексної стратегії реагування на кризу. Їхнє архітектурно-планувальне вирішення має враховувати не лише комфорт і безпеку, але й соціальні функції, такі як підтримка психологічної стабільності, сприяння адаптації до нового середовища, формування навичок співжиття та самостійності. Переваги організації шкільних пансіонів у приймаючих громадах полягають у можливості забезпечити безперервність навчання в умовах втрати домівки та шкільного закладу. Упровадження пансіонів дозволяє не лише вирішити логістичні проблеми, пов'язані з доїздом до шкіл, а й забезпечити більш інтегрований підхід до соціалізації дітей, які пережили травматичний досвід. Наявність психологів, соціальних працівників та вихователів у пансіоні сприяє подоланню наслідків війни для ментального здоров'я учнів.

Паралельно постає завдання розроблення нових принципів архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів. Існуюча інтернатна система застаріла і не відповідає вимогам сучасного суспільства. Нові пансіони мають функціонувати як повноцінні освітньо-житлові комплекси з урахуванням потреб дітей різного віку, психоемоційного стану, а також з дотриманням принципів інклюзії та безбар'єрності. Просторове планування має бути гнучким, з можливістю адаптації до різних сценаріїв використання, включно з кризовими ситуаціями. Війна в Україні також підштовхнула архітекторів і проєктувальників до пошуку нових форм тимчасового житла для учнів. У деяких регіонах почали використовуватись модульні споруди, мобільні класні кімнати та швидкокомтовані будівлі, які можуть служити тимчасовими житлом до відновлення або будівництва капітальних споруд.

Проведений аналіз засвідчив, що існуюча мережа інтернатних закладів, сформована в попередні історичні періоди, не відповідає сучасним освітнім, соціальним та психологічним вимогам. Планувальні рішення таких установ орієнтовані на колективне проживання та регламентований побут, що суперечить принципам дитиноцентричності, індивідуалізації освітньої траєкторії та створення безпечного, підтримувального середовища.

Переобладнання шкіл-інтернатів у сучасні пансіони дозволяє поєднати житлову та освітню функцію в рамках нових державних освітніх стандартів. Така трансформація повинна включати оновлення не лише матеріально-технічної бази, а й організаційної моделі закладу, переходячи від патерналістської системи до партнерської, орієнтованої на потреби дитини.

Водночас важливо зазначити, що перетворення інтернатів на пансіони потребує комплексного підходу. Крім фінансових інвестицій, необхідно забезпечити нормативно-правове регулювання, підготовку персоналу, супровід з боку органів місцевого самоврядування та участь громадськості. Вирішення цих викликів дозволить перетворити пансіони на сучасну інституцію освітньо-соціального типу.

У контексті сталого розвитку шкільний пансіон розглядається як комплексне освітньо-житлове середовище, що поєднує соціальні, екологічні та економічні складові. Його формування має враховувати принципи енергоефективності, безбар'єрності, інклюзії та раціонального використання ресурсів, забезпечуючи довготривалу експлуатаційну ефективність та комфорт проживання учнів.

Реформування освітньої галузі, зокрема впровадження Концепції «Нова українська школа», профілізація старшої школи та оновлення законодавчої бази, обумовили перехід від типології «школа-інтернат» до поняття «шкільний пансіон». Укрупнення шкільної мережі, створення опорних закладів та спеціалізованих ліцеїв сформували об'єктивну потребу в організації тимчасового проживання учнів поблизу місця навчання, що потребує нових архітектурно-планувальних підходів. У цьому контексті шкільні пансіони стають не просто функціональним доповненням до навчальних закладів, а й важливим інструментом забезпечення доступності та рівності в освіті. Для багатьох дітей зі сільської місцевості щоденний доїзд до ліцею чи гімназії стає непосильним як з точки зору фізичного навантаження, так і з позиції логістичних витрат для родини. Шкільні пансіони дозволяють уникнути цієї проблеми, забезпечивши дітям проживання безпосередньо поруч із закладом освіти, що

сприяє безперервності навчального процесу. Крім того, пансіони створюють умови, за яких діти можуть обирати школу не за територіальним принципом, а відповідно до якості освіти, профілю підготовки або власних інтересів. Це відкриває більше можливостей для реалізації академічного потенціалу, забезпечуючи рівний доступ до спеціалізованих ліцеїв і профільних шкіл незалежно від місця проживання учня.

В умовах повномасштабного вторгнення та внутрішнього переміщення населення значення шкільних пансіонів суттєво зростає. Вони стають елементом забезпечення безперервності освіти, безпечного проживання та соціальної стабілізації дітей, зокрема з числа внутрішньо переміщених осіб. Йдеться не лише про фізичне забезпечення житлом, а про формування нового освітнього середовища, яке враховує соціальні трансформації, травматичний досвід, потребу в безпеці та сталому розвитку. Архітектурно-планувальні рішення в цьому контексті стають інструментом гуманітарної політики, що спрямована на відновлення довіри, формування єдності та підтримку дітей, які постраждали від війни.

Адаптація учнів до нового освітнього середовища потребує не лише фізичного простору для проживання, а й системної психологічної підтримки. Переїзд до пансіону може супроводжуватися стресом, особливо для молодшого середнього шкільного віку. Тому важливим елементом функціонування пансіону мають стати адаптаційні програми, підтримка шкільних психологів та робота з батьками, що забезпечить емоційну стабільність учнів у період зміни середовища. Однією з переваг шкільних пансіонів стає розвиток соціальних навичок. Постійна взаємодія з однолітками в умовах спільного проживання сприяє формуванню комунікаційних компетенцій, відповідальності та самостійності. Особливо це важливо для дітей, які з певних причин не мають стабільного родинного середовища. Окрему увагу варто приділити ролі пансіонів у підтримці інклюзивної освіти. Створення безбар'єрного архітектурного середовища, наявність спеціалізованих програм та підтримка педагогів сприяють інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у звичне

соціальне середовище, що відповідає принципам прав людини та рівності. Пансіони можуть також виконувати функцію стабілізаційного простору для дітей, які пережили втрату дому, зокрема дітей внутрішньо переміщених осіб або тих, чії батьки працюють за кордоном. У такому випадку пансіон не лише забезпечує базові потреби, а й виступає платформою для розвитку, соціалізації та захисту (рис. 1.1.3).

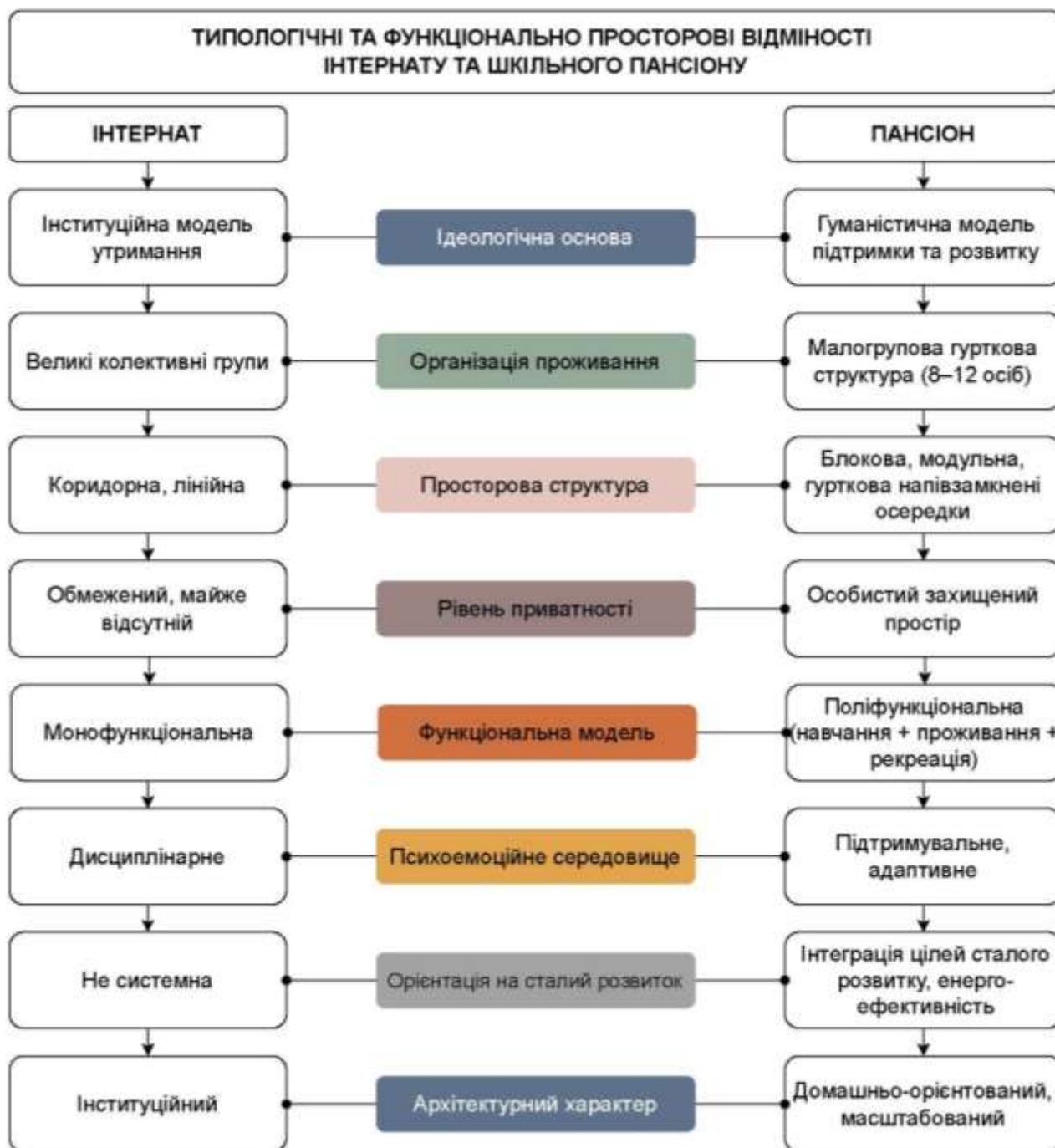

Рис. 1.1.3 – Схема типологічних та функціональних просторових відмінностей інтернату та шкільного пансіону

1.2 Аналіз наукових досліджень і нормативної літератури присвяченої формуванню освітнього та житлового середовища для школярів

Забезпечення житлового середовища для школярів є однією з найбільш комплексних проблем сучасної архітектури освітніх установ. Актуальність цього питання посилюється в умовах реформування шкільної мережі, укрупнення закладів освіти, зростання частки учнів, які навчаються далеко від місця постійного проживання, а також у зв'язку з потребами внутрішньо переміщених дітей та дітей із вразливих категорій населення. Попри значну кількість праць, присвячених архітектурі шкіл, інтернатів та соціальних установ, саме шкільні пансіони як окремий тип закладів залишаються відносно малодослідженими. Це зумовлює необхідність системного огляду нормативно-правової, наукової та методологічної бази, в межах якої формуються підходи до проектування житлового середовища для дітей шкільного віку.

Нормативне підґрунтя дослідження становлять, насамперед, акти національного законодавства України у сфері освіти та захисту прав дитини. Базовими є Закон України «Про освіту» (2145-VIII) [191], Закон України «Про повну загальну середню освіту» (463-IX) [195], Закон України «Про охорону дитинства» (2402-III) [193], Закон України «Про соціальні послуги» (2671-VIII) [199], Постанова Кабінету Міністрів України № 1131 «Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти» [189], які визначають загальні принципи організації освітнього процесу, соціального захисту дітей та вимоги до умов їхнього виховання і проживання. Важливу роль відіграють стратегічні документи, зокрема Указ Президента України № 225/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію людського розвитку"» [197]; Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1201-р «Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації» [202]; Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-р «Про схвалення

Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [201].

Міжнародний контекст дослідження визначається Конвенцією ООН про права дитини [158] та Європейською Конвенцією з прав людини [157], де закріплено принцип пріоритету найкращих інтересів дитини, а також «Порядком денним у сфері сталого розвитку до 2030 року» [106] з проголошеними Цілями сталого розвитку, які стосуються, зокрема, якісної освіти, подолання нерівності та сталого розвитку населених пунктів. На національному рівні підхід до імплементації цілей сталого розвитку конкретизовано в Указі Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [203].

Архітектурно-планувальні засади проектування освітніх та житлових для дітей об'єктів регламентуються державними будівельними нормами, передусім ДБН В.2.2-3:2018 «Заклади освіти» [137], ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» [141], ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій» [182], ДБН В.2.6-31:2021 «Теплова ізоляція та енергоефективність будівель» [211], ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» [138], ДБН В.1.2-7:2021 «Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека» [180] та іншими галузевими нормативами. Водночас чинні ДБН не містять розгорнутої типології шкільних пансіонів і не приділяють достатньої уваги специфіці організації житлового середовища для дітей, які навчаються й проживають у складі освітнього комплексу, що підкреслює актуальність дисертаційного дослідження.

Особливе місце серед наукових джерел, тематично наближених до предмета дисертації, посідає стаття Іванова-Костецького С.О. та Семків О.Я. «Основні функціональні засади проектування центрів виховання молоді типу "Пансіон"» [140]. Автори вперше в Україні розглядали можливість створення автономного комплексу для дітей різного віку, який функціонує як «містечко» з повним циклом забезпечення проживання, навчання, виховання, відпочинку та медико-соціальної підтримки. У роботі підкреслюється відсутність у вітчизняній

нормативній базі документів, що прямо регламентують проєктування таких закладів, та пропонується заміна терміну «школа-інтернат» на «школа-пансіон» або «центр виховання молоді типу пансіон». На основі аналізу чинних ДБН для закладів освіти, охорони здоров'я, дошкільних і спортивних об'єктів, а також зарубіжних зразків (центри для дітей у Франції, Данії) автори формують єдину функціональну схему комплексу, що поєднує освітні, житлові та рекреаційні блоки для різних вікових груп. Дослідження окреслює важливий напрям розвитку закладів виховання нового типу та демонструє потенціал інтегрованих структур, проте зосереджується переважно на концепції одного комплексного об'єкта, без побудови системної типології пансіонів та глибокого аналізу їх містобудівних і планувальних моделей.

Ще одним надзвичайно важливим для даної роботи джерелом є дисертація Бабич О.М. «Архітектура інтернатних закладів сімейного типу» [123]. Авторка формує розгорнуту структуру джерельної бази, поділяючи її на проєктну (нормативні, дослідницькі та фактологічні джерела) й антропологічну (педагогічні, психологічні, адаптаційні, реабілітаційні та правові праці), та виділяє чотири основні напрями дослідження життєвого середовища: фізичний, комунікаційний, особистісний і розвиваючий. У роботі запропоновано систему «середовищно-фостерних» показників (місткість, площа, мультिवибірковість, симбіоз із довкіллям, візуальна насиченість), що визначають якість архітектурного простору закладів соціального захисту дітей. Особлива увага приділяється категорії «сімейності» та формуванню комунікаційного ядра з двома адаптивними колами, які забезпечують соціалізацію та пізнання в умовах альтернативного піклування. На основі аналізу широкого кола вітчизняних і зарубіжних прикладів розроблено підходи до трансформації інтернатних закладів відповідно до вимог деінституціалізації, визначено типи планувальних структур і стратегії їхньої просторової перебудови. Хоча об'єктом дослідження є насамперед заклади виховання сімейного типу, висновки дисертації Бабич О.М. щодо ролі «сімейності», комунікаційних просторів та адаптивних

середовищ є концептуально важливими для формування архітектурних принципів шкільних пансіонів.

Таким чином, найближчі до теми дисертації дослідження підтверджують актуальність комплексного підходу до організації житлового та виховного середовища дітей і демонструють окремі спроби осмислення пансіонів та інтернатних закладів у контексті деінституціалізації. Водночас вони не охоплюють повною мірою специфіку шкільних пансіонів як елемента освітньої інфраструктури, інтегрованої з навчальним середовищем. Це зумовлює потребу в подальшому аналізі вітчизняних праць, присвячених проектуванню шкільних будівель та освітніх комплексів, що становитимуть методичну основу для розроблення типології сучасних шкільних пансіонів.

Вітчизняні праці, присвячені архітектурі закладів освіти різних рівнів та їх комплексів, формують важливу основу для дослідження просторових рішень шкільних пансіонів, оскільки розкривають загальні закономірності організації навчального середовища, його функціональних взаємозв'язків та містобудівного контексту. Однією з базових є праця Козореза Б.І. та Ковальського Л.М. «Архитектура учебных зданий» [156], у якій систематизовано підходи до функціонально-планувальної структури навчальних будівель, висвітлено принципи розвитку мережі загальноосвітніх і професійних закладів, а також прийоми їх розміщення у структурі населених місць. Окреслені авторами тенденції укрупнення, кооперування та формування освітніх комплексів становлять важливе теоретичне підґрунтя для аналізу композиційних рішень сучасних шкільних пансіонів як складних багатофункціональних об'єктів.

Значний інтерес становить видання Слепцова О.С. «Архитектура современной школы: Гимназия новітніх біотехнологій» [207], у якому представлено досвід проектування інноваційного шкільного комплексу в Києві. Автором розкрито особливості формування функціонально-технологічних зв'язків, побудови навчального та рекреаційного середовища, застосовані прийоми об'ємно-просторової організації. Дослідження демонструє можливості створення

гнучкого, комфортного та педагогічно спрямованого простору, що важливо для розвитку концепції пансіону як середовища проживання і навчання.

У дисертаційній роботі Тишкевич О.П. «Архітектурно-планувальна організація сільських малокомплектних шкіл» [212] узагальнено вітчизняний досвід проектування та експлуатації сільських шкіл, визначено специфіку освітніх округів, запропоновано класифікацію малокомплектних шкіл та принципи формування їх функціонально-планувальної структури. Розроблені підходи до блочної організації навчальних закладів і зонування освітнього середовища мають значення для розуміння модульності та масштабності шкільних пансіонів у різних типологічних і територіальних умовах.

Значний вклад у дослідження складних ділянок і умов забудови містить дисертація Карбан А.А. «Архітектурно-планувальна організація шкільних комплексів на територіях зі складним рельєфом України» [145]. Автором проаналізовано еволюцію навчальних установ, нормативні вимоги, вплив інженерно-геологічних факторів, сформовано алгоритм проектування комплексів на складному рельєфі, визначено принципи поєднання архітектури та ландшафту. Дослідження доводить ефективність комплексного підходу до формування шкільних будівель, що є надзвичайно важливим у процесі створення пансіонів як багатофункціональних об'єктів з розвиненою територіальною структурою.

Архітектурно-планувальні засади позашкільних закладів розкрито у дисертації Васильченка Д.К. «Принципи архітектурно-планувальної організації закладів позашкільної освіти в структурі об'єднаних територіальних громад» [124]. Автором проаналізовано особливості функціональних зв'язків, розроблено моделі навчальних чарунок, схеми зонування та критерії оцінювання ефективності рішень. Представлені методи оптимізації та гнучкого використання простору демонструють важливі підходи до формування адаптивного освітнього середовища, що може застосовуватися і в структурі пансіонів.

У дисертації Гомон О.О. «Архітектурно-планувальна організація освітніх комплексів "Дитячий садок – початкова школа"» [127] вперше у вітчизняній практиці системно досліджено типологію комплексів, що поєднують дошкільну та початкову освіту. Автором розроблено номенклатуру типів, диференційовані показники доступності, принципи формування функціонально-планувальної структури та прийоми блочного об'єднання. Підходи до узгодження різновікових груп та інтеграції спільних приміщень мають безпосереднє значення для проєктування шкільних пансіонів як середовища, що об'єднує елементи житла, освіти та догляду.

Дисертаційне дослідження Сьомки С.В. «Архітектурно-планувальна організація будівель ліцеїв і гімназій (в умовах України)» [210] містить аналіз сучасних типологічних рішень, вимог та містобудівних умов для закладів поглибленого навчання. Представлені положення щодо функціонально-планувальної структури та організації середовища безпосередньо корелюють з проблематикою створення пансіонів при закладах освіти.

Дослідження Ковальської Г.Л. «Принципи і методи оптимізації функціонально-планувального розвитку вищих навчальних закладів в існуючій міській забудові» [147] висвітлює системні підходи до оцінки та вдосконалення функціонально-планувальної структури університетських корпусів, питання реконструкції, ущільнення та модернізації освітніх зон. Хоча об'єктом дослідження є вищі навчальні заклади, розроблені принципи оптимізації, варіантності та адаптації мають значення для організації складних освітніх комплексів, включаючи пансіони.

У роботі Дмитраш О.Ю. «Принципи формування архітектурної типології і проєктування міжуніверситетських культурних центрів» [134] проаналізовано культурні центри у складі університетських комплексів, узагальнено світовий досвід, визначено чинники формування типології та запропоновано схеми функціонально-планувальних рішень. Дослідження демонструє можливості інтеграції освітніх, культурних та соціальних функцій в єдиній просторовій

структурі, що є близьким до підходів, застосовуваних при створенні шкільних пансіонів як багатофункціональних середовищ.

Стаття Куцевича В. В. та Тишкевич О. П. «Сучасні напрямки формування закладів загальної середньої освіти» [162] присвячена аналізу тенденцій розвитку шкільної мережі та формуванню архітектурно-планувальних рішень сучасних навчальних закладів. Автори узагальнюють досвід вітчизняного й зарубіжного проектування, визначають принципи гнучкого планування, компактних об'ємно-планувальних схем і формування інклюзивного середовища. Висновки статті є важливим підґрунтям для структурного опрацювання пансіонів, оскільки демонструють сучасні підходи до організації середовища, орієнтованого на комфорт, безпеку та адаптивність.

У статті Ковальського Л.М., Ковальської Г.Л. та Смілки В.А. «Архітектура закладів освіти як один із аспектів культурології містобудування» [152] простежено історичний розвиток українських навчальних закладів та їх роль у культурології містобудування. Автори аналізують еволюцію структури освітніх комплексів, розглядають укрупнення шкільної мережі, зміну архітектурних підходів у різні періоди, а також містобудівні чинники, що впливають на формування навчального середовища. Висвітлені у статті особливості автономного та кооперативного функціонування закладів освіти є ключовими для розуміння типології та специфіки архітектурного проектування шкіл з пансіонами.

Стаття Ковальської Г.Л. та Соколової Ю.В. «Функціонально-планувальна структура територій закладів освіти» [149] висвітлює принципи планування територій навчальних закладів, визначає основні функціональні підрозділи та їх просторові взаємозв'язки. Авторки досліджують залежність планувальної структури від профілю закладу, аналізують кооперування функцій декількох установ і можливості розвитку територій у міському середовищі. Для пансіонів ці положення є суттєвими, оскільки територіальна організація повинна забезпечувати баланс між житловими, навчальними, рекреаційними та комунікаційними зонами.

У статті Ковальської Г.Л. та Гомон О.О. «Методика проектування освітніх комплексів на основі уніфікованих блок-модулів» [148] розглядається підхід до проектування освітніх комплексів за допомогою модульних систем. Запропоновані авторами блок-модулі та варіанти їх комбінування формують основу для гнучкого, швидкокомпонованого та адаптивного архітектурного середовища. Такий підхід має значний потенціал у проектуванні пансіонів, де важливо забезпечити можливість масштабування та трансформації простору залежно від змін чисельності й потреб учнів.

У процесі опрацювання теоретичних засад архітектурно-планувальної організації закладів освіти автор також спирався на фундаментальні праці українських науковців, які сформувавши ключові підходи до проектування навчальних будівель і комплексів різних рівнів. До таких джерел належать роботи Ковальського Л.М. «Проблеми розвитку архітектури навчально-виховних будівель» [151], у яких узагальнено тенденції формування шкільної мережі та архітектури освітнього середовища в Україні.

У монографії Ковальського Л.М. та Ковальської Г.Л. «Архітектура вищих навчальних закладів. Університети 3-го тисячоліття» [154] розглянуто еволюцію та сучасні підходи до проектування університетських комплексів, що дозволяє простежити розвиток принципів просторової організації великих освітніх структур, актуальних для формування автономних та інтегрованих моделей пансіонів.

Важливими є також праці Ковальської Г.Л., зокрема «Архітектурне проектування навчальних закладів» [150] та «Містобудівні основи розвитку мережі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів» [146], де систематизовано принципи планування навчальних будівель, нормативні вимоги та містобудівні чинники розвитку освітньої інфраструктури. Ці роботи створюють методичне підґрунтя для аналізу функціональних зв'язків та просторів, що є необхідним при формуванні шкільних пансіонів.

Важливою частиною аналізу літератури є розгляд радянських праць, присвячених проектуванню шкіл-інтернатів та спеціальних типів навчально-

виховних закладів. Хоча ці джерела не відповідають сучасним принципам гуманізації освітнього середовища, нормам інклюзії та підходам сталого розвитку, вони залишаються показовими з точки зору історії формування інтернатних систем, типологічних рішень та нормативних обмежень радянського періоду. Саме на їх основі протягом десятиліть вибудовувалися підходи до структури шкільних інтернатів на території України, розподілу функцій, забезпечення проживання та навчання дітей у відокремлених інституціях. Розгляд цих джерел дає змогу визначити, які проектні принципи застаріли та не можуть застосовуватися сьогодні, а також простежити, які типологічні елементи трансформувалися у напрямі сучасних моделей пансіонів.

У роботі Сердюковської Г.Н. «Нормативы строительства общеобразовательных трудовых политехнических школ и школ-интернатов для I, II, III и IV климатических районов» (1960 р.) [205] представлено систематизовані нормативні вимоги до проектування загальноосвітніх трудових політехнічних шкіл та шкіл-інтернатів у різних кліматичних районах СРСР. Документ містить регламентацію місткості навчальних і спальних корпусів, параметри площ навчальних кабінетів, лабораторій і майстерень, вимоги до спортивних, рекреаційних та допоміжних приміщень. Особливу увагу приділено санітарно-гігієнічним нормам, показникам природного освітлення, поверховості будівель та планувальній структурі навчальних і житлових блоків. Представлені положення відображають типові проектні підходи радянського періоду, орієнтовані на уніфікацію, збільшені норми місткості та інституційний характер організації навчально-житлового середовища.

Праця Волкової Н.М. «Школы-интернаты» (1963 р.) [125] є одним із ключових узагальнень радянської моделі шкіл-інтернатів, у якій систематизовано вимоги до складу, структурної організації та функціональних зв'язків між навчальними, житловими, побутовими та господарськими блоками. Авторка подає типові планувальні схеми, моделі взаєморозміщення секцій, приклади рішень класних приміщень, спальних відділень, їдальнь, майстерень і

рекреаційних просторів, що відображають нормативну логіку свого часу та стандартизований підхід до формування інтернатних комплексів.

У праці Смірнова В.В. «Приемы проектирование школ-интернатов» (1964 р.) [208] систематизовано ключові підходи до формування планувальної структури шкіл-інтернатів у радянський період. Автор розглядає особливості навчально-виховного процесу, режиму дня та організації побуту, пропонуючи відповідні архітектурно-планувальні прийоми. У тексті детально описані вимоги до складу приміщень, взаємозв'язків між навчальними, житловими й господарськими секціями, а також принципи проектування навчальних корпусів, майстерень і побутових блоків. Праця має важливе типологічне значення, адже фіксує перехід від загальної шкільної моделі до спеціалізованої структури інтернату з цілодобовим перебуванням, уточнюючи планувальні рішення, які надалі багато років застосовувались у масовому проектуванні.

У виданні за авторством Антошкіна В.Ф. «Средние общеобразовательные школы с интернатами для села» (1971 р.) [122] систематизовано підходи до формування мережі середніх шкіл з інтернатами у сільській місцевості, наведені демографічні дані, радіуси обслуговування та схеми розміщення шкіл у структурі району. Подано узагальнені вимоги до складу та площ приміщень, а також варіанти зонування територій. У книзі містяться типові планувальні рішення навчальних корпусів, житлових блоків, харчоблоків та господарських зон, що відображають стандартизовану радянську модель організації інтернатних комплексів для сільських територій.

У дисертаційній роботі Чурилина В.М. «Особенности проектирования специальной школы-интерната» (1972 р.) [215] розглянуто специфіку проектування спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекційно-педагогічної підтримки. Автор аналізує вимоги до організації навчального процесу, трудового виховання та побутових умов, визначаючи їхній вплив на формування об'ємно-планувальної структури закладу. У тексті подано особливості розміщення функціональних блоків, нормативні показники площ, пропорції приміщень та вимоги до зв'язків між навчальними, житловими та

медичними секціями. Окремо підкреслено необхідність адаптації архітектурних рішень до можливостей та потреб учнів різних нозологічних груп, що відображено в рекомендаціях щодо організації середовища, зручності пересування, розміщення навчально-виробничих майстерень та зон відпочинку. Праця фіксує радянську модель спеціалізованих інтернатів, у якій архітектура підпорядковується медико-педагогічній структурі, що робить її важливим джерелом для аналізу історичної еволюції інтернатних закладів.

У праці Малік Т.В. «Архитектурно-планировочные решения участков специализированных учебных центров» (1989 р.) [166] досліджено принципи формування та планувальної організації ділянок спеціалізованих учбових центрів, що поєднували навчальні, виробничо-практичні та спортивні функції. Авторка аналізує вимоги до зонування території, розподілу потоків, взаємозв'язку споруд із ландшафтом, а також до облаштування різних типів майданчиків – навчальних, виробничих, ігрових та рекреаційних. У роботі виділено типові елементи планувальної структури, що визначали стандартизований підхід до формування учбових комплексів у пізній радянський період. Дана робота є джерелом для відтворення еволюції підходів до організації територій навчальних комплексів у пізньому СРСР. У ній простежуються засадничі принципи багатофункціонального зонування, раціонального розподілу потоків та інтеграції навчального процесу з відкритими просторами – ті підходи, що формували концепцію великих освітніх центрів того часу і впливали на стандарти проектування.

Попри застарілість і невідповідність сучасним принципам інклюзивності, дитиноцентричності та деінституціалізації, весь розглянутий комплекс радянських праць становить важливу історико-типологічну базу. Він дозволяє простежити витоки інтернатної моделі, зіставити її нормативи з актуальними вимогами та визначити планувальні рішення, які потребують переосмислення при формуванні сучасних шкільних пансіонів.

Аналіз праць з архітектурної типології громадських будівель є необхідною складовою формування теоретико-методичного підґрунтя

дослідження шкільних пансіонів. Оскільки пансіон поєднує функції освітнього, житлового, рекреаційного та соціального призначення, для його проектування важливими є універсальні типологічні засади, принципи класифікації та правила об'єднання різнорідних функцій у межах єдиної просторової структури. Вітчизняна література з типології громадських споруд окреслює закономірності формування їх об'ємно-планувальної організації, дозволяє визначити місце шкільного пансіону в загальній системі громадської архітектури та забезпечує широке підґрунтя для подальшого моделювання його функціональної структури.

У підручнику за авторством Ковальського Л.М., Дмитренка А.Ю., Ляха В.М., Ковальської Г.Л. та Кашенко Т.О. «Архітектурна типологія громадських будинків і споруд» [153] системно подано класифікацію громадських будівель, визначено їх функціональні та соціальні характеристики, наведено містобудівні, інженерно-технічні та планувальні вимоги, а також обґрунтовано принципи формування об'ємно-просторових рішень. Матеріал є одним з базових у вітчизняній типології та забезпечує універсальні засади структурування функцій, важливі для визначення типологічної моделі шкільного пансіону.

Підручник Лінди С.М. та Моркляник О.І. «Типологія громадських будинків і споруд» [164] розкриває фундаментальні положення сучасної класифікації громадських будівель, включно з містобудівними, просторовими та функціональними аспектами проектування. У виданні наголошено на чинних нормативних документах, що регламентують проектування громадських споруд, а також на факторах, які зумовлюють їх еволюцію. Праця є важливою для визначення загальних типологічних характеристик багатофункціональних об'єктів, аналогічних до пансіонів за складом функцій.

Навчальний посібник Лінди С.М. «Архітектурне проектування громадських будівель і споруд» [163] акцентує увагу на практичних аспектах формування архітектури громадських закладів, включаючи принципи планувальної організації, містобудівний аналіз, об'ємно-просторові рішення, конструктивні схеми та адаптивність внутрішнього середовища. Матеріал має

прикладне значення для розроблення багатофункціональних освітніх комплексів і дозволяє визначити алгоритми формування складних просторових структур.

У статті Куцевича В.В. «Архітектура громадських будівель і споруд в Україні на початку XXI ст.» [159] проаналізовано сучасні тенденції у розвитку громадських споруд, зокрема еволюцію освітніх закладів у напрямі укрупнення, інтеграції функцій, формування комплексних структур та впровадження інклюзивного середовища. Окремо розглянуто зміни у планувальних моделях навчальних закладів, що є важливими для розуміння трансформації шкільної архітектури в умовах нових соціальних запитів. В іншій статті автора – «Архітектурна типологія громадських будинків і споруд. Сучасні тенденції розвитку» [160] проводиться аналіз актуальних змін у типологічній структурі громадських будівель та переходу до гнучких та адаптивних моделей проєктування. Автор підкреслює важливість мінімізації жорстких регламентів, упровадження параметричних критеріїв, оновлення функціональних схем та формування поліваріантних структур. Матеріал є цінним для розуміння того, як тенденції розвитку громадської архітектури впливають на формування багатофункціональних освітніх об'єктів, до яких належать і шкільні пансіони.

Вітчизняний напрям досліджень сталого розвитку в архітектурі освітніх та громадських будівель репрезентує зокрема підручник Проскуряков В.І., Шулдан Л.О. «Архітектура шкільних будівель. Принципи удосконалення з урахуванням енергозаощаджування» [204]. У праці системно проаналізовано стан фонду шкільних будівель України, виявлено невідповідність більшості об'єктів вимогам енергоефективності та санітарно-гігієнічним нормам, окреслено прогалину між традиційними підходами до шкільного проєктування та завданнями архітектурного енергозаощадження. На основі широкої емпіричної бази (обстеження, енергетичні аудити, аналіз типових проєктів) автори формулюють принципи архітектурно-типологічного удосконалення шкільних будівель, спрямовані на зменшення тепловтрат, оптимізацію мікроклімату та раціональне використання енергоносіїв у процесах реконструкції та нового будівництва. Таким чином, підручник поєднує

проблематику шкільної архітектури з завданнями енергоощадності та задає методологічне підґрунтя для подальших досліджень сталого розвитку в освітньому середовищі.

Дисертаційне дослідження Шаталюк Ю.В. «Принципи формування адаптивної архітектури в контексті сталого розвитку міського середовища» [216] зосереджене на теоретико-методологічному осмисленні адаптивної архітектури як відповіді на соціальні, екологічні та економічні виклики сталого розвитку. Авторкою виокремлено три етапи еволюції ідей адаптивності – від інтуїтивних форм змінюваного житла до сучасних інтерактивних і трансформованих об'єктів, що інтегрують цифрові технології, енергоефективні системи та гнучкі об'ємно-планувальні рішення. Запропоновано класифікацію архітектурно-планувальних, конструктивних та інтерактивних прийомів адаптації, а також систему принципів (соціальних, екологічних та економічних), які забезпечують довготривалу життєздатність будівель і можливість їхньої трансформації під змінні сценарії використання. Отримані положення можуть бути використані при формуванні гнучких, енергоефективних моделей шкільних пансіонів, орієнтованих на варіативність функціонування та скорочення екологічного сліду.

Стаття Олійник О.П., Селешок І.В. «Принципи формування функціонально-просторової програми соціального житла на засадах сталого розвитку» [175] присвячена виробленню підходів до формування програм соціального житла, які поєднують доступність, екологічність та просторову різноманітність. На основі аналізу європейських практик автори доводять важливість змішаної типології (поєднання комерційного, орендного та соціального житла), партисипативного планування та розвитку спільних і громадських просторів, що підсилюють сталий характер житлового середовища. Запропоновані принципи – змішання функцій, квартальна структура, середня поверховість, повторне використання матеріалів – орієнтують проєктні рішення на зменшення екологічного навантаження та підвищення якості життя

мешканців, що є релевантним і для формування житлових блоків шкільних пансіонів.

У статті Олійник О.П., Токар М.М. «Принципи сталого розвитку в центрах сімейного дозвілля» [176] розглянуто, як цілі сталого розвитку ООН інтегруються в архітектуру багатофункціональних центрів дозвілля у структурі мегаполісу. Авторки аналізують шість ключових Цілей сталого розвитку, дотичних до будівництва, та показують, як через системи водозбереження, використання відновлюваних джерел енергії, енергоефективні огорожувальні конструкції, екологічні матеріали й цифрові системи керування будівлями можна забезпечити довговічність, економію ресурсів і зниження вуглецевого сліду громадських об'єктів. Сформульовано підхід до центрів дозвілля як до пілотних майданчиків демонстрації «зеленої» архітектури, що поєднує комфорт користувачів, освітню роль у формуванні екологічно свідомої поведінки та відповідність міжнародним стандартам сталого розвитку. Закладені в статті принципи енергоефективності, водозбереження, циклічного використання матеріалів та підвищення стійкості громадських будівель можуть бути адаптовані до проектування шкільних пансіонів і освітніх комплексів нового покоління.

Gelfand, L., Freed, E. «Sustainable School Architecture: Design for Elementary and Secondary Schools. Wiley» [37] – ґрунтовне дослідженням інтегрованого підходу до проектування сталих шкільних будівель, у якому поєднано енергетичні, екологічні та педагогічні принципи. Автори розглядають школу не як будівлю в традиційному сенсі, а як цілісну систему, що формує навчальне середовище, тип соціальної взаємодії та рівень комфортності учнів. Особливу увагу приділено природному освітленню й вентиляції, використанню локальних матеріалів, організації навчально-екологічних ландшафтів і багатофункціональних просторів, які підтримують різні формати освітнього процесу. Праця має безпосереднє значення для проектування сучасних шкільних пансіонів, оскільки демонструє, як екологічно орієнтована архітектура може одночасно забезпечувати комфорт проживання, освітню ефективність і

зменшення операційних витрат. У книзі наведено численні реалізовані приклади шкіл нового покоління, що можуть слугувати орієнтиром для вітчизняної практики.

У логічному продовженні аналізу джерел, присвячених сталому розвитку та енергоефективності, окрему групу становлять праці, що фокусуються на інклюзивності, безбар'єрності та універсальному дизайні в освітньому середовищі. Важливим методичним джерелом у цьому напрямі є навчально-методичний посібник за авторством Азінова В.О., Грибальського Я.В., Байдака Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. «Архітектурна доступність шкіл» [121], який узагальнює сучасні підходи до проектування доступного освітнього простору та пропонує нормативно узгоджені рекомендації щодо адаптації будівель і територій для дітей з різними типами порушень розвитку. У посібнику систематизовано вимоги до безбар'єрних маршрутів, входів, вертикальної комунікації, санітарно-гігієнічних приміщень, тактильних елементів навігації, засобів орієнтації та безпеки. Особливу увагу приділено питанням універсального дизайну як підходу, що забезпечує рівний доступ для всіх користувачів без потреби у спеціальних чи виняткових рішеннях. Посібник виступає ключовим практичним орієнтиром для модернізації шкіл у межах інклюзивної реформи та є значущим для формування безбар'єрної архітектури шкільного пансіону.

Дисертація Нестеренко В.В. «Ергономічні принципи удосконалення архітектури закладів вищої освіти адаптованих до людей з обмеженими фізичними можливостями» [171] систематизує світові підходи до інвалідності (від сегрегаційної до інклюзивної моделі), аналізує практику університетів Європи, США та України й вводить у проектну площину поняття ергономічних принципів доступного освітнього середовища. На основі соціологічних досліджень, аналізу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища та деталізації вимог до комунікацій, функціонально-планувальних рішень і предметного оточення, автор формує поетапну модель реконструкції та адаптації ЗВО до потреб осіб з ОФМ. Хоч об'єктом є саме університети, закладена

методика системного аналізу, ергономічні критерії та логіка інтеграції маломобільних груп у повсякденне освітнє життя безпосередньо застосовні до проєктування шкільних пансіонів як комплексних освітньо-житлових об'єктів.

Дисертація Коваль-Цепової А.В. «Принципи дизайну інтер'єрів закладів соціального захисту дітей» [155] фокусується на внутрішньому середовищі закладів, де діти живуть тривалий час, і розкриває дизайн інтер'єрів як інструмент подолання соціальної депривації, підвищення самооцінки та формування національної ідентичності вихованців. На основі аналізу світового й українського досвіду, типології закладів соціального захисту, методик раннього розвитку й творчого стимулювання, авторка формулює принципи формування предметно-розвивального середовища, концепцію єдності природи і людини, ігрового та профорієнтаційного підходів, принципи автентичності українського дизайну. Запропонований комплексний підхід до інтер'єрів будинків дитини, дитячих містечок і центрів реабілітації може напряму переноситися на житлові та рекреаційні блоки шкільних пансіонів, де важливо поєднати домашність, терапевтичний ефект середовища та виховний потенціал простору.

Підручник Чернявського В.Г., Олійник О.П., Гнатюк Л.Р. «Конструювання меблів та обладнання інтер'єру» [177] розглядає меблі та інше обладнання як ключові елементи формування інтер'єру, що поєднують соціальні, функціональні, ергономічні, конструктивні та естетичні аспекти. Автори деталізують типологію меблів для житлових і громадських просторів, подають нормативно-довідкові дані, прийоми композиційного та художнього конструювання, а також підходи до проєктування обладнання для виставок, громадських інтер'єрів, різних сценаріїв використання простору. Для шкільного пансіону ці напрацювання створюють основу для проєктування меблів та внутрішнього обладнання навчальних, житлових і рекреаційних приміщень з урахуванням принципів універсального дизайну, вікових особливостей дітей та вимог до безпечного, гнучкого й емоційно комфортного середовища.

Стаття Куцевича В.В. «Формування архітектурно-планувальної організації закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням» [161] узагальнює результати роботи над оновленням ДБН щодо закладів освіти й інклюзивності та вперше у фаховій літературі дає цілісний набір проєктних рекомендацій для шкіл з інклюзивним навчанням. Автор визначає параметри наповнюваності інклюзивних класів, питомі площі навчальних, ігрових, лабораторних, спальних, спортивних та допоміжних приміщень для учнів з різними видами порушень, вимоги до безбар'єрних входів, пандусів, ліфтів і підйомних платформ, санвузлів, роздягалень, актових та обідніх залів, а також до спеціалізованих медичних і корекційних приміщень. Закладені у статті принципи – універсальний дизайн, безперервність і безбар'єрність шляхів руху, нормативне забезпечення інклюзивних класів – є базовою матрицею, на яку може спиратися архітектурно-планувальне формування шкільного пансіону: від організації навчальних блоків до інтеграції реабілітаційних і рекреаційних просторів у єдину типологічну модель.

У статті за авторством Авдєєвої Н., Марковського А., Калачикова Д., «Історія та перспективи проєктування інноваційних науково-дослідних центрів: аналіз світового досвіду» [143] розглянуто проблематику формування архітектурного середовища освітніх будівель крізь призму сучасних соціальних, функціональних та просторових викликів. Автори зосереджують увагу на взаємозв'язку архітектурно-планувальної структури об'єкта з потребами користувачів, аналізують вплив просторових рішень на якість середовища та ефективність його функціонування. У роботі простежується підхід до будівлі не лише як до інженерної чи функціональної системи, а як до соціального простору, що формує сценарії поведінки, взаємодію та психологічний комфорт. Обґрунтовується необхідність інтеграції принципів сталого розвитку, гнучкості планувальних рішень, адаптивності до змінних потреб суспільства, а також урахування інклюзивних вимог і безбар'єрності.

У зарубіжній практиці питання сталого розвитку в архітектурі освітніх закладів розглядається як комплексна проблема, що поєднує екологічні,

соціальні, економічні та педагогічні аспекти. На відміну від вітчизняної традиції, де сталий розвиток здебільшого зводиться до енергоефективності, у міжнародних дослідженнях акцент робиться на інтегрованому дизайні, адаптивності простору, якості внутрішнього середовища та розширенні функцій школи як соціального центру громади. Важливою є ідея, що сталий освітній простір формує поведінку й культуру учнів так само, як і підтримує довгострокову екологічну стійкість території. Нижче подані ключові іноземні джерела, що формують сучасне уявлення про архітектуру сталих шкільних будівель і є методологічно значущими для дослідження шкільних пансіонів.

У сучасній міжнародній теорії інклюзивного та універсального дизайну сформувалась широка міждисциплінарна база, яка поєднує інженерію, когнітивні науки, дизайн мислення, соціологію та архітектурну практику. Для досліджень шкільних пансіонів особливе значення мають праці, що розкривають принципи взаємодії людини із середовищем, формування доступності та універсальності простору, а також вплив дизайну на емоційний досвід користувача.

Класична праця Дональда Нормана «The Design of Everyday Things» [81] аналізує взаємодію людини з предметно-просторовим середовищем через призму когнітивної психології та ергономіки. Автор формулює принципи інтуїтивності, читабельності та передбачуваності в дизайні, які напряду стосуються проєктування освітніх просторів. Книга доводить, що успішний дизайн – це той, що мінімізує когнітивні бар'єри і підсилює можливість користувача діяти самостійно. Для шкільних пансіонів ці підходи є ключовими в організації безпечних, логічно-структурованих, дружніх до дитини маршрутів і середовищ.

В іншій книзі Дональда Нормана «Емоційний дизайн: Чому ми любимо (або ненавидимо) речі довкола нас» [173] доповнює свою теорію трирівневою моделлю емоційного сприйняття дизайну: вісцеральним, поведінковим і рефлексивним рівнями. Автор показує, як естетика, тактильність, кольори, комфорт і сценарії взаємодії впливають на психологічний стан людини. Для

архітектури навчального середовища ці положення є критично важливими, оскільки дозволяють розуміти, як дизайн впливає на емоційний комфорт, відчуття безпеки й довіри – особливо для дітей, що проживають у пансіоні далеко від дому.

Книга Steinfeld E., Maisel J. «Universal Design: Creating Inclusive Environments» [98] – це одна з найвпливовіших академічних монографій з універсального дизайну. Авторами узагальнено міжнародну теорію та практику UD, подано системну класифікацію принципів, методів і дизайнерських стратегій для різних типів середовищ. Особливу увагу приділено архітектурі та плануванню освітніх установ, включно зі сценаріями доступності, навігації, ергономіки, безпеки, сенсорного комфорту та варіативності використання простору. Книга формує наукову базу для проєктування інклюзивних шкільних комплексів і може бути використана для обґрунтування принципів формування доступного, універсального, гнучкого середовища шкільного пансіону.

Книга Кет Голмс «Невідповідність: Як інклюзія формує дизайн» [126] є однією з найавторитетніших сучасних праць про інклюзію в дизайні. Авторка вводить поняття «невідповідності» («mismatch») як різниці між можливостями людини та вимогами середовища – саме ця різниця породжує бар'єри. Книга пояснює, як інклюзивний дизайн може зменшувати або ліквідовувати такі невідповідності, формуючи середовище, що працює для максимально широкого спектра користувачів. Праця особливо актуальна для архітектури освітніх закладів, оскільки пропонує системний підхід до проєктування безбар'єрних просторів для дітей з різними потребами, руховими, сенсорними чи когнітивними особливостями.

У формуванні сучасних підходів до проєктування освітніх середовищ, зокрема шкільних пансіонів, важливе значення мають фундаментальні праці, присвячені психології простору, поведінковим моделям, сприйняттю архітектурного середовища та емоційним аспектам взаємодії людини з будівлею. Ці джерела не є вузькоспеціалізованими для освітніх закладів, однак задають концептуальне підґрунтя для розуміння комфортності, орієнтації, безпеки,

приватності, соціальної взаємодії й відновлювальної дії середовища – аспектів, критично важливих у пансіонному типі проживання.

Підручник Ернста Нойферта «Будівельне проєктування» [172] подає систематизовані архітектурні параметри, антропометричні дані та типові просторові схеми, що лежать в основі проєктування громадських будівель. Хоч спрямований передусім на стандартизацію, Нойферт формує концепт «людиноорієнтованого» середовища через точні пропорції, ергономіку, раціональність і логіку руху в просторі. Для проєктування шкільних пансіонів праця є основою формування комфортних приміщень, житлових осередків та функціональних вузлів з урахуванням фізіологічних потреб користувачів.

Класична праця Кевіна Лінча «The Image of the City» [71] з психології міського середовища, у якій розкрито поняття ментальних карт, орієнтовності та читабельності простору. Автор аналізує, як людина сприймає структуру території через вузли, шляхи, межі та орієнтири. Для проєктування освітніх комплексів і пансіонів ці концепції важливі при формуванні зрозумілих маршрутів, безпечної навігації, зонування та просторової ідентичності, що знижує рівень тривожності й підвищує автономність учнів.

Праця Йена Гела «Міста для людей» [128] присвячена людиномірності середовища, пропорціям, масштабності, мікроклімату та поведінковим сценаріям у просторі. Гел аналізує, як архітектура впливає на активність, спілкування, безпеку та соціальне включення. Для шкільних пансіонів особливо значущими є принципи м'яких переходів між функціями, створення безпечних outdoor- та indoor-зон, забезпечення комфортних рекреацій, можливостей для соціалізації й відпочинку. Девід Сім у книзі «М'яке місто» [206] розкриває концепт «soft city» («м'яке місто») – міста, що адаптується під потреби людей через тактовну, теплу, гнучку архітектуру. Основні акценти зосереджено на масштабі, драйверах відчуття дому, мікросценаріях повсякдення, ритмі простору, матеріальності та кольорі. Підхід Сіма можна застосувати при формуванні комфортних житлових і рекреаційних зон пансіонів, де важливо створити атмосферу затишку та безпеки для дітей, які живуть далеко від родин.

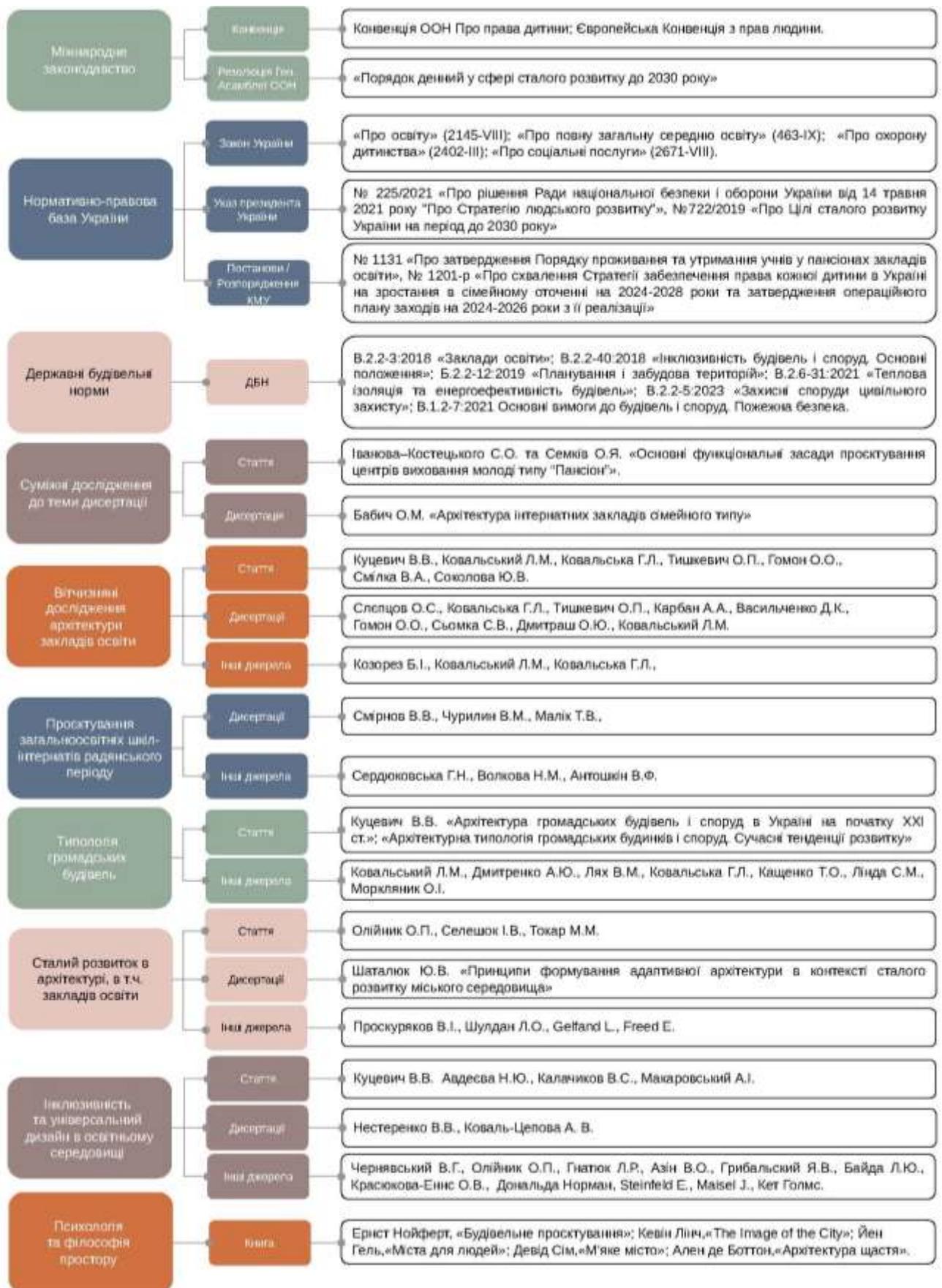

Рис. 1.2.1 – Схема аналізу наукових досліджень і нормативної літератури присвяченої формуванню освітнього та житлового середовища

Філософське дослідження Алена де Боттона «Архітектура щастя» [129] про емоційний вплив архітектури на людину. Автор аналізує, як простір формує відчуття спокою, стабільності, гармонії та задоволення. Хоч книга не має технічного характеру, вона дає важливі підходи до створення гуманного середовища, у якому архітектура стає інструментом психологічної підтримки. Для шкільних пансіонів це особливо актуально, оскільки емоційний комфорт, естетичність і дружність середовища прямо впливають на адаптацію, поведінку, самооцінку та почуття безпеки дитини.

Підсумовуючи аналіз наукових, нормативних та методологічних джерел, слід відзначити, що сучасна наукова база формує багатовимірне підґрунтя для дослідження шкільного пансіону як окремого типу просторово-організаційної структури. Розглянуті праці – від історик-типологічної спадщини радянського періоду до сучасних досліджень сталого розвитку, інклюзивного та універсального дизайну, психології архітектури й теорії освітнього простору – дозволяють простежити еволюцію підходів, виявити ключові принципи та методи проектування, а також визначити прогалини, що потребують сучасного переосмислення. Сукупність опрацьованих джерел створює науково-теоретичну основу для подальшого формування методології й типологічної моделі шкільного пансіону, орієнтованої на дитиноцентричність, адаптивність, психоемоційний комфорт та відповідність актуальним соціальним і освітнім викликам (рис. 1.2.1).

1.3 Досвід зарубіжної та вітчизняної практики проектування та експлуатації будівель для тимчасового проживання школярів

Досвід організації пансіонного проживання школярів у різних країнах світу демонструє широкий спектр архітектурних, соціокультурних та педагогічних моделей. Вивчення історичного контексту, термінологічного різноманіття та сучасних підходів до проектування житлового простору для учнів дозволяє визначити найбільш релевантні практики для адаптації в українських умовах.

Шкільні пансіони, що представляють собою організовані місця проживання і навчання учнів, мають глибокі історичні корені, які сягають античності. Вони розвивалися разом зі змінами в суспільстві, культурі та освітній системі. Від освітніх осередків стародавньої Індії, Греції, Китаю та Риму до класичних публічних шкіл Британії та єзуїтських колегіумів Європи – різні епохи формували підходи до організації простору, де учень не лише навчається, а й проживає в умовах колективу, соціального контролю та морального виховання.

У Стародавній Греції освітні осередки на зразок Академії Платона та Ліцею Арістотеля функціонували як філософські спільноти, що діяли у межах громадських просторів — гімназій, гаю чи відкритих місць для дискусій. Навчання відбувалося у формі лекцій, діалогів та інтелектуальних бесід, які могли мати напівпублічний характер. Водночас ці школи не були інституційно організованими закладами з постійними житловими приміщеннями для учнів. Таким чином, освітній процес мав спільнотний характер, але не передбачав стаціонарного проживання студентів [107, 80].

У Ведичний період (бл. 1500-800 рр. до н.е.) в Індії сформувалася система гуркули – однієї з найдавніших моделей організованої освіти, заснованої на проживанні учня в домогосподарстві наставника. Сам термін «gurukula» (із санскриту «родина вчителя») означав, що учні мешкали разом із гуру в межах його дому протягом тривалого періоду навчання, поєднуючи засвоєння релігійних текстів, традиційних писань, елементів політики й наук із повсякденним побутовим укладом. У перші століття н.е. подібні форми поєднання навчальної та житлової функцій існували також у центрах Таксила та Наланда, де студенти проживали на території навчальних осередків або в домах учителів; доступ до освіти при цьому був обмежений кастовою системою. Таким чином, гуркула може розглядатися як одна з найдавніших форм пансіонної освіти, організованої передусім укладово, а не як окремий спеціалізований архітектурний тип [11].

Академія Цзися в царстві Ці, що діяла в період Воюючих держав (475-221 рр. до н.е.), була одним із перших державних центрів філософської та інтелектуальної діяльності в Стародавньому Китаї. Вона функціонувала приблизно в той самий історичний період, що й Академія Платона в Афінах, і об'єднувала представників різних філософських шкіл для обговорення, викладання та наукових диспутів. Академія була організована як відкритий освітній осередок, до якого студенти могли приїжджати для навчання, а вчителі – проводити лекції та приймати учнів. Водночас у наявних джерелах відсутні свідчення про існування спеціально організованої житлової інфраструктури або інтернатної системи при академії [95].

У Римській імперії (27 р. до н.е. – 395 р. н.е.) освіта не була централізованою державною інституцією, а головним чином приватною справою сімей та вчителів, яких заможні родини наймали для навчання дітей у межах своїх домогосподарств або приватних приміщень. Поряд із домашнім наставництвом існували й приватні школи, що утримувалися самими вчителями та функціонували в орендованих кімнатах, або у відкритих громадських просторах – на площах і перехрестях, де заняття тривали від світанку до полудня. Умови викладання значно різнилися: репетитори в заможних родинах працювали в комфортних умовах, тоді як бідніші вчителі залежали від плати за навчання, мали низький соціальний статус і нестабільні доходи. Таким чином, освітній процес у Римі був організований у межах приватної ініціативи й тісно пов'язаний із побутовим середовищем, що створювало контекст для поєднання навчальних і житлових функцій, однак не формувало інституційної інтернатної системи [73].

У ранніх цивілізаціях системна організація освіти лише починала формуватися та поступово набувала інституційних рис. Доступ до навчання переважно мали представники заможних і знатних верств, а проживання при освітньому осередку не було обов'язковою чи повсюдною умовою. Водночас у різних цивілізаціях вже простежуються перші форми поєднання навчання з житловим укладом – або через проживання в домі наставника, або через

формування постійних освітніх центрів. Саме ці ранні практики створили передумови для подальшого розвитку пансіонної системи освіти.

Середньовіччя стало переломним етапом у становленні пансіонів як організованої освітньо-житлової структури. У 597 році Святий Августин прибув до Англії з місією християнізації англосаксонських племен, після чого були засновані Кентерберійський собор і абатство Святого Августина, при яких освіта стала однією з функцій монастирських інституцій [87]. У цьому середовищі сформувалася Королівська школа в Кентербері (The King's School), що вважається найстарішою школою-пансіоном у Великій Британії [87]. У межах монастирської моделі навчання і проживання становили єдиний процес, підпорядкований релігійній дисципліні. У 1536 році у ході розпуску монастирів за Генріха VIII більшість монастирських шкіл було ліквідовано або реорганізовано [97]. Водночас окремі заклади, зокрема Вінчестерський коледж, що заснований у 1382 р. [117] та Освестрійська школа, що заснована у 1407 р. [86], продовжили існування і діють до тепер.

Згодом освітня функція монастирів поширилася на території Західної Європи. Уже з V-VIII століть саме монастирі стали головними центрами навчання, переписування рукописів і підготовки духовенства. Важливу роль у формуванні освітньої мережі відіграв орден бенедиктинців, заснований у 529 році в Монте-Кассіно, який сприяв поширенню монастирських шкіл по всій Європі. Поряд із ними діяли єпископські (кафедральні) школи, що готували кліриків і поступово відкривалися також для світських учнів [103].

У VIII-IX століттях за правління Карла Великого відбулося реформування церковної освіти: було запроваджено обов'язкове навчання граматики, співу, лічби та богослов'я при кожному єпископстві й монастирі. Освітні осередки при імператорському дворі в Аахені та в найбільших монастирях стали прототипами майбутніх академічних центрів, однак залишалися переважно релігійно орієнтованими й не формували самостійної житлово-освітньої інституції поза церковною структурою [103].

У XI-XII століттях на основі кафедральних і міських шкіл виникають перші університети – Болонський, Паризький, Оксфордський. При них формуються колегії як автономні житлово-навчальні осередки для студентів і магістрів, колегії поєднували спальні приміщення, трапезні, каплиці та аудиторії, що стало важливим кроком у формуванні архітектурно оформленого типу освітньо-житлового комплексу [22]. Саме в цей період до XV століття остаточно закріплюється модель інституційного поєднання навчання й проживання, яка стала передумовою розвитку класичних шкільних пансіонів пізнішої доби [103].

У пізньому середньовіччі в Західній Європі починають закріплюватися інституційні форми навчання з проживанням, орієнтовані на підготовку духовенства та службової еліти. Показовим прикладом є Ітонський коледж (Eton College), заснований 1440-1441 рр. та Школа Гарроу (Harrow School), що заснована в 1571 році [40], як заклади для навчання із переважно релігійним змістом освіти [31]. На межі XVI ст. після англійської Реформації відбувається зміщення акцентів: релігійний контроль над школами значною мірою послаблюється, а навчальні програми стають більш світськими, включаючи гуманітарні дисципліни, право, логіку, дебати та математику; при цьому школи з проживанням поступово еволюціонують у елітні установи з високою платою та соціальним відбором [11].

Паралельно в Центральній та Східній Європі в ранньомодерний період важливу роль у розвитку освітньо-житлових форматів відіграють єзуїтські колегії (XVI-XVIII ст.), що формували структуроване навчальне середовище з чіткою дисципліною й навчальними програмами на основі «семи вільних наук». У XVII-XVIII ст. при колегіях виникають конвікти (інтернати) для незаможної шляхетської молоді – як форма організованого проживання при навчальному закладі. Таким чином, саме в цей період поєднання навчання і проживання поступово переходить від монастирсько-общинних витоків до більш регламентованих інституційних моделей, що стають передумовою класичних пансіонів Нового часу [136].

У XVIII столітті система пансіонів починає набувати рис модерної освітньої інституції, тісно пов'язаної із формуванням державних та імперських еліт. У Великій Британії ранні школи-пансіони орієнтувалися на відносно ширші верстви суспільства, тоді як діти вищої аристократії традиційно отримували приватну домашню освіту. Проте вже у XIX столітті пансіони трансформуються в закриті елітарні установи з високою оплатою навчання та чіткою соціальною селекцією, стаючи інструментом формування правлячого класу Британської імперії [11].

Освіта в таких закладах поєднувала академічну підготовку з дисциплінарною моделлю виховання, що відповідала ідеології «служіння імперії». Сини чиновників і військових, які працювали в адміністративній системі Британської імперії за кордоном, навчалися в англійських пансіонах і готувалися продовжити кар'єру батьків. Релігійна складова зберігалася, але вже не домінувала; її функція полягала радше у моральному формуванні та легітимації цивілізаційної місії імперії. Навчальні програми дедалі більше включали класичні гуманітарні дисципліни, математику, право, риторику, військову підготовку. Водночас характерними були жорстка дисципліна, ієрархічність середовища та поширена практика булінгу як відображення соціального дарвінізму епохи [11].

Імперський вимір цієї моделі чітко простежується в колоніях. Наприклад, King's-Edgehill School, заснована 1788 року як King's Collegiate School [45], стала першим навчальним закладом у Канаді, що отримав королівське схвалення. Її створення після Американської революції мало на меті забезпечити британську освіту для колоніальної адміністративної еліти без потреби відправляти дітей до метрополії. Подібні школи-пансіони виникали на всіх територіях, де мала вплив Британська імперія (Індія, Пакистан, Шрі-Ланка, Малайзія тощо) і поєднували академічне навчання з військовою дисципліною та вихованням на засадах лояльності Британській короні [11].

Стародавній світ

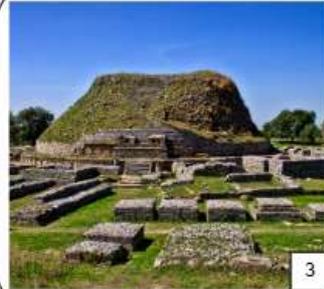
Період
Стародавньої
Греції
(XII ст. до н.е. -
V ст. н.е.)

Академія Платона
(бл. 387р. до н.е.),
Лицей Арістотеля
(335-334 р. до н.е.)

Ведичний період
(бл. 1500-800 рр.
до н.е.)

Таксила
(тер. сучасного
Пакистану),
Наланда
(тер. сучасної
Індії)

Період
Воюючих держав
(бл. 475 р. - 221
рр. до н.е.)

Академія Цзіся
або Академія
Воріт Ці
(тер. сучасного
Китаю)

Період
Римської імперії
(27 р. до н.е. - 395
р. н.е.)

Приватне
репетиторство та
приватні школи

1. Римська мозаїка із зображенням семи мудреців («Академія Платона»)
2. Руїни лицю Арістотеля (Афіни, Греція)
3. Руїни Ступи Дхармараджіка, розташована в Таксилі (Пакистан)
4. Руїни Університету Наланда (Індія)
5. Зображення Академії Цзіся в музеї Цзибо (КНР)
6. «Вчитель з трьома учнями», рельєф, бл. 180-185 рр. н. е.

Рис. 1.3.1 – Схема еволюції архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (аркуш 1)

Раннє середньовіччя та Високе середньовіччя (V - XIV ст.)

Англія
(VI ст. - XIV ст.)

Королівська школа (597 р.),
Вінчестрський коледж (1382 р.)

1

2

Західна та
Центральна
Європа
(V ст. - XII ст.)

Монтекассіно (529 р.),
м. Аахен (VIII-IX ст.),
Болонський університет (1088 р.),
Паризький університет (1150 р.)

3

4

Пізнє середньовіччя (XIV - XVI ст.)

Англія
(XV ст. - XVI ст.)

Овестрійська школа, (1407 р.),
Ітонський коледж (1440-1441 рр.),
Школа Гарроу (1571 р.)

5

6

Центральна та
Східна Європа
(XVI ст. - XVIII ст.)

Єзуїтські школи
(колегіуми)

7

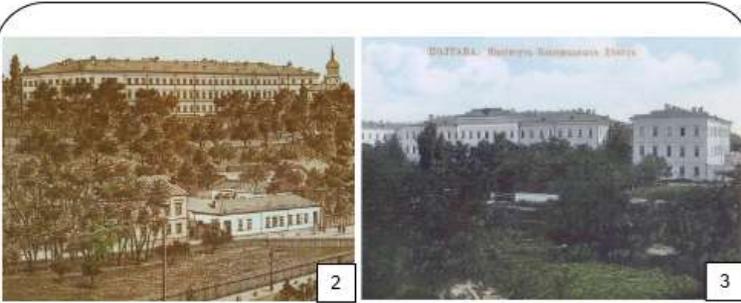

8

1. Королівська школа: зелені ворота, нова шкільна кімната та нормандські сходи, 1855 р.
2. Вхід до Вінчестерського коледжу та будинок начальника управління освіти. Брама зовнішнього двору. Акерманн, 1816 р.
3. Листівка: Аахенський собор, собор Святого Фойяна, 1915 р.
4. Палац Арчієпископа, Болонья, Емілія-Романья, Італія, гравюра на міді.
5. Загальний вигляд Ітонського коледжу, бл. 1688 р.
6. Гравюра на дереві: Школа Гарроу, 1862 р.
7. Гравюра: Collegium Societas Iesu Bruxellis, R. Blokhuyse Fecit, 1727 р.
8. Гравюра монастиря та костелу Бернардинів, Karl Auer, 1830-1840 рр.

Рис. 1.3.1 – Схема еволюції архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (аркуш 2)

XVII - XIX століття

<p>Прусія (XVII ст. - XVIII ст.)</p>	<p>Школа-інтернат Августа Германа Франке (1690 р.)</p>	 <p>1</p>
<p>російська імперія (XVIII ст. - XIX ст.)</p>	<p>Інститути шляхетних дівчат: Харків (1812 р.), Полтава (1817 р.), Одеса (1828 р.), Київ (1838 р.)</p>	 <p>2 3</p>

Сполучені Штати Америки, Канада
(XIX - XX століття)

<p>West Nottingham Academy (1744 р.), King's-Edgehill School (1788 р.)</p>	<p>Школи-інтернати для етнічного населення: Школа-інтернат Інституту Могавк (1831 р.), Індіанська школа Святого Павла, Індіанська промислова школа-інтернат Маунт-Плезант і т.д.</p>
 <p>4 5</p>	 <p>6 7</p>

1. Die Franckeschen Stiftungen in Halle (Saale) um 1881, Wollschläger W., Nisle H., 1881
2. Світлина: Вид на Київський інститут шляхетних дівчат
3. Світлина: Загальний вигляд комплексу Інституту шляхетних дівчат. Хмелевський Й., початок XX ст.
4. Листівка Академія Макгроу-Хаус, Західний Ноттінгем, Поблизу Райзінг Сан, Меріленд
5. З книги: Школа Кінгс-Еджілл 1788-1988 рр., Loomer L.S., 1988 р.
6. Архівне фото: Індіанська школа-інтернат Святого Павла, заповідник Блад, Кардстон, Альберта, 1930 р.
7. Зображення гуртожитку для дівчат в Індіанській промисловій школі-інтернаті Маунт-Плезант на листівці без дати

Рис. 1.3.1 – Схема еволюції архітектурно-планувальної організації
шкільних пансіонів (аркуш 3)

XX століття

Сполучені Штати
Америци

Phillips Exeter
Academy

1

2

радянський союз
(1922 р. - 1991 р.)

Спеціалізовані
школи-інтернати,
Школи-інтернати
для дітей сиріт

3

4

XXI століття

Європа

Sainte Victoire
International School
(Франція),
Akademeia High
School (Польща),
École de Lavigny
(Швейцарія)
і т.д.

5

6

Азія

Branksome Hall
Asia (Республіка
Корея),
Міжнародна школа
Basis Park Lane
Harbour (Китай)
і т.д.

7

8

1. Загальний вигляд Академії Філіпса в Ексетері, штат Нью-Гемпшир, США
2. Архів Олмстеда. Академія Філіпса (Ексетер, Нью-Гемпшир)
3. Світлина: Вид на Лісову школу у Пуці-Водиці
4. Фото в міні-альбомі Одеси 1940 р. Музикальна школа ім. проф. Столярського
5. Загальний вигляд Міжнародної школи Сент-Віктуар (поблизу Екс-ан-Провансу на пд. Франції)
6. Вища школа Akademeia у Варшаві
7. Загальний вигляд Branksome Hall Asia (BHA), (о. Чеджу, Південна Корея)
8. Загальний вигляд Міжнародної школи Basis, Парк-Лейн-Харбор, Китай

*Рис. 1.3.1 – Схема еволюції архітектурно-планувальної організації
шкільних пансіонів (аркуш 4)*

У США пансіонна модель розвивалася дещо інакше. Тут школи-пансіони поступово перетворилися на «preparatory school» («підготовча школа») [91] – підготовчі заклади до університетів. Одними з найстаріших є West Nottingham Academy (1744) [46] та Linden Hall School for Girls (1746) [44]. Американська модель зберегла елітарність, однак менше була пов'язана з колоніальним державним управлінням, зі сторони Об'єднаного Королівства, і більше – з університетською підготовкою та формуванням місцевої політичної й економічної еліти [11].

У Пруссії модернізація освітньої системи відбувалася поступово. До кінця XVIII ст. школи залишалися переважно церковними або приватними ініціативами. Важливим етапом стала діяльність Августа Германа Франке, який у Галле наприкінці XVII ст. створив школу-інтернат для дітей з бідних родин [5]. Його заклад функціонував як комплексна освітньо-виробнича структура з друкарнею, аптекою, майстернями, що забезпечувало фінансову автономію установи. Модель Франке передбачала розподіл предметів між спеціалізованими викладачами – новацією для того часу – і створення мережі філій. Ця система стала прототипом більш організованої та державної шкільної політики, яка в Пруссії буде офіційно оформлена лише наприкінці XVIII століття [75].

У російській імперії XVIII-XIX ст. формується окрема модель закритих виховних закладів – інститути шляхетних дівчат. Першим став Смольний інститут шляхетних дівчат (1764). В українських губерніях імперії аналогічні заклади відкриваються в Харкові (1812), Полтаві (1817), Одесі (1828), Києві (1838). Вони поєднували загальноосвітню програму з вихованням у душі імперської лояльності та соціального етикету. Архітектурно ці інститути були організовані як замкнені комплекси з чітким функціональним зонуванням: навчальні класи, загальні спальні, зали урочистостей, церкви, приміщення адміністрації та житло наставниць. Контроль за моральною поведінкою вихованок здійснювався через постійну присутність класних дам і багаторівневу систему управління [142, 213].

У XIX-XX століттях у низці колоніальних і національних держав сформувався окремий тип шкільного пансіону – асиміляційний, спрямований не лише на навчання, а передусім на культурну інтеграцію або насильницьку асиміляцію етнічних і корінних спільнот. У Сполучених Штатах між 1819 і 1969 роками федеральний уряд створив або підтримував мережу шкіл-інтернатів для дітей корінних народів. Після ухвалення Civilization Fund Act (1819) освітня політика набула системного характеру. Пансіони розглядалися як ефективніший інструмент асиміляції, ніж денні школи, оскільки просторове відокремлення дітей від родин забезпечувало повний контроль над мовним, релігійним і культурним середовищем. Аналогічна система діяла в Канаді (Indian Residential School System, 1876-1990 рр.), де школи переважно перебували під управлінням релігійних орденів [11, 16].

Подібні механізми застосовувалися в країнах Латинської Америки, Австралії, Новій Зеландії та Скандинавії. В Австралії інтернати використовувалися як інструмент вилучення дітей аборигенів із родин та їх підготовки до праці в колоніальній економіці. У Новій Зеландії пансіони для маорі організовувалися з метою формування прошарку «європеїзованої» еліти. У Скандинавських країнах державні школи-інтернати використовувалися для асиміляції дітей саамів. У XX столітті подібна практика застосовувалася і в Китаї щодо етнічних меншин у регіонах Сіньцзян, Нінся та Гуансі [11]. У цих випадках архітектурно-просторова організація пансіону виконувала не лише освітню, а й політико-адміністративну функцію: ізоляція, контроль, регламентація побуту та розрив із традиційним середовищем ставали ключовими елементами освітньої стратегії. Архітектура таких закладів тяжіла до інституалізованої, а умови – до напівкаральних. Це негативний досвід, який суттєво вплинув на сучасні етичні принципи проєктування – зокрема, акцент на добровільність, повагу до культури дитини і безпеку.

У країнах пострадянського простору з 1950-х років розвивалися моделі шкіл-інтернатів, орієнтованих на дітей з особливими потребами, дітей-сиріт, а також талановитих учнів у галузі точних наук. Типологія радянських інтернатів

формувався на перетині архітектурної стандартизації та ідеологічного впливу. Їхня архітектура часто була утилітарною, з мінімальним простором для приватності чи індивідуального розвитку.

У другій половині ХХ століття роль пансіонів змінюється. У Європі та США виникають моделі відкритих освітніх спільнот, де архітектура більше тяжіє до гуманістичної, ніж до дисциплінарної. Розвиваються концепції відкритого простору, приватності, зон для самостійного навчання. З'являється тенденція до децентралізації житлових функцій: замість одного великого гуртожитку – блокова структура, що імітує житло малої групи. Одним із найхарактерніших прикладів гуманістичної пансіонної архітектури ХХ століття є житлові кластери Phillips Exeter Academy (США), де замість традиційних великих гуртожитків застосовано систему різного розміру «будинків» від 20 учнів з власною вітальною, кухнею та навчальною зоною [30]. Така модель стала прототипом сучасних пансіонів із децентралізованим проживанням.

З метою узагальнення історичного досвіду організації пансіонного проживання школярів у різних країнах світу сформовано схему еволюції архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (рис. 1.3.1). У якій відображено поступовий перехід від ранніх укладових форм поєднання навчання й проживання в давніх цивілізаціях до інституційно оформлених монастирських і колегіальних структур середньовіччя, дисциплінарних та елітарних моделей Нового часу, а також до гуманістично орієнтованих і просторово диференційованих освітніх кампусів ХХ-ХХІ століть. Схема демонструє, що трансформація пансіону відбувалася паралельно зі змінами соціокультурних установок, освітніх парадигм і підходів до організації житлового середовища учнів.

Сучасні пансіони у світі трансформуються у відповідь на запити суспільства. Так, у Великій Британії класичні пансіони, такі як Ітон або Гарроу, поєднують традиційні освітні моделі з сучасними підходами до благополуччя учнів. У цих закладах «pastoral care» («пасторська опіка») є ключовою складовою – школа забезпечує комплексну психологічну, соціальну і медичну підтримку,

організовану через систему «House» («будинків») і персональних наставників, що сприяє соціальній стабільності та емоційному комфорту дітей [89, 88]. Але в той же час, сучасні дослідження вказують, що психічний вплив життя в таких школах може бути неоднозначним, і деякі випускники описують тривалі психологічні труднощі, пов'язані з інституційним середовищем, булінгом і тиском традиційних норм [58]. Журналістські та біографічні джерела також звертають увагу на емоційні переживання, ізоляцію та травматичний досвід, які деякі колишні учні пов'язують із часом у пансіоні, що свідчить про необхідність уваги до психосоціального благополуччя [12, 34].

У Франції держава реалізує програму Internat d'excellence [65] як складову політики рівного доступу до освіти. Ця модель державних пансіонів орієнтована на учнів із соціально вразливих родин та передбачає поєднання якісного навчання з персоналізованим педагогічним супроводом і розширеними умовами проживання. На початку 2009 року французький уряд започаткував програму «інтернатів з передовим рівнем освіти», яка дозволила учням з малозабезпечених сімей подавати заявки на обмежену кількість місць [50]. Інтернат у Сурдені був першим таким закладом у Франції, невдовзі за ним послідували ще 44 інші, які до 2012 року вміщали понад 4000 учнів [50]. Станом на 2021 рік мережа Internats d'excellence охоплювала понад 300 закладів по всій країні [65].

Сьогодні інтернат розглядається як інтегрований компонент освітньої установи та територіальної спільноти. Його функціонування здійснюється у тісній взаємодії зі школою, з урахуванням профілю навчання, місцевих ресурсів та партнерських мереж, що забезпечує учням продовження навчання у безпечному, сприятливому та збагачувальному середовищі. Супровід мешканців пансіону орієнтований не лише на академічну успішність, а й на благополуччя, розвиток автономії та безпечну освітню траєкторію. Політика Internat d'excellence спрямована на подолання соціальних бар'єрів, розширення освітніх можливостей, підтримку мобільності та протидію детермінізму соціального походження. Важливим завданням є створення стабільного й захищеного

життєвого простору, який не лише підтримує зв'язок із навчальними програмами, а й відкриває перспективи усвідомленого професійного та освітнього вибору [65].

Система пансіонної освіти у США робить акцент на дотриманні FERPA [33] та HIPAA [43] – законодавства з питань приватності даних учнів і їхнього ментального здоров'я. Учні шкіл-пансіонів не лише здобувають академічну освіту, а й живуть у структурованому кампусному середовищі з наглядом і підтримкою 24/7. Такий спосіб організації життя школярів забезпечує контролюваний розпорядок, соціальну взаємодію, участь у позакласних заходах і тісні взаємини з персоналом, що сприяє соціальній адаптації та розвитку навичок самостійності. Державні школи-пансіони у США майже відсутні, що робить приватні школи домінантним елементом у цій системі [13].

Китайські школи-пансіони посідають вагомe місце в освітній системі КНР, формуючи структуроване середовище, орієнтоване на досягнення академічної результативності та всебічний розвиток учнів. Вони є складовою державної освітньої стратегії та інструментом оптимізації ресурсів, зокрема в умовах значної територіальної диференціації країни. Пансіонна модель дозволяє організувати інтенсивний навчальний процес, у межах якого учні зосереджені на освітній діяльності, мінімізуючи вплив побутових чинників. Однією з ключових функцій шкіл-пансіонів у Китаї є забезпечення доступу до якісної освіти в сільських і віддалених регіонах. У багатьох економічно депресивних районах локальна освітня інфраструктура є обмеженою, тому інтернатні заклади виступають центрами концентрації ресурсів, сприяючи вирівнюванню регіональних освітніх диспропорцій [20].

Паралельно КНР активно розвиває сегмент міжнародних та приватних шкіл-пансіонів, орієнтованих на глобальні стандарти освіти. Для їхнього проектування залучаються провідні архітектурні бюро, а кампуси формуються відповідно до принципів сталого розвитку, інтеграції з природним середовищем та сучасних освітніх концепцій. Прикладом є міжнародна школа Basis Park Lane Harbour, розрахована на 1200 учнів. Концепція кампусу передбачає поєднання

навчального середовища з природним ландшафтом, створення рекреаційних зон у лісовому середовищі, використання відкритих просторів для читання та неформального навчання. Освітня модель школи поєднує гуманітарну підготовку з орієнтацією на комерцію та інновації XXI століття, формуючи високі академічні очікування та інтенсивну педагогічну підтримку [21, 3].

Інший приклад – Wittl School & Studios Campus у Сучжоу, розташований на території 7,5 га поблизу швидкісної залізничної інфраструктури. Кампус розрахований на 2500 учнів від дошкільного віку до 12 класу та функціонує як двомовна міжнародна школа-пансіон. Архітектурна композиція побудована за принципом дворикової структури, включає центр мистецтв, спортивний комплекс із змагальним басейном, студентську вежу з житловими приміщеннями [113, 112].

Поряд із модернізованими міжнародними моделями існує інший – соціально суперечливий – вимір китайської інтернатної системи. Йдеться про мережу шкіл-інтернатів у регіонах проживання корінного населення (зокрема тибетців і уйгурів), а також у віддалених сільських районах. За даними журналістських розслідувань BBC, у тибетських районах протягом останніх років відбулося закриття локальних сільських шкіл і приватних шкіл з викладанням тибетською мовою, водночас розширювалося використання інтернатної моделі [104]. За оцінками правозахисників, близько 80 % тибетських дітей (приблизно один мільйон учнів) навчаються в інтернатах, починаючи з дошкільного віку [104]. Така концентрація дітей у державних закладах викликає міжнародну дискусію щодо культурної автономії та умов проживання. Окремою проблемою залишаються і сільські державні інтернати для дітей із малозабезпечених родин. Незалежні журналістські розслідування фіксують значні відмінності між елітарними кампусами та умовами проживання у віддалених регіонах: обмежені матеріальні ресурси, слабка інфраструктура, дефіцит харчування, неопалювані спальні приміщення, тривала ізоляція дітей від батьків через трудову міграцію останніх [19]. Деякі дослідники вказують на проблеми емоційного розвитку учнів, які тривалий час перебувають поза

сімейним середовищем, а також на нестачу спеціалізованих педагогів та психологічної підтримки [19].

Таким чином, у межах однієї країни простежується виразна диференціація: з одного боку – високотехнологічні міжнародні кампуси з інтегрованою архітектурою та освітніми інноваціями; з іншого – масові сільські інтернати з мінімальними ресурсами та жорсткою регламентацією режиму. Ця полярність підкреслює суттєву відмінність між поняттями «школа-пансіон» як освітньо-житловий комплекс із комфортним середовищем розвитку та «інтернат» як інституційна модель із домінуванням контролю й обмежених умов. У китайському контексті ці дві моделі співіснують паралельно, демонструючи глибоку соціально-просторову нерівність у реалізації пансіонної освіти.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році система інтернатів стала об'єктом комплексних державних реформ. У 1991 році запроваджено Закон «Про освіту» (№ 1060-XII) [192], що чітко визначив функцію інтернатів як закладів для дітей, які через соціальні, медичні чи фізичні обмеження потребують особливого догляду. У 1999 році закон «Про загальну середню освіту» [184] прирівняв інтернати до загальноосвітніх закладів і ввів спеціалізовані типи: мистецькі, спортивні, наукові інтернати-ліцеї. Поступова модернізація лише частково торкнулася інфраструктури: кілька спеціалізованих інтернатів-ліцеїв були створені, як Український фізико-математичний ліцей Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, на базі Республіканської школи-інтернату фізико математичного профілю [200], але більшість залишалися нефункціональними.

У світовій практиці термінологічне розмаїття щодо закладів для проживання школярів має значний спектр. Упродовж історії використовувались різні слова, які відображають як культурні, так і правові особливості систем освіти в різних країнах. Етимологія терміну «пансіон» (від французької «pension» – «плата за утримання») походить від латинського «pēnsiō» – «плата», «внесок» [198]. У французькій мові це слово з XIX століття стало означати навчальний заклад із проживанням учнів. Надалі воно набуло нейтрального

значення для визначення закладу, де забезпечується навчання й тимчасове проживання, а саме слово увійшло в низку європейських мов, в тому числі і в українську.

В англomовному світі найбільш усталеним є термін «boarding school», що буквально означає «школа з кімнатою і харчуванням», тобто школа, яка надає послуги з навчання і проживання [10]. У США, Канаді, Великій Британії та інших англomовних країнах саме цей термін застосовується до більшості закладів, незалежно від рівня елітарності або типу власності.

У Швейцарії, яка відома високим рівнем розвитку приватної, зокрема пансіонної, освіти, у назвах закладів використовуються різні терміни — зокрема «Institut» та «Collège», що входять до офіційних назв шкіл із проживанням, наприклад: Institut Le Rosey [48], Collège du Léman [2]. Водночас французький термін «pensionnat» [90] функціонує як загальне позначення школи-пансіону. Для швейцарського контексту визначальним є не стільки лексичне маркування закладу, скільки його організаційна структура: зазвичай це комплексний освітній осередок із власною житловою інфраструктурою, спортивними та культурними об'єктами, орієнтований на інтеграцію навчального й виховного процесів.

В Італії шкільні пансіони позначаються терміном «convitto» (від латинського convictus – «спільне проживання») [24]. Для державних закладів використовується назва «convitto nazionale», тобто «національна (державна) школа-пансіон» [23]. Такі установи приймають як юнаків, так і дівчат; вступ, як правило, здійснюється на конкурсній основі; навчання фінансується сім'ями учнів, однак частина місць є безкоштовною або надається за стипендіальними програмами [23]. Станом на початок 2025 року в Італії функціонувало понад сорок державних шкіл-пансіонів, розташованих майже в усіх регіонах країни [52].

Водночас у китайських джерелах використовується термін 寄宿学校 (jìsù xiéxiào), який відповідає англійському поняттю «boarding school» – «школа з проживанням» [9]. Компонент 寄宿 означає «проживати, перебувати на

утриманні» [218, 10], а 学校 – «школа» [217]. У сучасному освітньому дискурсі цей термін позначає навчальний заклад, що поєднує освітню діяльність із організацією проживання учнів. Це свідчить про універсалізацію та інституціоналізацію пансіонної моделі в міжнародному освітньому середовищі.

У німецькомовних країнах поширеним є термін «Internat» [49] – запозичення з латини «internus» [51] – «внутрішній», який вживається щодо інтернатних закладів або шкіл з проживанням. При цьому в українському вжитку тривалий час термін «інтернат» асоціювався з закладами для дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. Саме ця асоціативна конотація стала підставою для перегляду понятійного апарату в українському законодавстві.

Згідно з новою редакцією Закону України «Про загальну середню освіту» [195], термін «школа-інтернат» був вилучений з офіційної термінології і замінений на поняття «пансіон». У 2022 році ця зміна закріплена і в державних будівельних нормах – ДБН В.2.2-3:2018 [137], де також вилучено згадку про «школи-інтернати» як тип об'єкта. Відтепер використовуються формулювання «пансіон» при навчальних закладах або як окрема структурна одиниця в освітньому комплексі. Таким чином, українське впровадження терміну «пансіон» узгоджується з європейськими та міжнародними тенденціями. Він позбавлений негативної соціальної конотації, властивої поняттю «інтернат», і водночас акцентує на добровільному, функціональному і комплексному характері закладу. За визначенням, «пансіон» – це структурний підрозділ закладу освіти, що забезпечує проживання та утримання учнів відповідно до законодавства [195].

Варто додати, що більшість європейських країн не використовують спеціальних назв для будівель проживання школярів – натомість функція пансіонного проживання є складовою частиною загального освітнього процесу. Наприклад, у Франції школа з пансіоном має в офіційній назві «internat», що видно з назв багатьох подібних об'єктів: Internat du Collège Saint-François (з французької «школа-інтернат коледжу Сен-Франсуа»), Internat du Lycée Notre-

Dame-des-Aydes (з французької «школа-інтернат середньої школи Нотр-Дам-де-Ед») тощо, а у Фінляндії пансіони називають «oppilajasuntola» (з фінської «студентський гуртожиток») [84]. У цьому сенсі українська термінологія «шкільний пансіон» дозволяє не лише впорядкувати типологію, але й відокремити цей тип будівлі в проектуванні та в регламентації середовища.

Отже, історична еволюція шкільних пансіонів – від монастирських шкіл до сучасних інклюзивних комплексів – демонструє зміну фокусу: від дисциплінарного контролю до створення умов для особистісного розвитку. Міжнародна практика засвідчує актуальність гнучких архітектурних моделей, що враховують індивідуальні потреби учнів, забезпечують приватність, інтеграцію в освітнє середовище та сталість у використанні ресурсів. Ці принципи мають стати основою для формування нової типології шкільного пансіону в Україні.

1.4 Класифікація сучасних будівель для проживання школярів

Сучасні трансформації системи загальної середньої освіти в Україні, зокрема, процеси децентралізації, деінституалізації, укрупнення громад та зростання мобільності населення зумовлюють потребу у формуванні нових просторових моделей закладів освіти, здатних поєднувати навчання з організацією проживання учнів.

У цих умовах шкільний комплекс із пансіоном постає не як виняткова форма, а як відповідь на територіальну нерівномірність доступу до освіти, запити профільного навчання та соціальні виклики воєнного часу. Чинні законодавчі акти регламентують організаційні й управлінські засади функціонування закладів освіти, однак не формують цілісної архітектурно-планувальної типології комплексів із житловою складовою. Відсутність системного підходу до просторової організації таких закладів зумовлює необхідність розроблення класифікації, що узагальнює міжнародний досвід і адаптує його до національного контексту.

№	Найменування об'єкту	Фото	Місцезнаходження	Місце розташування	Ступінь освіти	Тип здобуття освіти	Модель взаємозв'язку школи пансіону	Місткість пансіону	Планувальна схема пансіону	Схема пансіону	Особливості об'єкту
1	City of London Freeman's School		Лондон, Велика Британія	I	I-III	II	I	II	I		Корпус школи включає спеціалізацію на музиці. Комплекс школи і пансіону є частиною Freeman's School
2	Dancy House		Мальборо, Велика Британія	I	II-III	I	II	II	I		Новий пансіон для дівчат при школі Marlborough College
3	Новий пансіон при Королівській школі		Кентербері, Велика Британія	I	I-III	I	II	I	I		Проект передбачав реконструкцію будівлі Butterfield та Master's House, що є пам'яткою архітектури
4	Школа-пансіон у Німі		Нім, Франція	I	II	I	II-III	II	I		Проект пансіону є продовженням середньої школи Філіпа Ламура, але також є спільним для інших шкіл Німа
5	Internat Montceau Les Mines		Монсо-ле-Мін, Франція	I	II-III	I	II	II	I		
6	Two Residential Buildings, a Boarding School and an Activity Centre		Лавін, Швейцарія	I	-	III	III	I	II		Житло змішаного використання, частково орендоване, а частково – для мешканців установи
7	Dormitory Mariatal		Крамзах, Австрія	III	-	III	I	II	I		При спеціальній школі в громаді Крамзаха. Добудова до історичної церковної будівлі
8	Mountain School		США	IV	III	I	II	II	III		Загалом 5 пансіонів на території школи, кожен з яких розрахований на 5-14 осіб
Місцерозташування: I-місто; II-міська агломерація; III-селище; IV - за територією населених пунктів											
Ступінь освіти: I-початкова школа (1-4), II-середня школа (5-9), III-старша школа (10-12)											
Тип здобуття освіти: I-класична; II-спеціалізована/профільна школа; III- з особливими освітніми потребами											
Модель взаємозв'язку школи з пансіоном: I-інтегрована, II-кампусна, III-автономна											
Місткість пансіону: I-до 50 осіб; II-50-100 осіб; III-більше 100 осіб											
Планувальна схема пансіону: I- типу гуртожиток; II-апартаментного типу; III-котеджного типу											

Рис. 1.4.1 – Порівняльно-аналітична матриця міжнародних аналогів шкільних комплексів з пансіоном (аркуш 1)

№	Найменування об'єкту	Фото	Місцезнаходження	Місце розташування	Ступінь освіти	Тип здобуття освіти	Модель взаємозв'язку школи пансіону	Місткість пансіону	Планувальна схема пансіону	Схема пансіону	Особливості об'єкту
9	The Mann School – White Flower Hall		Делі, Індія	I	I-III	I	II	II	I		Головна ідея – безпечне середовище для дівчат з усіма необхідними функціональними вимогами та безліччю громадських просторів
10	Whittle School and Studios Suzhou		Сучжоу, КНР	I	I-III	I	I	III	I		
11	Basis International School Park Lane Harbour		Хуейчжоу, КНР	I	I-III	I	II	III	I		Кампус на 1200 учнів, що одночасно поєднує навчання учнів з міста та тих, що проживають в пансіоні
12	Школа у Сучжоу	 	Сучжоу, КНР	II	I-III	I	II	III	I		Ділянка розділена на дві половини, на сході знаходяться навчальні приміщення, бібліотека, спортивний зал та адміністративна будівля, на західній стороні - пансіон на 900 учнів
13	Jinseki International School (JINIS)		Японія	IV	I	I	I	III	I		
14	Branksome Hall Asia		Республіка Корея	I	I-III	I	II	III	I		
15	Black Rhino Academy		Кагату, Танзанія	III	I-II	I	II	II	III		
Місцерозташування: I-місто; II-міська агломерація; III-селище; IV - за територією населених пунктів											
Ступінь освіти: I-початкова школа (1-4), II-середня школа (5-9), III-старша школа (10-12)											
Тип здобуття освіти: I-класична; II-спеціалізована/профільна школа; III- з особливими освітніми потребами											
Модель взаємозв'язку школи з пансіоном: I-інтегрована, II-кампусна, III-автономна											
Місткість пансіону: I-до 50 осіб; II-50-100 осіб; III-більше 100 осіб											
Планувальна схема пансіону: I- типу гуртожиток; II-апартаментного типу; III-котеджного типу											

Рис. 1.4.1 – Порівняльно-аналітична матриця міжнародних аналогів шкільних комплексів з пансіоном (аркуш 2)

Метою розроблення класифікації шкільного комплексу з пансіоном є систематизація наявних моделей за ключовими архітектурно-планувальними параметрами та виявлення закономірностей взаємодії навчальної і житлової складових у межах єдиної просторової структури. Такий підхід дає змогу розглядати комплекс не як механічне поєднання функціональних блоків, а як інтегровану систему з внутрішньою ієрархією та логікою розвитку. У структурі дослідження класифікація виконує аналітичну функцію й створює підґрунтя для подальшої деталізації житлової складової комплексу – пансіону, як самостійного об'єкту.

Класифікаційні підходи, подані в цьому підрозділі, сформовано на основі поєднання трьох взаємодоповнювальних джерел: міжнародного практичного досвіду, чинної нормативно-правової бази України та авторського аналітичного узагальнення. Масив аналогів використано як емпіричне підґрунтя для фіксації реальних просторово-функціональних сценаріїв організації шкільних комплексів із проживанням та окремих пансіонів (рис. 1.4.1). Він дозволив виявити варіативність моделей взаємодії школи й житлового блоку, типи розміщення, режими перебування, характер функціонального наповнення та рівні автономності. Водночас нормативні акти України задають обов'язкові рамки визначень, режимів функціонування й вимог до освітніх закладів і проживання учнів, тому запропонована класифікація не є механічним перенесенням зарубіжних прикладів. Остаточний набір критеріїв і типологічних позицій сформовано шляхом зіставлення практичних моделей із нормативною рамкою та їх подальшої систематизації в межах авторського аналізу.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2145-VIII) заклади освіти можуть функціонувати у різних формах власності – державній, комунальній, приватній та корпоративній [191]. Форма власності визначає модель фінансування, рівень управлінської автономії та швидкість прийняття рішень, що безпосередньо впливає на можливість формування та розвитку пансіонної складової. Зокрема, приватні та корпоративні заклади демонструють вищу гнучкість у впровадженні житлових програм, тоді як державні й комунальні –

функціонують у межах жорсткішого бюджетного регулювання. Законодавство також визначає типи закладів загальної середньої та спеціалізованої освіти – початкові школи, гімназії, ліцеї, спеціальні та санаторні школи, навчально-реабілітаційні центри, а також спеціалізовані ліцеї (мистецькі, спортивні, військові, наукові) [191]. Саме заклади профільної та спеціалізованої освіти найчастіше впроваджують пансіонну форму навчання, що зумовлюється потребою залучати учнів з інших регіонів або забезпечувати необхідні умови для дітей, які потребують особливого догляду за станом здоров'я.

Відповідно до структури загальної середньої освіти, шкільні комплекси з пансіоном можуть функціонувати на різних освітніх рівнях – від початкової до профільної середньої освіти [191]. Це визначає вікову структуру мешканців, характер освітнього процесу та особливості просторової організації комплексу.

Комплекси можуть охоплювати:

- повний цикл навчання (I-III ступені),
- початкову та базову середню освіту (I-II ступені),
- базову та профільну середню освіту (II-III ступені),
- або функціонувати як окремі гімназії чи ліцеї.

Рівень освіти безпосередньо впливає на планувальні рішення пансіону: вік учнів визначає вимоги до ступеня автономності, структури простору, режиму проживання та системи супроводу.

У системі спеціалізованої освіти повна загальна середня освіта може здобуватися в закладах різного профілю – мистецького, спортивного, військового та наукового спрямування [191]. Особливістю цих установ є поєднання загальноосвітньої підготовки з інтенсивною профільною спеціалізацією, що часто зумовлює потребу в організації проживання учнів.

До таких закладів належать:

- мистецькі ліцеї, що поєднують загальну середню освіту з професійно-орієнтованою мистецькою підготовкою;
- спортивні ліцеї, у яких навчальний процес інтегрований із системною спортивною підготовкою;

- військові та військово-спортивні ліцеї, що забезпечують базову або профільну середню освіту з одночасною військово-фізичною підготовкою;
- наукові ліцеї, орієнтовані на поглиблене вивчення окремих дисциплін та підготовку до наукової діяльності.

У більшості випадків заклади такого типу мають регіональний або міжрегіональний характер комплектування, що обумовлює інтеграцію пансіонної складової в їхню структуру. Наявність житлового блоку в цих моделях є не додатковою послугою, а функціонально необхідним елементом, який забезпечує доступ до спеціалізованої освіти для учнів з різних територіальних громад.

Організація проживання учнів у межах шкільного комплексу з пансіоном може здійснюватися за різними режимами перебування: повним (проживання протягом навчального року), щотижневим (із поверненням додому на вихідні) або комбінованим, що передбачає періодичні виїзди на канікулярний час. Вибір режиму впливає на вимоги до планувальної структури, рівня автономності житлових груп та організації соціально-побутової інфраструктури.

Одним із визначальних чинників у формуванні архітектурно-планувальної структури школи з пансіоном є її територіальне розташування. Просторовий контекст безпосередньо впливає на доступність комплексу, характер логістичних зв'язків, рівень інтеграції в соціальну інфраструктуру та ступінь автономності житлової складової.

У межах урбанізованих територій школа-пансіон інтегрується в існуючу міську структуру, використовуючи транспортні вузли, громадські простори та соціальну інфраструктуру. У такій моделі пансіон не є ізольованою структурою, а функціонує як частина міського середовища. Прикладом є LB Landry High School (США), розташована в щільно забудованій міській зоні Нового Орлеана, або Науково-математична школа Північної Кароліни (NCSSM), що має кампуси в Даремі та Моргантоні [94] (рис. 1.4.2). Подібні заклади демонструють модель поєднання академічної спеціалізації з урбаністичною інтеграцією.

Рис. 1.4.2 - LB Landry High School; Науково-математична школа Північної Кароліни (NCSSM); Pickering College; College Alpin Beau Soleil; Black Rino Academy; The Mountain School; Jinseki International School

За взаємозв'язком з іншими будівлями/спорудами/комплексами

Інтеграція з університетським кампусом

Phillips Exeter Academy (США)

Аргономічний кампус Bella Vista (Болівія)

Інтеграція з культурними центрами

Interlochen Arts Academy (США)

Інтеграція з медичними або реабілітаційними комплексами

École de Lavigny (Швейцарія)

Інтеграція зі спортивними базами чи комплексами

Sainte Victoire International School (Франція)

Leysin American School (LAS) (Швейцарія)

Інтеграція з науковими установами чи комплексами

Тиврівський науковий ліцей (Вінницька область)

Інтеграція з туристичними чи рекреаційними комплексами

Stratton Mountain School

Рис. 1.4.3 - Phillips Exeter Academy; кампус Bella Vista; Interlochen Arts Academy; Sainte Victoire International School; Leysin American School; Тиврівський науковий ліцей; Stratton Mountain School

У приміських зонах школа-пансіон поєднує відносну автономність із транспортною доступністю великого міста. Такий формат дозволяє сформувати більш просторий кампус при збереженні зв'язків із міською інфраструктурою. До цієї групи належать The Presbyterian Ladies' College (Австралія) або Pickering College в агломерації Торонто (Канада) (рис. 1.4.2), де пансіонна складова функціонує поряд із денним навчанням.

У малих населених пунктах школа-пансіон часто виконує роль регіонального освітнього центру, забезпечуючи доступ до освіти для кількох територіальних громад. У такій моделі пансіон виступає інструментом територіальної рівності. Прикладом є College Alpin Beau Soleil (Швейцарія) та Black Rino Academy (Танзанія) (рис. 1.4.2), у цих випадках природне середовище стає частиною освітньої моделі.

Окрему групу становлять комплекси, розташовані поза межами населених пунктів. У цьому випадку школа-пансіон функціонує як самодостатній кампус із власною інфраструктурою, а природне середовище стає частиною освітньої концепції. Прикладами таких шкіл виступають: The Mountain School (США), Jinseki International School (Японія) (рис. 1.4.2). У таких випадках освітня програма безпосередньо пов'язана з ландшафтом, екологічними практиками або природничими науками, а архітектурні рішення підпорядковуються принципам екологічної інтеграції.

Окрім територіального чинника, школа-пансіон може інтегруватися у ширші функціональні структури, що формує окремий тип просторової організації:

- Інтеграція з університетським кампусом. Phillips Exeter Academy (США) або агрономічний кампус Bella Vista (Болівія) демонструють модель освітнього континууму – від середньої до вищої освіти (рис. 1.4.3).
- Інтеграція з культурними центрами. Interlochen Arts Academy (США) функціонує як частина мистецького центру, де інфраструктура культури стає частиною навчального середовища (рис. 1.4.3).

- Інтеграція зі спортивними базами чи комплексами. Sainte Victoire International School (Франція) або Leysin American School (Швейцарія) демонструють модель просторової взаємодії зі спортивною та рекреаційною інфраструктурою (рис. 1.4.3).
- Інтеграція з медичними або реабілітаційними закладами. Санаторні школи або спеціалізовані інтернати (наприклад, École de Lavigny, Швейцарія) формують модель, де архітектура підпорядковується специфічним медичним вимогам (рис. 1.4.3).
- Інтеграція з науковими установами. Наукові ліцеї-інтернати, зокрема Тиврівський науковий ліцей, демонструють взаємодію з дослідницькими центрами та лабораторіями (рис. 1.4.3).
- Інтеграція з туристичними чи рекреаційними комплексами. Як наприклад, Stratton Mountain School (США), в якій освітній процес поєднано з природним ландшафтом та екологічними програмами, формуючи навчально-житлове середовище, інтегроване в рекреаційний і природоорієнтований контекст території (рис. 1.4.3).

Розроблена класифікація шкільного комплексу з пансіоном (рис. 1.4.4) базується на узагальненні міжнародного досвіду та аналізі чинних законодавчих актів, що регламентують організацію освітнього середовища. Вона дозволила систематизувати різні моделі взаємодії навчальної та житлової складових у межах єдиного освітнього комплексу. У процесі аналізу було встановлено, що житлова частина комплексу – пансіон – має власну функціональну, планувальну та соціальну логіку, яка не зводиться до допоміжної ролі при школі. На відміну від навчальних просторів, пансіон формує середовище довготривалого проживання, соціалізації та повсякденного укладу життя учнів, що зумовлює інші вимоги до його просторової організації, масштабу, композиції та рівня автономності.

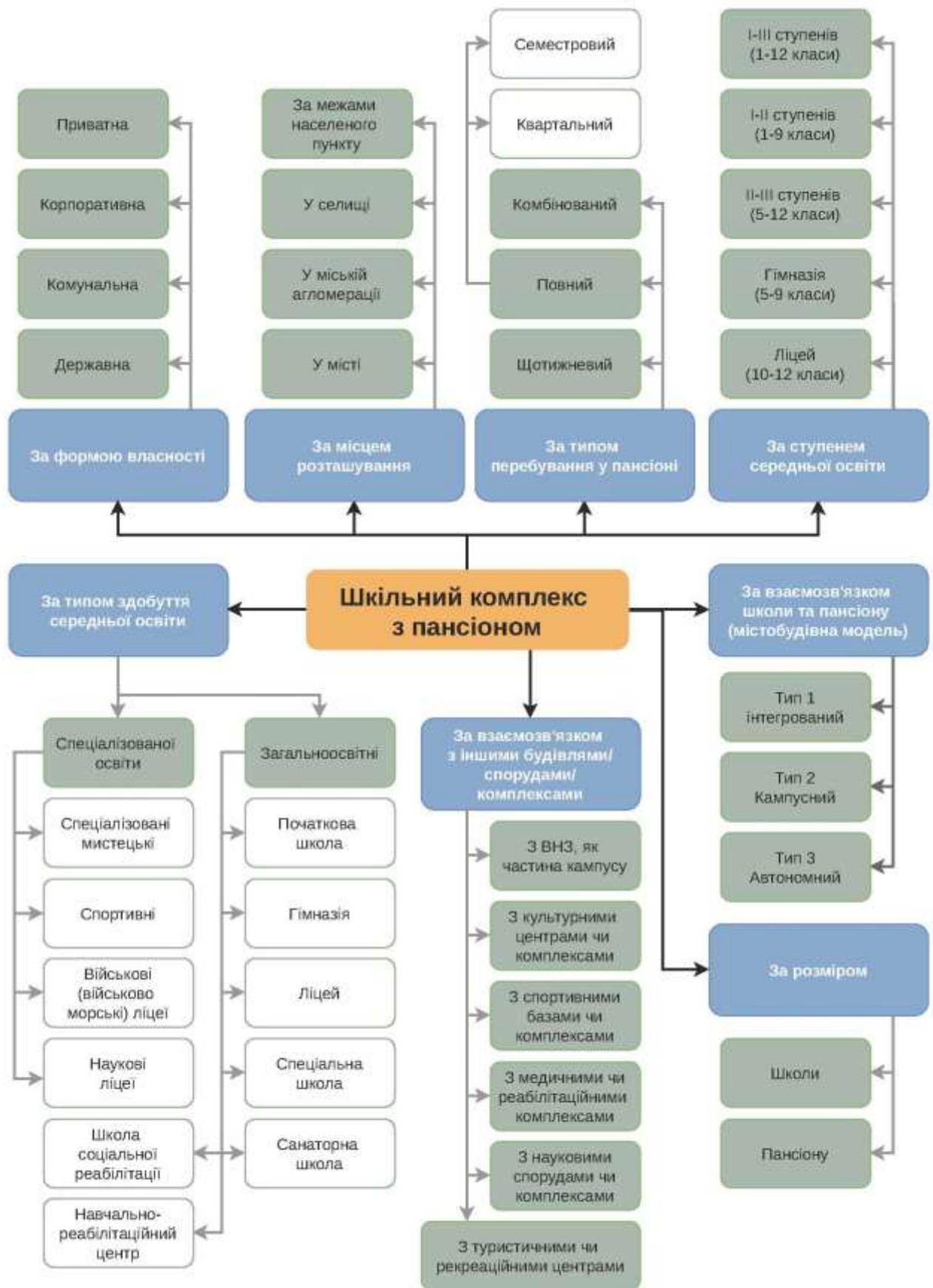

Рис. 1.4.4 - Класифікація шкільного комплексу з пансіоном

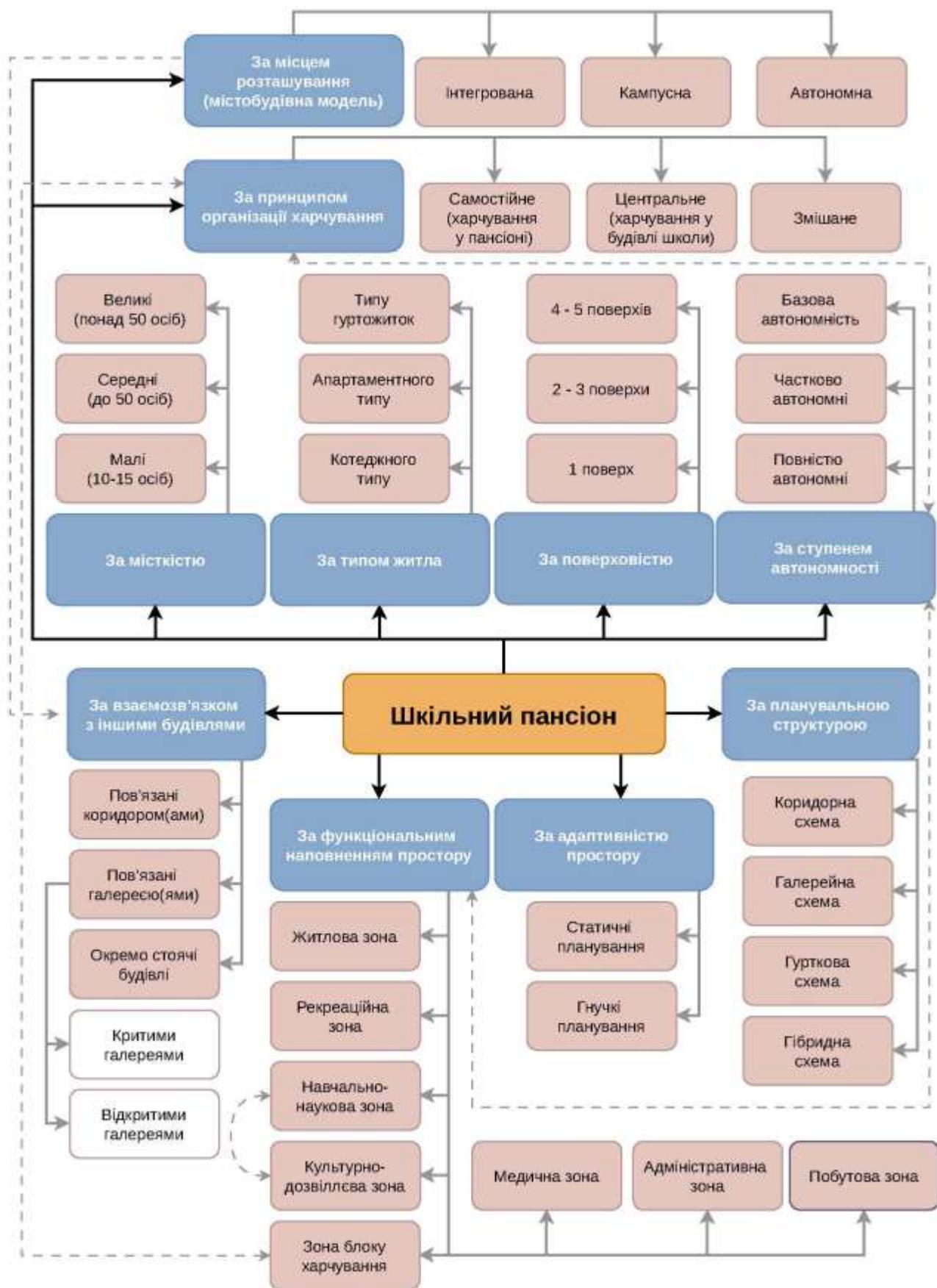

Рис. 1.4.5 - Класифікація шкільного пансіону

Таким чином, класифікація комплексу школи з пансіоном стала вихідною аналітичною моделлю, в межах якої було окреслено місце житлової підсистеми. Завдяки цій класифікації, також, стає можливим чітко визначення територій, що потребують створення нових пансіонів. Зокрема, у гірських чи депопуляційних регіонах це стає ключовим інструментом доступу до навчання для дітей, які мешкають далеко від освітніх центрів. Подальший розвиток дослідження передбачав деталізацію цієї підсистеми та формування окремої класифікації пансіону як самостійної архітектурно-планувальної структури.

Перехід до окремої класифікації пансіону обумовлений необхідністю врахування його специфічних параметрів – рівня автономності, типу проживання, структури гуртків, характеру взаємодії з навчальним блоком та середовищних чинників, що впливають на психоемоційний стан мешканців. Таким чином, друга класифікація є не відокремленням частини від цілого, а логічним етапом поглиблення аналізу – переходом від системного рівня комплексу до рівня його житлової структури.

Пансіон, на відміну від комплексу в цілому, функціонує в режимі тривалого проживання, що формує специфічні вимоги до його просторової організації, ступеня автономності та внутрішньої структури. Запропонована класифікація шкільного пансіону (рис. 1.4.5) побудована за сукупністю взаємопов'язаних критеріїв, які відображають функціональні, просторові та соціальні параметри його формування.

У межах класифікації одним із базових критеріїв визначено характер просторового взаємозв'язку пансіону зі школою. Залежно від ступеня інтеграції житлової та навчальної складових виокремлюються інтегрована, кампусна та автономна моделі. У даному розділі ці моделі розглядаються як структурний параметр класифікації, тоді як їх містобудівний аналіз та просторові особливості будуть детально розкриті у наступному розділі дослідження.

Місткість пансіону формує масштаб соціального середовища та безпосередньо впливає на архітектурне рішення. Малі пансіони (10-15 осіб) створюють камерну атмосферу, де формуються стійкі мікрогрупи та

зменшується ризик соціальної анонімності. Середні за місткістю структури (до 50 осіб) забезпечують баланс між приватністю та колективністю, дозволяючи формувати кілька гурткових осередків у межах однієї будівлі. Великі пансіони (понад 50 осіб) потребують чіткої внутрішньої зональної організації, розподілу на автономні житлові блоки та продуманої системи рекреаційних просторів.

Тип житлової організації визначає характер приватності та структуру внутрішніх зв'язків. Тип гуртожиток – передбачає компактне розміщення кімнат із централізованими санітарними та побутовими зонами, що характерно для моделей із високою щільністю. Апартаментний тип формує менші житлові осередки з власними санвузлами та іноді кухонними нішами, що підсилює автономність мікрогруп. Котеджний тип базується на розміщенні окремих житлових будинків або секцій, що створює умови для моделювання «домашнього» середовища та зниження масштабу сприйняття простору.

Поверховість пансіону впливає на характер комунікацій і психологічне сприйняття середовища. Одноповерхові рішення забезпечують максимальну доступність і безбар'єрність, проте потребують більшої площі території. Будівлі висотою 2-3 поверхи дозволяють оптимізувати використання ділянки, зберігаючи людський масштаб. Структури у 4-5 поверхів потребують чіткої організації вертикальних комунікацій і зонування, щоб уникнути перевантаження потоків та відчуття багатоповерхової інституційності.

Критерій автономності відображає ступінь самодостатності житлової структури. Базово автономні пансіони мають мінімальний набір житлових і санітарно-побутових приміщень та залежать від інфраструктури школи. Частково автономні пансіони включають власні рекреаційні або побутові зони. Повністю автономні пансіони забезпечені медичними, адміністративними, харчовими та культурно-дозвілєвими функціями, що дозволяє їм функціонувати незалежно від навчального корпусу.

Наступним критерієм є принцип організації харчування, який безпосередньо впливає на планувальну структуру. У разі автономної організації харчоблок розміщується в межах пансіону, що забезпечує повний житловий цикл

і мінімізує переміщення учнів територією комплексу. Централізована модель передбачає використання їдальні школи, що інтегрує пансіон у загальний розклад закладу та зменшує площу житлової частини. Змішана система дозволяє комбінувати ці підходи — наприклад, забезпечувати сніданок і вечерю в межах пансіону та обід у шкільній їдальні. Обрана модель визначає рівень побутової самостійності та характер щоденної логістики.

Важливим є також характер взаємозв'язку пансіону з іншими будівлями комплексу. З'єднання коридорами забезпечує максимальну захищеність і компактність, галерейні переходи формують напіввідкриті простори та візуальні зв'язки, а окремо розташовані будівлі створюють більшу автономію. Використання відкритих або критих переходів впливає на мікрокліматичні умови, безпеку та сценарії пересування учнів у різні пори року.

За планувальною структурою пансіони можуть мати коридорну, галерейну, гурткову або гібридну схему. Коридорна модель є найбільш традиційною, але часто асоціюється з інституційністю. Галерейна забезпечує природне освітлення та візуальну відкритість. Гурткова схема базується на формуванні мікроспільнот навколо спільних віталень або рекреацій, що підсилює соціальну інтеграцію та є найбільш людиноцентричною. Гібридна схема комбінує кілька принципів залежно від масштабу будівлі.

Функціональне наповнення пансіону визначає його просторову повноцінність. Окрім житлової зони, структура може включати рекреаційні, навчально-наукові, культурно-дозвілєві, медичні, адміністративні та побутові простори, а також зону харчоблоку. Набір функцій відображає модель проживання – від мінімалістичної до комплексної.

Окремим критерієм є адаптивність простору. Статичні планувальні моделі передбачають фіксовану структуру приміщень із мінімальними можливостями трансформації. Гнучкі моделі дозволяють змінювати конфігурацію приміщень, поєднувати або розділяти зони залежно від чисельності учнів чи змін освітньої програми. Адаптивність стає ключовою умовою довготривалої експлуатаційної стійкості пансіону.

Таким чином, шкільний пансіон розглядається як багатопараметрична система, у якій кожен критерій впливає на формування архітектурно-просторової структури. Сукупність ознак дозволяє перейти від опису окремих прикладів до системної моделі, що може бути використана як інструмент проектування. Класифікація не є жорсткою типологією, а формує параметричну матрицю, в межах якої можливі комбіновані рішення залежно від територіального контексту, освітнього профілю та соціальних умов.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Комплексний аналіз соціально-економічних передумов трансформації освітньої галузі України дозволив виявити фундаментальну невідповідність існуючої матеріально-технічної бази інтернатних закладів (сформованої у радянський період на засадах колективного нагляду та ізоляції) сучасним принципам гуманізації, дитиноцентричності та Цілям сталого розвитку ООН. Встановлено, що реформування законодавчої бази (зокрема, «Закон України «Про освіту» (2145-VIII) [191], Закон України «Про повну загальну середню освіту» (463-IX) [195] та зміни до ДБН В.2.2-3:2018 «Заклади освіти» [137]) юридично закріпило перехід від застарілої типології «школа-інтернат» до нової типології «шкільний пансіон», яка передбачає створення безпечного, інклюзивного та комфортного середовища проживання, наближеного до сімейного.

2. Дослідження процесів реформування шкільної мережі виявило, що укрупнення сільських шкіл, створення опорних закладів та розвиток мережі профільних ліцеїв (мистецьких, спортивних, наукових, військових) об'єктивно формують запит на нову архітектуру шкільних пансіонів. Визначено, що в умовах воєнного стану, внутрішньої міграції населення та руйнування освітньої інфраструктури, пансіони набувають стратегічного значення не лише як місця проживання, а як інструмент забезпечення безперервності освіти, соціального захисту та психологічної стабілізації дітей, зокрема внутрішньо переміщених осіб.

3. Аналіз наукових досліджень, нормативно-правової бази та проєктної практики охопив широке коло об'єктів: від загальноосвітніх шкіл і закладів позашкільної освіти до навчально-виховних комплексів типу «садок-школа» та університетських кампусів. Засвідчено наявність суттєвого розриву між високим ступенем вивченості архітектури зазначених освітніх комплексів різних рівнів та відсутністю системних досліджень, присвячених безпосередньо архітектурно-планувальній організації шкільних пансіонів. Це підтверджує необхідність розробки наукового підґрунтя для цього специфічного типу будівель.

4. Вивчення світового та вітчизняного досвіду проектування та експлуатації закладів для проживання школярів дозволило простежити еволюцію архітектурно-просторових моделей: від закритих дисциплінарних установ минулого до сучасних відкритих освітніх кампусів. Порівняльний аналіз продемонстрував переваги сучасних зарубіжних моделей, які базуються на принципах приватності, гнучкості простору та інтеграції з громадою, на противагу вітчизняній практиці, що досі тяжіє до жорстких планувальних схем. Виявлено тенденцію до зменшення масштабу житлових груп та формування «домашнього» характеру середовища.

5. Розроблено класифікацію шкільного комплексу з пансіоном, яка вперше систематизує цей комплекс за сукупністю наступних ознак: формою власності (державні, комунальні, приватні, корпоративні), місцем розташування в структурі населеного пункту, типом здобуття освіти, режимом функціонування та характером взаємозв'язку між школою та пансіоном. Це дозволило виділити три базові містобудівні моделі відповідно до ступеня інтеграції шкільного пансіону та навчального закладу.

6. Доведено, що будівлі шкільних пансіонів можуть бути класифіковані за місткістю, за ступенем автономності, за місцем розташування за взаємозв'язком з іншими будівлями, за функціональним наповненням простору, за планувальною структурою, за адаптивністю простору, за принципом організації харчування, за поверховістю. Розроблено схему класифікації шкільного пансіону, як окремої будівлі.

РОЗДІЛ 2. Методи та моделі формування функціонально-планувальної організації пансіонів у складі шкільних комплексів

2.1 Комплексна методика дослідження функціональних, планувальних, композиційних особливостей шкільних пансіонів

Проектування сучасних шкільних пансіонів як середовища тривалого перебування учнів вимагає поєднання соціальних, педагогічних та архітектурних аспектів. На відміну від інтернатних закладів минулого, орієнтованих переважно на утримання та проживання, сучасні пансіони розглядаються як інтегрована частина освітнього простору, що одночасно забезпечує побутові, навчальні, виховні та рекреаційні умови. У зв'язку з цим вивчення об'єкта проектування потребує комплексної дослідницької методики, яка охоплює шлях від аналізу соціальних потреб і психологічних особливостей учнів до обґрунтування архітектурно-планувальних рішень.

У межах цього розділу викладено логіку побудови дослідницької методики, що включає основні методи: історико-теоретичний, метод типологічного аналізу, порівняльно-аналітичний метод, метод структурно-графічного моделювання, а також метод абстрагування та узагальнення (рис. 2.1.1). Кожен із них застосовувався на певному етапі дослідження та відповідав конкретним завданням, а отримані результати були зіставлені й інтегровані в єдину систему, що дозволяє комплексно охарактеризувати функціональні, планувальні та композиційні особливості шкільних пансіонів.

Історико-теоретичний метод було спрямовано на простеження еволюції шкільного пансіону як особливого типу громадської будівлі, виявлення культурних, соціальних та нормативних чинників, що впливали на його формування, а також визначення сучасних шляхів його трансформації. Дослідження охоплювало ранні форми будівель, що поєднували навчальне та житлове середовище (монастирські школи, єзуїтські колегіуми), для яких характерні замкнені просторові структури з внутрішніми дворами, коридорними системами, домінуванням колективних приміщень та високим рівнем контролю. Також проаналізовано розвиток світських навчальних закладів з проживанням

(гімназії, привілейовані пансіони для дітей аристократії), де до функціональності додаються елементи комфорту та репрезентативності. Окремий етап становить радянська система шкіл-інтернатів та спеціалізованих закладів з проживанням, для яких були характерні типовість об'ємно-планувальних рішень, коридорна структура, уніфіковані розміри приміщень і жорстка регламентація режиму. Після здобуття Україною незалежності розпочалося переосмислення ролі пансіону: у проектуванні поступово з'являються ознаки децентралізації, індивідуалізації навчання, орієнтації на соціальну адаптацію та психологічний комфорт. Паралельно в міжнародній практиці активно розвиваються концепції відкритого освітнього простору, інтеграції навчальних і рекреаційних просторів, формування гнучких зон для індивідуальної та групової роботи. Порівняння цих етапів дозволило виявити контрастні пари, важливі для сучасного проектування: інституційний інтернат – проти сучасного пансіону; централізована модель – проти індивідуалізованих сценаріїв проживання; монофункціональна будівля – проти інтегрованого освітньо-житлового середовища. Таким чином, історико-теоретичний метод дозволив сформувати аналітичну основу дослідження, визначити джерела архітектурних рішень, простежити їхню культурну та функціональну спадкоємність і створити базу для подальшої типологізації та порівняльного аналізу.

Метод типологічного аналізу було спрямовано на систематизацію об'єктів за сукупністю ознак, що відображають їхні функціональні, планувальні, містобудівні та соціальні характеристики. Типологічний аналіз здійснено у кілька рівнів. На першому етапі було визначено класифікацію шкільних комплексів з пансіоном; на другому етапі – класифікацію шкільних пансіонів як окремої одиниці; третій рівень розглядав шкільний пансіон як елемент містобудівної структури; четвертий рівень – функціональні зони, необхідні для функціонування шкільного пансіону; на п'ятому рівні представлено планувальні рішення житлових блоків, що демонструють варіанти архітектурно-планувальної організації. Враховано сучасні умови освітньої реформи, профілізацію старшої школи, укрупнення мережі закладів освіти та вимоги

територіальної доступності для учнів із сільських та віддалених районів. На цій основі пансіон розглядається як складова шкільного комплексу, що має забезпечувати не лише проживання, а й освітню, соціальну та емоційну підтримку. Результатом типологічного аналізу стала багатовимірною система класифікацій, яка встановила рамки для виокремлення базових просторово-функціональних моделей і слугувала основою наступних етапів дослідження [168].

Порівняльно-аналітичний метод застосовано після узагальнення результатів історико-теоретичного та типологічного аналізів. Його метою було зіставлення структурних, функціональних та містобудівних характеристик пансіонів в Україні та за кордоном; виявлення конструктивних рішень в зарубіжному досвіді будівництва пансіонів, які можуть бути адаптовані до національного контексту.

Вагомою перевагою британських шкіл-пансіонів є модель глибокої інтеграції навчальної та виховної функцій; американських та канадських шкіл-пансіонів – відкриті кампуси і високий рівень автономії учнів; швейцарські й французькі заклади орієнтовані на поєднання навчання та культурно-виховних програм. Разом з тим, застосований метод дозволив виявити демонстрацію азійськими моделями шкіл-пансіонів жорстко регламентованого академічно орієнтованого середовища. Порівняння здійснювалося за єдиними критеріями: тип будівлі, профіль навчання, містобудівне розміщення, організація житлових та навчальних зон, інфраструктура дозвілля, механізми забезпечення безпеки й інклюзії. Аналіз показав, що відкриті кампуси забезпечують більшу гнучкість пересування та взаємодію між функціональними блоками, тоді як компактні інтегровані будівлі дають можливість зменшити експлуатаційні витрати та посилити контроль за безпекою. У процесі порівняння з вітчизняними практиками було визначено елементи, які можуть бути запозичені без суттєвих змін (гнучке зонування, багатофункціональність спільних просторів, невеликі житлові групи), а також ті, що потребують адаптації (повністю відкритий кампус у кліматичних умовах України, масштаб інфраструктури тощо).

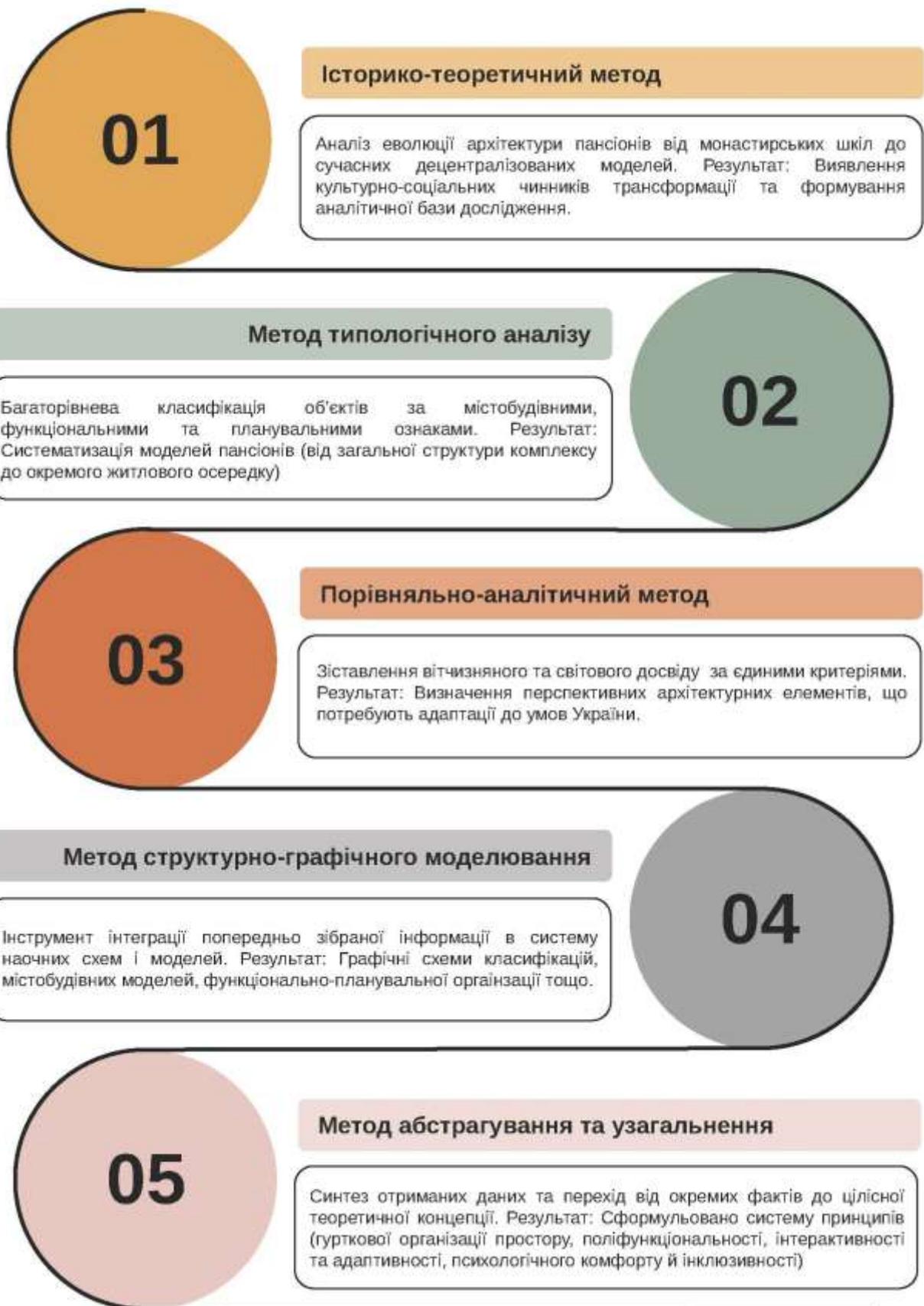

Рис. 2.1.1 – Схема комплексної методики дослідження функціональних, планувальних, композиційних особливостей шкільних пансіонів

Метод структурно-графічного моделювання використано як інструмент інтеграції попередньо зібраної інформації в систему наочних схем і моделей. Основним завданням цього методу було візуалізувати просторово-функціональні моделі взаємодії школи та пансіону, перевірити логічну цілісність виявлених характеристик та адаптувати отримані дані до потреб практичного проектування. Спочатку були побудовані схеми взаєморозташування основних функціональних блоків – навчального, житлового, рекреаційного, адміністративного та допоміжного – для трьох базових моделей: інтегрованої, кампусної та автономної. Для кожної моделі розроблено декілька варіантів графічних рішень, що демонструють різні сценарії просторових зв'язків, у тому числі залежно від масштабу комплексу, профілю навчання та режиму перебування учнів.

На внутрішньому рівні були змодельовані три базові схеми планування житлових блоків – коридорна, галерейна, гурткова, які відображали не лише розташування приміщень, а й потенціал трансформації: можливість об'єднання чи поділу кімнат, зміни режимів використання віталень, включення додаткових рекреаційних чи терапевтичних зон. Структурно-графічне моделювання також дало змогу опрацювати сценарії трансформації пансіону в процесі експлуатації (зміна контингенту, профілю, режиму перебування), що є важливим з огляду на демографічні та міграційні коливання. Таким чином, метод структурно-графічного моделювання став засобом узагальнення здобутих результатів на предмет їхньої практичної реалізованості.

Метод абстрагування та узагальнення застосовано на завершальному етапі. На цьому рівні окремі факти, моделі та схеми були зведені до системи принципів та прийомів архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів, що становить основний науковий результат роботи. Узагальнення охоплювало різні аспекти об'єкта: історико-культурний, правовий, соціальний, містобудівний, функціональний, планувальний, естетичний, психологічний, безпековий та енергоефективний. На основі синтезу цих аспектів сформульовано систему принципів (гурткової організації простору, поліфункціональності,

інтерактивності та адаптивності, психологічного комфорту й інклюзивності) та відповідних архітектурних прийомів, що конкретизують їх у планувальних і композиційних рішеннях.

Таким чином, комплексна методика дослідження шкільних пансіонів, побудована на послідовному застосуванні історико-теоретичного, типологічного, порівняльно-аналітичного, структурно-графічного методів та методу абстрагування й узагальнення, забезпечує багатовимірне розкриття теми. Застосована методика дозволила простежити еволюцію та сучасний стан типу «шкільний пансіон», систематизувати різновиди й моделі організації пансіонів, виявити міжнародні практики, придатні для адаптації, побудувати графічні моделі та морфологічні матриці для різних умов проєктування, а також сформулювати принципи та прийоми архітектурно-планувальної організації, орієнтовані на виклики сучасної освіти, інклюзії та сталого розвитку.

2.2 Фактори, що впливають на розташування та об'ємно-просторову організацію шкільних пансіонів

Проєктування шкільних пансіонів обумовлено низкою взаємопов'язаних факторів, які впливають як на місце розташування, так і на об'ємно-просторову організацію будівлі. Ці фактори поділяються на шість основних груп, які відображають різні аспекти та умови структурної організації навчального процесу, зокрема містобудівні умови, кліматичні умови, ступінь інтеграції елементів шкільного комплексу, функціональна структура, функції та їх взаємозв'язки, тип організації навчального процесу та соціально-психологічні аспекти (рис. 2.2.1).

Вони формують систему умов, у межах якої архітектор має здійснювати проєктне рішення, враховуючи як нормативні обмеження, так і контекстуальні виклики. Розгляд цих факторів у системному полі дозволяє сформувати багаторівневу матрицю впливу, що уможливлює якісне та адаптивне проєктування.

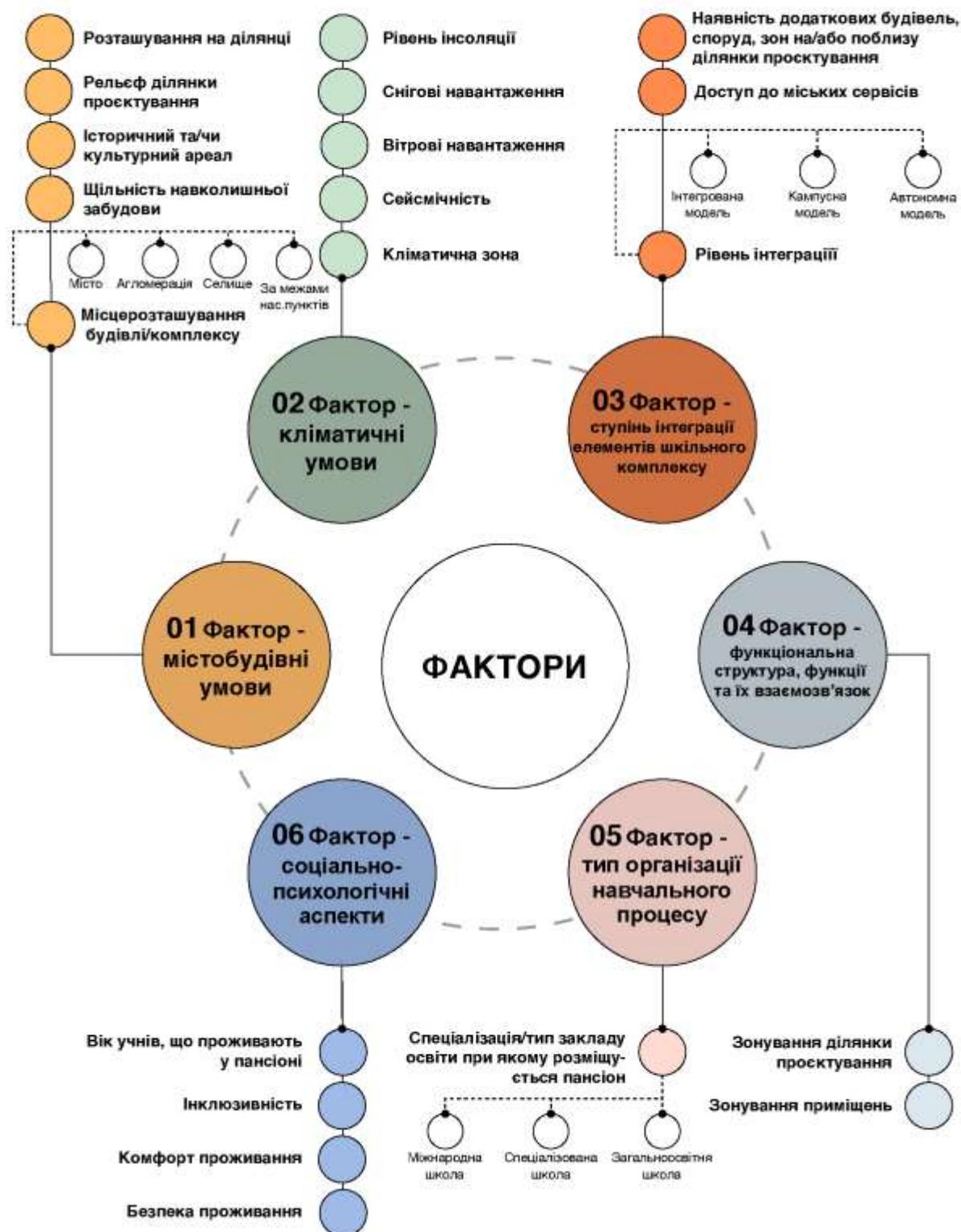

Рис. 2.2.1 – Фактори, що впливають на розташування та об’ємно-просторову організацію шкільних пансіонів

Відповідно до логіки містобудівного та архітектурного проектування, передусім враховуються фактори, що визначають вихідні умови – розташування в структурі населеного пункту, особливості ділянки та контекст, у якому функціонуватиме заклад. Далі послідовно розглядаються кліматичні особливості території, інтеграція пансіону зі шкільним комплексом і зовнішньою інфраструктурою, внутрішня функціональна структура, тип організації навчання та соціально-психологічні вимоги користувачів. Така структура факторів відповідає загальному науковому підходу: спочатку формуються зовнішні просторові рамки, після чого заповнюється внутрішній зміст, з урахуванням потреб учнів та концепції функціонування школи.

Містобудівні умови – фактор, який визначає місцезорозташування будівлі/комплексу (місто, село, агломерація), розташування пансіону відносно школи, щільність навколишньої забудови, історико-культурне середовище. Ці умови визначають як загальну конфігурацію забудови, так і допустиму висотність, щільність забудови, потребу в буферних зонах. Наприклад, у щільній міській забудові можлива лише інтегрована модель із мінімальними відкритими просторами, а в сільській місцевості доцільне формування автономної моделі з розвиненим ландшафтним оточенням.

На рівні містобудівного аналізу враховуються такі параметри, як щільність навколишньої забудови, функціональний профіль території, наявність історико-культурних ареалів, рельєф ділянки та її просторові можливості. У щільній міській забудові архітектурні рішення обмежуються вимогами ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [182], які регламентують мінімальні відстані між будівлями, показники щільності забудови, нормативну тривалість інсоляції та площу озеленення, сукупність цих вимог ускладнює проектування великих за площею ділянок у межах сформованої міської структури. Через це житловий блок пансіону найчастіше інтегрується з навчальним корпусом або розміщується на одній ділянці з мінімальними відступами, використовуючи компактні типи планування. Натомість у сільській місцевості або в малих містах значно легше реалізувати моделі кампусного типу,

які передбачають окремі будівлі, об'єднані ландшафтним середовищем. Історичні ареали, визначені Законом України «Про охорону культурної спадщини» (1805-III) [194], передбачають встановлення спеціальних містобудівних обмежень, зокрема щодо зниження поверховості забудови, узгодження стилістики фасадів та використання відповідних матеріалів, ці вимоги безпосередньо впливають на силует, масштаб і пропорції нових будівель. Дотримання зазначених обмежень регулюється також Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» (3038-VI) [196], Постановою Кабінету Міністрів України №318 від 13.03.2002 р. «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць» [188], а також положеннями ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [182]. Рельєф, у свою чергу, визначає терасність забудови, можливість влаштування безбар'єрних переходів відповідно до ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» [141]. Таким чином, фактор містобудівної організації формує базові обмеження та можливості, які окреслюють контекст, у межах якого архітектор починає формувати наступні рішення.

Другим за значенням фактором є кліматичні умови, що обумовлюють формотворення будівлі відповідно до кліматичної зони, сейсмічності, вітрових і снігових навантажень. Від цього залежить орієнтація приміщень, конструктивні рішення, утеплення, організація інсоляції, вентиляції, енергоефективності. У північних регіонах доцільне компактне блокування об'ємів, тоді як у південних – відкриті галереї та сонцезахисні екрани. Кліматичні умови чинять значний вплив на просторову конфігурацію та архітектуру будівлі. У регіонах із високою вітровою або сніговою активністю об'єм будівлі має бути максимально компактним для зменшення тепловтрат. У південних зонах – навпаки, слід враховувати інсоляцію, тіні, потребу у природному охолодженні. Сейсмічність регіону визначає тип конструктивної схеми та матеріали, що використовуються. Але головне – клімат опосередковано впливає і на режим перебування учнів: у

холодних регіонах вони частіше залишаються на ніч, отже, змінюється модель використання пансіону, а відтак – і його просторові параметри.

Згідно з ДБН В.1.2-2:2006 «Навантаження і впливи. Норми проектування» [167], архітектор зобов'язаний враховувати снігові та вітрові навантаження, температурні режими, рівень сейсмічності та кліматичні зони України. Відповідно до вимог ДБН В.2.6-31:2021 «Теплова ізоляція та енергоефективність будівель» [211], які регламентують допустимі питомі тепловтрати та коефіцієнт компактності будівлі, об'ємно-просторова структура повинна забезпечувати мінімізацію площі огорожувальних конструкцій відносно опалюваного об'єму. Це опосередковано стимулює формування більш компактних архітектурних рішень та обмежує застосування протяжних відкритих галерей і неопалюваних переходів, особливо в кліматичних зонах з нижчими розрахунковими температурами. У південних регіонах, навпаки, важливими стають захист від перегріву, організація тінювих навісів, озеленення та використання сонцезахисних елементів. Вимоги щодо рівня інсоляції регламентуються Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти (наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020) [190] та ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [182], які визначають орієнтацію житлових кімнат і допустимі показники природного освітлення. Кліматичний фактор формує енергоефективну модель будівлі та визначає, які архітектурні рішення будуть стійкими і довговічними у конкретному регіоні.

Ступінь інтеграції елементів шкільного комплексу – фактор, що стосується зв'язку пансіону з ширшим соціальним і містобудівним контекстом. Він охоплює рівень інтеграції пансіону в освітній кластер (інтегрована, кампусна або автономна модель), наявність спільних просторів і споруд, можливість користування муніципальними сервісами, доступ до міської інфраструктури. Високий рівень інтеграції дозволяє уникнути ізоляції, забезпечити соціалізацію учнів, оптимізувати використання ресурсів та уникнути дублювання функцій. Інтеграція елементів шкільного комплексу як фактор є посередником між

містобудівним, навчальним і соціальним факторами. Його суть – у рівні зв'язку пансіону з оточенням: як фізичному, так і функціональному.

Згідно з ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти» [137], планувальна структура закладів освіти повинна забезпечувати функціонально обґрунтовані зв'язки між блоками приміщень, раціональне їх групування та організацію безпечних маршрутів руху й евакуації. У великих містах така логіка може розширюватися через інтеграцію пансіону в систему міської освітньої інфраструктури (бібліотеки, спортивні комплекси, центри дозвілля), що відповідає концепції освітніх кластерів. У сільських громадах пансіон, навпаки, може формувати ядро освітнього осередку. Від рівня інтеграції залежить і ступінь самостійності пансіону – інтегрований, кампусний або автономний тип просторової організації.

Функціональна структура, функції та їх взаємозв'язок – фактор, що акумулює попередні впливи та визначає внутрішню структуру пансіону. До цього фактору належать зонування приміщень, організація житлових блоків, кількість мешканців у групі, співвідношення між індивідуальними та спільними просторами. Важливим є також зонування ділянки пансіону – розміщення входів, зон для ігор, прогулянок, тиші, гостьових і сервісних функцій. Раціональне планування впливає на якість життя учнів і персоналу, забезпечує безпеку, контроль і автономність одночасно.

Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти (наказ МОН №2205 від 25.09.2020) [190] та ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти» [137], визначають вимоги до площ житлових кімнат, кількості учнів у групі, наявності приміщень для самопідготовки, особистої гігієни, персоналу, зберігання речей. Також, ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти» [137] деталізує вимоги до зонування шкільних будівель, включаючи житлові блоки пансіону: розміщення віталень, рекреацій, навчальних осередків, пралень, медичного блоку, приміщень чергового персоналу, а на рівні ділянки – визначає поділ на «тихі» зони, території активності, простори для ігор, відпочинку та транзитні маршрути. Саме фактор

функціонально-планувальної організації формує архітектурну структуру будівлі, що забезпечує безпеку, контроль, автономність та комфорт одночасно, перетворюючи нормативні вимоги та соціальні запити на конкретні просторові рішення.

Тип організації навчального процесу – це фактор, який відображає специфіку та профіль закладу освіти, при якому функціонує пансіон. Як фактор впливу, структурна організація навчального процесу охоплює розуміння типу освітнього закладу, при якому функціонує пансіон, та відповідні освітні рівні (початкова школа, гімназія, ліцей). Від цього залежить визначення кількості учнів, вікова структура мешканців пансіону, а також режим їхнього перебування (щотижневий, семестровий, повний). Крім того, враховується профіль школи – загальноосвітній чи спеціалізований (спортивний, мистецький, науковий, військовий тощо), що зумовлює особливості просторової організації. Наприклад, для шкіл військового або спортивного спрямування пріоритетом є близькість до спеціалізованих споруд – стрільбищ, тренувальних майданчиків, фізкультурних залів. Це прямо впливає на зонування ділянки, архітектурну структуру та внутрішню конфігурацію будівель пансіону. Кількість учнів, профіль навчання, режим перебування (щоденний, тижневий, сезонний) – усе це також диктує конкретні об’ємно-планувальні рішення, розмір блоків, число житлових кімнат, їдалень, рекреаційних просторів.

Стаття 9 Закону України «Про освіту» [191] визначають типи закладів загальної середньої освіти, включно з профільними ліцеями, мистецькими та спортивними школами, міжнародними навчальними програмами. Стаття 56 Закону України «Про освіту» [191] встановлює вимоги до ліцеїв, що передбачає можливість навчання учнів з різних населених пунктів, і тим самим обґрунтовує потребу в пансіоні. Спеціалізовані заклади (зокрема спортивні) регламентуються наказом МОН №1408 від 13.11.2020 р. [132] та постановою КМУ №2061 від 05.11.1999 р. [186] щодо обладнання спортивних і мистецьких приміщень. Згідно з постановою КМУ №438 від 22.05.2019 р., кожен науковий ліцей зобов’язаний «мати власну та/або орендовану матеріально-технічну базу для провадження

наукової, навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, конструкторської, винахідницької, пошукової діяльності» [187]. Таким чином, профіль навчальної програми формує потребу в окремих функціональних зонах – від тренувальних залів до класів індивідуальної підготовки – що впливає на планувальну структуру пансіону, близькість до навчального корпусу та спеціалізованої інфраструктури.

Соціально-психологічні аспекти є ключовим фактором у створенні архітектурного середовища проживання і тому є фактором впливу на формування просторової організації. Він передбачає врахування віку дітей, їхніх психологічних та емоційних потреб, необхідності приватності, інклюзивності та комфорту. Безпека проживання, зокрема психологічна, вимагає організації чітких меж між публічними і приватними зонами, а також забезпечення місць для індивідуального відпочинку та групової комунікації. Цей фактор тісно пов'язаний із архітектурною етикою та гуманістичним підходом у проектуванні. Основою цього підходу є принцип «найкращих інтересів дитини», закріплений у статті 3 Конвенції ООН про права дитини [158]. ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» встановлює вимоги до доступності середовища для дітей з інвалідністю та особливими освітніми потребами: адаптовані санвузли, ліфти, тактильні елементи, правильну організацію комунікацій [141]. Соціально-психологічний фактор є ключовим у формуванні гуманістичного простору пансіону, адже саме він визначає відповідність середовища емоційним, пізнавальним і поведінковим потребам дітей.

Таким чином, всі вище перелічені фактори перебувають у тісній взаємодії. Наприклад, вибір типу школи зумовлює профіль пансіону, а профіль – потребу у спеціалізованих зонах, що, у свою чергу, впливають на містобудівне рішення. Соціальні потреби дітей формують вимоги до простору, який, у свою чергу, повинен відповідати кліматичним умовам. Розуміння взаємозв'язків між факторами, що впливають на формування архітектурного образу та об'ємно-просторової структури шкільного пансіону, є ключем до системного підходу в проектуванні.

2.3 Містобудівні моделі планувальної організації комплексу споруд загальноосвітніх шкіл з пансіоном

Згідно з чинними державними будівельними нормами, розташування закладів загальної середньої освіти регламентується вимогами радіусів обслуговування, які в умовах житлової забудови передбачають їх розміщення безпосередньо у межах житлових районів, мікрорайонів або кварталів [182, с. 158]. Така система дозволяє учням щоденно відвідувати школу пішки, не користуючись транспортом. Однак у випадку зі шкільними пансіонами ситуація змінюється: вони можуть бути розташовані як у щільній житловій структурі, так і за її межами, включно з віддаленими сільськими територіями або приміськими зонами. У таких випадках виникає необхідність організації підвезення учнів з місця проживання, що успішно реалізується в низці країн світу.

Так, в Україні ця норма передбачена статтею 8 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [195], відповідно до якої обов'язки з підвезення учнів та педагогічних працівників до закладу освіти і у зворотному напрямку покладені на органи місцевого самоврядування. Проте не у всіх регіонах цей процес добре відпрацьований. Тут доцільно взяти за приклад систему доставки учнів до закладу освіти, яка діє у США. Тут учнів доставляють до школи шкільні автобуси, які мають пріоритет на дорогах, а всі водії зобов'язані забезпечувати їм безперешкодний рух [96].

Як свідчить аналіз досвіду проектування як зарубіжних, так і вітчизняних шкіл-пансіонів, розташування будівлі пансіону і його функціонально-планувальна організація залежать від низки факторів. У першу чергу це кількість шкіл, у яких навчаються учні пансіону, а також наявність вільної території для будівництва пансіону на території шкільного комплексу або за його межами. Логіка розміщення безпосередньо пов'язана з мережею шкільних комплексів, їх спеціалізацією та місткістю.

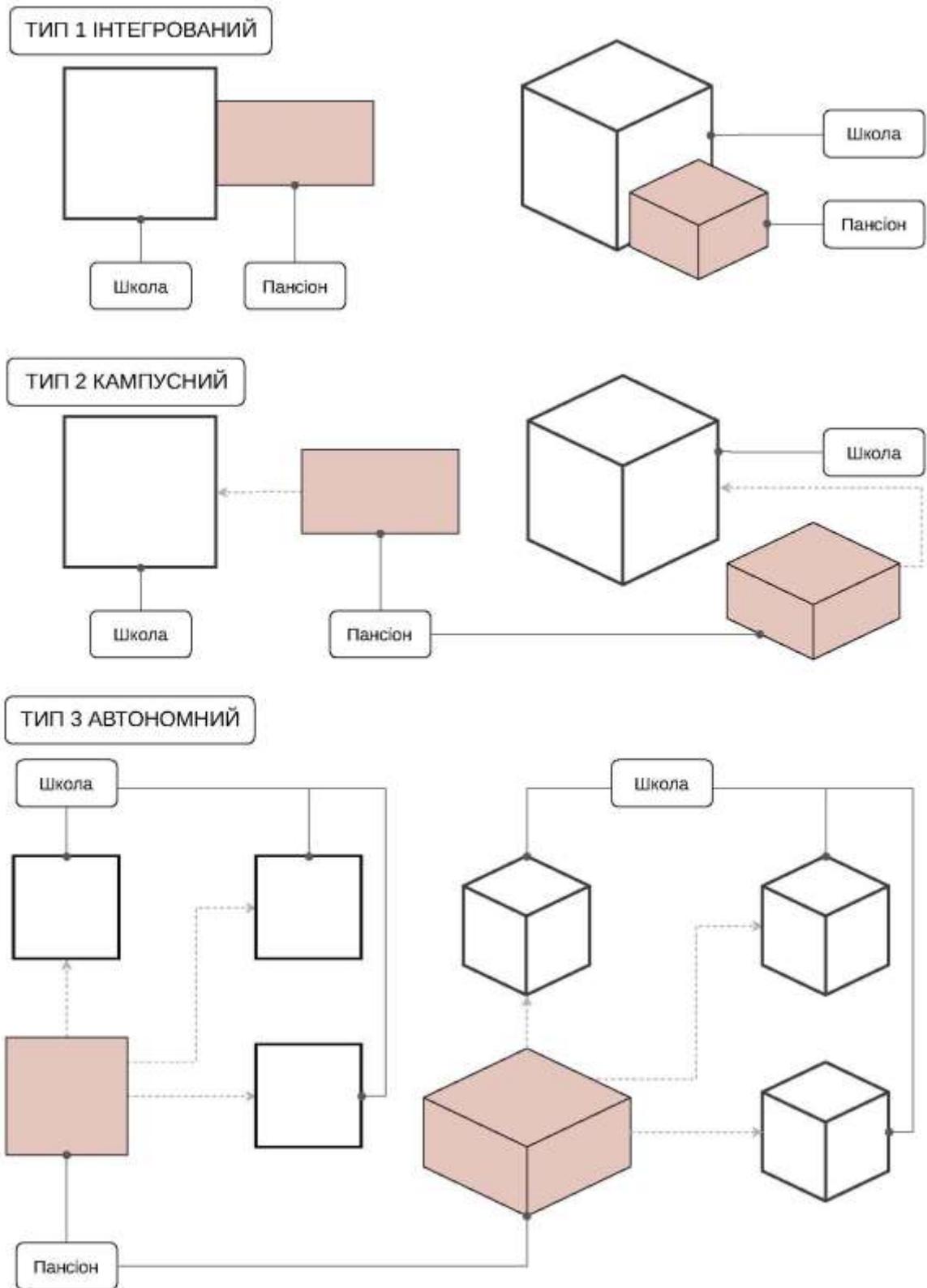

Рис. 2.3.1 – Містобудівні моделі планувальної організації комплексу споруд загальноосвітніх шкіл з пансіоном

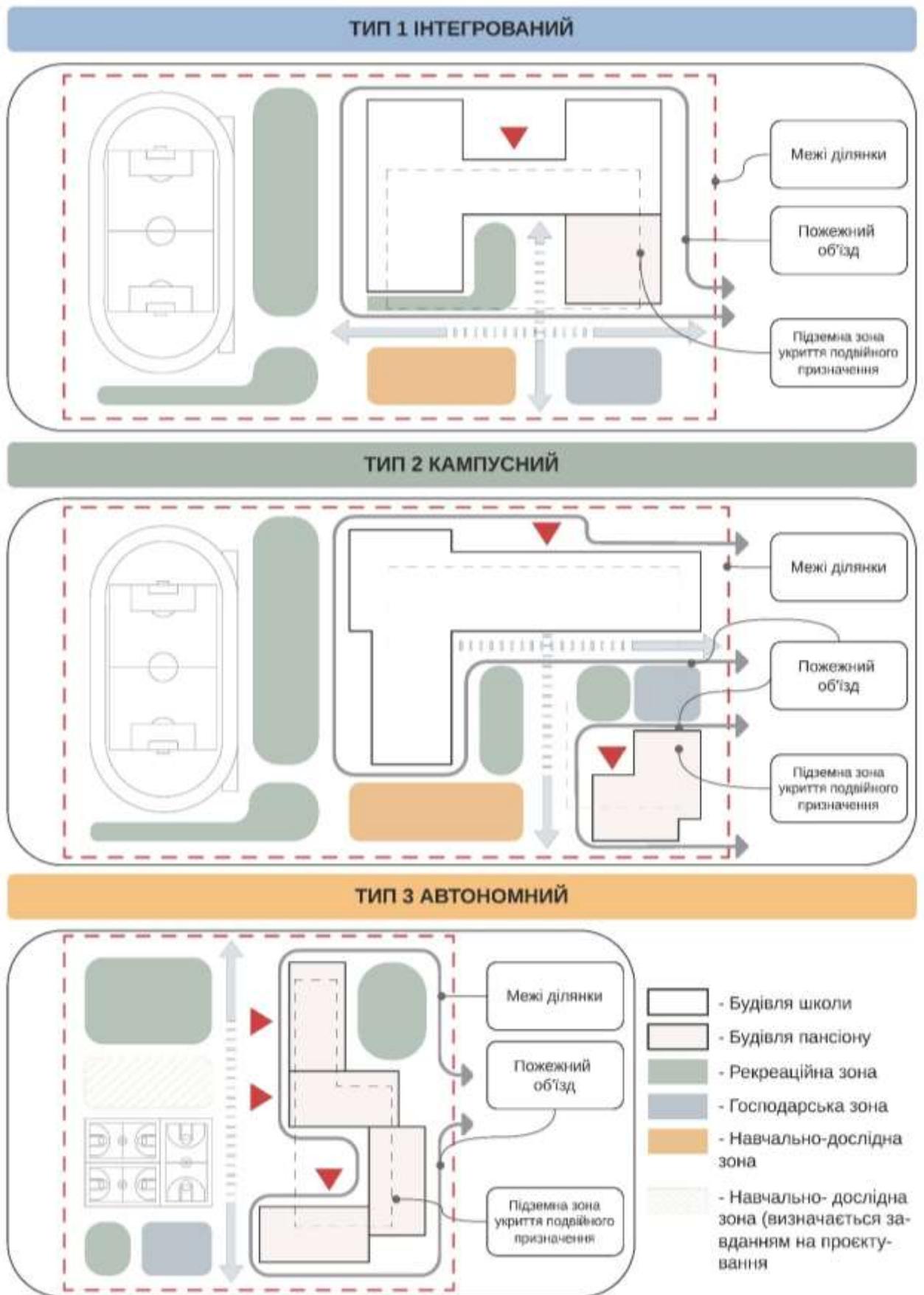

Рис. 2.3.2 – Схема генеральних планів містобудівних моделей розміщення шкільного пансіону

Принципово можна виділити два базові варіанти: пансіон, розташований на території шкільного комплексу та інтегрований у його структуру, та пансіон, розташований на окремій ділянці, який може обслуговувати одну або кілька шкіл одночасно. У першому випадку планувальні рішення дозволяють передбачити розміщення житлових приміщень у складі основної будівлі школи, або у відокремленому корпусі на території, що належить комплексу. У другому випадку пансіон стає повністю автономним об'єктом зі своїм навчальним, побутовим і рекреаційним блоком.

На ділянках закладу освіти слід передбачати такі функціональні зони: навчальну, навчально-виробничу, навчально-дослідну, фізкультурно-спортивну, зону відпочинку, господарську [137, с. 9]. Для шкіл з пансіоном до цього переліку додається житлова зона [137, с. 9], що вимагає додаткових рішень щодо розташування, зв'язків з іншими зонами та рівня приватності. Вибір форми та конфігурації пансіону залежить від містобудівного контексту, площі ділянки, рельєфу та функціональної програми комплексу.

У дисертаційному дослідженні виділено три основні моделі розміщення пансіону відносно школи: інтегровану, кампусну та автономну (рис. 2.3.1, 2.3.2).

Інтегрована модель передбачає формальне або фізичне об'єднання приміщень пансіону з приміщеннями школи в одну будівлю або прибудову. Усі ключові функції, включно з харчуванням, медичним обслуговуванням та спортивними заняттями, розташовані у шкільній частині комплексу. Така модель дозволяє уникнути дублювання функцій, зменшити витрати на будівництво й експлуатацію, а також забезпечує максимальний контакт учнів з освітнім середовищем.

Кампусна модель базується на розміщенні школи і пансіону в окремих будівлях, які знаходяться на одній ділянці. Частина інфраструктури – спортзали, харчоблоки чи бібліотеки – може бути спільною, а інша дублюватись у кожному корпусі. Перевага такої схеми полягає у гнучкості та можливості незалежної експлуатації кожного об'єкта, що зручно у випадках, коли пансіон використовується сезонно або приймає учнів з кількох шкіл.

Автономна модель є найбільш поліфункціональною. У цьому випадку пансіон функціонує як повноцінний освітньо-житловий комплекс, що включає весь спектр необхідних функцій – від житлових і навчальних приміщень до спортивних споруд, харчоблоку, медичного центру, бібліотеки та рекреаційних зон. Шкільні пансіони, що є автономними, можуть розташовуватись у різних районах міста і не бути прив'язаними до території школи. У сільських регіонах пансіон автономної моделі може виконувати роль освітньо-культурного центру для кількох населених пунктів, займаючи великі ділянки з простором для відкритих спортивних майданчиків і зон відпочинку. У міському середовищі, де дефіцит вільної території є більш суттєвим, автономні пансіони можуть реалізовуватися як компактні комплекси середньої поверховості з вертикальним зонуванням. У приміських зонах можливе створення павільйонних або блочних структур з резервом для подальшого розширення. За планувальною організацією автономні шкільні пансіони можуть бути моноблочними, блочними з критими переходами або павільйонними тощо, що дозволяє гнучко адаптуватися до умов ділянки.

Відповідно до вимог ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій», нормативний радіус обслуговування закладів загальної середньої освіти в міських умовах становить до 800 м для гімназій та до 2000 м для ліцеїв. У сільській місцевості максимальний радіус обслуговування учнів гімназій та ліцеїв допускається до 15 км [182, с. 158]. Зазначені нормативні показники доцільно враховувати також при визначенні радіусів розміщення автономних шкільних пансіонів.

З точки зору містобудування, інтегрована модель найбільш органічно вписується у щільну житлову структуру, особливо в умовах обмежених площ, оскільки дозволяє максимально ефективно використовувати наявну територію та інфраструктуру школи. Кампусна модель забезпечує баланс між спільними й окремими функціями, створюючи комфортні умови як для навчання, так і для проживання. Головною перевагою двох вище наведених моделей є можливість розділяти функціональне навантаження між самою школою і пансіоном, таким

чином забезпечуючи здешевлення будівництва і обслуговування. Так, Whittle School and Studios Suzhou (рис. 1.4.2) [114] – є яскравим прикладом інтегрованої моделі, пансіон Dancy House (рис. 1.4.1) [27] – кампусної моделі.

Автономна модель є найбільш витратною за площею та бюджетом, проте саме вона забезпечує максимальну самостійність у формуванні освітнього й житлового середовища. Такий формат доцільний у випадках спеціалізованих закладів або територій із окремими соціальними чи освітніми потребами. У цій моделі всі функції – проживання, навчання, побут, рекреація – зосереджені в межах одного комплексу. Він може розташовуватися окремо від школи, в іншій частині населеного пункту або поза його межами. Просторова організація зазвичай ґрунтується на принципі компактного мікрокампусу з чітким функціональним зонуванням і можливістю цілодобового використання. Винесення об'єкта за межі щільної забудови відкриває можливість формування розвиненої рекреаційної інфраструктури – спортивних майданчиків, відкритих просторів для занять, озелених дворів – із збереженням раціонального співвідношення забудови та ландшафту.

В Україні автономна модель є доцільною передусім для територій із розрідженою шкільною мережею, наприклад гірські сільські регіони, та для спеціалізованих закладів профільної освіти (спеціалізовані мистецькі, спортивні, наукові школи тощо). Реалізація такої моделі потребує обґрунтованого вибору ділянки з урахуванням транспортної доступності, підключення до інженерних мереж та дотримання санітарно-захисних зон. Включення навчального функціонального блоку до структури пансіону підвищує самодостатність і забезпечує стабільність освітнього процесу в такій моделі, за умов обмеженої мобільності або через сезонні ускладнення транспортного сполучення.

Містобудівна цінність автономної моделі полягає у можливості її використання як для одного закладу освіти, так і для обслуговування кількох шкіл. Водночас її реалізація пов'язана зі збільшенням капітальних та експлуатаційних витрат, оскільки потребує дублювання всіх ключових функцій

притаманних школі – харчоблок, медичний пункт, спортивні та бібліотечні приміщення.

Вибір способу розміщення пансіону – у складі школи чи як окремого об'єкта – визначається ділянкою на проєктування, освітнім профілем закладу та кількістю учнів, що планується розмістити у пансіоні. У сучасних умовах автономна модель є доцільною насамперед для спеціалізованих або територіально віддалених закладів, де важливо забезпечити функціональну самодостатність комплексу.

2.4 Функціонально-планувальна організація шкільних пансіонів

Під час аналізу сучасних підходів до функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів було визначено основні складові просторової структури та особливості їх взаємодії. Комплекс розглядається як цілісна система, де кожна зона виконує чітко визначену роль та пов'язана з іншими як прямими, так і опосередкованими комунікаціями. Планувальна логіка спрямована на забезпечення комфортного, безпечного та ефективного середовища для цілодобового перебування учнів, з оптимізованими маршрутами пересування, скороченням непотрібних переходів та чітким розмежуванням потоків дітей, персоналу й постачання. Такий підхід дозволяє досягти балансу між компактністю та функціональною автономністю окремих блоків, що є визначальним чинником для формування сучасної моделі шкільного пансіону. У цьому розділі розглядається функціонально-планувальна організація саме моделі автономного пансіону, оскільки вона передбачає включення у своїй структурі максимальної кількості функцій, для забезпечення повної функціональної самостійності комплексу пансіону (рис. 2.4.1).

Житлова зона є центральним елементом пансіону, що визначає його функціональну і просторову логіку. Саме тут учні проводять найбільше часу поза навчальними заняттями, тому її структура поєднує функції проживання, побуту та неформального спілкування. Основу становлять житлові кімнати, розраховані на 1-2 особи, що дозволяє зберігати баланс між приватністю та соціальною

взаємодією. Площа на одного учня має відповідати нормам (не менше 6 м² на особу [189]), забезпечуючи можливість розміщення спального місця, особистої шафи та робочого столу. В середині цієї зони, також, передбачаються невеликі вітальні – для групового відпочинку та колективного навчання.

Супутнім компонентом житлової зони є санітарно-побутовий блок, який розташовується безпосередньо поруч і включає санвузли з розрахунку на відповідну кількість мешканців, зони зберігання особистих речей та, за необхідності, кімнати для прання одягу. Внутрішня рекреаційна зона інтегрується в житловий кластер у вигляді холів, місць для індивідуальної роботи або читання, невеликих майданчиків для настільних ігор. Для створення комфортного мікроклімату в цій частині особливе значення має природне освітлення, використання екологічно безпечних матеріалів оздоблення та шумоізоляційні рішення, що знижують рівень побутового шуму.

Розташування житлової зони в центральній частині комплексу забезпечує короткі та зручні маршрути до рекреаційної, навчальної, культурно-дозвілєвої, спортивної та адміністративної зон. Така організація дозволяє уникнути перетину потоків відвідувачів і внутрішніх користувачів та забезпечує логічне розмежування активних і тихих зон. У проєктах пансіонів кампусної чи автономної моделі житлова зона повинна мати прямий зв'язок з харчоблоком і медичним блоком, що особливо актуально для пансіонів, розташованих окремо від шкільного корпусу.

Рекреаційна зона в структурі шкільного пансіону виконує функцію перехідного простору між житловими осередками та навчальними, культурно-дозвілєвими, спортивними й адміністративними блоками. Ця зона має і репрезентативне значення, оскільки є першим простором, з яким взаємодіють учні та відвідувачі після входу до будівлі. Задача рекреаційної зони – зменшувати акустичний і візуальний вплив активних зон на спальні приміщення та забезпечувати умови для відпочинку й неформальної взаємодії.

За масштабом рекреаційні простори варіюються від невеликих віталень у складі житлових блоків до загальних залів із зонами для читання, настільних ігор

чи спілкування. Планувальна організація має передбачати можливість як групової активності, так і індивідуального перебування – через формування тихих куточків, робочих місць або просторів для творчості. Важливим є візуальний зв'язок із суміжними приміщеннями, що дозволяє забезпечити безпеку та ненав'язливий контроль.

Розміщення рекреаційних просторів поблизу житлових блоків підвищує зручність їх щоденного використання, а логічні зв'язки з іншими функціональними зонами формують раціональну схему переміщень. У кампусних та автономних моделях рекреаційні приміщення можуть поєднувати додаткові функції – слугувати просторами для гурткової роботи, камерних заходів або переглядів, що підвищує ефективність використання площ і адаптивність середовища.

Навчальна зона в структурі шкільного пансіону формує освітній кластер, що забезпечує повноцінну організацію навчального процесу в межах комплексу без щоденного переміщення учнів за його межі. До її складу входять аудиторії для групових та індивідуальних занять, спеціалізовані лабораторії, бібліотека чи/та медіатека.

Просторова організація передбачає поєднання індивідуальних, групових і колективних форматів роботи через функціональне зонування приміщень. Бібліотечно-інформаційний блок виконує не лише освітню, а й культурну функцію: окрім фондів відкритого доступу та читальних місць, він може включати мультимедійні зони, інтерактивні панелі та робочі місця для роботи з цифровими ресурсами.

Склад спеціалізованих кабінетів визначається профілем закладу(ів) освіти при яких проєктується пансіон. Так, у загальноосвітньому пансіоні це, як правило, комп'ютерні лабораторії чи простори для проєктної діяльності. Для закладів спеціалізованої освіти цей перелік може розширюватися, наприклад, спеціалізованими лабораторіями для занять фізикою, хімією, астрономією тощо. Для роботи в малих групах доцільно передбачати окремі кімнати, обладнані робочими поверхнями, засобами візуалізації та акустичною ізоляцією. Це

створює умови для індивідуалізації навчання та підтримки різних освітніх сценаріїв. Важливо передбачати можливість трансформації всіх вище перелічених груп приміщень шляхом використання мобільних меблів та модульних перегородок. Функціональні зв'язки навчального блоку з культурно-дозвіллєвими та спортивними приміщеннями забезпечують комплексність розвитку та можливість реалізації міждисциплінарних занять.

Культурно-дозвіллєва зона шкільного пансіону забезпечує умови для творчої діяльності, організованого відпочинку та неформальної взаємодії учнів. Вона створює простір для розвитку інтересів, формування культурних навичок і психоемоційного відновлення після навчальних занять. Ключовим елементом зазвичай виступає багатофункціональна зала або клубний простір (зона колективного відпочинку), оснащений сценою, акустичним і проєкційним обладнанням, а також мобільними глядацькими місцями. Трансформоване планування дозволяє використовувати його для концертів, вистав, кінопоказів, зборів чи конференцій.

Окрему групу становлять приміщення для гурткової роботи – спеціалізовані кабінети або відкриті студійні простори для занять музикою, хореографією, образотворчим мистецтвом, театром чи технічною творчістю. Їх оснащення визначається характером діяльності. Музичні класи передбачають влаштування шумоізоляційних та акустичних панелей, художні майстерні, мають включати робочі поверхні, мийки й шафи або комори для зберігання матеріалів.

До складу блоку можуть входити ігротека або кімната неформального спілкування, обладнані м'якими меблями, полицями для книг і настільних ігор, мультимедійними засобами та елементами для спільної діяльності. При високому рівні автономності пансіону ця зона може мати власний вхід для проведення заходів за участі зовнішніх гостей, а також додаткові приміщення для зберігання реквізиту, костюмів і технічного обладнання.

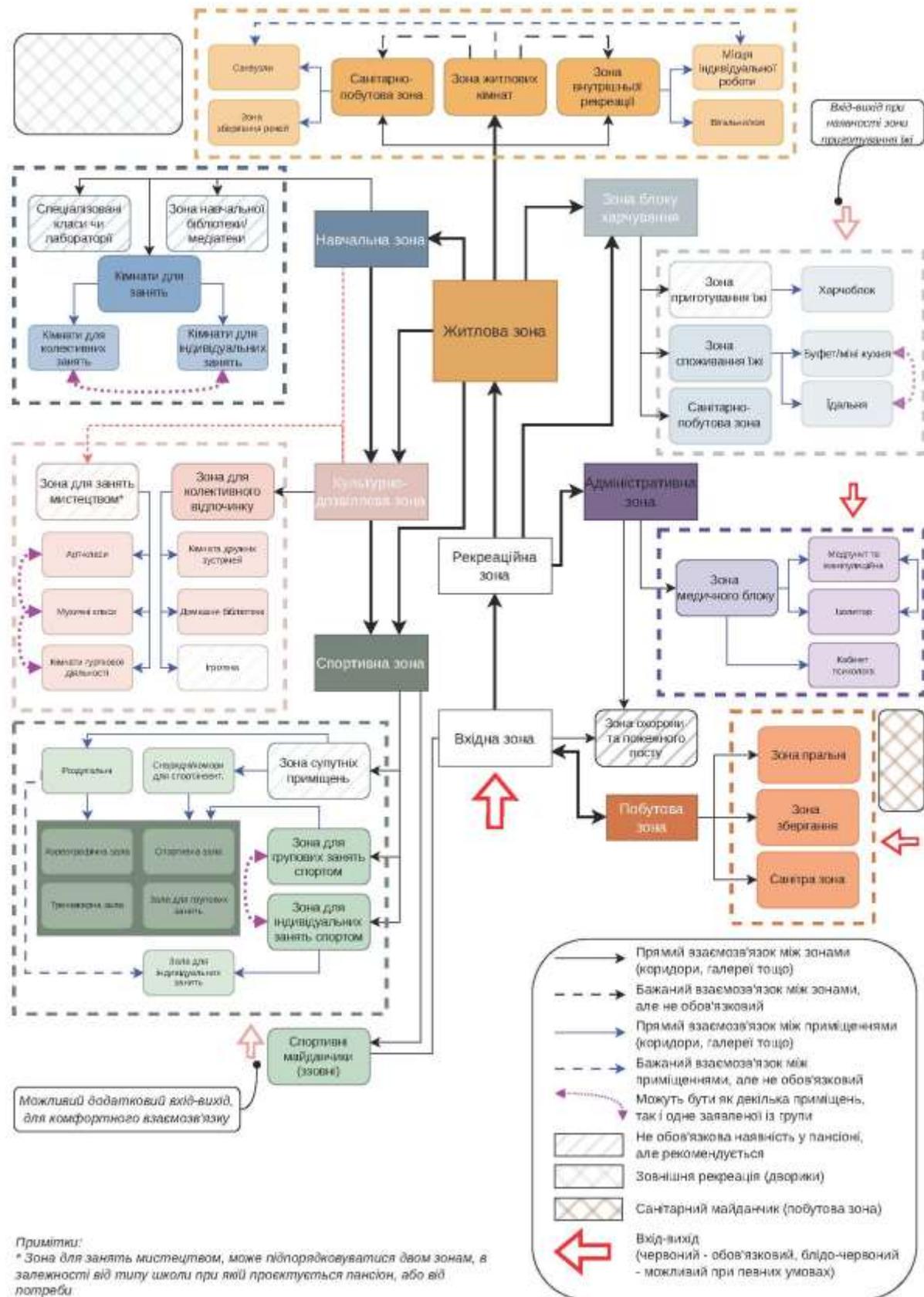

Рис. 2.4.1 – Схема функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів

Спортивна зона у структурі шкільного пансіону є ключовим елементом, що забезпечує фізичний розвиток, формування здорових звичок і відновлення працездатності учнів. Вона об'єднує внутрішні та зовнішні простори, призначені для занять спортом, активного дозвілля та оздоровчих заходів, і розташовується з урахуванням зручного доступу як з житлової, так і з рекреаційної зон, що дозволяє оптимізувати щоденні маршрути дітей.

Внутрішня спортивна інфраструктура зазвичай включає універсальний спортивний зал із розміткою для командних ігор (баскетбол, волейбол), спеціалізовані тренажерні кімнати, зал для хореографії, а також приміщення для занять індивідуальними видами спорту (настільний теніс, єдиноборства тощо). Для забезпечення безпеки та комфорту передбачаються належні параметри інсоляції, вентиляції та акустики, покриття підлоги з амортизаційними властивостями, системи захисту від травмування (захисні сітки, м'які стінові панелі). Висота приміщень спортивних залів має визначатися згідно зі стандартизованими вимогами ДБН, зазвичай це 6-8 метрів, що забезпечує проведення повноцінних змагань. Супутні приміщення внутрішнього блоку включають роздягальні з душовими та санвузлами, зони зберігання інвентарю та обладнання, тренерські кімнати. Планування роздягалень передбачає розділення потоків за статтю та обов'язкове врахування принципів безбар'єрності.

Зовнішня спортивна інфраструктура залежить від площі ділянки та рівня автономності пансіону. Вона може включати багатофункціональні спортивні майданчики (з комбінованою розміткою для різних ігор), бігові доріжки, футбольне поле, зони для легкої атлетики, тенісні корти чи басейни під відкритим небом. Особлива увага приділяється зв'язкам спортивної зони з іншими функціональними зонами. В інтегрованих або кампусних моделях вона може бути спільною для школи та пансіону, а в автономній – повністю належати пансіону та обслуговувати лише його вихованців. При цьому важливо забезпечити можливість безпечного доступу зовнішніх відвідувачів для участі у змаганнях або заходах без перетину з житловими просторами дітей.

Зона блоку харчування у шкільному пансіоні виконує важливу роль не лише з точки зору забезпечення дітей якісним і повноцінним харчуванням, але й як соціальний простір, де відбувається неформальне спілкування та формування харчової культури. Її структура, розташування та технічне оснащення залежать від моделі організації пансіону та рівня його автономності.

В автономних пансіонах передбачається повноцінний харчоблок, що включає гарячий і холодний цехи, мийні відділення, приміщення для зберігання продуктів (холодильні камери, сухі склади) та їдальню. У кампусній або інтегрованій моделях харчування може організовуватися спільно зі школою. У такому випадку в межах пансіону достатньо приміщення для підігріву й видачі страв та окремої невеликої зали прийому їжі. Їдальня проектується з урахуванням кількості дітей та режиму харчування (три- або чотириразове), що регламентується Постановою КМУ №305 від 24 березня 2021 р. «Норми харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» [185]. У великих пансіонах варто передбачати дві або більше зали для уникнення скупчення дітей та оптимізації потоків, які можуть бути різними за розмірами.

Логістика харчоблоку організовується таким чином, щоб забезпечити розділення потоків «сирих» і «готових» продуктів, мінімізувати перетин технологічних процесів і забезпечити зручність постачання продуктів через окремий службовий вхід. Санітарно-побутова зона в блоці зони харчування включає санвузли та душові для персоналу, гардероб, кімнати для відпочинку. Окремо передбачаються санітарні вузли для учнів поблизу їдальні, що зменшує навантаження на житлові блоки у пікові години. У планувальній структурі пансіону зона харчування зазвичай розташовується в безпосередній близькості до житлового крила та рекреаційних просторів, щоб забезпечити зручний доступ у будь-яку пору року. При цьому важливо передбачити можливість окремого входу з вулиці або господарського двору для доставки продуктів та вивезення відходів без перетину з потоками учнів, що проживають у пансіоні.

Медична зона у структурі шкільного пансіону є критично важливим елементом, адже забезпечує не лише оперативну медичну допомогу, але й

систематичний моніторинг стану здоров'я учнів, профілактичні огляди, психологічну підтримку та ізоляцію у випадках інфекційних захворювань. Її розташування продумується таким чином, щоб вона була доступною з усіх функціональних блоків пансіону, але водночас не створювала зайвого транзиту через житлові зони. Оптимальним є розміщення медичного блоку у безпосередній близькості до адміністративної та рекреаційної зон, що забезпечує швидку комунікацію з персоналом і можливість контролю за пересуванням дітей.

Структура медичного блоку включає медичний кабінет та/або маніпуляційну для проведення базових процедур, приміщення для зберігання медикаментів і витратних матеріалів, ізолятор на 1-2 палати для тимчасової ізоляції хворих, кімнату психолога. Медичний блок може поєднуватися з побутовою зоною у ширшу службову зону пансіону, що включає приміщення для персоналу, господарські комори, пральню, майстерню для дрібного ремонту та службові санвузли. Це поєднання дозволяє оптимізувати комунікації та скоротити дублювання площ. Така поєднана зона має бути ізольованою від основних маршрутів вихованців пансіону, але водночас мати зручний зв'язок з усіма функціональними кластерами для оперативного реагування у разі потреби.

Важливою складовою функціональної організації є система додаткових виходів і окремих маршрутів для господарських та екстрених потоків. Господарський вхід забезпечує доставку продуктів, матеріалів, обладнання та вивезення відходів без перетину з дитячими маршрутами. Окремий аварійний вихід, підключений до основних евакуаційних шляхів, гарантує безпечну та швидку евакуацію дітей і персоналу у разі надзвичайної ситуації. Для медичного блоку бажано передбачити можливість під'їзду автомобіля швидкої допомоги безпосередньо до дверей, а також розташувати вихід із ізолятора у зону, де можна організувати безконтактне транспортування. Таке планування забезпечує комплексний підхід до безпеки, комфорту та ефективності роботи пансіону, дозволяючи медичній та службовій зонам працювати як взаємопов'язані

елементи підтримки життєдіяльності закладу, не порушуючи логістику дитячих потоків.

Зовнішній господарський майданчик є елементом обслуговуючої інфраструктури. Він призначений для зберігання контейнерів з твердими побутовими відходами, тимчасового складування матеріалів, розвантаження і завантаження транспорту, а також розміщення технічного обладнання (резервуари, трансформаторні підстанції, котельні модулі тощо). Його необхідно розташовувати в зоні, ізольованій від житлових і рекреаційних просторів, з урахуванням санітарно-захисних розривів, але з прямим під'їздом для господарського транспорту. Покриття майданчика має бути твердим, водостійким і з нахилом для відведення опадів; доцільно передбачити навіс для захисту від атмосферних впливів.

Зовнішній спортивний простір формується як комплекс відкритих майданчиків для фізичної активності, які доповнюють внутрішні спортивні зали. До його складу можуть входити футбольне або багатофункціональне поле, бігові доріжки, волейбольні та баскетбольні майданчики, зони для легкої атлетики та майданчик для ігор молодших школярів. Покриття обирається залежно від функції: штучна трава, гумове або поліуретанове покриття для безпеки та зменшення травматизму. Освітлення, огороження та зонування за віковими групами забезпечують безпечну експлуатацію у будь-який час доби. Спортивні простори бажано інтегрувати в озеленену територію, доповнюючи їх місцями для відпочинку, глядацькими зонами та тіньовими навісами.

Проведений аналіз функціонально-планувальної організації шкільного пансіону дозволив визначити комплекс основних зон та їх взаємозв'язків, які забезпечують повноцінне цілодобове перебування учнів у безпечному, комфортному та стимулюючому середовищі. Житлова зона виступає ядром просторової структури, довкола якого згруповані рекреаційні, навчальні, спортивні, культурно-дозвіллі, харчові, медичні, адміністративні та господарсько-побутові кластери, що інтегруються між собою за принципом зручної логістики та скорочення небажаних перетинів потоків. Кожна зона має

свою просторову і функціональну специфіку, зумовлену потребами дітей різних вікових груп, режимом перебування та ступенем автономності пансіону. Рациональне планування, чітке зонування, відповідність нормативним вимогам і сучасним стандартам інклюзивності та безбар'єрності створюють умови для гармонійного поєднання навчальної, побутової та дозвілєвої діяльності. Зовнішні простори, інтегровані у загальну планувальну концепцію, підсилюють функціональну цінність комплексу, забезпечуючи місця для спорту, відпочинку, господарського обслуговування та комунікації з навколишнім середовищем.

Таким чином, сформована модель функціонально-планувальної організації пансіону поєднує ефективність використання площ, комфорт мешканців і педагогічну доцільність, що є ключовими умовами для створення сучасного архітектурного середовища, здатного відповідати на актуальні соціальні та освітні виклики.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Дослідження функціональних, планувальних, композиційних особливостей шкільних пансіонів вимагало застосування основних теоретико-емпіричних методів проведення аналізу та дослідження. Історико-теоретичний метод було застосовано для дослідження еволюції формування архітектури шкільних пансіонів; метод типологічного аналізу – для формування класифікації шкільного комплексу з пансіоном та класифікації автономного шкільного пансіону; порівняльно-аналітичний метод – для зіставлення вітчизняних та зарубіжних практик, дослідження теоретичних понять; метод структурно-графічного моделювання – для інтеграції попередньо зібраної інформації в систему наочних схем і моделей; метод абстрагування та узагальнення – для формулювання наукових висновків та принципів.

2. Визначено, що на формування архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів впливають містобудівні умови, кліматичні умови, ступінь інтеграції елементів шкільного комплексу, функціональна структура, функції та їх взаємозв'язки, тип організації навчального процесу та соціально-психологічні аспекти. Дослідженням встановлено їх взаємозв'язок та визначено їх вплив на об'ємно-просторові параметри будівель, внутрішню структуру житлових блоків та організацію інфраструктури.

3. Систематизація досвіду проектування та перспективні концепції стали основою розробки трьох базових моделей взаєморозміщення школи та пансіону, яке визначає їх просторово-функціональну організацію. Перша – інтегрована модель, коли пансіон є структурною частиною шкільної будівлі; друга – кампусна модель, де пансіон та школа розміщуються як окремі об'єкти на спільній території; третя – автономна модель, де шкільний пансіон розташовано за межами шкільних комплексів, є автономною будівлею з територією, та може обслуговувати один або різні навчальні заклади.

4. Дослідженням з'ясовано, що функціонально-планувальна організація шкільного пансіону базується на комплексній взаємодії основних, супутніх та додаткових функцій. Визначено, що основними функціональними зонами є

житлова та рекреаційна зони, до яких входять кімнати проживання з вбиральнями та загальні вітальні. Блок супутніх функцій забезпечує побутові потреби: приміщення кухні та зал для харчування, приміщення охорони, пожежний пост, приміщення адміністрації, господарчі приміщення. Додатковими функціональними зонами може бути навчальні приміщення та місця, бібліотеки, концертні зали, приміщення для занять спортом.

РОЗДІЛ 3. Архітектурно-планувальна організація шкільних пансіонів

3.1 Принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів

Сучасний шкільний пансіон розглядається як інтегроване освітньо-житлове середовище, що поєднує функції проживання, навчання, соціалізації та розвитку. На відміну від інтернатних закладів інституційного типу, орієнтованих переважно на утримання та контроль, пансіон нового зразка формує умови для автономії, психологічного комфорту та набуття соціальних навичок. Відповідно, його архітектурно-планувальна організація повинна ґрунтуватися на системі принципів, які забезпечують людиноцентричність, функціональну гнучкість і просторову ідентичність середовища.

На основі проведеного аналізу світової практики проєктування шкільних пансіонів, їх типологічної класифікації, містобудівних моделей та функціонально-планувальних рішень сформульовано принципи архітектурно-планувальної організації шкільного пансіону. Запропонована система принципів є авторською та слугує методичною основою для подальшого визначення просторових, композиційних і художніх рішень, а також розроблення рекомендацій щодо проєктування.

Методологічною базою формування цих принципів є чинна нормативно-правова система України та міжнародні документи у сфері прав дитини, освіти, соціального захисту, інклюзії та сталого розвитку, зокрема: Конвенція ООН про права дитини [158], Європейська Конвенція з прав людини [157], Закон України «Про освіту» (2145-VIII) [191], Закон України «Про повну загальну середню освіту» (463-IX) [195], Закон України «Про охорону дитинства» (2402-III) [193], Указ Президента України № 225/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію людського розвитку"» [197], Постанова Кабінету Міністрів України № 1131 «Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти» [189], Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1201-р «Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026

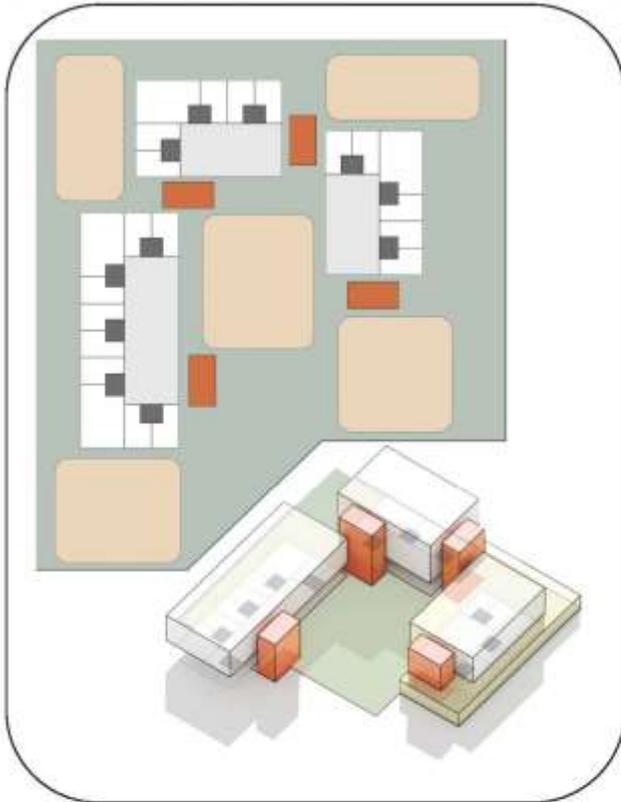
роки з її реалізації» [202], Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [201], а також «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [106] та Указ Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [203]. Узгодження архітектурних рішень із цими нормативними рамками забезпечує відповідність пансіону сучасним соціальним, психологічним та безпековим вимогам.

Концепція архітектурно-просторового формування шкільного пансіону реалізується через систему принципів (рис. 3.1.1), що визначають його функціональну, планувальну та композиційну організацію.

- принцип гурткового планування просторової структури,
- принцип поліфункціональності простору проживання та обслуговування,
- принцип інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів,
- принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури.

Першим принципом, який визначає основу просторової структури шкільного пансіону, є принцип гурткового планування просторової структури. Традиційні коридорні схеми, де на поверсі розміщуються 40-50 дітей у багатомісних кімнатах, формують у дітей відчуття казарми та позбавляють можливості усамітнення. Дослідження в галузі архітектурної психології підтверджують, що людина потребує особистого простору, який би давав можливість контролювати рівень контакту з іншими [130]. Це співвідноситься з думкою Дональда Нормана про те, що дизайн середовища має забезпечувати свободу дій користувача та дозволяти йому уникати почуття безпорадності [81]. Для забезпечення балансу між індивідуальним та загальним необхідно планувальними засобами створювати відокремлені простори, що розраховані на невеликі групи, або гуртки учнів.

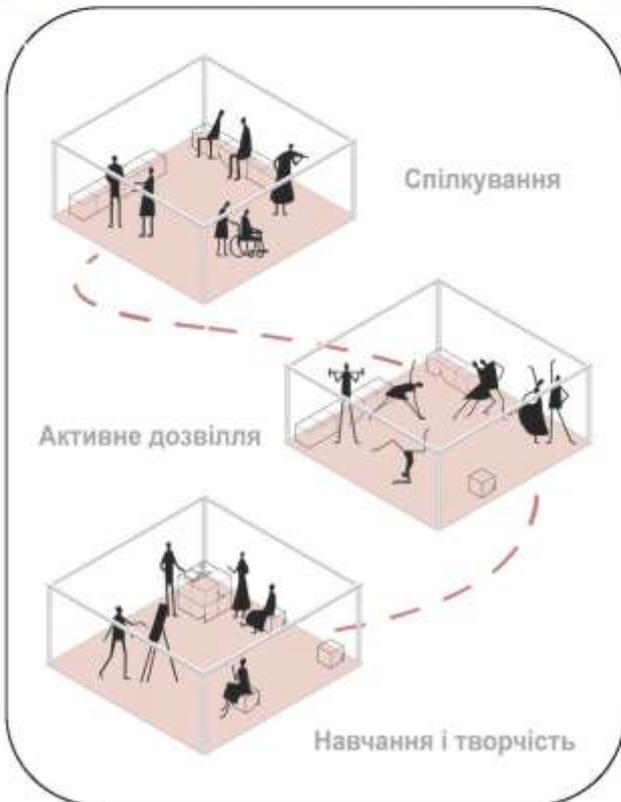
Принципи гурткового планування просторової структури

Принципи поліфункціональності простору проживання та обслуговування

Принцип інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів

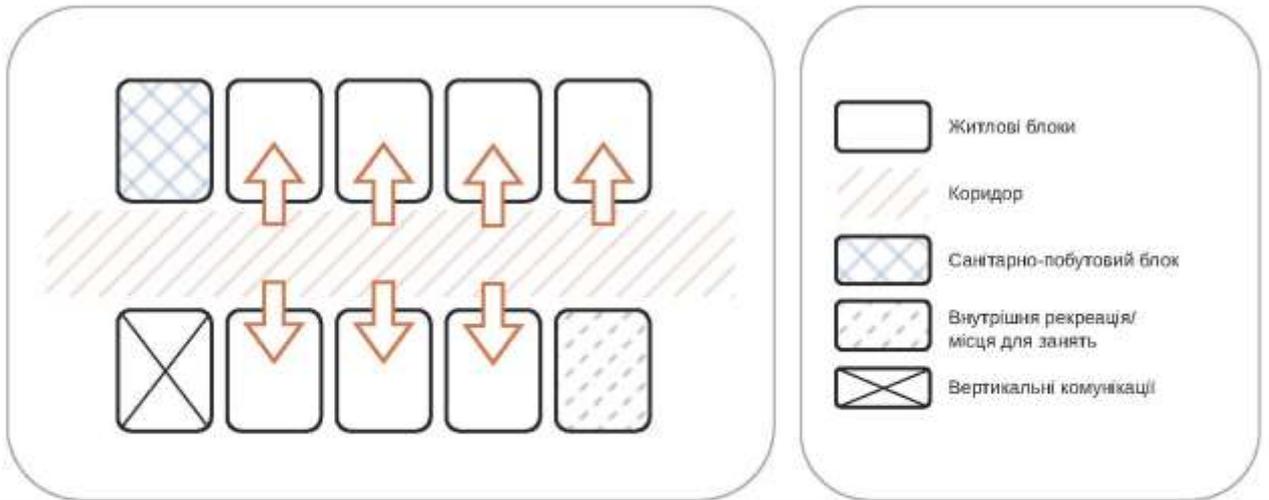

Принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури

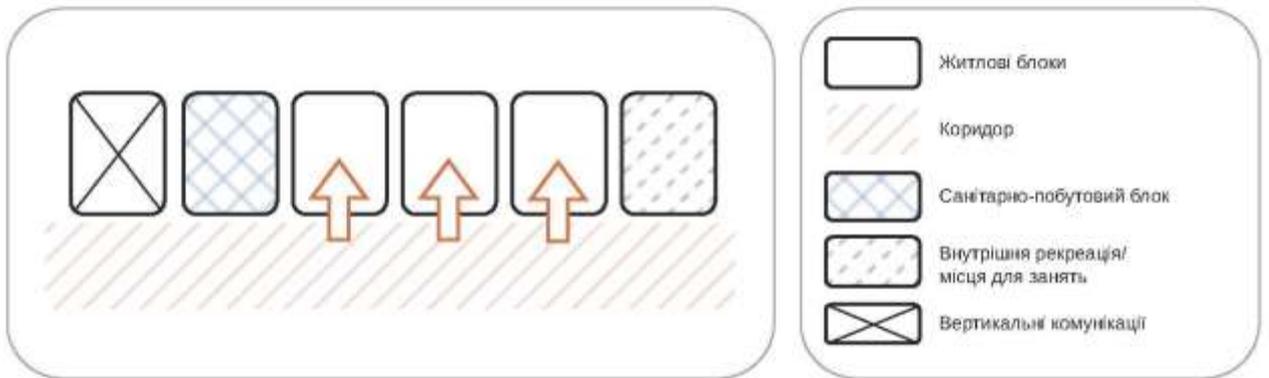

Рис. 3.1.1 – Принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів

Коридорна схема

Галерейна схема

Гурткова схема

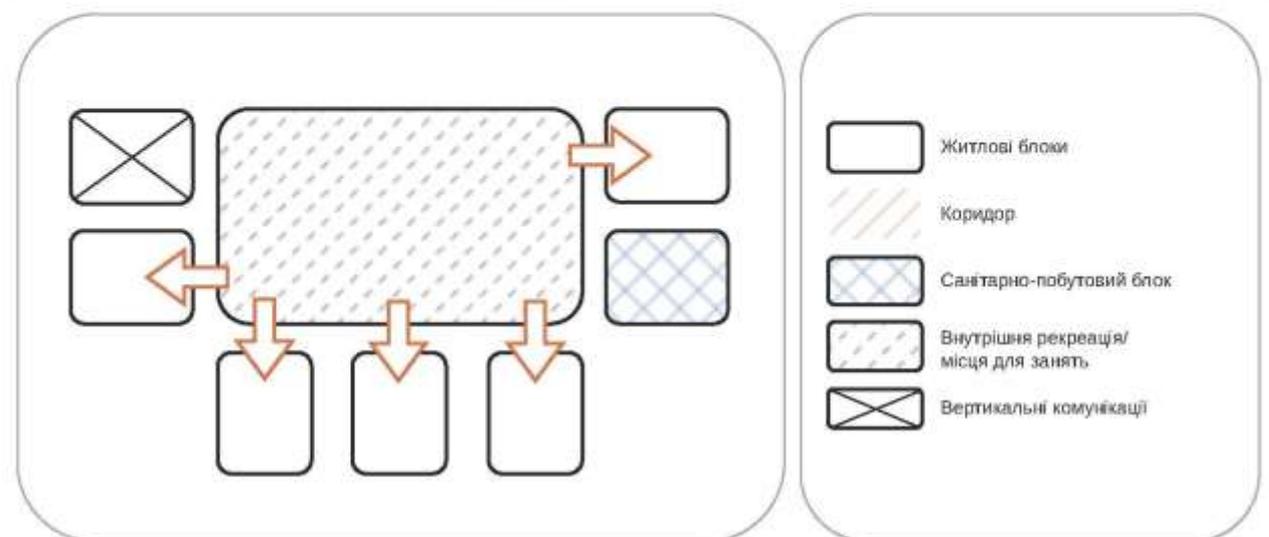

Рис. 3.1.2 – Типи планувальної організації житлових блоків пансіону

План типового поверху (варіант 1)

План типового поверху (варіант 2)

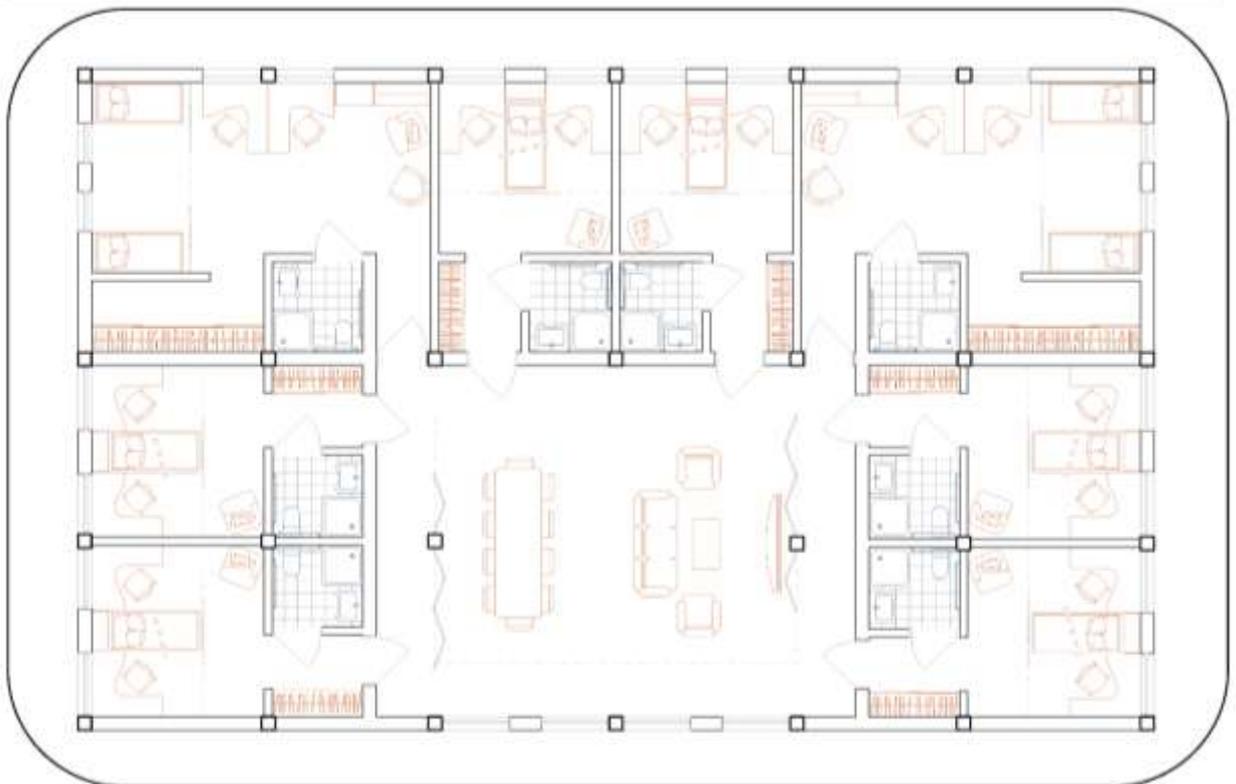
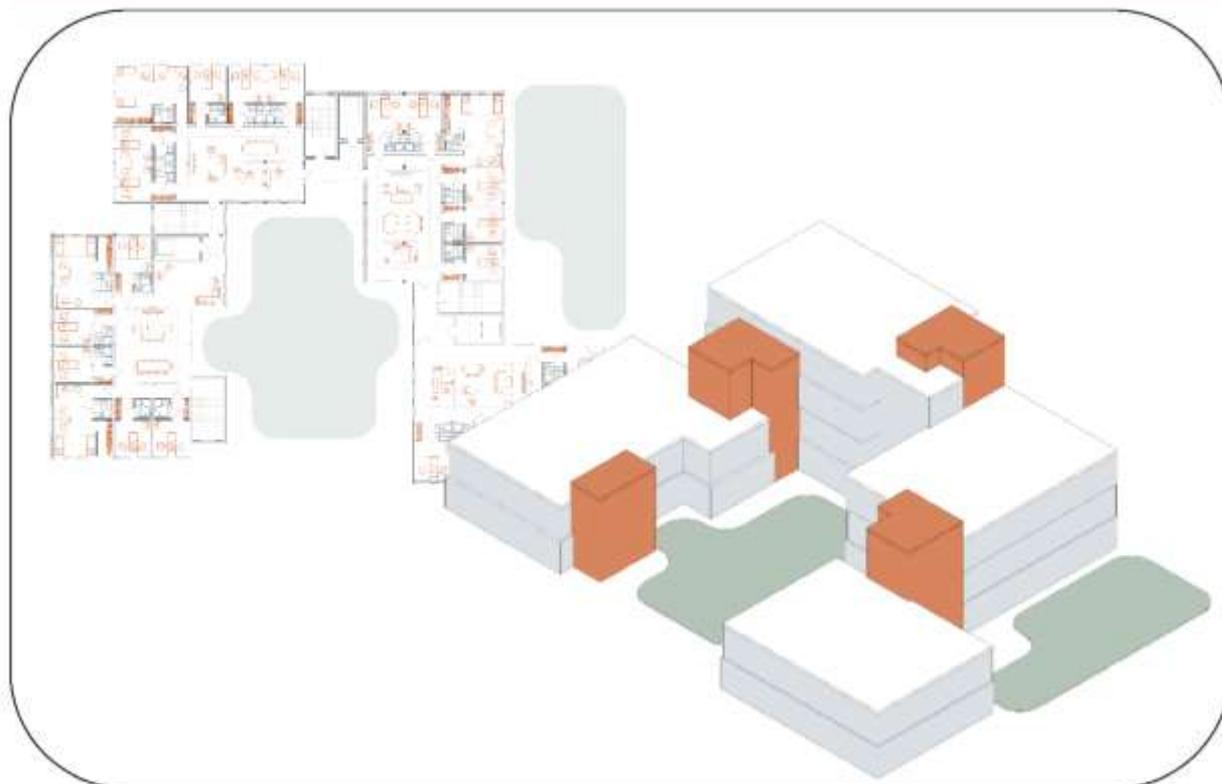

Рис. 3.1.3 – Варіанти формування просторової організації шкільних пансіонів на основі гурткової планувальної організації (аркуш 1)

Варіант 1

Варіант 2

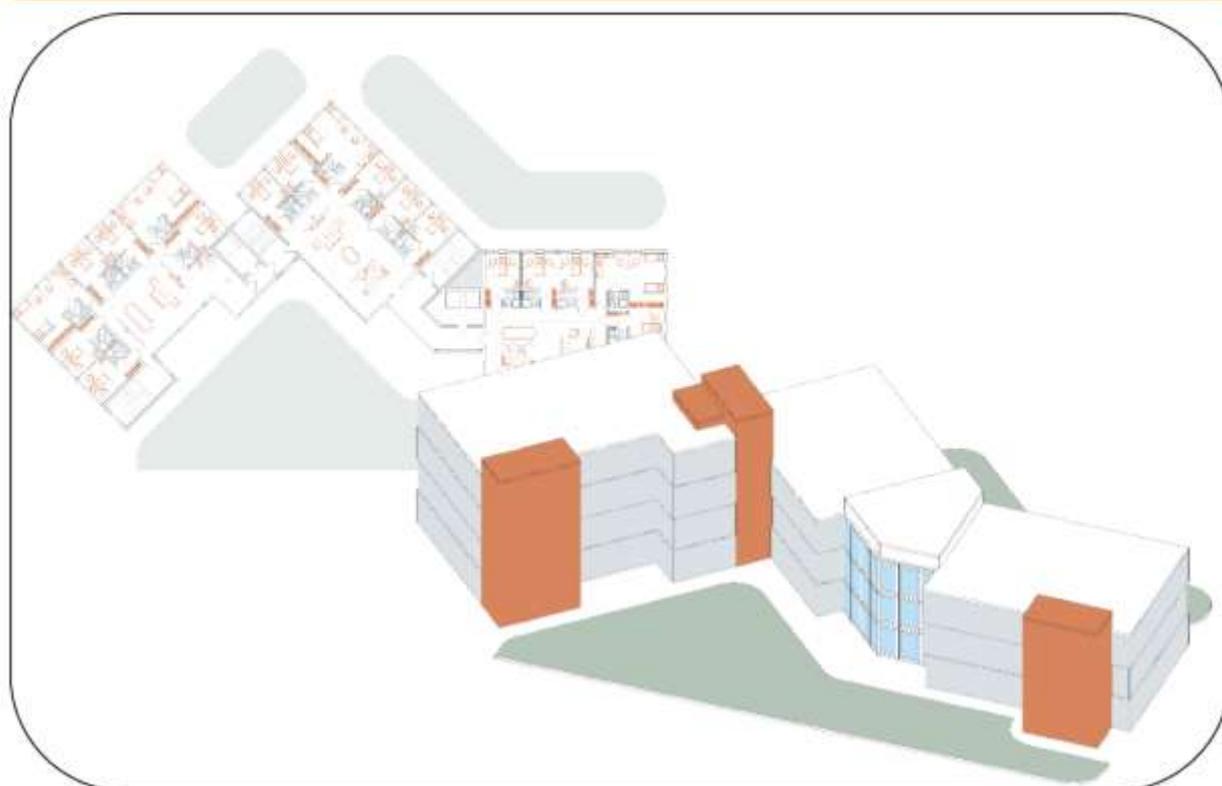
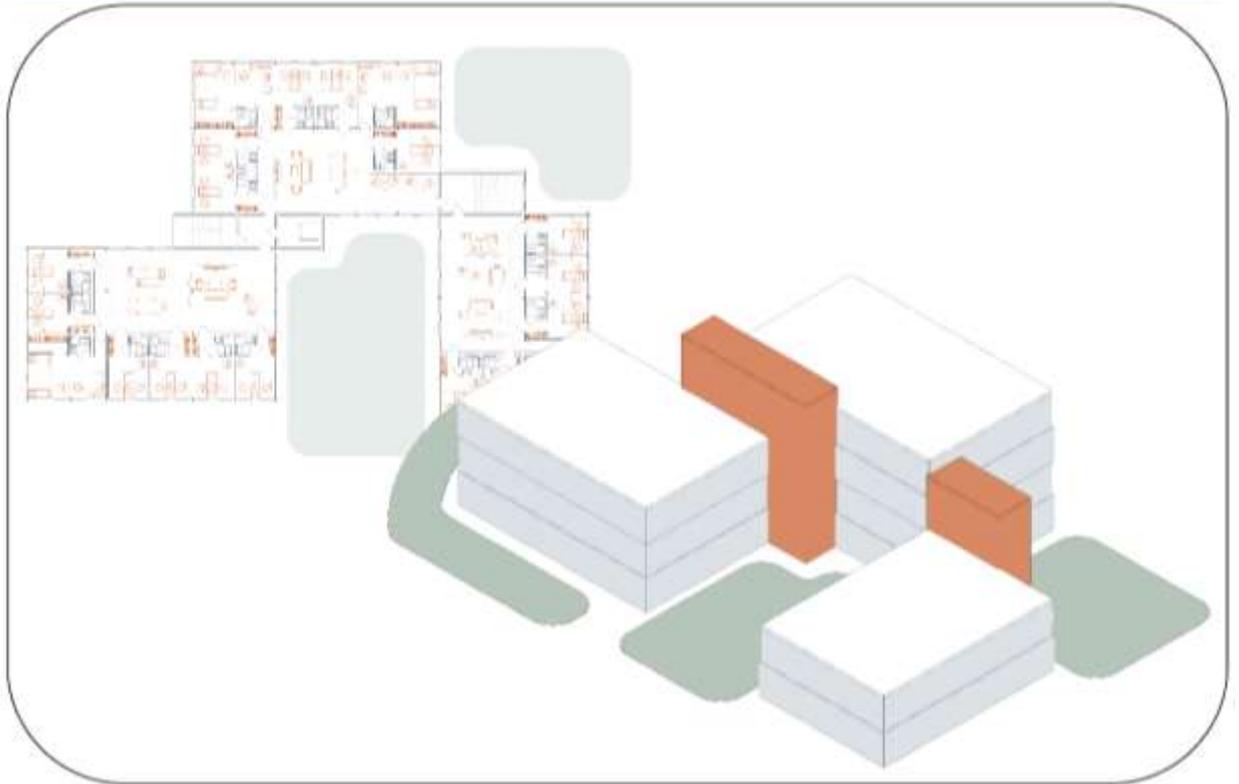

Рис. 3.1.3 – Варіанти формування просторової організації шкільних пансіонів на основі гурткової планувальної організації (аркуш 2)

Варіант 3

Варіант 4

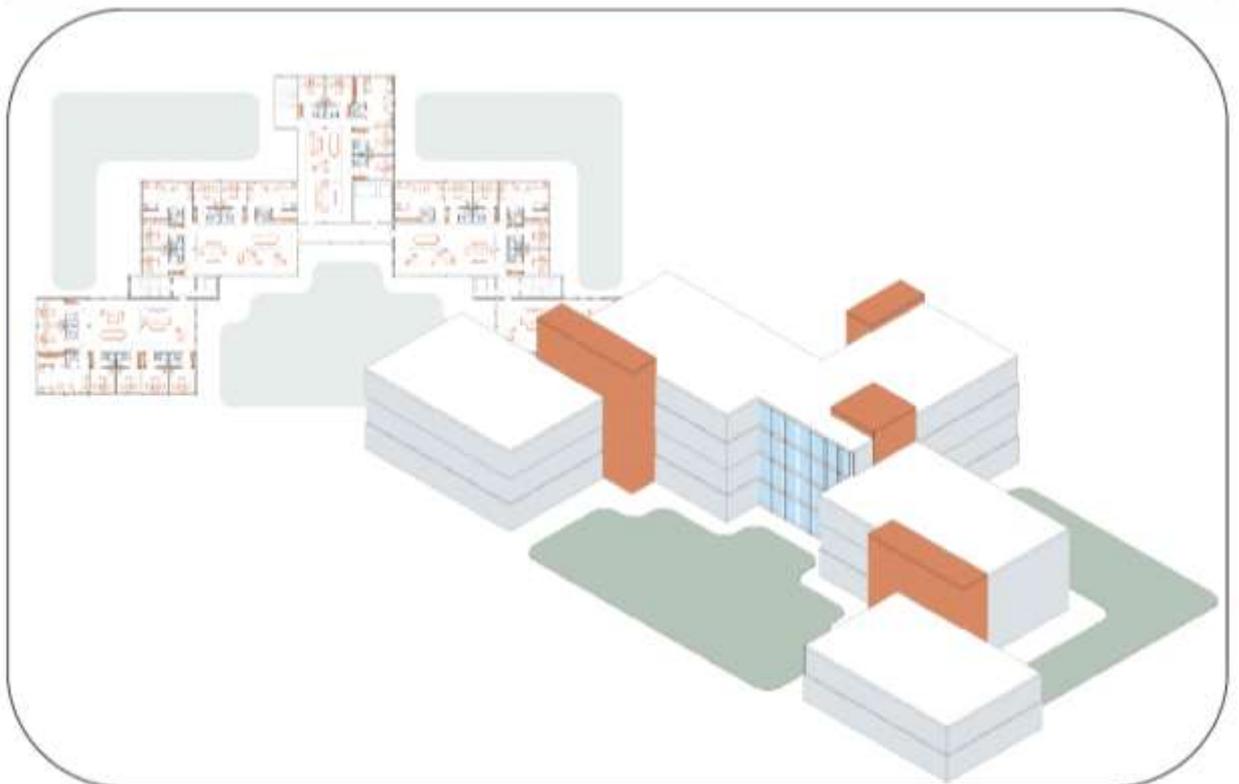

Рис. 3.1.3 – Варіанти формування просторової організації шкільних пансіонів на основі гурткової планувальної організації (аркуш 3)

Тому гурткова планувальна організація простору, яка передбачає проживання 8-12 дітей у двомісних, максимум тримісних кімнатах, в окремих випадках можуть розглядатися одномісні кімнати, організованих навколо спільної вітальні, створює баланс між приватністю та соціальністю. Гурткова структура забезпечує базову психологічну потребу дитини у власному просторі, але водночас формує «малий соціум», у якому відбувається дружня взаємодія, на відміну від коридорної чи галерейної схеми, де простір соціалізації досить обмежений (рис. 3.1.2, 3.1.3).

Другим принципом є поліфункціональності простору проживання та обслуговування. Це положення безпосередньо пов'язане з першим принципом, але й стосується приміщень обслуговування. Мається на увазі, що приміщення їдальні може використовуватися у певні години як читальна зала або для проведення концерту, загальний простір гуртка може використовуватися для ігор та навчання тощо. Універсальність середовища полягає не в уніфікації, а у створенні можливостей для різних сценаріїв його використання [98]. Простір та функціонально-планувальна організація пансіону не можуть бути статичним, оскільки діти перебувають у ньому цілодобово. Одна й та сама кімната має виконувати кілька ролей: спальня, місце навчання, простір для гри або відпочинку. Таке розширення функцій дозволяє уникати «монотонності середовища», яка часто стає причиною психологічної втоми та відчуття ізоляції. У цьому контексті важливим є досвід сучасних освітніх просторів у Європі, де поширюються поліфункціональні навчальні зали з можливістю групової роботи, трансформації меблів і комбінування занять. Так, у нових французьких кампусах освітні простори проєктуються як «open space» [35], здатні швидко переходити від навчального режиму до культурного чи спортивного. Цей підхід підтверджує правильність розробленого принципу, оскільки пансіон потребує ще більшої гнучкості, ніж денна школа.

Третій принцип – інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів – має подвійний вимір. З одного боку, інтерактивність стосується меблів та обладнання, що змінюють свої функції: трансформовані

столи, модульні сидіння, мобільні перегородки. Вони дозволяють дітям самостійно «грати з простором», створювати нові сценарії використання. З іншого боку, адаптивність простору означає можливість змінювати саму архітектурну конфігурацію кімнат за допомогою рухомих стін, різних систем освітлення чи навіть змінної кольорової гами. Таким чином, дитина отримує можливість підлаштовувати середовище під власні потреби. Тут доречно згадати ідею Кет Голмс про те, що інклюзивність виникає не в «статичному користувачі», а у врахуванні динамічної різноманітності людей, які перебувають у різних станах – постійних, тимчасових чи ситуативних [98]. У шкільному пансіоні інтерактивність і адаптивність стають не просто декоративною чи функціональною якістю, а ключовою умовою психологічного благополуччя.

Показовим є японський досвід, де шкільні будівлі проєктуються з максимально мобільними внутрішніми перегородками і широким використанням природного світла, що дає змогу оперативно змінювати простір під навчальні заняття, події чи кризові ситуації [79]. Реалізація цього принципу потребує застосування каркасних конструктивних систем із трансформованими перегородками, а також розробки спеціалізованих меблів, адаптованих до гнучкого використання.

Четвертий принцип – забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури – охоплює створення безпечного, інклюзивного та довірливого середовища через відповідну планувальну організацію, вибір матеріалів, кольорової гами й світлових рішень. Архітектура, за висловом Аллена де Боттона, цілком може доносити моральні ідеї – однак вона не має сили їх нав'язувати [129, с. 28]. У випадку пансіону це означає, що простір не диктує поведінку, але створює умови для внутрішньої стабільності, відчуття захищеності та приналежності.

Для дітей, які проживають поза домом і часто перебувають у стані підвищеної вразливості, психологічний комфорт набуває особливої ваги. Він передбачає баланс між можливістю усамітнення та доступністю спільних зон для взаємопідтримки і неформального спілкування. Дослідження у сфері психології

архітектури підтверджують, що кольорова гама, рівень освітленості та масштаб приміщень безпосередньо впливають на рівень тривожності та емоційного напруження, або ж, навпаки, сприяють розслабленню й відчуттю безпеки [139; 130; 118]. Таким чином, просторові параметри стають інструментом регуляції психоемоційного стану.

В українських реаліях значення цього принципу посилюється сучасними соціальними викликами, коли частина дітей має досвід втрати, вимушеного переселення або посттравматичного стресу. За таких умов пансіон повинен функціонувати не як інституційний заклад контролю, а як безпечний простір («safe place»), що забезпечує емоційну стабільність і підтримку. Особливого значення набуває організація укриттів: вони мають відповідати технічним нормам безпеки, але водночас бути орієнтованими на людяність – із комфортним мікрокліматом, зрозумілою навігацією та умовами тривалого перебування. Простір не повинен підсилювати стрес, а має знижувати його та сприяти адаптації. У міжнародному контексті такий підхід корелює з концепцією «healing architecture» [110], поширеною у країнах Скандинавії, де архітектура свідомо використовується як інструмент зменшення тривожності через природне освітлення, м'які кольорові рішення та продуману акустику [102].

В українській практиці архітектурне формування психологічно комфортного середовища узгоджується з особистісно орієнтованою педагогічною моделлю. Як зазначає Галина Лалюк: «Провідною метою сучасного суспільства стає формування і розвиток соціальної особистості, здатної до саморозвитку і самовизначення в соціумі, культурі, професії. Формування особистості, здатної жити і гармонійно співіснувати з іншими членами суспільства, є однією з найважливіших функцій сучасної освіти. Тому особистісний підхід у вихованні дітей є особливо актуальний сьогодні, оскільки виховання спрямоване на саморозвиток особистості. У центрі особистісно-орієнтованої педагогіки стає особистість дитини, її самобутність, самоцінність.» [165, с. 170-171]. Отже, архітектура пансіону повинна підтримувати цей педагогічний принцип: забезпечувати просторові умови для саморозвитку,

автономії та гармонійного співіснування в спільноті. Таким чином, психологічний комфорт у пансіоні є не другорядною характеристикою інтер'єру, а системним принципом архітектурно-планувальної організації, що поєднує просторові, соціальні та педагогічні аспекти формування безпечного середовища для дитини.

Варто підкреслити, що всі чотири принципи були сформульовані автором дослідження самостійно, як результат узагальнення аналізу джерел і власних висновків. Вони не копіюють уже відомі моделі, а пропонують нову систему, яка відповідає умовам сучасної України та міжнародним тенденціям у сфері архітектури освітніх закладів. Їхня новизна полягає саме у поєднанні архітектурно-планувального аналізу з гуманітарним і психологічним вимірами, що до цього не отримувало достатньої уваги.

У світлі наведених положень можна стверджувати, що запропоновані принципи не лише мають практичне значення для проєктування, а й відкривають новий напрям у дослідженні архітектури шкільних пансіонів. Вони демонструють, що архітектура здатна не просто задовольняти функціональні потреби, а й безпосередньо впливати на формування емоційного стану та соціальної поведінки дитини. Це підтверджується як класичними працями, так і сучасними дослідженнями, зокрема у сфері психології архітектури та інклюзивного дизайну. Таким чином, результати дослідження обґрунтовують необхідність створення нової архітектурної моделі шкільного пансіону, що поєднує функціональність, адаптивність, соціальну взаємодію та психологічну безпеку.

3.2 Прийоми формування архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів

Формування архітектурно-просторової структури сучасного шкільного пансіону ґрунтується на поєднанні психологічних, соціальних, педагогічних та просторових закономірностей, що визначають якість середовища проживання дитини поза домом. На відміну від інтернатних моделей минулого, які

вибудовувалися на основі коридорних схем і масового розміщення, нова типологія пансіону орієнтована на створення малих соціальних спільнот, передбачуваності, комфортної масштабності та умов, що мінімізують інституційність. Кожен із наведених прийомів є практичним інструментом реалізації відповідних принципів архітектурно-планувальної організації пансіону. Якщо принципи формують теоретичну основу – концептуальні вимоги до організації простору, його гнучкості, психологічної безпеки, дитиноцентричності та соціалізації, то прийоми демонструють їх архітектурне втілення у просторі житлових груп, загальних приміщень та структури будівлі загалом. Відповідність між принципами і прийомами подано на рис. 3.2.1, де показано, як кожен принцип трансформується у конкретні просторові, конструктивні або композиційні прийоми, які формують цілісну модель сучасного шкільного пансіону.

До першого принципу «Принцип гурткового планування просторової структури» були сформовані наступні прийоми архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом формування житлових блоків (гуртків), прийом формування модульної об'ємно-просторової структури, прийом формування відкритих рекреаційних просторів (дворів), прийом використання каркасних конструктивних систем для забезпечення варіантності планування простору.

Прийом формування житлових блоків (гуртків) є базовим прийомом архітектурної організації сучасного шкільного пансіону (рис. 3.2.2). Його застосування забезпечує поєднання соціальної взаємодії та приватності, а також впорядковує повсякденне життя дітей через продумані архітектурно-планувальні рішення. Гурток виступає первинною соціально-просторовою одиницею пансіону, для якої формується компактний планувальний модуль із концентрацією житлових, побутових і рекреаційних функцій. Розміщення таких модулів у межах поверху або секції формує об'ємно-просторову структуру будівлі – блоковану або чарункову, об'єднану вертикальними комунікаціями та зонами обслуговування.

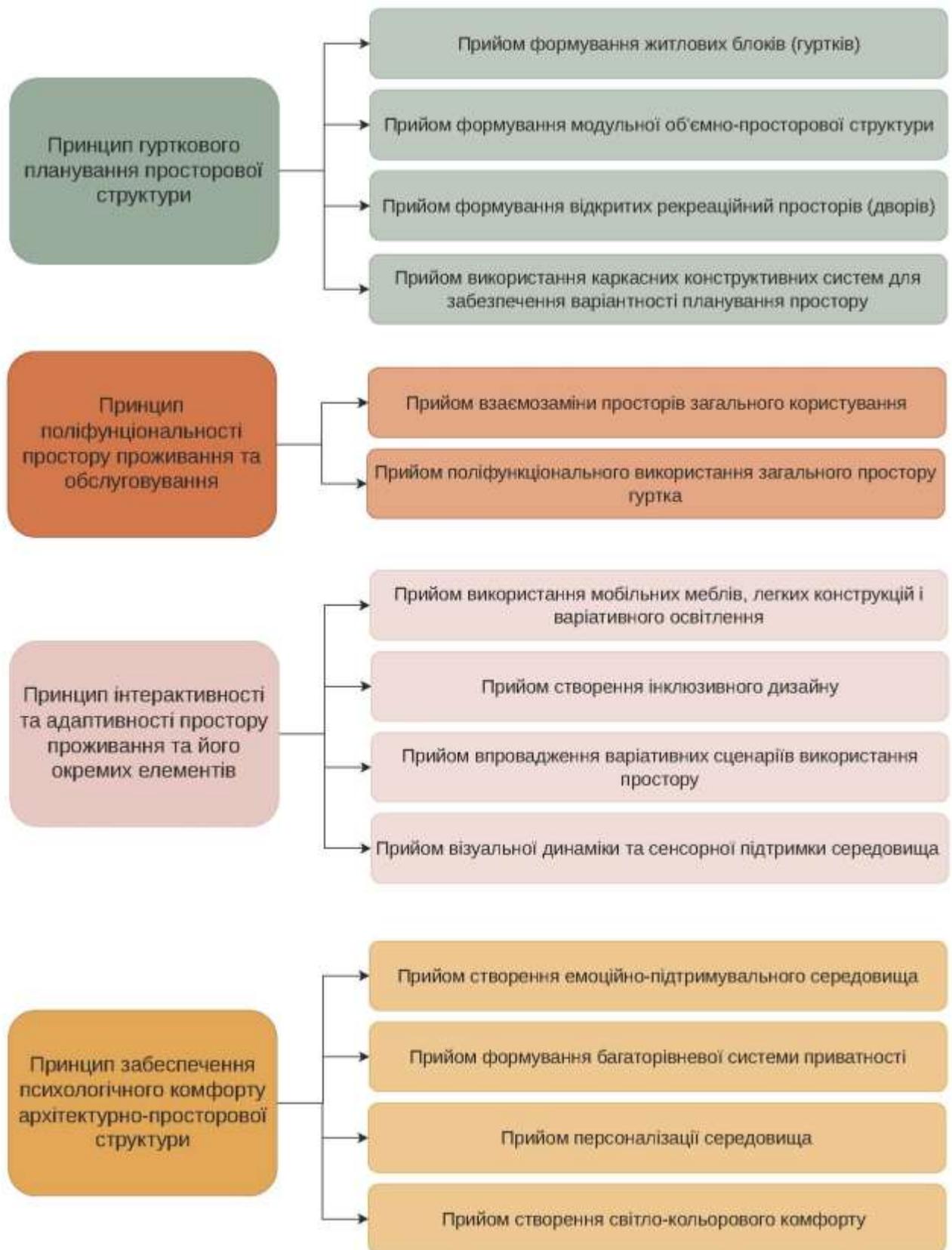
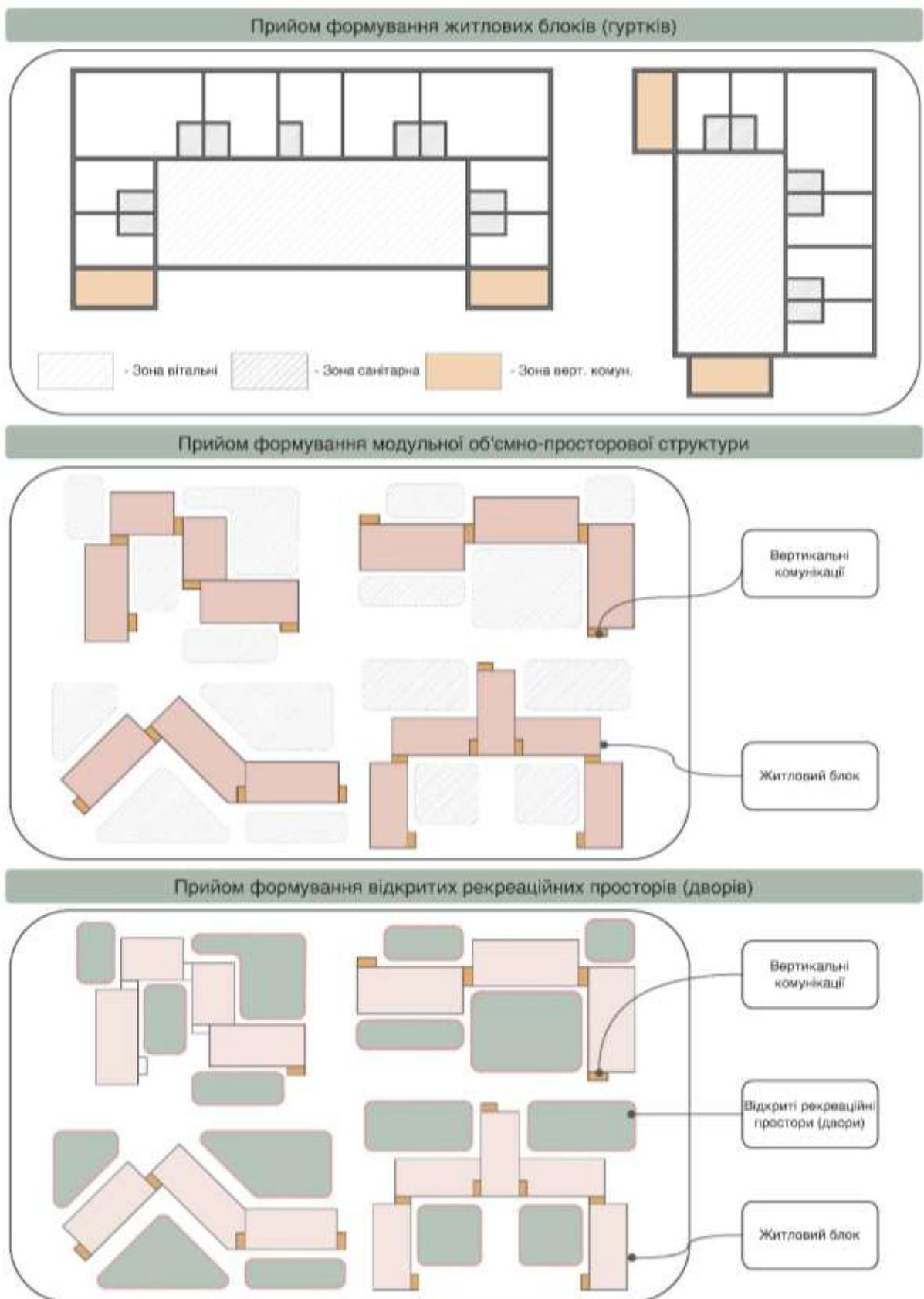

Рис. 3.2.1 – Прийоми формування архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів

*Рис. 3.2.2 – Прийоми формування житлових блоків (гуртків),
 прийом формування модульної об'ємно-просторової структури,
 прийом формування відкритих рекреаційних просторів (дворів)*

У результаті створюється зрозуміле, «читабельне» середовище проживання, що полегшує орієнтацію дитини та підсилює відчуття безпеки. Модульно-гурткова схема реалізує принцип відмови від протяжних інституційних корпусів на користь мережі невеликих автономних осередків із власним просторовим центром і сталою групою мешканців. Гнучка конфігурація житлових кімнат і наявність спільного простору дозволяють адаптувати модуль до зміни віку, кількості та потреб дітей, формуючи дитиноцентричне та психологічно стабільне середовище проживання в умовах віддаленості від родини.

Визначення оптимальної кількості мешканців гуртка ґрунтується на поєднанні нормативних вимог, педагогічної логіки та принципів формування комфортного житлового середовища. Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» статтю 12 передбачається, що максимальна наповнюваність класу становить 30 учнів, при цьому допускається поділ на підгрупи чисельністю не менше 8 осіб [195]. Таким чином, на законодавчому рівні зафіксовано мінімальний поріг ефективної малої групи як самостійної соціально-навчальної одиниці. Перенесення цієї логіки у сферу організації проживання дозволяє розглядати житловий гурток як просторовий аналог навчальної підгрупи – обмежене за чисельністю середовище, у межах якого формуються сталі міжособистісні зв'язки та відчуття приналежності. Мінімальна чисельність у 8 осіб забезпечує необхідний рівень соціальної взаємодії, водночас надмірне збільшення групи знижує камерність і наближає середовище до інституційного формату. Теоретично кількість мешканців могла б становити половину навчального класу (14-15 осіб), однак така чисельність є менш придатною з планувальної та експлуатаційної точки зору. Збільшення групи понад 12 осіб підвищує навантаження на спільні приміщення, санітарні вузли та рекреаційні зони, що негативно впливає на психологічний комфорт і керованість простору. З огляду на потребу в приватності та самостійності учнів 5-12 класів оптимальним визначається діапазон 8-12 осіб у межах одного гуртка. Цей показник розглядається як самостійний архітектурно-педагогічний

параметр, що забезпечує баланс між соціальною взаємодією, приватністю та ефективною організацією житлового середовища.

Нормативна база додатково визначає вимоги до умов проживання. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти», у пансіонах мають створюватися безпечні, комфортні та наближені до сімейних умови проживання з урахуванням віку, статі, індивідуальних особливостей та особливих освітніх потреб учнів [189]. Для осіб різної статі передбачається розміщення на окремих поверхах або в ізольованих частинах поверху, а також улаштування окремих санітарних вузлів, що відповідають вимогам державних будівельних норм і Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020 р.), з обов'язковим забезпеченням доступності для маломобільних груп населення [189; 190].

Прийом формування модульної об'ємно-просторової структури полягає в організації пансіону як системи автономних житлових модулів (гуртків), що компонуються у варіативній конфігурації на ділянці (рис. 3.2.2). Кожен модуль виступає самостійним функціональним блоком, а їх поєднання утворює єдину об'ємно-просторову композицію будівлі. Розміщення блоків здійснюється з урахуванням рельєфу, інсоляції, орієнтації та логіки руху на ділянці, що дозволяє формувати різну щільність забудови та масштабність. Таким чином забезпечується можливість поетапного розвитку комплексу та його адаптації до змін чисельності мешканців без порушення загальної структури.

Прийом формування відкритих рекреаційних просторів (дворів) спрямований на створення системи внутрішніх дворів як ключових елементів середовища (рис.3.2.2). Об'ємно-планувальні рішення можуть реалізовуватися у вигляді замкнених, напівзамкнених або відкритих композицій (П-, Н-, Т-подібних, блочних чи змішаних), у межах яких житлові гуртки формують камерні дворові простори. Двори виконують функцію безпечних зон щоденної активності, візуально об'єднують модулі та структурують територію за принципом «від приватного до спільного». Їх взаємне розташування дозволяє

створювати різні сценарії використання — від локального відпочинку до міжгурткової взаємодії.

Прийом застосування каркасних конструктивних систем забезпечує планувальну гнучкість житлових модулів. Відсутність внутрішніх несучих стін дозволяє організовувати центральний простір гуртка як трансформоване ядро, що може адаптуватися до змін чисельності групи та педагогічних сценаріїв. Спільні приміщення і житлові кімнати можуть об'єднуватися, ізолюватися або переплануватися без втручання в несучу структуру будівлі. Таким чином, конструктивна схема стає інструментом формування варіативного та неінституційного житлового середовища.

Відповідно до другого принципу «Принцип поліфункціональності простору проживання та обслуговування» сформовано наступні прийоми архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом взаємозаміни просторів загального користування та прийом поліфункціонального використання загального простору гуртка.

Прийом взаємозаміни просторів загального користування реалізується на рівні всього комплексу та стосується приміщень обслуговування. Його сутність полягає у відмові від жорсткої відповідності «одна функція – одне приміщення». Так, їдальня може у позаобідній час функціонувати як лекційний або актовий простір, майстерня чи зона для заходів. Планувальні рішення передбачають достатню площу, нейтральну просторову структуру та можливість трансформації меблів. Такий підхід забезпечує раціональне використання площі та дозволяє будівлі адаптуватися до різних режимів функціонування протягом доби й навчального року.

Прийом поліфункціонального використання спільного простору гуртка діє на рівні малої житлової групи. У межах гурткового модуля спільна зона виконує одночасно кілька ролей: простір спілкування, навчання, гри, індивідуальної роботи або тихого відпочинку. На відміну від попереднього прийому, йдеться не про зміну функції приміщення у різний час, а про поєднання кількох режимів у межах одного середовища. Простір організовується як гнучке

ядро, здатне підтримувати різні сценарії повсякденного життя без поділу на ізольовані функціональні кімнати.

Таким чином, перший прийом забезпечує функціональну взаємозамінність приміщень на рівні комплексу, а другий – багаторежимність простору на рівні гуртка. Обидва прийоми відповідають сутності принципу поліфункціональності, який передбачає не уніфікацію середовища, а створення умов для варіативного використання простору в умовах цілодобового перебування дітей у пансіоні.

Третій принцип «Принцип інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів» представлено наступними прийомами архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом використання мобільних меблів, легких конструкцій і варіативного освітлення, прийом створення інклюзивного дизайну, прийом впровадження варіативних сценаріїв використання простору, прийом візуальної динаміки та сенсорної підтримки середовища.

Прийом використання мобільних меблів, легких конструкцій і варіативного освітлення стосується предметного рівня організації середовища. Трансформовані столи, модульні сидіння, пересувні перегородки та регульовані сценарії освітлення дозволяють змінювати конфігурацію приміщення без втручання у його конструктивну структуру. Дитина отримує можливість самостійно змінювати розташування елементів, адаптуючи простір до навчання, гри чи відпочинку. Світлові сценарії – від інтенсивного робочого до приглушеного релаксаційного – забезпечують додатковий інструмент регулювання режимів перебування в приміщенні. Поглиблений розгляд зазначених аспектів подано у наступному розділі роботи.

Прийом створення інклюзивного дизайну спрямований на забезпечення доступності та рівності використання простору різними групами дітей. На відміну від формального дотримання нормативів доступності, інклюзивний підхід передбачає врахування вікових, фізичних і сенсорних особливостей без виділення «спеціалізованих» або ізольованих зон. У пансіоні це реалізується

через універсальні меблі різної висоти, безбар'єрні маршрути, чітку навігацію, збалансоване освітлення без сліпучих зон, а також наявність просторів для сенсорного розвантаження. Такий підхід відповідає концепції динамічної різноманітності користувачів, де враховуються не лише постійні, а й тимчасові або ситуативні стани людини [28].

Прийом впровадження варіативних сценаріїв використання простору пов'язаний із планувальною організацією приміщень. Простір гуртка або спільної зони проектується так, щоб підтримувати різні типи активності без жорсткого функціонального поділу: індивідуальну роботу, групове навчання, гру, усамітнення чи спостереження. Сценарність досягається через зонування меблями, рівнями підлоги, світлом або акустичними засобами. Умови цілодобового перебування дітей у пансіоні потребують саме такої багатоваріантності, оскільки інтер'єр має компенсувати відсутність зміни середовища.

Прийом візуальної динаміки та сенсорної підтримки середовища стосується емоційно-образного рівня архітектури. Використання змінної колірної температури світла, природних матеріалів, різних текстур і ритмів формує середовище, що не є статичним і монотонним. Візуальні та тактильні характеристики простору працюють як інструмент щоденної адаптації: активізують, заспокоюють або структурують сприйняття залежно від ситуації. Йдеться не про декоративність, а про керовану сенсорну якість архітектури.

Для реалізації четвертого принципу «Принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури» представлені наступні прийоми архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом створення емоційно-підтримувального середовища, прийом формування багаторівневої системи приватності, прийом персоналізації середовища, прийом створення світло-кольорового комфорту.

Прийом створення емоційно-підтримувального середовища передбачає формування простору, що зчитується як безпечний і неінституційний. Це досягається через використання природних матеріалів, м'яких текстур,

тактильно приємних поверхонь, камерного масштабу приміщень та візуальної цілісності інтер'єру. Архітектурні рішення орієнтовані на зменшення відчуття формалізованості та контрольованості, характерних для традиційних інтернатних закладів. У результаті середовище сприймається як житлове, а не адміністративне.

Приєм формування багаторівневої системи приватності реалізується через ієрархічну організацію простору: індивідуальне спальне місце, мікрогрупа, гурткова спільна зона, міжгуртковий простір, загальносуспільні приміщення. Така послідовність забезпечує можливість регулювання ступеня соціальної включеності. Архітектурно це виражається у зонуванні, напівпрозорих межах, варіюванні масштабу та акустичному розмежуванні. Принципово важливо, що дитина має доступ до різних рівнів комунікації без примусового перебування у постійно відкритому просторі. Про це більш детально в наступному розділі дослідження.

Приєм персоналізації середовища полягає у створенні умов для індивідуального освоєння частини простору. Передбачаються місця для розміщення особистих речей, можливість оформлення спального або робочого осередку, варіативні елементи інтер'єру, які допускають індивідуальне налаштування. Персоналізація зменшує відчуття тимчасовості проживання та послаблює інституційний характер середовища, формуючи відчуття стабільності та приналежності.

Приєм формування світло-кольорового комфорту стосується сенсорних параметрів простору. Він передбачає максимальне використання природного освітлення, збалансовану кольорову палітру без різких контрастів, контроль блиску та світлових перевантажень, а також відповідність масштабу та висоти приміщень віковим особливостям дітей. Світло й колір розглядаються як інструменти регуляції психоемоційного стану, а не лише як декоративні засоби.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що формування архітектурно-просторової структури сучасного шкільного пансіону повинно ґрунтуватися на системному поєднанні соціальних, педагогічних, психологічних

і просторових чинників. На відміну від інтернатних моделей минулого, що базувалися на коридорній схемі та масовому розміщенні, сучасна типологія пансіону орієнтується на створення малих соціальних спільнот, передбачуваного середовища, комфортної масштабності та зменшення інституційності простору. Запропоновані у розділі прийоми виступають практичними механізмами реалізації визначених принципів та переводять концептуальні положення у конкретні архітектурно-планувальні рішення.

Обґрунтовано, що базовою структурною одиницею пансіону є житловий гурток як мала соціально-просторова спільнота. Саме гурткове планування формує ієрархічну модель середовища – від індивідуального спального місця до міжгурткових і загальних просторів. Визначений діапазон чисельності гуртка (8-12 осіб) розглядається як самостійний архітектурно-педагогічний параметр, що забезпечує баланс між соціалізацією та приватністю, зберігаючи керованість середовища і його камерний характер. Модульна об'ємно-просторова структура, у поєднанні з формуванням системи внутрішніх дворів, дозволяє відмовитися від монолітної композиції на користь розчленованої, масштабованої та адаптивної моделі забудови. Такий підхід забезпечує «читабельність» простору, можливість поетапного розвитку комплексу та його гнучке реагування на зміну кількості мешканців.

Другий принцип – поліфункціональності – реалізується на двох рівнях: через взаємозамінність приміщень обслуговування у межах усього комплексу та через багаторежимність спільного простору гуртка. Це дозволяє уникнути жорсткої фіксації функцій, раціонально використовувати площу та забезпечувати варіативність сценаріїв перебування дітей у середовищі цілодобового проживання. Таким чином, простір розглядається як динамічна система, здатна адаптуватися до різних режимів навчання, відпочинку та соціальної взаємодії.

Третій принцип – інтерактивності та адаптивності – розкриває здатність середовища змінюватися відповідно до потреб користувачів. Застосування мобільних меблів, трансформованих перегородок, варіативного освітлення та

інклюзивних рішень формує гнучку архітектурну модель, що враховує динамічну різноманітність дітей. Простір не є статично заданим, а допускає зміну конфігурації, сценаріїв використання та сенсорних характеристик без порушення базової структури будівлі.

Четвертий принцип – забезпечення психологічного комфорту – визначає якісні характеристики середовища. Багаторівнева система приватності, можливість персоналізації, сенсорна врівноваженість світло-кольорового рішення та використання матеріалів, що зменшують відчуття інституційності, формують архітектурну модель, орієнтовану на відчуття безпеки, стабільності та приналежності. Психологічний комфорт розглядається не як другорядна характеристика інтер'єру, а як системна умова просторової організації, що поєднує планувальні, композиційні та матеріально-сенсорні аспекти.

Отже, система прийомів, розглянутих у розділі, формує цілісну архітектурно-планувальну модель сучасного шкільного пансіону, яка інтегрує соціальну структуру, просторову гнучкість та психологічну підтримку середовища. Взаємозв'язок між принципами та прийомами демонструє, що архітектура пансіону виступає не лише функціональною оболонкою проживання, а інструментом формування безпечного й адаптивного життєвого простору для дитини. Подальший розгляд у наступному розділі дозволить деталізувати запропоновані положення у вигляді конкретних архітектурно-планувальних рішень та рекомендацій до проектування.

3.3 Архітектурно-художні та композиційні особливості шкільних пансіонів

Проектування шкільного пансіону базується на принциповому відході від інтернатної типології та пов'язаних з нею тригерів інституційності: одноманітних коридорів, централізованих об'ємів, відсутності приватності та мінімальної гнучкості середовища. Пансіон, на відміну від інтернату, не є «місцем перебування», а виступає цілісним середовищем проживання, соціалізації та розвитку. Його композиція має підтримувати психологічну стабільність дітей, компенсувати ризики госпіталізму [209] через формування

емоційно-підтримувальних та читабельних просторів, а також забезпечувати можливість вибору й автономності, що є ключовими маркерами безпечного середовища.

Центральну роль у композиційному формуванні території пансіону відіграють внутрішні дворики та рекреаційні майданчики – простори між блоками будівель, що функціонують як своєрідні «зовнішні вітальні». Вони поєднують кілька сценаріїв використання: слугують місцем для гри, неформального спілкування, відпочинку, сезонної активності та творчих занять. На відміну від традиційних шкільних територій, де зовнішня рекреація часто має транзитний характер, дворики пансіону виступають продовженням житлового середовища та інтегруються у щоденний уклад проживання. Раціонально спроектований внутрішній двір здатний покращувати локальний мікроклімат будівлі – регулювати тепловий та вологісний режими, підвищувати комфорт перебування учнів, а також сприяти зменшенню ефекту міського теплового острова й підвищенню екологічної якості житлового середовища [39].

Формування таких просторів відкриває можливість застосування принципів біофільного дизайну, що підкреслює зв'язок людини з природою та позитивно впливає на фізичне й психоемоційне благополуччя. Доведено, що візуальний контакт із природним середовищем може сприяти зниженню артеріального тиску та частоти серцевих скорочень [15], а також позитивно впливати на загальне самопочуття [6]. Невізуальні контакти з природними чинниками (звуки, текстури, мікроклімат) пов'язані зі зниженням рівня стресу та покращенням психічного стану [7, 85, 55, 108]. Окремі дослідження також засвідчують значення природного освітлення для стабілізації циркадних ритмів і підвищення навчальної ефективності [62, 120].

Актуальність таких рішень посилюється сучасним психоемоційним станом підлітків. За даними ВООЗ, близько 14,3 % молоді віком 10-19 років мають проблеми з психічним здоров'ям [4], причому тривожні розлади є найпоширенішими у цій віковій групі. В українському контексті ці показники набувають особливої уваги в умовах війни: дослідження 2023 року засвідчило,

що підлітки є найбільш уразливою віковою групою щодо впливу воєнних подій [181]. Так, під час дослідження 50 % опитаних у віковій групі 13-15 років зазначили, що сильно або помірно постраждали від повномасштабного вторгнення в Україну, що є найвищим показником серед усіх вікових груп [181].

Емпіричні дослідження підтверджують потенціал біофільного підходу до організації шкільних відкритих просторів. Зокрема, у роботі Mengqi Li та співавторів встановлено, що природність середовища опосередковано впливає на зниження тривожності через стимулювання фізичної активності та соціальної взаємодії [70]. Таким чином, природно орієнтований дизайн двору може виступати інструментом підтримки психоемоційної стабільності учнів

Чарункова структура забудови формує камерний масштаб середовища, комфортний для сприйняття дитиною. Такі «зовнішні кімнати» створюють напівзакриті, безпечні простори, що поєднують відчуття відкритості та захищеності. Благоустрій доцільно формувати з використанням природних матеріалів – деревини, каменю, м'яких покриттів, водних елементів (за технічної можливості), із обов'язковим дотриманням принципів безбар'єрності та експлуатаційної безпеки. Непрямий досвід природи може також інтегруватися через використання природних текстур, кольорової гами, рослинних композицій, зелених стін та інших елементів, що підсилюють сенсорний контакт із природним середовищем [59]. Так, на рис. 3.3.1 ілюструються різні підходи до формування сучасних шкільних двориків та майданчиків як середовищ активного навчання та взаємодії.

На рівні будівлі композиція пансіону вибудовується через сукупність житлових модулів, що можуть організовуватися у лінійні, ланцюгові, периметральні або вільно-чарункові схеми. Лінійна структура визначає логіку пересування та евакуації; периметральна – формує внутрішні безпечні двори; вільно-чарункова – дозволяє адаптувати комплекс до складного рельєфу чи існуючої забудови.

01 Courtyard Kindergarden / MAD Architects

Китай

2019

02 French International School / Henning Larsen Architects

Гонконг

2018

03 The garden of the Silhouettes / Esculpir el Aire

Іспанія

2013

04 Special Education School / Architectural Design & Research Institute of SCUT - YaoZhi Studio

Китай

2018

Рис. 3.3.1 – Підходи до формування сучасних шкільних двориків та майданчиків (аркуш 1)

05 Sparkletots Preschool By PAP Community Foundation /
LAUD Architects

Сінгапур

2018

06 Skaterbourgade Day Care Centre / Dorte Mandrup

Данія

2005

07 Chrysalis Childcare Centre / Collingridge and Smith
Architects

Нова Зеландія

2015

08 Hongling Experimental Primary School / O-office
Architects

Китай

2019

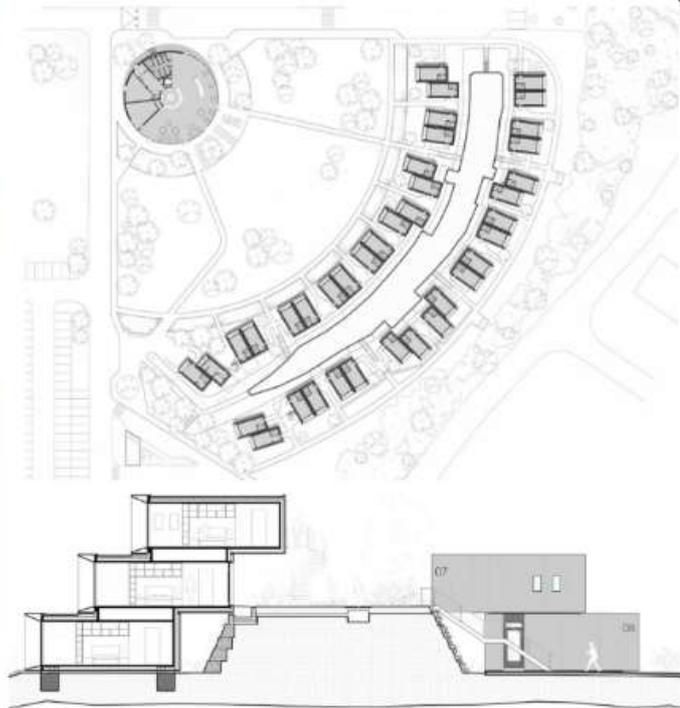

*Рис. 3.3.1 – Підходи до формування сучасних шкільних двориків та майданчиків
(аркуш 2)*

Dyson Institute of Engineering and Technology /
WilkinsonEyre

Велика Британія

2019

Tietgen Dormitory / Lundgaard & Tranberg Architects

Данія

2003-2006

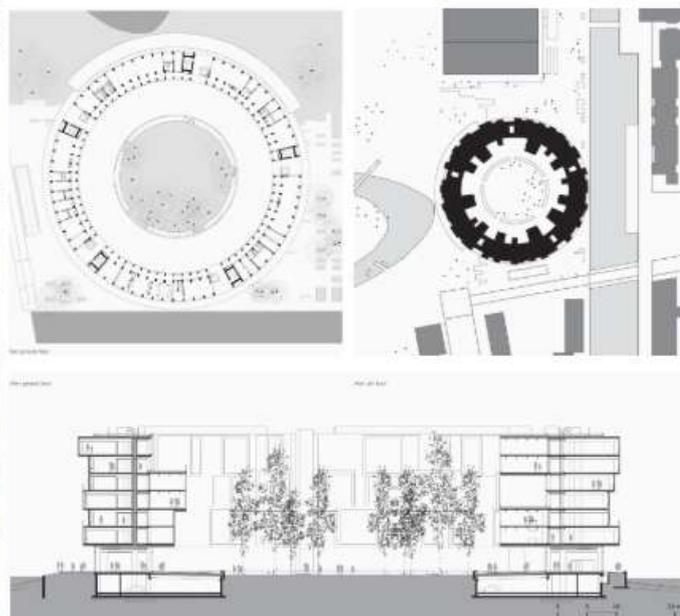

Рис. 3.3.2 – Dyson Institute of Engineering and Technology; Tietgen Dormitory

Незалежно від конфігурації, усі варіанти зберігають структурованість простору та підтримують людський масштаб, у якому дитина не відчувається загубленою. Архітектурна основа пансіону полягає в модульно-гуртковій моделі: житлові модулі об'єднуються у кластери, а кластери – у цілісний кампус. Навіть у великому комплексі мешканець проживає в межах своєї малої чарунко-гуртка, де середовище залишається передбачуваним і зрозумілим. Саме ця структурна логіка безпосередньо впливає і на формування зовнішнього образу будівлі: фасад перестає бути суцільною площиною, а стає відображенням внутрішньої модульної організації.

Показовим прикладом реалізації вільно-чарункової схеми є Dyson Institute Village у Великій Британії (рис. 3.3.2), де житлові модулі організовані невеликими кластерами по шість одиниць і розміщені вздовж ландшафтної дамби у формі півмісяця. Модулі виготовлені з CLT-панелей, мають індивідуалізовані фасадні рішення та власні входи, що підсилює відчуття автономності кожного мешканця. Кластери формують малі спільноти зі спільними кухнями та побутовими просторами, а центральна будівля соціального центру виконує роль композиційного ядра. Така організація поєднує модульність, ландшафтну інтеграцію та чітку ієрархію приватності [115, 116].

Інший типологічний варіант демонструє Tietgen Kollegiet у Копенгагені (рис. 3.3.2), який реалізує периметральну (кільцеву) модель з внутрішнім двором. Кругла форма будівлі забезпечує чітку організацію простору: житлові кімнати розташовані по зовнішньому периметру з видом на місто, тоді як спільні кухні та зони взаємодії орієнтовані у внутрішній двір. 360 кімнат згруповано у 30 гуртків по 12 осіб, кожен із власною спільною кухнею та рекреаційною зоною. Важливо, що планувальна схема виключає «глухі кінці» коридорів – усі мешканці перебувають на однаковій відстані від спільного простору. Таким чином, периметральна композиція поєднує масштаб великої будівлі з принципом малої спільноти та оптимальним балансом індивідуального і колективного [105].

Особливу увагу у формуванні зовнішнього вигляду будинків потребує опорядження фасадів, оскільки саме вони матеріалізують внутрішню модульно-

гурткову структуру на рівні об'єму. У великому комплексі фасад не повинен сприйматися як монолітна площина; навпаки, він має візуально декомпонуватися відповідно до внутрішніх кластерів, підкреслюючи масштаб малої спільноти. Орієнтація на досвід окремої людини формує основу людиноцентричного проектування та створює фізичні передумови для сталого й повноцінного способу життя [47]. Такий підхід сприяє формуванню спільнот, у яких мешканці відчують зв'язок із середовищем та між собою [47].

Ритм вікон, еркерів, лоджій, змін фактури або матеріалу дозволяє маркувати межі гуртків і формувати впізнавані знаки в межах цілісної будівлі. Візуальне дроблення великого об'єму підтримує людський масштаб та зменшує відчуття інституційності. У проектуванні екстер'єру будівлі шкільного пансіону доцільно дотримуватися таких засад:

- пропорційність: забезпечення співмірності об'ємів будівлі та прилеглого простору людському масштабу запобігає відчуттю втрати або пригніченості в середовищі [47];
- доступність: простори мають бути універсально спроектованими – з безбар'єрними маршрутами, пандусами, зрозумілою навігацією та рівним доступом до функцій для всіх користувачів [47];
- сенсорне багатство: використання різноманітних текстур, натуральних матеріалів, продуманих кольорових рішень і архітектурних деталей формує візуальну виразність та запобігає монотонності середовища [47];
- активність рівня землі: Особлива увага приділяється першим 4-5 метрам фасаду – зоні безпосередньої взаємодії людини з будівлею, вікна, входи, навіси, галереї, елементи мистецтва формують відкритий та привабливий перший план середовища [47].

Взаємопроникнення зовнішніх і внутрішніх просторів – через відкриті переходи, напівпрозорі вставки, балкони, тераси та галереї – створює безперервність простору та підтримує візуальний контакт між мешканцями. Фасад у цій системі виступає інтерфейсом між приватним і публічним,

забезпечуючи баланс відкритості та захищеності. Індивідуалізація житлових модулів у межах спільної конструктивної системи дозволяє формувати локальну ідентичність гуртків, не руйнуючи композиційної цілісності кампусу. Використання сучасних навісних фасадних систем, варіативних матеріалів, зелених фасадів або динамічних сонцезахисних елементів поєднує художню виразність із вимогами енергоефективності та сталого розвитку, формуючи технологічно сучасне й водночас людиноцентричне середовище.

В умовах сучасних нормативних змін ці підходи набувають не лише естетичного, а й регуляторного значення. В Україні з 1 квітня 2025 року набрали чинності вимоги до будівель з близьким до нульового рівнем споживання енергії (NZEB) відповідно до наказу Мінрозвитку №168 від 06.02.2025 [135]. Запровадження стандарту NZEB означає орієнтацію на високий рівень теплоізоляції, ефективні інженерні системи та зменшення викидів, що наближує національну практику до європейських вимог. У цьому контексті проектування шкільних пансіонів доцільно розглядати з урахуванням міжнародних систем оцінки сталого розвитку, наприклад, LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) [111] чи BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) [14]. Хоча застосування цих сертифікацій є добровільним, їх принципи – енергоефективність, зменшення вуглецевого сліду, раціональне використання матеріалів, якість внутрішнього середовища – стають орієнтиром для сучасного архітектурного проектування.

Перехід від фасадної композиції до внутрішнього планування є логічним продовженням принципу подолання інституційності. Якщо на рівні об'єму будівля відмовляється від монолітності, то у внутрішньому просторі ключовим кроком стає відмова від традиційної коридорної схеми як домінуючої моделі організації середовища. Історично інтернатний простір формувався за принципом контролю: довгі транзитні коридори, лінійна структура руху, замкнені об'єми, одноманітні матеріали, мінімальна кількість місць для усамітнення. У такій системі дитина перебуває у полі постійної видимості, але не набуває відчуття просторової приналежності. Сучасний пансіон

переосмислює цю модель через принцип гурткового планування. Композиційною одиницею стає мала житлова спільнота – гурток, у межах якого приватні кімнати поєднані зі спільною зоною повсякденного життя. Саме спільний простір формує ядро модуля: місце взаємодії, соціалізації та розвитку навичок співжиття.

Дослідження у сфері організації студентського житла підтверджують, що якість колективного проживання визначається не лише архітектурною структурою будівлі, а ширшим поняттям житлового середовища, яке включає простори спільного користування та соціальної активності [78]. Соціологічно ефективними визнаються моделі, що передбачають спільні приміщення для невеликих груп мешканців і багаторівневу систему громадських просторів [78]. Сучасні тенденції демонструють відхід від мінімалістичних коридорних схем до апартаментного типу організації житла з кухнями, лаунж-зонами та просторами для навчання і неформальної взаємодії [29, 77, 66]. Розташування кімнат навколо спільного простору та використання чарункових конфігурацій дозволяє формувати різні рівні відкритості й приватності, знижує відчуття ізольованості та долає монотонність інтернатного типу. Такий гурток функціонує як мала спільнота, у якій дитина зберігає індивідуальність, але не втрачає соціальних зв'язків.

Після пандемії COVID-19 питання просторової організації житла набуло додаткового виміру, пов'язаного з відчуттям належності та психологічної безпеки. Дослідження «Rethinking Sense of Belonging After the Pandemic» підтверджує, що «the design of a campus's physical environment has a significant impact on interactions between individuals» («дизайн фізичного середовища кампусу має значний вплив на взаємодію між людьми») [18], тобто простір не є нейтральним: його конфігурація формує сценарії поведінки, рівень відкритості та інтенсивність контактів. Водночас зафіксовано зміну поведінкових запитів мешканців – потребу у форматі «alone but together» («на самоті, але разом») [18], що передбачає можливість перебування в межах спільного простору без обов'язкової активної участі в ньому. Такий запит обґрунтовує необхідність

включення до структури гуртка мікропросторів – ніш, локальних заглиблень, подіумів, невеликих зон, які забезпечують часткову ізоляцію без повного виходу з соціального поля. Емпіричне дослідження «Correlates of dormitory satisfaction and differences involving social density and room locations» засвідчило, що задоволеність проживанням у гуртожитку прямо пов'язана з рівнем приватності кімнати та гармонійністю взаємин із сусідами [8]. Водночас перенаселеність має зворотний ефект – вона негативно впливає як на оцінку соціального клімату, так і на якість міжособистісних стосунків [8]. Таким чином, баланс між приватністю та соціальною взаємодією є ключовим чинником позитивного досвіду проживання. У планувальному вимірі це означає створення умов для контролю над власним сегментом простору та наявність зон «м'якого відступу». Таким чином, вимога до центральної вітальні – це візуальна відкритість, але водночас з елементами дистанціювання, що узгоджується з сучасними дослідженнями у сфері житлового середовища. Персоналізований мікропростір – частина стіни, полиця, зона біля ліжка – виступає архітектурним механізмом закріплення індивідуальності в межах спільноти. Саме багаторівнева структура відкритості та приватності дозволяє уникнути відтворення інституційної моделі навіть у межах колективного проживання.

Ефективна структура пансіону передбачає щонайменше чотири рівні просторової ідентичності:

- індивідуальний рівень (особистий простір дитини);
- мікрогруповий (2-4 особи);
- гуртковий (8-12 осіб);
- загальний рівень кампусу.

Ця ієрархія формує зрозумілу систему соціальної належності: «мій простір → моя мала група → моя житлова спільнота → мій кампус» (рис. 3.3.3). Завдяки такій структурі дитина не втрачає автономії, але й не ізолюється від колективу. Кожен рівень відповідає певному масштабу взаємодії та ступеню відкритості.

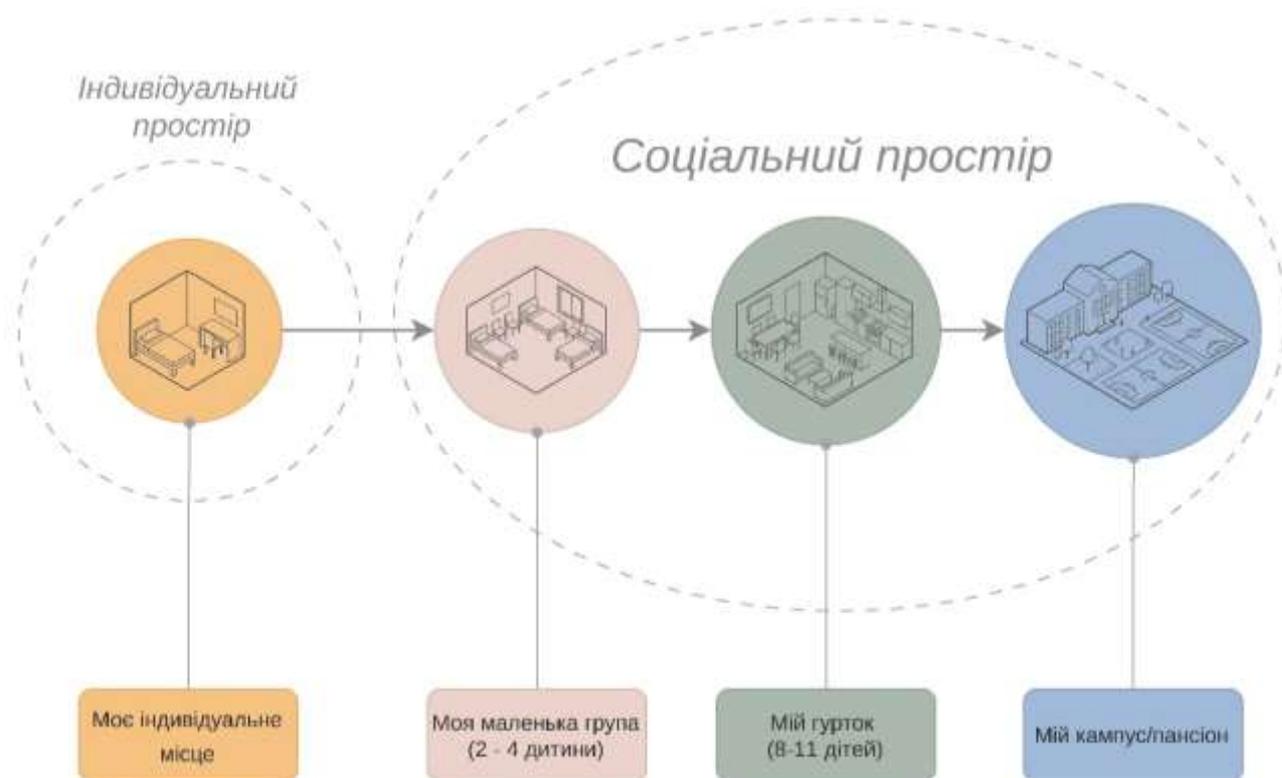

Рис. 3.3.3 – Схема рівнів просторової належності та соціальної взаємодії у шкільному пансіоні

Вікова організація гуртків має важливе значення для соціальної взаємодії та зниження ризиків конфліктної поведінки. Булінг розглядається як групове явище, що формується переважно в контексті взаємодій ровесників і залежить від групових норм та очікувань – коли певні форми поведінки підтримуються в групі, вони більш імовірно повторюються, а коли ні – зникають [92]. Однорідні та стабільні групові структури сприяють посиленню позитивних соціальних зв'язків і передбачуваності взаємодій, що знижує ймовірність агресивної поведінки та соціальної ізоляції [92]. Архітектурно ця потреба соціальної згуртованості відображається у створенні умов рівного доступу до житлових кімнат і ресурсів, а також прозорих, але не контрольованих зв'язків з дорослими. Такі принципи сприяють формуванню здорових горизонтальних стосунків, де кожна дитина має рівні шанси на включення, належність і взаємну підтримку.

Колористичне рішення пансіону не може розглядатися виключно як естетичний компонент. Емпіричні дані свідчать, що інтер'єрний колір впливає на психологічне функціонування, задоволеність середовищем та ефективність навчальної діяльності. У дослідженні «Interior Color and Psychological Functioning in a University Residence Hall» взяли участь 443 студенти, які протягом у середньому 13,33 місяця проживали в шести гуртожитках із різними кольоровими інтер'єрами [25]. Метою роботи було оцінити уподобання щодо відтінків і рівня освітленості приміщень, а також визначити вплив кольору на навчальну діяльність і психоемоційний стан мешканців. Було встановлено, що колір інтер'єру впливає на настрій, сприйняття освітленості та навчальну продуктивність [25]. Найвищу оцінку отримала будівля із синім інтер'єром, далі – зелена та фіолетова; теплі кольори (жовтий, помаранчевий, червоний) демонстрували нижчі показники задоволеності [25]. Виявлено статистично значущий зв'язок між уподобанням синього та показниками спокійного настрою, а також його сприйняттям як сприятливого для навчання [25]. Автори підкреслюють, що на відміну від фасадної колористики, яка має переважно естетичну функцію, інтер'єрний колір суттєво впливає на задоволеність проживанням та психологічне й соціальне функціонування, оскільки формує довготривале житлове середовище [25].

Додатково встановлено, що холодні кольори (синій, зелений, фіолетовий) загалом переважають у вподобаннях над теплими (жовтий, оранжевий, червоний). Синій асоціюється зі спокоєм, відкритістю та концентрацією [61]. Також, інше дослідження довело, що синій (порівняно з червоним) підвищує креативну продуктивність [74]. Водночас червоний та помаранчевий пов'язані з підвищеним рівнем збудження [53, 109], що відповідно до закону Єрка-Додсона [119], може знижувати ефективність виконання складних когнітивних завдань.

Однак, оглядове дослідження «Environmental Colour Impact upon Human Behaviour: A Review» [57], яке проаналізувало 40 попередніх праць, що стосується сприйняття кольору в інтер'єрі, демонструє неоднозначність кольорових ефектів. У статті «Effects of environmental colour on males and females:

A red or white or green office» виявлено, що червоний підвищує збудження та зменшує кількість помилок у певних завданнях, хоча сприймається як відволікаючий [64]. Натомість публікація «Influence of Employees' Perceptions of Colour Preferences on Productivity in Malaysia Office Buildings» вказує на підвищену активацію в синьому середовищі [60]. Інші дослідження фіксують і негативні ефекти: червоний може викликати унікальну поведінку як сигнал небезпеки [72, 99], синій – сонливість [63], сірий та бежевий – зниження концентрації [26]. Автори підкреслюють, що результати залежать від віку, статі, культурного контексту та функції простору.

Таким чином, сучасні емпіричні дані не дозволяють абсолютизувати «правильний» колір, проте дають можливість сформулювати функціонально обґрунтовані рекомендації для пансіону:

- холодні нейтральні відтінки (синій, зелений, м'які пастельні тони) доцільно застосовувати у спальних і навчальних зонах, де важливі концентрація та зниження нервового напруження;
- теплі та більш насичені кольори можуть використовуватися у соціально активних просторах (вітальні, ігрові, зони комунікації), де стимуляція соціальної взаємодії є доречною;
- надмірно насичені або контрастні рішення у житлових групах можуть провокувати перевантаження нервової системи.

Загалом кольорова палітра пансіону повинна залишатися гнучкою, базуватися на стриманому нейтральному фоні з локальними акцентами та враховувати довготривалий вплив на психоемоційний стан мешканців.

Світлове середовище пансіону слід розглядати не лише як візуальний компонент, а як фактор, що безпосередньо впливає на біологічні ритми, когнітивні процеси та психоемоційний стан. Дослідження «Psychology or Physiology? Choosing the Right Color for Interior Spaces to Support Occupants' Healthy Circadian Rhythm at Night» демонструє, що колір поверхонь суттєво впливає на меланопічне освітлення [56]. Зокрема, холодні кольори (синій, аквамариний, жовто-зелений) створюють статистично значуще вищий рівень

меланопічної освітленості (міра впливу світла на циркадні ритми людини через фоторецептори в очах, що регулюють сон і бадьорість) порівняно з теплими відтінками (червоним, оранжевим, темно-жовтим) як при високій, так і при низькій інтенсивності освітлення [56]. Це означає, що холодні поверхні, навіть, якщо вони сприймаються як психологічно «заспокійливі», можуть посилювати циркадне навантаження у вечірній час через відбиття більшої кількості біологічно активного світла [56]. Також встановлено, що білі стіни, завдяки високій відбивній здатності, формують підвищений рівень фотопічного зору (нормальний денний зір) та меланопічного освітлення [56]. Автори дослідження наголошують, що тон поверхонь повинен розглядатися з тією ж увагою, що і колірна температура та інтенсивність джерела світла у циркадному проектуванні [56]. Таким чином, у житлових групах пансіону доцільно поєднувати контроль спектральних характеристик світла з помірною рефлексивністю поверхонь, особливо у вечірній час, щоб уникнути порушення мелатонінової регуляції сну.

Когнітивний аспект світла підтверджується дослідженням «Lighting, colour and geometry: Which has the greatest influence on students' cognitive processes?» [32]. Результати показали, що саме освітлення (рівень освітленості та колірна температура) має найбільший вплив на показники уваги, пам'яті та суб'єктивні вподобання середовища порівняно з кольором і геометрією простору: «Lighting had the greatest influence on preference and performance in attention and memory tests» («Освітлення мало найбільший вплив на уподобання та результати в тестах на увагу та пам'ять») [32]. Автори пов'язують це з прямою участю світла у регуляції циркадних ритмів [93], коливань кортизолу [36] та механізмів уваги [100]. Найчутливішим показником до змін освітлення виявилася концентрація, що свідчить про високу чутливість навчального процесу до світлових параметрів [32]. Дослідження також зафіксувало гендерні відмінності у реакції на зміну освітлення: у чоловіків більш виражено змінювалися показники пам'яті, у жінок – рівень уваги [32]. Це підтверджує необхідність варіативних світлових сценаріїв, а не уніфікованих рішень.

Психологічний вимір світлового середовища додатково розкритий у дослідженні «Interior and exterior preferences in a study room and their correlations with personality» [76]. Встановлено, що особистісні риси впливають на світлові уподобання: екстраверти віддають перевагу яскравим, відкритим, добре освітленим просторам, які підтримують соціальну активність, тоді як особи з високим рівнем нейротизму демонструють більшу потребу в контролі світлового середовища, наявності природного світла та можливості регулювання експозиції (регульовані штори, позиціонування робочого місця) [76]. Дослідження підкреслює важливість можливості адаптації світлових умов відповідно до індивідуальних потреб.

Сукупність емпіричних даних дозволяє сформулювати кілька принципових положень для проектування пансіону:

- природне освітлення має забезпечувати орієнтацію, контакт із зовнішнім середовищем та психологічну стабільність;
- штучне освітлення повинно бути зонованим і варіативним — із різними рівнями інтенсивності та спектральними характеристиками залежно від функції простору і часу доби;
- колір поверхонь і їх відбивна здатність повинні враховуватися в системі циркадного проектування нарівні з параметрами джерел світла;
- простір має передбачати індивідуальне регулювання світла, що підсилює відчуття контролю та знижує тривожність.

Синтез мистецтв у структурі шкільного пансіону не зводиться до декоративного оформлення, а виступає архітектурним механізмом залучення та співтворення. Інтеграція мистецьких практик у просторову організацію – через експозиційні стіни, інтерактивні панелі, модульні елементи, текстильні та тактильні інсталяції – формує середовище, яке здатне змінюватися відповідно до активностей мешканців. У такій моделі дитина не є пасивним споживачем простору, а стає його співучасником. Емпіричне дослідження «The Role of the Arts in the Classroom: Does Integration of the Arts Promote Social Relationships in the Classroom?» [67] підтверджує, що інтеграція мистецтва в освітній простір

позитивно впливає на соціальну динаміку. Автори встановили, що спільні мистецькі завдання сприяють зв'язкам, що руйнують бар'єри [67]. При оцінці дискримінації було зафіксовано статистично значуще зниження її рівня протягом реалізації мистецького проєкту, що підтверджує гіпотезу про зменшення соціальної дистанції через творчість [67]. Подібні висновки також підтверджуються дослідженнями «The Arts and Achievement in At-Risk Youth: Findings from Four Longitudinal Studies. Research Report #55» [17] та «The Arts and Academic Achievement: What the Evidence Shows» [42], які пов'язують колективну креативну діяльність із розвитком емпатії.

Особливо важливими є результати щодо нейродивергентних учнів. У книзі «Reaching and Teaching Students with Special Needs Through Art» [38] доводиться, що мистецькі підходи сприяють мультисенсорному навчанню, а також емоційній регуляції, зменшенню ізоляції та розвитку соціальної взаємодії. Таким чином, мистецтво виступає інструментом поведінкової стабілізації та соціальної інтеграції. Важливо, що вплив мистецтва залежить від способу його організації: кооперативні формати зменшують конкурентність, тоді як змагальні формати можуть її підвищувати [68, 69]. Це безпосередньо пов'язує архітектурне рішення простору з педагогічним сценарієм його використання. Для пансіону це означає необхідність:

- передбачення у структурі гуртка та кампусу відкритих творчих зон, які не закріплені за конкретною групою;
- створення просторів спільного виробництва (майстерні, арт-коворкінги, зони експозиції), що перетинають межі вікових чи соціальних підгруп;
- забезпечення видимості процесу творчості (прозорі перегородки, відкриті робочі столи), що сприяє включенню нових учасників.

Таким чином, мистецтво стає просторовим механізмом перерозподілу соціальної динаміки всередині пансіону.

Функціональна організація пансіону має відповідати реальній динаміці дитячого життя – поєднанню навчання, неформального спілкування, відпочинку,

побуту та творчості. Це передбачає не жорстко фіксовані простори, а гнучку структуру, у якій трансформація простору та мобільність меблів є інструментом підтримки психологічного комфорту й автономії мешканців. Гнучкість у межах гурткової структури дозволяє змінювати сценарії використання без реконструкції, а через конфігурацію обладнання.

Емпіричне дослідження «The Relationship Between University Dormitory Environmental Factors and Students' Informal Learning Experiences: A Case Study of Three Universities in Guangdong Province» показало, що серед дев'яти показників просторового дизайну високі вагові коефіцієнти отримали конфігурація меблів і просторову гнучкість [41, с. 10]. Автори зафіксували, що студенти надають перевагу середовищам, де можна регулювати розташування меблів відповідно до власних потреб, контролювати рівень приватності та шуму, а також обирати типи сидіння, що підтримують тривалу концентрацію [41, с. 10]. Просторова адаптивність підвищує відчуття контролю над середовищем, що в свою чергу позитивно впливає на когнітивну залученість, емоційну стабільність і творчість [41, с. 10]. На основі отриманих результатів дослідники рекомендують використовувати різноманітні мобільні меблі та багатофункціональні перегородки (зокрема стелажі або «зелені» екрани), які дозволяють користувачам самостійно формувати простір неформального навчання.

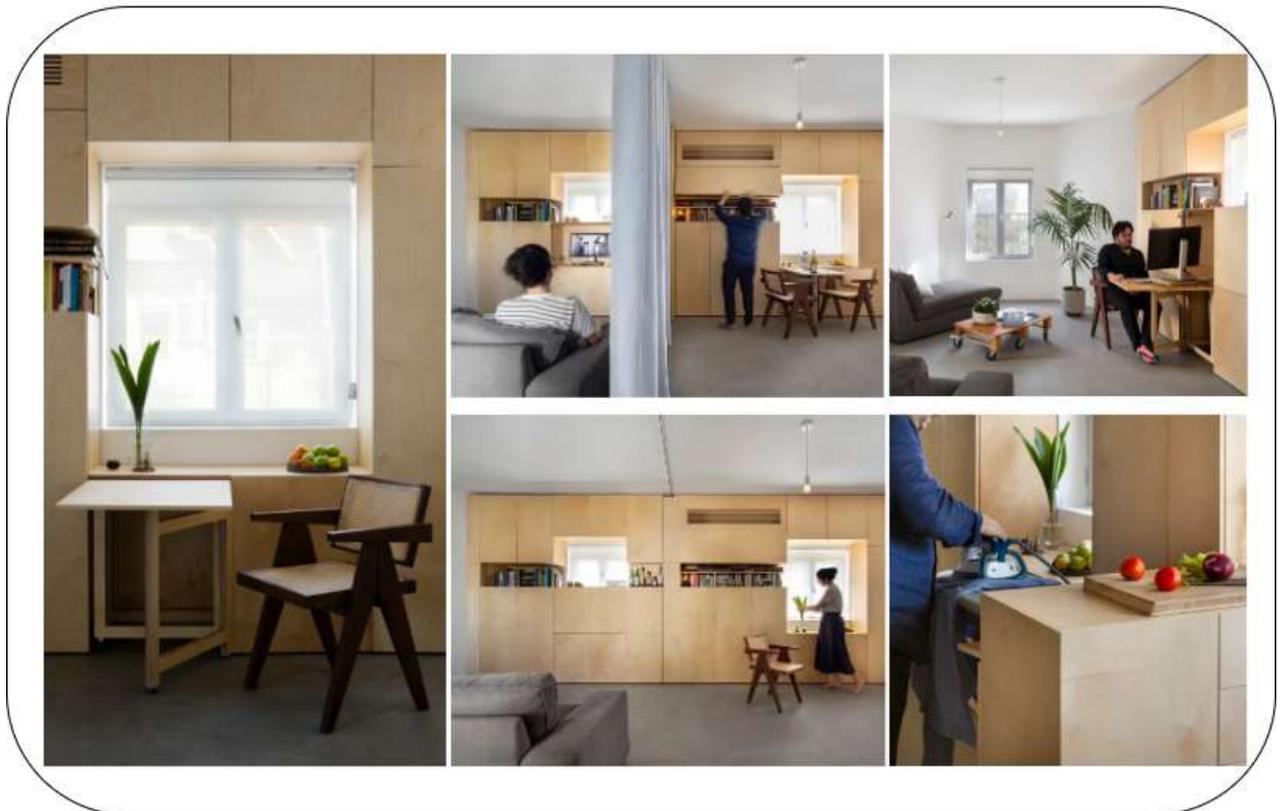
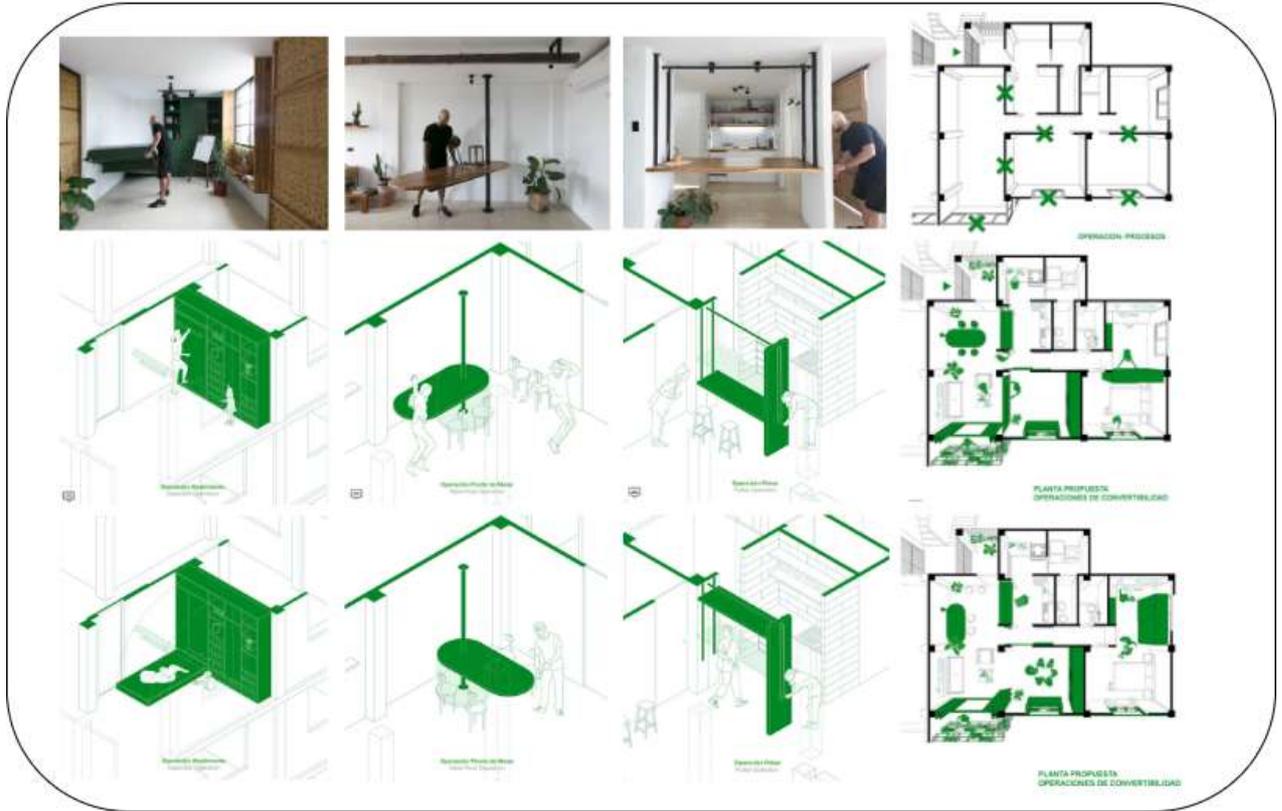
Паралельно дослідження «Flexibility of the home and residents' psychological wellbeing» доводить, що можливість модифікувати приміщення та обирати різні сценарії використання кімнат пов'язана з вищим рівнем евідемонічного благополуччя [54]. Автори підкреслюють, що наявність трансформованих або багатофункціональних приміщень позитивно впливає на психологічний комфорт лише тоді, коли мешканці мають реальну можливість і здатність змінювати їх конфігурацію [54]. Сам факт модифікованості простору асоціюється з підвищеним відчуттям поведінкового контролю над житлом, що визначається як ключовий чинник психологічної компетентності та задоволеності середовищем [54]. Практичні приклади трансформованого житла

також демонструють, що мобільні меблеві системи дозволяють радикально змінювати функціональні сценарії без зміни несучої структури.

Проект реконструкції квартири на набережній у місті Бабахойо (Еквадор) був спрямований на переосмислення традиційного планування з жорсткою структурою та недостатнім природним освітленням, що не відповідало актуальним вимогам проживання (рис. 3.3.4). Основний акцент зроблено на трансформації функціональних зон для створення гнучкого, багатосценарного простору. Колишня вітальня перетворюється на приватну спальню за допомогою складних ліжок; обідня зона формується через поворотний стіл, який змінює геометрію простору; кухня доповнюється підйомним столом, що функціонує як барна стійка або розширення робочої поверхні; спальня трансформується через розсувну шафу, яка дозволяє інтегрувати її з кабінетом. Простір змінюється не за рахунок перепланування несучих конструкцій, а через мобільні меблеві елементи – підйомні, поворотні, складні системи [101, с.24-26; 83].

Інший приклад – реконструкція квартири у триповерховому житловому будинку 1930-х років у Єрусалимі (рис. 3.3.4). Архітектурна концепція ґрунтується на трьох елементах: вертикальних меблевих стінах, суцільній горизонтальній бетонній підлозі та мобільних перегородках. Центральним елементом є семиметрова меблева стіна, яка замінює традиційні внутрішні перегородки й двері. Вона інтегрує функції зберігання, роботи, приготування їжі, спілкування та прийому гостей. Приховані в меблевих нішах щільні штори дозволяють тимчасово зонувати простір – від відкритої громадської конфігурації до камерної, приватної. У результаті формується динамічне середовище, яке може поділятися на три незалежні зони без зміни конструктивної основи [101, с.30-33; 82].

Розділ 3.3 обґрунтовує перехід від інтернатної, коридорно-централізованої моделі до модульно-гурткової структури пансіону. Ключовим принципом є формування багаторівневої просторової ієрархії – від індивідуального мікропростору до рівня кампусу, що забезпечує відчуття контролю, передбачуваності та соціальної включеності.

*Рис. 3.3.4 – Operación entre apartamentos;
Oneness & Otherness Apartment*

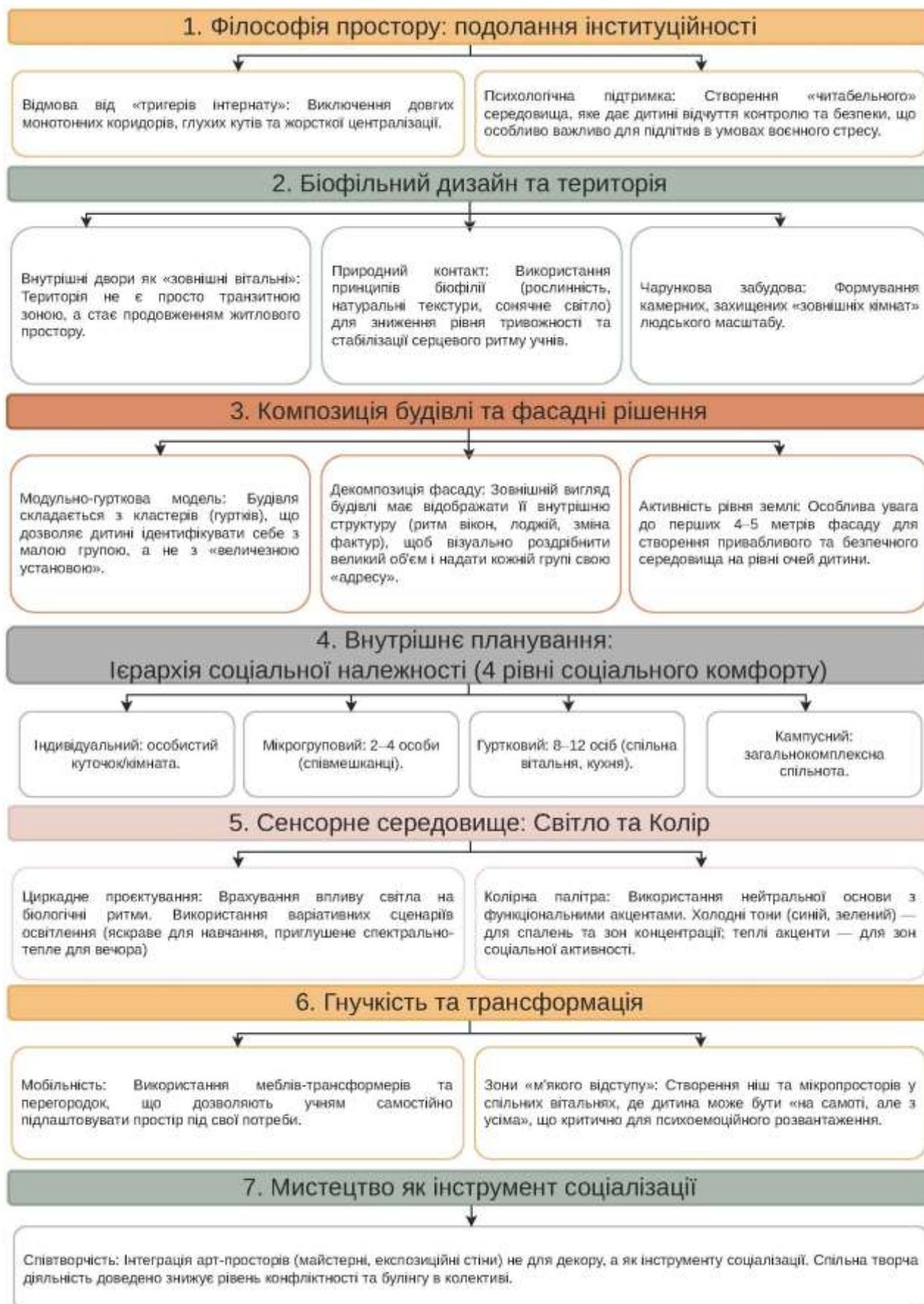

Рис. 3.3.5 – Архітектурно-художні та композиційні особливості шкільних пансіонів

Композиція території через внутрішні дворики та рекреаційні простори інтегрує принципи біофільного дизайну, оскільки емпірично пов'язані зі зниженням стресу та стабілізацією психоемоційного стану. В умовах зростання тривожності серед підлітків ці рішення мають не лише архітектурне, а й соціально-профілактичне значення. На рівні будівлі обґрунтовано доцільність лінійних, периметральних і чарункових схем із кластерною організацією проживання. Декомпозиція фасаду відповідно до внутрішніх гуртків підтримує людський масштаб і зменшує інституційність.

Світло та колір розглянуто як фактори довготривалого психофізіологічного впливу. Дослідження підтверджують значення світлових параметрів для циркадних ритмів і концентрації, а також контекстну залежність кольорових ефектів, що обґрунтовує використання нейтральної основи з функціонально диференційованими акцентами.

Інтеграція мистецтва та гнучкість простору визначені як механізми соціальної інтеграції та підвищення автономії. Емпіричні дані підтверджують, що мобільність меблів і можливість трансформації простору посилюють відчуття контролю, задоволеність середовищем і якість колективного проживання. Отже, шкільний пансіон постає як людиноцентрична, біофільна та гнучка система, у якій архітектурна структура безпосередньо підтримує психоемоційну стабільність, соціальну згуртованість і розвиток автономності, долаючи інституційність на рівні просторової логіки (рис. 3.3.5).

3.4 Рекомендації, щодо проєктування та нормативні вимоги до будівель шкільних пансіонів

При проєктуванні будівель шкільних пансіонів рекомендовано дотримуватися принципів та прийомів архітектурно-планувальної організації, що були визначені попередньо у дослідження. Державні будівельні норми України (ДБН), що регламентують вимоги до містобудівних, типологічних, конструктивних, інклюзивних, безпекових та енергоефективних особливостей

також є обов'язковими для реального проєктування, а також навчальних розробок.

Основною функціональною зоною шкільного пансіону є житлова, яка формує ядро просторової структури об'єкта. Вона визначає умови проживання, гігієнічний комфорт і безпосередньо впливає на соціалізацію учнів, розвиток автономності та формування навичок самотійного життя. Житлова частина має бути функціонально відокремлена від адміністративної, навчальної та рекреаційної зон, зберігаючи при цьому логічні внутрішні зв'язки в межах комплексу.

Залежно від формату організації проживання житловий фонд може формуватися за наступними типами:

- гуртожитковим (коридорна чи галерейна схема з дво- або тримісними кімнатами, спільними санвузлами, побутовими приміщеннями та зонами відпочинку);
- апартаментним – варіант із індивідуальними санвузлами і міні-кухнями;
- котеджним (будинки на 6-12 осіб з автономним входом, спільною вітальнею та побутовими приміщеннями);
- гуртковим (блоки на 8-12 учнів із групуванням кімнат навколо спільного рекреаційного простору).

За результатами дослідження гурткову схему визначено як таку, що найбільше відповідає сучасним педагогічним і соціальним запитам. Вона передбачає групування 3-6 житлових кімнат у єдиний модуль зі спільною рекреаційною зоною, санітарним вузлом і допоміжними приміщеннями. Такий підхід створює середовище, наближене до домашнього формату, забезпечує самотійність малої групи та сприяє її внутрішній взаємодії.

Раціональною є структура блоку з двомісних кімнат, об'єднаних спільною вітальнею, розділеними душовими й туалетами, а за потреби – міні-кухнею чи побутовою кімнатою для тривалого перебування. Це рішення зменшує транзитні переміщення, формує компактну соціальну спільноту та

полегшує психологічну адаптацію мешканців. Наповнюваність кімнат не має перевищувати чотирьох осіб. Найбільш доцільним є розміщення двох або трьох учнів, що дозволяє зберегти баланс між комунікацією та приватністю.

До складу житлового блоку доцільно включати: кімнати для проживання (площею не менше 6 м² на особу), санвузли (бажано передбачати індивідуальні для кожної кімнати), робочі місця для самопідготовки, приміщення спільного користування (кімната відпочинку, пральня, сушильня, міні-кухня), а також господарські та допоміжні приміщення.

Житлові кімнати повинні мати природне освітлення та інсоляцію відповідно до вимог ДБН В.2.2-3:2018 [137], забезпечувати природне провітрювання та відповідати санітарно-гігієнічним нормам. Рекомендована орієнтація – схід, південний схід або південь; розміщення спальних приміщень на північній стороні слід уникати.

Проектування житлових приміщень має враховувати вікові та психофізіологічні особливості учнів: співмірність меблів, наявність індивідуального місця для зберігання речей і локального освітлення, акустичну ізоляцію, віддаленість спальних зон від навчальних і технічних приміщень та мінімізацію нічного трафіку.

У пансіонах великої місткості (понад 100 учнів) доцільно передбачати секціонування житлової частини за віком або статтю з окремими входами та вертикальними комунікаціями. Важливо забезпечити гнучкість структури: можливість трансформації кімнат (з двомісних у тримісні), зміни типу блоків або їхнього об'єднання без суттєвого втручання в несучу систему.

Архітектурне формоутворення шкільного пансіону має поєднувати функціональну доцільність, контекстуальність та виразність. Поєднання житлової, навчальної, рекреаційної й адміністративної функцій зумовлює комбіновану об'ємно-просторову структуру. За своєю організаційною логікою пансіон частково співвідноситься з готельними будівлями, однак із суттєвою адаптацією до освітнього процесу та тривалого проживання дітей. Об'ємно-просторові рішення визначаються насамперед містобудівними,

функціональними та кліматичними чинниками. У щільній міській забудові доцільною є вбудована або надбудована схема з розміщенням житлового блоку над загальнодоступними приміщеннями. Для автономних закладів оптимальними є вільно розташовані комплекси з горизонтальним або комбінованим зонуванням. У холодних кліматичних умовах перевага надається інтеграції функціональних зон у єдину теплову оболонку з мінімізацією зовнішніх переходів.

Відповідно до вимог ДБН В.2.2-3:2018 [137], проєктні рішення мають забезпечувати безпечний доступ учнів, організацію захищених зон відпочинку та розмежування потоків мешканців, персоналу й відвідувачів.

Архітектурний образ пансіону формується з урахуванням характеру середовища. У сформованій або історичній забудові доцільною є площинна тектоніка фасадів і стримана композиція. У щільних багатопверхових рішеннях житловий блок може виступати вертикальним акцентом. У природному або периферійному середовищі перевага надається інтеграції з ландшафтом із використанням місцевих матеріалів та пластичних об'ємів.

З огляду на відносно невелику місткість і поверховість шкільних пансіонів, їх зведення не потребує складних або унікальних конструктивних рішень. Доцільним є застосування універсальної каркасної системи, переважно монолітного або збірно-монолітного залізобетону, що забезпечує варіативність внутрішнього планування та можливість змін без втручання в несучі елементи. Сходові та ліфтові вузли раціонально виконувати в монолітному каркасі, що підвищує просторову жорсткість будівлі та відповідає вимогам безпеки. Переkritтя доцільно передбачати залізобетонні (монолітні або збірні), що дозволяє уніфікувати конструктивний крок і спростити реалізацію типових модулів. Житлові блоки формуються за секційним принципом із використанням ненесучих або самонесучих перегородок, що дає змогу адаптувати конфігурацію кімнат і гуртків. У громадських приміщеннях (їдальня, зали, рекреації) можуть застосовуватися збільшені прольоти для створення відкритих просторів без внутрішніх опор, однак у межах стандартних інженерних рішень. Таким чином,

конструктивна схема має бути простою, технологічною та орієнтованою на гнучкість, забезпечуючи узгодження з функціональним зонуванням і довговічність експлуатації будівлі.

Укриття в структурі шкільного пансіону доцільно проектувати як простір подвійного використання орієнтуючись на положення ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» [138]. У мирний час воно може функціонувати як багатофункціональний соціальний простір (гурткова робота, самопідготовка, тренінги, кіноперегляди) або складські чи технічні приміщення. Це передбачає достатню висоту приміщення, нормативну площу на одну особу, наявність універсального санвузла, окрему вентиляцію з можливістю автономної роботи, аварійне освітлення та два евакуаційні виходи за межі будівлі. Оздоблення має бути зносостійким, меблювання – мобільним і швидко трансформованим для переходу в режим укриття. Такий підхід забезпечує раціональне використання площі і відповідність вимогам безпеки без втрати функціональної ефективності будівлі.

У таблиці 3.4.1 наведено орієнтовні площі приміщень, які можуть коригуватися залежно від типу пансіону, розрахункової кількості мешканців та прийнятої архітектурно-планувальної концепції.

Практична апробація положень дисертаційного дослідження здійснювалась у межах розроблення дипломних проєктів. Представлені проєктні роботи відображають еволюцію підходів до формування архітектурно-планувальної структури шкільних пансіонів у різних містобудівних умовах та для різної розрахункової місткості. У кожному з проєктів послідовно реалізовано принципи гурткового планування, поліфункціональності, адаптивності та психологічного комфорту, що дозволяє розглядати їх як експериментальні моделі впровадження теоретичних положень дослідження (рис. 4.4.2).

Таблиця 3.4.1

Орієнтовні площі приміщень шкільного пансіону

Функціональна зона	Приміщення	Орієнтовна площа, м ²	Примітки
Житлова зона	Кімната для 1–2 учнів	12–18	Залежно від кількості мешканців
	Кімната для 3–4 учнів	18–25	Можливе варіювання залежно від планування
	Блокове житло (дві кімнати + санвузол)	30–40	Для комфортного проживання
	Санвузол (на 4–6 осіб)	6–10	Вбудовані або окремі
	Гардеробні / місця для зберігання	3–6 на кімнату	Індивідуальні або загальні
Навчальна зона	Навчальна кімната	30–50	Для групових занять або самостійної роботи
	Бібліотека з читальним залом	50–100	Залежно від кількості учнів
	Кабінети для репетиторських занять	10–15	Для індивідуальних або малих груп
	Лабораторії (фізика, хімія, біологія, ІТ)	40–60	Оснащені спеціальним обладнанням
	Музична / художня студія	30–50	В залежності від профілю закладу
	Коворкінг-простір	50–80	
Соціально–побутова зона	Їдальня / кафе	1,5–2 м ² на особу	Визначається відповідно до кількості мешканців
	Кімната для зберігання продуктів	10–20	При їдальні або окремо
	Пральня	15–30	Включає пральні машини, сушарки, прасувальні столи
	Кімната для сушіння одягу	10–15	Може бути інтегрована з пральнею
	Міні–кухня для самостійного приготування	10–20	При наявності відповідного режиму харчування
	Медичний блок (ізолятор + кабінет лікаря)	30–50	Включає оглядову, палати на 1-2 особи

Таблиця 3.4.1 (продовження)

Функціональна зона	Приміщення	Орієнтовна площа, м ²	Примітки
Рекреаційна зона	Вітальня (загальна кімната відпочинку)	40–80	В залежності від кількості учнів
	Ігрова кімната	30–50	Настільні ігри, зони неформального дозвілля
	Мультимедійна кімната / кінозал	40–60	Для перегляду фільмів, лекцій, зустрічей
	Кімната психологічного розвантаження	15–25	Може включати сенсорні зони, релакс–простір
	Студія хендмейду	20–40	Малювання, творчі гуртки
	Клубна кімната (дискусійні клуби, настільні ігри)	30–50	Може бути частиною вітальні
	Зелена зона / зимовий сад	20–50	Для створення комфортного середовища
Спортивна зона	Відкритий спортивний майданчик	500–1000	Для командних ігор (футбол, волейбол, баскетбол)
	Закритий спортзал	200–400	Універсальний зал для занять
	Фітнес–зона / тренажерний зал	50–100	Оснащення тренажерами, зона для кардіо
	Зал для йоги, танців, гімнастики	50–80	В залежності від напрямку занять
	Бігова доріжка / велодоріжка	Залежно від ділянки	Може бути частиною зовнішньої території
Адміністративна зона та комунікації	Вестибюль / приймальна зона	30–50	Охорона, ресепшн
	Кабінети адміністрації	15–30	Для управлінського персоналу
	Зони коридорів та загальних просторів	15–20% від загальної площі	Включає комунікаційні простори
	Ліфти (за потреби)	Згідно з нормами	Необхідно враховувати інклюзивність
Зовнішня територія	Дитячий / підлітковий майданчик	100–300	Включає зони активного дозвілля
	Альтанки та зони відпочинку	50–150	Озеленені простори для відпочинку
	Літній клас (навчання на відкритому повітрі)	50–100	Оснащення лавками, навісами
	Відкритий амфітеатр	100–200	Для виступів та заходів
	Парковка для транспорту	10–20 м ² на місце	Для персоналу, гостей та шкільних автобусів

Рис. 3.4.1 - Схема апробації результатів дисертаційного дослідження
в дипломному проєктуванні (аркуш 1)

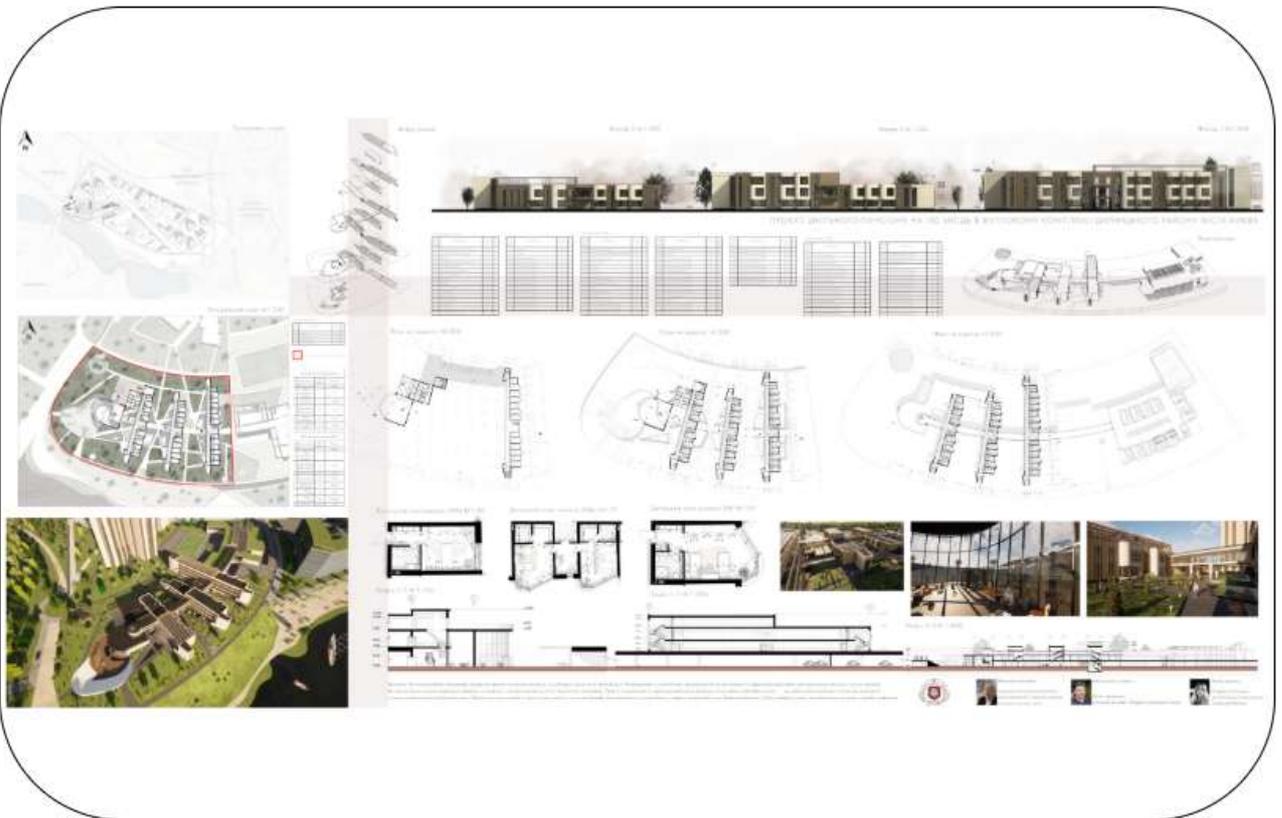

Рис. 3.4.1 - Схема апробації результатів дисертаційного дослідження в дипломному проектуванні (аркуш 2)

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Результатом проведеного дослідження стало визначення основних перспективних принципів формування сучасних дитиноцентрованих шкільних пансіонів та їх раціональної, психологічно комфортної архітектурно-планувальної організації: принцип гурткового планування просторової структури; принцип поліфункціональності середовища проживання та обслуговування; принцип інтерактивності й адаптивності житлового простору та його елементів; принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової організації.

2. Принцип гурткового планування просторової структури передбачає забезпечення балансу між індивідуальним і колективним. Така планувальна організація передбачає проживання 8-12 дітей у кімнатах, згрупованих навколо спільної вітальні, що створює рівновагу між приватністю та соціальною взаємодією. Гурткова структура задовольняє базову психологічну потребу дитини у власному просторі й водночас формує «малий соціум», у межах якого відбувається щоденна комунікація. Зазначений принцип є визначальним у формуванні архітектурної, планувальної та об'ємно-просторової структури шкільного пансіону.

3. Принцип поліфункціональності середовища проживання та обслуговування передбачає, що функціонально-планувальна організація пансіону не може бути статичною, оскільки діти перебувають у ньому цілодобово. Один і той самий простір має забезпечувати можливість виконання різних функцій: слугувати спальнею, місцем для навчання, ігор або відпочинку. Така трансформаційність дозволяє уникнути монотонності середовища, що часто спричиняє психологічну втому та відчуття ізоляції.

4. Принцип інтерактивності й адаптивності житлового простору та його елементів передбачає можливість зміни конфігурації внутрішнього середовища, обладнання та функціональних зон завдяки використанню каркасної конструктивної схеми, ненесучих перегородок, варіативних систем освітлення й

опорядження. Це надає можливість мешканцям частково індивідуалізувати простір відповідно до власних потреб.

5. Принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової організації спрямований на створення умов безпеки, інклюзивності та безбар'єрності. Він реалізується через відповідну функціонально-планувальну структуру, інженерні рішення, добір опоряджувальних матеріалів, кольорової гами, меблів та обладнання. У контексті пансіону це означає формування середовища, яке не нав'язує поведінкових сценаріїв, а створює умови для внутрішньої стабільності, відчуття захищеності та приналежності.

6. Сформульовано прийоми архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів. До першого принципу «Принцип гурткового планування просторової структури» були сформовані наступні прийоми архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом формування житлових блоків (гуртків), прийом формування модульної об'ємно-просторової структури, прийом формування відкритих рекреаційних просторів (дворів), прийом використання каркасних конструктивних систем для забезпечення варіантності планування простору. До другого принципу «Принцип поліфункціональності простору проживання та обслуговування» сформовано наступні прийоми архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом взаємозаміни просторів загального користування та прийом поліфункціонального використання загального простору гуртка. Третій принцип «Принцип інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів» представлено наступними прийомами архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом використання мобільних меблів, легких конструкцій і варіативного освітлення, прийом створення інклюзивного дизайну, прийом впровадження варіативних сценаріїв використання простору, прийом візуальної динаміки та сенсорної підтримки середовища. Для реалізації четвертого принципу «Принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури» представлені наступні прийоми архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів: прийом створення

емоційно-підтримувального середовища, прийом формування багаторівневої системи приватності, прийом персоналізації середовища, прийом створення світло-кольорового комфорту.

7. Визначено, що головними архітектурно-художніми та композиційними особливостями формування будівель шкільних пансіонів є чарункова структура забудови з внутрішніми двориками та рекреаційними зонами, модульно-гурткова організація житлових блоків, ієрархія простору від індивідуального до рівня кампусу та співмірність об'ємів дитячому масштабу. Композиція формується шляхом поєднання житлових модулів у лінійні, периметральні або вільно-чарункові схеми. Архітектурний образ пансіону визначається пропорційністю, активним першим поверхом, використанням різних матеріалів і текстур в опорядженні фасаду, забезпеченням безбар'єрності. Колористичні й світлові рішення розглядаються як інструмент психоемоційної стабілізації. Стримана базова палітра з акцентами, зоноване освітлення та можливість його індивідуального регулювання підтримують концентрацію та соціальну взаємодію. Інтеграція мистецьких елементів виступає засобом формування змінного й залучаючого середовища, а не декоративним доповненням.

8. Запропоновано практичні рекомендації щодо проектування шкільних пансіонів, які включають вимоги до складу, площ та обладнання житлових кімнат, санітарних вузлів і приміщень для дозвілля. Надано пропозиції щодо організації інклюзивного середовища, доступного для маломобільних груп учнів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Комплексний аналіз соціально-економічних змін у суспільстві, реформа освіти в Україні виявили необхідність розробки будівлі нового типу для проживання учнів. Встановлено, що перехід від інтернатної моделі до моделі шкільного пансіону обумовлено невідповідністю існуючих планувальних вирішень державним нормам сучасного проектування, вимогами оновленого законодавства та вимогам сталого розвитку. Процеси освітньої реформи, укрупнення шкіл, створення опорних закладів, профілізація гімназій та ліцеїв, міграційні процеси та наслідки повномасштабної війни є чинниками, які вимагають необхідність будівництво закладів проживання школярів нового типу. У цих умовах шкільний пансіон виступає не лише місцем проживання, а інтегрованим освітньо-соціальним середовищем, що забезпечує безпеку, безперервність навчання й психологічну підтримку дітей, зокрема внутрішньо переміщених осіб.

2. Аналіз наукових джерел, нормативно-правової бази та проєктної практики засвідчив високий ступінь опрацьованості архітектури загальноосвітніх шкіл, університетських кампусів, комплексів змішаного типу, натомість системні дослідження, присвячені безпосередньо архітектурно-планувальній організації шкільних пансіонів, практично відсутні. Виявлено наукову прогалину у визначенні типології, функціонально-планувальної структури та принципів формування архітектурно-просторового середовища шкільних пансіонів, що обґрунтовує актуальність і необхідність даного дослідження. Порівняльний аналіз прикладів США, Канади, країн Європи та Азії виявив переваги моделей, побудованих на принципах приватності, гнучкості, інтеграції з міським середовищем та залучення громади.

3. Результатом комплексного аналізу соціально-економічних процесів, наукової літератури, нормативно-правової бази, вітчизняного та світового досвіду проектування закладів проживання учнів стало розроблена класифікація шкільного комплексу з пансіоном, яка вперше систематизує цей комплекс за сукупністю наступних ознак: за формою власності, за місцем розташування, за

типом перебування у пансіоні, за ступенем середньої освіти, за типом здобуття середньої освіти, за взаємозв'язком з іншими будівлями / спорудами / комплексами, за взаємозв'язком школи та пансіону, за розміром школи та пансіону. Виявлено стійку тенденцію до зменшення масштабу житлових груп, формування гуманістичного характеру середовища та посилення ролі спільних просторів як осередків неформальної комунікації й підтримки.

4. Сформовано методологічну основу дослідження, що поєднує історико-теоретичний, типологічний, порівняльно-аналітичний, структурно-графічний методи, а також метод абстрагування та узагальнення. Така багаторівнева система дозволила простежити історичний розвиток типу «шкільний пансіон», сформувавши його класифікаційні ознаки, розробити функціонально-планувальну структуру та визначити принципи та прийоми архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів. Визначено фактори, що впливають на архітектурно-планувальну організацію шкільних пансіонів: містобудівні умови, кліматичні умови, ступінь інтеграції елементів шкільного комплексу, функціональна структура, функції та їх взаємозв'язки, тип організації навчального процесу та соціально-психологічні аспекти.

5. Систематизація досвіду проектування та перспективні концепції стали основою розробки трьох базових моделей взаєморозміщення школи та пансіону, яке визначає їх просторово-функціональну організацію. Інтегрована модель, коли пансіон є структурною частиною шкільної будівлі. Кампусна модель де пансіон та школа розміщуються як окремі об'єкти на спільній території. Автономна модель, де шкільний пансіон розташовано за межами шкільних комплексів, є автономною будівлею з територією, та може обслуговувати один або різні навчальні заклади.

6. Розроблено класифікацію шкільного пансіону як окремої будівлі за місткістю, рівнем автономності, місцем розташування, функціональним наповненням, планувальною структурою, адаптивністю простору, принципами харчування і поверховістю. Сформовано узагальнену модель функціонально-планувальної організації шкільного пансіону, що базується на комплексній

взаємодії основних, супутніх та додаткових функцій. Модель демонструє можливість трансформації структури пансіону залежно від містобудівного контексту, режиму перебування учнів, профілю навчального закладу та соціального складу вихованців, і може слугувати основою для розробки параметричних рішень.

7. Визначено систему принципів архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів, що включає: принцип гурткового планування просторової структури; принцип поліфункціональності простору проживання та обслуговування; принцип інтерактивності та адаптивності простору та його елементів; принцип забезпечення психологічного комфорту та інклюзивності архітектурно-просторової структури. Визначені принципи направлені на формування раціональної планувальної структури, забезпечення балансу між індивідуальним та загальним, створення інтерактивного та адаптивного середовища психологічного комфорту, забезпечення умов безпеки, інклюзивності, безбар'єрності.

8. У результаті дослідження сформульовано систему прийомів архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів відповідно до визначених принципів їх формування. У межах першого принципу – «Принцип гурткового планування просторової структури» – обґрунтовано прийом формування житлових блоків (гуртків), прийом формування модульної об'ємно-просторової структури, прийом формування відкритих рекреаційних просторів (дворів) та прийом використання каркасних конструктивних систем для забезпечення варіантності планування простору. Другий принцип – «Принцип поліфункціональності простору проживання та обслуговування» – реалізується через прийом взаємозаміни просторів загального користування та прийом поліфункціонального використання загального простору гуртка. Третій принцип – «Принцип інтерактивності та адаптивності простору проживання та його окремих елементів» – представлено такими прийомами, як прийом використання мобільних меблів, легких конструкцій і варіативного освітлення, прийом створення інклюзивного дизайну, прийом впровадження варіативних сценаріїв

використання простору, прийом візуальної динаміки та сенсорної підтримки середовища. Для реалізації четвертого принципу – «Принцип забезпечення психологічного комфорту архітектурно-просторової структури» – визначено прийом створення емоційно-підтримувального середовища, прийом формування багаторівневої системи приватності, прийом персоналізації середовища та прийом створення світло-кольорового комфорту. Сукупність зазначених прийомів формує цілісну архітектурно-просторову модель шкільного пансіону.

9. Визначено архітектурно-художні та композиційні особливості будівель шкільних пансіонів і сформульовано практичні рекомендації щодо їх проектування. Запропоновано практичні рекомендації щодо проектування шкільних пансіонів. Уточнено параметри житлових осередків (склад, площі, оснащення житлових кімнат, санітарних вузлів, приміщень дозвілля), принципи формування інклюзивного простору, доступного для маломобільних груп, та вимоги до організації рекреаційних, навчальних і громадських зон. Отримані результати можуть бути використані в проєктній практиці під час нового будівництва й реконструкції навчально-житлових комплексів, у розробці нормативно-методичних документів, а також в освітньому процесі архітектурних шкіл при викладанні курсів з проектування будівель освіти та соціальної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 17 Цілей сталого розвитку. *Global Compact Network Ukraine*. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 13.02.2026).
2. About Collège du Léman. *Nord Anglia Education*. URL: <https://www.nordangliaeducation.com/college-du-leman/about-us> (дата звернення: 14.02.2026).
3. About us mission. *BASIS INTERNATIONAL SCHOOL Park Lane Harbour*. URL: <https://biph.basischina.com/#/about/mission?lang=en> (дата звернення: 14.02.2026).
4. Adolescent mental health. *World Health Organization*. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health> (дата звернення: 14.02.2026).
5. August Hermann Francke. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/August-Hermann-Francke> (дата звернення: 14.02.2026).
6. Barton J., Pretty, J. What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? A multi-study analysis. *Environ. Sci. Technol.* 2010. Vol. 44. P. 3947–3955. DOI: 10.1021/es903183r.
7. Barton J., Pretty, J. What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? A multi-study analysis. *Environ. Sci. Technol.* 2010. Vol. 44. P. 3947–3955. DOI: 10.1021/es903183r.
8. Beder D., Imamoğlu Ç. Correlates of dormitory satisfaction and differences involving social density and room locations. *Journal of Housing and the Built Environment*. 2023. Vol. 38. P. 2307–2323. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10901-023-10040-2>.
9. Boarding school. *Cambridge English–Chinese Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-chinese-traditional/boarding-school> (дата звернення: 14.02.2026).

10. Boarding school. *Cambridge English–Ukrainian Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-ukrainian/boarding-school> (дата звернення: 14.02.2026).
11. Boarding school. *Encyclopaedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/boarding-school> (дата звернення: 14.02.2026.).
12. Boarding schools are bad for children. Why do they still exist? *Made in the UK*. URL: <https://www.madintheuk.com/2022/12/boarding-school-bad-children-syndrome/> (дата звернення: 14.02.2026).
13. Boarding schools in the U.S.: Costs, rules, and fit. *Think Academy*. URL: <https://www.thethinkacademy.com/blog/edubriefs-boarding-schools-in-the-us-costs-rules-and-fit/> (дата звернення: 14.02.2026).
14. BREEAM. *BREEAM*. URL: <https://breeam.com/> (дата звернення: 15.02.2026.).
15. Brown D.K., Barton J.L., Gladwell V.F. Viewing nature scenes positively affects recovery of autonomic function following acute-mental stress. *Environ. Sci. Technol.* 2013. Vol. 47. P. 5562–5569. DOI: 10.1021/es305019p.
16. Brown, D.K.; Barton J.L., Gladwell V.F. Viewing nature scenes positively affects recovery of autonomic function following acute-mental stress. *Environ. Sci. Technol.* 2013. Vol. 47. P. 5562–5569. DOI: 10.1021/es305019p.
17. Catterall J. S., Dumais S. A., Hampden-Thompson G. The arts and achievement in at-risk youth: Findings from four longitudinal studies : Research Report 55. Washington DC : National Endowment for the Arts, 2012. 28 p.
18. Cawthon T. W., Kniess D. Rethinking sense of belonging after the pandemic: The perspectives of senior housing directors. *Journal of College & University Student Housing*. 2025. Vol. 53, No. 3, P. 14–28. DOI: 10.71348/001c.142691.
19. China’s Dickensian boarding schools. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-04-06/china-s-dickensian-boarding-schools?embedded-checkout=true> (дата звернення: 21.02.2026).

20. Chinese Boarding Schools. *Thomas Keith Independent School*. URL: <https://thomaskeith.school/chinese-boarding-schools/> (дата звернення: 14.02.2026).
21. Chinese Boarding Schools. *Thomas Keith Independent School*. URL: <https://thomaskeith.school/chinese-boarding-schools/> (дата звернення: 14.02.2026).
22. College education. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/college-education> (дата звернення: 14.02.2026.).
23. Convitto nazionale. *Enciclopedia on line*. URL: <https://www.treccani.it/enciclopedia/convitto-nazionale/> (дата звернення: 14.02.2026).
24. Convitto. *Treccani - Vocabolario online*. URL: <https://www.treccani.it/vocabolario/convitto/> (дата звернення: 14.02.2026).
25. Costa M., Frumento S., Nese M., Predieri I. Interior color and psychological functioning in a University Residence Hall. *Frontiers in Psychology*. 2018. Vol. 9. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.01580.
26. Dalke H., Little J., Niemann E., Camgoz N., Steadman G., Hill S., Stott L. Colour and lighting in hospital design. *Optics & Laser Technology*. 2006. Vol. 38, No. 4–6. P. 343–365. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.optlastec.2005.06.040>.
27. Dancy House, Marlborough College / Allies and Morrison. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/913913/dancy-house-marlborough-college-allies-and-morrison> (дата звернення: 21.02.2026).
28. Designing for inclusive and accessible learning environments. *Architecture & Design Scotland*. URL: <https://www.ads.org.uk/resource/designing-inclusive-and-accessible-learning-environments> (дата звернення: 21.02.2026).
29. Dessoiff A. Campus auxiliary facilities: universities stress to accommodate student desires and future trends. *Business Officer*. 2007. Vol. 40, No. 11. P. 20–23.

30. Dorm Life. *Phillips Exeter Academy Student Life*. URL: <https://exeter.edu/student-life/dorm-living/> (дата звернення: 14.02.2026.).
31. Eton College. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Eton-College> (дата звернення: 14.02.2026.).
32. Fajardo M. L. N., Higuera-Trujillo J. L., Llinares C. Lighting, colour and geometry: Which has the greatest influence on students' cognitive processes? *Frontiers of Architectural Research*. 2023. Vol. 12, No. 4, P. 575–586. DOI: 10.1016/j.foar.2023.02.003.
33. FERPA. *Protecting Student Privacy*. URL: <https://studentprivacy.ed.gov/ferpa> (дата звернення: 14.02.2026.).
34. For many of us, boarding school was no gilded life. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/education/2024/mar/22/for-many-of-us-boarding-school-was-no-gilded-life> (дата звернення: 14.02.2026.).
35. French school sets a new standard for learning spaces. Acoustic ceilings and wall absorbers. *Ecophon*. URL: https://www.ecophon.com/en/articles/knowledge/french-school-sets-a-new-standard-forlearning-spaces/?utm_source (дата звернення: 21.02.2026.).
36. Gabel V., Maire M., Reichert C. F., Chellappa S. L., Schmidt C., Hommes V., Viola A. U., Cajochen C. Effects of artificial dawn and morning blue light on daytime cognitive performance, well-being, cortisol and melatonin levels. *The Journal of Biological and Medical Rhythm Research*. 2013. Vol. 30, No. 8. P. 988–997. DOI: <https://doi.org/10.3109/07420528.2013.793196>.
37. Gelfand L., Freed E. Sustainable school architecture: Design for elementary and secondary schools. Hoboken, NJ : John Wiley & Sons, 2010. 336 p.
38. Gerber, B. L., Guay, D. M., Burnette, J. (2024). Reaching and teaching students with special needs through art (2nd ed.). New York : Taylor & Francis Group, 2024. 318 p.
39. Han J., Li X., Li B., Yang W., Yin W., Peng Y., Feng T. Research on the influence courtyard space layout on building microclimate and its optimal

- design. *Energy & Buildings*. Vol. 289. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2023.113035>.
40. Harrow School. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Harrow-School> (дата звернення: 14.02.2026).
41. He W., Zeng N. The relationship between university dormitory environmental factors and students' informal learning experiences: A case study of three universities in Guangdong Province. *Buildings* 2025. 2025. Vol. 15, No. 14. DOI: <https://doi.org/10.3390/buildings15142518>.
42. Hetland L., Winner E. The arts and academic achievement: What the evidence shows. *Arts Education Policy Review*. 2001. Vol. 102, No. 5. P. 3–6. DOI: <https://doi.org/10.1080/10632910109600008>.
43. HIPAA Security Rule NPRM. *U.S. Department of health and human services*. URL: <https://www.hhs.gov/hipaa/for-professionals/security/hipaa-security-rule-nprm/index.html> (дата звернення: 14.02.2026).
44. History of Linden Hall. *Linden Hall School*. URL: <https://www.lindenhall.org/about-linden-hall/history-of-linden-hall> (дата звернення: 14.02.2026).
45. History. *The King's Schools*. URL: <https://kingsschools.org/about/history/> (дата звернення: 14.02.2026).
46. History. *Washington Nationals Academy*. URL: <https://wna.org/about-us/#history> (дата звернення: 14.02.2026).
47. Human-Scale Architecture. *Lifestyle Sustainability*. URL: <https://lifestyle.sustainability-directory.com/term/human-scale-architecture/> (дата звернення: 15.02.2026).
48. Institut Le Rosey. *Rosey World*. URL: <https://www.rosey.ch/> (дата звернення: 14.02.2026).
49. Internat. *DWDS*. URL: <https://www.dwds.de/wb/Internat> (дата звернення: 14.02.2026).

50. Internats d'excellence, en France. *The Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab*. URL: <https://www.povertyactionlab.org/fr/evaluation/internats-dexcellence-en-france> (дата звернення: 14.02.2026).
51. Internus. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/internus> (дата звернення: 14.02.2026).
52. Istituzioni educative. *Ministero dell'Istruzione e del Merito*. URL: <https://www.mim.gov.it/istituzioni-educative> (дата звернення: 14.02.2026).
53. Jacobs K. W., Hustmyer F. E. Effects of four psychological primary colors on GSR, heart rate and respiration rate. *Percept. Mot. Skills*. 1974. Vol. 38 763–766. DOI: 10.2466/pms.1974.38.3.763.
54. Jagannath S., Gatersleben B., Ratcliffe E. Flexibility of the home and residents' psychological wellbeing. *Journal of Environmental Psychology*. 2024. Vol. 96. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2023.102033>.
55. Jahncke H., Hygge S., Halin N., Green A.M., Dimberg K. Open-plan office noise: Cognitive performance and restoration. *J. Environ. Psychol.* 2011. Vol. 31. P. 373–382. DOI: 10.1016/j.jenvp.2011.07.002.
56. Jalali M. S., Gibbons R. B., Jones J. R. Psychology or physiology? Choosing the right color for interior spaces to support occupants' healthy circadian rhythm at night. *Buildings* 2025. Vol. 15, No. 15. DOI: 10.3390/buildings15152665.
57. Jalil N. Ab., Yunus R. M., Said N. S. Environmental colour impact upon human behaviour: a review. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 35. P. 54–62. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.02.062>.
58. James G. The psychological impact of sending children away to boarding schools in Britain: Is there cause for concern? *British Journal of Psychotherapy*. 2023. Vol. 39, No.3. Pages 592-610. DOI: <https://doi.org/10.1111/bjp.12854>.
59. Jung D., Kim D. I., Kim N. Bringing nature into hospital architecture: Machine learning-based EEG analysis of the biophilia effect in virtual reality. *Journal*

of *Environmental Psychology*. Vol. 89. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2023.102033>.

60. Kamaruzzaman S., Zawawi E. A. Employees' perceptions on color preferences towards productivity in Malaysian office buildings. *Journal of Sustainable Development*. 2010. Vol. 3. No. 3. P. 283–293. DOI: 10.5539/jsd.v3n3p283.
61. Kaya N., Epps H. H. Relationship between color and emotion: a study of college students. *Coll. Stud. J.* 2004. Vol. 38. P. 396–405.
62. Küller R., Lindsten C. Health and behavior of children in classrooms with and without windows. *J. Environ. Psychol.* 1992. Vol. 12. P. 305–317. DOI: 10.1016/S0272-4944(05)80079-9.
63. Küller R., Mikellides B., Janssens J. Color, arousal, and performance – a comparison of three experiments. *Color Research and Application*. 2009. Vol. 34, No. 2. P. 141–152. DOI: <https://doi.org/10.1002/col.20476>.
64. Kwallek N., Lewis C.M. Effects of environmental colour on males and females: A red or white or green office. *Applied Ergonomics*. 1990. Vol. 21. No. 4. P. 275–278. DOI: [https://doi.org/10.1016/0003-6870\(90\)90197-6](https://doi.org/10.1016/0003-6870(90)90197-6).
65. L'internat d'excellence, lieu de vie et d'épanouissement. *Ministère de l'Éducation nationale*. URL: <https://eduscol.education.fr/913/l-internat-d-excellence-lieu-de-vie-et-d-epanouissement> (дата звернення: 14.02.2026).
66. La Roche C. R., Flanigan M. A., Copeland P. K., «Student housing: trends, preferences and needs». *Contemporary Issues In Education Research*. 2010. Vol. 3, No. 10, P. 45–50.
67. Lauss J., Helm C. The role of the arts in the classroom: Does integration of the arts promote social relationships in the classroom? *Education sciences*. 2025. Vol. 15, No. 14. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci15010014>.
68. Lee B. K., Enciso P., Brown M. R. The effect of drama-based pedagogies on k-12 literacy-related outcomes: A meta-analysis of 30 years of research. *International Journal of Education & the Arts*. 2020. Vol. 21, No. 30. DOI: <http://doi.org/10.26209/ijea21n30>.

69. Li G., Li Z., Wu X., Zhen R. Relations between class competition and primary school students' academic achievement: Learning anxiety and learning engagement as mediators. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.775213>.
70. Li M., Li N., Yin J., Xu L. How biophilic design of the school outdoor environments impacts adolescents' behaviour and psychology: A post-occupancy evaluation based on SEM. *Nature-Based Solutions*. 2025. Vol. 8. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.nbsj.2025.100251>.
71. Lynch K. Image of the City. Cambridge, MA : MIT Press LTD, 1960. 196 p.
72. Maier M. A., Elliot A. J., Lichtenfeld S. Mediation of the negative effect of red on intellectual performance. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2008. Vol. 34, No. 11. P. 1530–1540. DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167208323104>.
73. McCormack L. K. Roman Education. *World History Encyclopedia*. URL: <https://www.worldhistory.org/article/2224/roman-education/> (дата звернення: 14.02.2026).
74. Mehta R., Zhu R. J. Blue or red? Exploring the effect of color on cognitive task performances. *Science*. 2009. Vol. 323. P. 1226–1229. DOI: 10.1126/science.1169144.
75. Melton J. V. H. Absolutism and the eighteenth-century origins of compulsory schooling in Prussia and Austria. Cambridge : Cambridge University Press, 1988. 273 p.
76. Mihanyar S., Matusiak B.S., Wang W. Interior and exterior preferences in a study room and their correlations with personality. *Acta Psychologica*. 2025. Vol. 258. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.105268>.
77. Miller H. «Room and Board Redefined», Trends in Residence Halls. *Herman Miller, Inc.* URL: https://www.hermanmiller.com/content/dam/hermanmiller/documents/research_summaries/wp_Room_and_Board.pdf (дата звернення: 15.02.2026).

78. Milutinović J., Anđelković A. K. Relations between teachers epistemological beliefs and teaching practice in Serbia. *The New Educational Review* . 2018. Vol. 53, No. 3. P. 239–249. DOI: 10.15804/tner.2018.53.3.20.
79. Minami Yamashiro Elementary School. *RSHP*. URL: https://rshp.com/projects/education/minamiyamashiro-elementary-school/?utm_source (дата звернення: 21.02.2026).
80. Morison W. The Lyceum. *Internet Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://iep.utm.edu/lyceum/> (дата звернення: 14.02.2026).
81. Norman D. The design of everyday things. New York, NY : Basic Books, 2013. 368 p.
82. Oneness & Otherness Apartment/Shiran Ishay. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/9> (дата звернення: 15.02.2026).
83. Operación entre aparta. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.cl/cl/995354/o> (дата звернення: 15.02.2026).
84. Oppilallasuntola. *Kielitoimiston sanakirja*. URL: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/oppilallasuntola> (дата звернення: 14.02.2026).
85. Orsega-Smith E., Mowen A.J., Payne L.L., Godbey G. The interaction of stress and park use on psycho-physiological health in older adults. *J. Leis. Res.* 2004. Vol. 36. P. 232–256. DOI: 10.1007/s12199-009-0086-9.
86. Oswestry School. *Oswestry School*. URL: <https://www.oswestryschool.com/> (дата звернення: 14.02.2026).
87. Our history: The King's School Canterbury. *King's School*. URL: <https://www.kings-school.co.uk/about/history/> (дата звернення: 14.02.2026).
88. Pastoral care. *Eton College*. URL: <https://www.etoncollege.com/college-life/pastoral-care/> (дата звернення: 21.02.2026).
89. Pastoral care. *Harrow School*. URL: <https://www.harrowschool.org.uk/boarding/pastoral-care> (дата звернення: 21.02.2026).

90. Pensionnat. *Cambridge French-English Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/fr/dictionnaire/francais-anglais/pensionnat> (дата звернення: 14.02.2026).
91. Preparatory school. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/preparatory-school> (дата звернення: 14.02.2026).
92. Rambaran J. A., Dijkstra J. K., Veenstra R. Bullying as a group process in childhood: A longitudinal social network analysis. *Child Development*. 2020. Vol. 91, No. 4. P. 1336–1352. DOI: <https://doi.org/10.1111/cdev.13298>.
93. Rea M. S., Figueiro M. G., Bullough J.D. Circadian photobiology: an emerging framework for lighting practice and research. *Lighting Research & Technology*. 2002. Vol. 34, No. 3. P. 177–190. DOI: <https://doi.org/10.1191/1365782802lt057oa>.
94. Residential program. *North Carolina School of Science and Mathematics*. URL: <https://www.ncssm.edu/residential> (дата звернення: 21.02.2026).
95. Ruins ancient academy sheds light on roots of Chinese civilization. *CCTV English*. URL: <https://english.cctv.com/2022/03/14/ARTIzRBBN44GGBV8yn3wuIar220314.shtml> (дата звернення: 14.02.2026).
96. School bus safety. *NHTSA*. URL: <https://www.nhtsa.gov/road-safety/school-bus-safety> (дата звернення: 21.02.2026).
97. Smoluk M. The Dissolution of the Monasteries and its Impact on Education in Tudor Times. *International Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal*. 2012. Vol. 14, No. 1. P. 109-120. DOI: 10.2478/v10223-012-0057-x.
98. Steinfeld E., Maisel J. Universal design: Creating inclusive environments. Hoboken, NJ : John Wiley & Sons, 2012. 408 p.
99. Stone N. J. Environmental view and color for a simulated telemarketing task. *Journal of Environmental Psychology*. 2003. Vol. 23, No. 1. P. 63–78. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00107-X](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00107-X).

100. Studer P., Brucker J. M., Haag C., Doren J. V., Moll G. H., Heinrich H., Kratz O. Effects of blue- and red-enriched light on attention and sleep in typically developing adolescents. *Physiology & Behavior*. 2019. Vol. 199. P. 11-19. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2018.10.015>.
101. The implication of transformable space saving furniture on the Interior design in small living units. *Te Herenga Waka – Victoria University of Wellington*. URL: https://openaccess.wgtn.ac.nz/articles/thesis/The_Implication_Of_Transformable_Space_Saving_Furniture_On_The_Interior_Design_In_Small_Living_Units/25807507?file=46284544 (дата звернення: 15.02.2026).
102. The top 3 trends in Swedish school design. *Gustafs Scandinavia*. URL: https://gustafs.com/stories/the-top-3-trends-in-swedish-school-design/?utm_source (дата звернення: 21.02.2026).
103. Thomist philosophy. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/education/Thomist-philosophy> (дата звернення: 14.02.2026).
104. Tibet boarding schools: China accused of trying to silence language. *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-68492043> (дата звернення: 21.02.2026).
105. Tietgen Dormitory. *Lundgaard & Tranberg Arkitekter*. URL: <https://www.ltarkitekter.dk/tietgen-en> (дата звернення: 15.02.2026).
106. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 № A/RES/70/1 / General Assembly. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (дата звернення: 12.10.2025).
107. Trelawny-Cassity L. Plato: The Academy. *Internet Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://iep.utm.edu/plato-academy/> (дата звернення: 14.02.2026).

108. Tsunetsugu Y., Park B. J., Miyazaki Y. Trends in research related to «Shinrin-yoku» (taking in the forest atmosphere or forest bathing) in Japan. *Environ. Health Prev. Med.* 2009. Vol. 15. P. 27–37. DOI: 10.1007/s12199-009-0091-z.
109. Walters J., Apter M. J., Svebak S. Color preference, arousal, and the theory of psychological reversals. *Mot. Emot.* 1982. Vol. 6. P. 193–215. DOI: 10.1007/BF00992245.
110. What is Healing Architecture? *DAMPA*. URL: <https://dampa.com/what-is-healing-architecture/> (дата звернення: 21.02.2026).
111. What is LEED certification? *U.S. Green Building Council*. URL: <https://support.usgbc.org/hc/en-us/articles/4404406912403-What-is-LEED-certification> (дата звернення: 15.02.2026).
112. Whittle School & Studios Suzhou. *Perkins Eastman*. URL: <https://www.perkinseastman.com/projects/whittle-school-and-studios-suzhou/> (дата звернення: 14.02.2026).
113. Whittle School and Studios Suzhou / Perkins Eastman. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/1011432/whittle-school-and-studios-suzhou-perkins-eastman> (дата звернення: 14.02.2026).
114. Whittle School and Studios Suzhou / Perkins Eastman. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/1011432/whittle-school-and-studios-suzhou-perkins-eastman> (дата звернення: 21.02.2026).
115. WilkinsonEyre completes village of modular student housing pods for Dyson Institute. *The Architects' Journal*. URL: <https://www.architectsjournal.co.uk/buildings/wilkinsoneyre-completes-village-of-modular-student-housing-pods-for-dyson-institute> (дата звернення: 15.02.2026).
116. WilkinsonEyre designs a prefabricated modular student village for Dyson Institute. *designboom*. URL: <https://www.designboom.com/architecture/wilkinsoneyre-dyson-institute-modular-housing-06-10-19/> (дата звернення: 15.02.2026).

117. Winchester College. *Winchester College*. URL: <https://www.winchestercollege.org/> (дата звернення: 14.02.2026).
118. Xie X., Cai J., Fang H., Tang X., Yamanaka T. Effects of colored lights on an individual's affective impressions in the observation process. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.938636>.
119. Yerkes R. M., Dodson J. D. The relation of strength of stimulus to rapidity of habit-formation. *Journal of Comparative Neurology and Psychology*. 1908. Vol.18, No. 5. P. 459–482. DOI: <https://doi.org/10.1002/cne.920180503>.
120. Zadeh R. S., Shepley M. M., Williams G., Chung S. S. E. The impact of windows and daylight on acute-care nurses' physiological, psychological, and behavioral health. *HERD Health Environ. Res. Des. J.* 2014. Vol. 7. P. 35–61. DOI: 10.1177/193758671400700405.
121. Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. Архітектурна доступність шкіл : навч.-метод. посібник / за заг. ред. Байди Л. Ю. Київ : Національна Асамблея інвалідів України, 2012. 88 с.
122. Антошкин В. Ф. Средние общеобразовательные школы с интернатами для села: Москва : Центр науково-технічної інформації з цивільного будівництва та архітектури, 1971. 40 с.
123. Бабич О. М. Архітектура інтернатних закладів сімейного типу : дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Львів, 2024. 217 с.
124. Васильченко Д. К. Принципи архітектурно-планувальної організації закладів позашкільної освіти у структурі об'єднаних територіальних громад : дис. ... д-ра філософії : Київ, 2023. 238 с.
125. Волков Н.М. Школы-интернаты. Київ : Государственное издательство литературы по строительству и архитектуре УССР. 1963. 54 с.
126. Голмс К. Невідповідність: Як інклюзія формує дизайн / пер. з англ. Л. Коцюк, О. Пеліпенко. Київ: ArtHuss, 2024. 143 с.
127. Гомон О. О. Архітектурно-планувальна організація освітніх комплексів «Дитячий садок – початкова школа» : дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Київ, 2021. 188 с.

128. Гел Й. Міста для людей. / пер. з англ. О. Любарська. Київ : Основи, 2018. 304 с.
129. Де Боттон А. Архітектура щастя / пер. з англ. Я. Лебеде́нко. Київ : ArtHuss, 2021. 296 с.
130. Демидюк О.Б., Авербах М.Я. Психологічні аспекти сприйняття архітектурного простору. *Перспективні наукові дослідження євразійських науковців 2023* : результати конф., м. Сіетл, 21 вересня 2023 р. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.30888/2709-2267.2023-20-01-004>.
131. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01 : Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 14.08.2001. № 63. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
132. Деякі питання інформатизації інклюзивно-ресурсних центрів : Наказ Міністерства Освіти і Науки України від 13.11.2020 № 1408. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1408729-20#Text> (дата звернення: 21.02.2026).
133. Деякі питання соціального захисту дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016. № 978. Дата оновлення: 01.07.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/978-2016-%D0%BF?utm_ (дата звернення: 21.02.2026).
134. Дмитраш О. Ю. Принципи формування архітектурної типології та проектування міжуніверситетських культурних центрів : дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Львів, 2021. 218 с.
135. Енергоефективність: набрали чинності вимоги до будівель за стандартом НЗЕБ. *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://mindev.gov.ua/news/enerhoefektyvnist-nabraly-chynnosti-vymohy-do-budivel-za-standartom-nzeb> (дата звернення: 15.02.2026).

136. Єзуїтські школи. *Лексика – Українська радянська енциклопедія*. URL: https://leksika.com.ua/19020924/ure/yezuyitski_shkoli (дата звернення: 14.02.2026).
137. Заклади освіти : ДБН В.2.2–3:2018 із Зміною №2 від 01.09.2022. URL: <https://e-construction.gov.ua/files-token/520baaad7ebebee837e384c4117e5954>. (дата звернення: 14.02.2026).
138. Захисні споруди цивільного захисту : ДБН В.2.2-5:2023 із Зміною № 2 від 01.04.2025. URL: <https://e-construction.gov.ua/files-token/af2c6d9016764d135f4fa2c74c08f816> (дата звернення: 15.02.2026).
139. Зінченко А.К. Візуальні характеристики архітектурного середовища як фактор впливу на екзистенційні страхи людини. *Архітектура та містобудування*. 2025. Т. 4, № 192. С. 113–123. DOI: 0.33042/3083-6727-2025-4-192-113-123.
140. Іванов-Костецький С. О., Семків О. Я. Основні функціональні засади проектування центрів виховання молоді типу «Пансіон». *Вісник Львівської політехніки*. Львів, 2015. № 836. С. 83–94.
141. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення : ДБН В.2.2–40:2018 із Зміною №1 від 01.09.2022. URL: <https://e-construction.gov.ua/files-token/b9b9b9d46cec9733eb6c1a32463dc2ba>. (дата звернення: 14.02.2026).
142. Інститут шляхетних дівчат. *Енциклопедія історії України*. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Inst_shljahetnyh_divchat (дата звернення: 14.02.2026).
143. Калачиков Д., Авдєєва Н., Марковський А. Історія та перспективи проектування інноваційних науково-дослідних центрів: аналіз світового досвіду. *Theory and practice of design*. 2025. Vol. 2, No. 38. P. 130–138. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.38.2.12>.

144. Кампус – Тлумачення. *Горох*. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D1%83%D1%81> (дата звернення: 13.02.2026).
145. Карбан О. О. Архітектурно-планувальна організація шкільних комплексів на територіях зі складним рельєфом України : дис. ... канд. Архітектури : 18.00.02. Київ, 2021. 237 с.
146. Ковальська Г. Л. Містобудівні основи розвитку мережі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... д-ра архітектури : 18.00.04. Київ, 2016. 374 с.
147. Ковальська Г. Л. Принципи та методи оптимізації функціонально-планувального розвитку вищих навчальних закладів у існуючій міській забудові : дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Київ, 2002. 167 с.
148. Ковальська Г. Л., Гомон О. О. Методика проектування освітніх комплексів на основі уніфікованих блок-модулів. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2022. №63. С. 218–226. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.218-226>.
149. Ковальська Г. Л., Соколова Ю. В. Функціонально-планувальна структура територій закладів освіти. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2014. Т. 1, № 3. С. 7–10. DOI: 10.15587/2313-8416.2014.27609.
150. Ковальська Г.Л. Архітектурне проектування навчальних закладів : навч. посібник. Київ : Основа, 2010. 148 с.
151. Ковальський Л. М. Проблеми розвитку архітектури навчально-виховних будівель : дис. ... д-ра архітектури : 18.00.02. Київ, 1995. 212 с.
152. Ковальський Л. М., Ковальська Г. Л., Смілка В. А. Архітектура закладів освіти як один із аспектів культурології містобудування. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. 2013 . № 24 . С. 22–32.
153. Ковальський Л.М., Дмитренко О.Ю., Лях В.М., Ковальська Г.Л., Кащенко Т.О. Архітектурна типологія громадських будинків і споруд / за заг. ред. Л. М. Ковальського, О. Ю. Дмитренка. Київ: Інтерсервіс, 2018. 484 с.

154. Ковальський Л.М., Ковальська Г.Л. Архітектура вищих навчальних закладів. Університети 3-го тисячоліття: монографія. Київ : Основа, 2011. 256 с.
155. Коваль-Цєпова О. В. Принципи дизайну інтер'єрів закладів соціальної захисту дітей : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.07. Львів, 2021. 350 с.
156. Козорез Б. И., Ковальський Л. Н. Архитектура учебных зданий. Київ : Будівельник, 1980. 144 с.
157. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04 листоп. 1950 р. / Рада Європи. URL: zakon.rada.gov.ua. (дата звернення: 13.02.2026).
158. Конвенція про права дитини : міжнародний документ від 20 листоп. 1989 р. / ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 13.02.2026).
159. Куцевич В. В. Архітектура громадських будівель та споруд в Україні на початку ХХІ ст. *Науковий пошук* . 2010. № 17. С. 251–262.
160. Куцевич В. В. Архітектурна типологія громадських будинків та споруд. Сучасні тенденції розвитку. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. зб.* 2014. № 35. С. 376–384.
161. Куцевич В. В. Формування архітектурно-планувальної організації закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. *Вісник наукових праць «Українська академія мистецтв»*. 2018. № 27. С.17–25.
162. Куцевич В. В., Тишкевич О. П. Сучасні напрямки формування закладів загальної середньої освіти. *Містобудування та територіальне планування*. 2022. № 80. С. 248–260. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.80.248-260>.
163. Лінда С. М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 644 с.
164. Лінда С. М., Моркляник О. І. Типологія громадських будівель та споруд : підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 348 с.

165. Лялюк Г. Особистісно-орієнтована парадигма виховання дітей-сиріт: соціокультурний вимір. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. Т. 20, № 1. С. 163–178. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v20i1.406>.
166. Малік Т. В. Архітектурно-планувальне рішення ділянок спеціалізованих навчальних центрів: автореф. дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Київ, 1989. 20 с.
167. Навантаження і впливи : ДБН В.1.2-2:2006 Зі зміною № 1 та № 2 від 01.06.2020. URL: <https://e-construction.gov.ua/files-token/75e3d520f03ac8049e3152dbc0ad9836>. (дата звернення: 21.02.2026).
168. Наконечна А.О. Типологія функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2025. Вип. 37. С. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2025-37-7>
169. Нариси історії архітектури Української РСР: Радянський період / М.О. Грицай, О.Н. Ігнатов, І.О. Ігнаткін, Г.О. Лебедев Київ : Академія буд-ва та архіт. УРСР, Ін-т теорії та іст. архіт. і буд. техніки, 1962. 350 с.
170. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / М. Мазорчук та ін. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf.
171. Нестеренко В. В. Ергономічні засади удосконалення архітектури закладів вищого освіти, адаптованих до людей з обмеженими фізичними можливостями : дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Харків, 2019. 200 с.
172. Нойферт Е. Будівельне проектування : довід. 40-ве вид., перероб. і допов. Київ : Фенікс, 2017. 619 с.
173. Норман Д. Емоційний дизайн: Чому ми любимо (або ненавидимо) речі довкола нас / пер. з англ. П. Білак, С. Святенко. Київ : ArtHuss, 2019. 304 с.

174. Об утверждении основ законодательства союза сср и союзных республик о народном образовании : Закон Союза Советских Социалистических Республик від 27.11.1985. № 48. URL: <https://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex14639.htm> (дата звернення: 14.02.2026).
175. Олійник О. П., Селешок І. В. Принципи формування функціонально-просторової програми соціального житла на засадах сталого розвитку. *Містобудування та територіальне планування*. 2024. № 85. С. 445–453. DOI: 10.32347/2076-815x.2024.85.445-453.
176. Олійник О. П., Токар М. М. Принципи сталого розвитку у центрах сімейного дозвілля. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2023. № 65. С. 236-250. DOI: 10.32347/2077-3455.2023.65.236-250.
177. Олійник О.П., Гнатюк Л.Р., Чернявський В.Г. Конструювання обладнання інтер'єру та меблів. Київ : Національний авіаційний університет, 2008. 484 с.
178. Опорні школи. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/oporni-shkoli> (дата звернення: 14.02.2026).
179. Освіта під загрозою. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення: 14.02.2026).
180. Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека : ДБН В.1.2-7:2021 від 01.09.2022. URL: <https://e-construction.gov.ua/files-token/8e5a7d004ab67a12e9fdb8246aa17419> (дата звернення: 15.02.2026).
181. Підлітки найвразливіші до впливу – молодь 18–24 років найнижче оцінює свій психічний стан – результати міжнародного опитування. *Міністерство охорони здоров'я України*. URL: <https://moz.gov.ua/uk/pidlitki-na%C4%ADvrazlivishi-do-vplivu-vi%C4%91ni-i-a-molod-18-24-rokiv-najnizhche-ocinjue-svij-psihichnij-stand-%E2%80%93-rezul> (дата звернення: 14.02.2026).

182. Планування та забудова територій : ДБН Б.2.2-12:2019 від 01.10.2019.
URL: <https://e-construction.gov.ua/files-token/19119905f63b2414e9adfa49855a95b6>. (дата звернення: 14.02.2026).
183. Положення про загальноосвітній навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2000. № 964. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-2000-%D0%BF/ed20000614> (дата звернення: 14.02.2026).
184. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14/ed20200318#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
185. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2021. № 305. Дата оновлення: 20.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.02.2026).
186. Про затвердження Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.1999. № 2061. Дата оновлення: 21.11.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2061-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.02.2026).
187. Про затвердження Положення про науковий ліцей : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019. № 438. Дата оновлення: 06.07.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
188. Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002. № 318. Дата оновлення: 05.12.2024.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.02.2026).

189. Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021. № 1131. Дата оновлення: 15.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1131-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
190. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України від 25.09.2020 № 2205. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення: 21.02.2026).
191. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
192. Про освіту : Закон України від 23.05.1991. № 1060-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/ed19910523#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
193. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. № 2402-III. Дата оновлення 06.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20250706#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
194. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000. № 1805-III. Дата оновлення: 31.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 21.02.2026).
195. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020. № 463-IX. Дата оновлення: 17.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
196. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2018. № 3038-VI. Дата оновлення: 19.12.2025. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 21.02.2026).

197. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку» : Указ Президента України від 02.06.2021. № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
198. Пансіон – Етимологія. Горох. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%96%D0%BE%D0%BD> (дата звернення: 14.02.2026).
199. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019. № 2671-VIII. Дата оновлення 07.02.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/ed20260207#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
200. Про створення Українського фізико-математичного ліцею: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.1992. № 407-92-п. Дата оновлення: 26.07.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/407-92-%D0%BF> (дата звернення: 14.02.2026).
201. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021. № 366-р. Дата оновлення 06.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
202. Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11.2024. № 1201-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.02.2026).

203. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
204. Проскуряков В. І., Шулдан Л. О. Архітектура шкільних будівель. Принципи удосконалення з урахуванням енергозаощаджування: навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 244 с.
205. Сердюковська Г.Н. Нормативы строительства общеобразовательных трудовых политехнических школ и школ–интернатов для I, II, III и IV климатических районов. *Журнал «Гигиена и санитария»*. 1961. №2. С. 61–65.
206. Сім Д. М'яке місто. Щільність забудови для повсякденної життя / пер. з англ. Я. Осетрова, С. Гадзіцька, О. Колодюк. Київ: ArtHuss, 2023. 236 с.
207. Слепцов О. С. Архітектура сучасної школи: Гімназія новітніх біотехнологій. Київ : А+С, 2011. 120 с.
208. Смирнов В.В. Приемы проектирование школ–интернатов : дис. ... канд. архітектури : 18.00.00. Ленінград, 1964. 289 с.
209. Сняткова Т. Аналіз умов формування синдрому госпіталізму у дітей в психолого-педагогічній літературі // Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15 груд. 2020) / Івано-Франківськ : «НАІР», 2020. С. 201–205.
210. Сьомка С. В. Архітектурно-планувальна організація будівель ліцеїв та гімназій (в умовах України) : автореф. дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Київ, 1996. 16 с.
211. Теплова ізоляція та енергоефективність будівель : ДБН В.2.6-31:2021 від 01.09.2022. URL: <https://e-construction.gov.ua/files-token/fb458e20017da68bb7175bdf9f1132dc> (дата звернення: 15.02.2026).

212. Тишкевич О. П. Архітектурно-планувальна організація сільських малокомплектних шкіл : дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Київ, 2010. 192 с.
213. Фастовець К. «Київський інститут благородних дівчат: тяжкий шлях до освіти». *Marie Claire (Україна)*. URL: <https://marieclaire.ua/fashion/kiyivskij-institut-blagorodnih-divchat-vazhkij-shlyah-do-osviti/> (дата звернення: 14.02.2026).
214. Фінансування шкіл із малою кількістю учнів: роз'яснення. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/news/finansuvannya-shkil-iz-maloyu-kilkisty-uchniv-roz'iasnennya> (дата звернення: 14.02.2026).
215. Чурилин В. М. Особенности проектирования специальной школы–интерната : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.00. Москва, 1972. 26 с.
216. Шаталюк Ю. В. Принципи формування адаптивної архітектури у контексті сталого розвитку міського середовища : дис. ... канд. архітектури : 18.00.02. Харків, 2018. 243 с.
217. 學校. *Cambridge Chinese–English Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/chinese-traditional-english/%E5%AD%B8%E6%A0%A1> (дата звернення: 14.02.2026).
218. 寄宿. *Cambridge Chinese–English Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/chinese-traditional-english/%E5%AF%84%E5%AE%BF> (дата звернення: 14.02.2026).

ДОДАТОК А. Перелік опублікованих праць за темою дисертації

Публікація статей

1. Наконечна А.О. Формування архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів на основі аналізу світового досвіду. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2024. Вип. 35. С. 56–66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-35-6>

2. Наконечна А.О. Класифікація шкільних комплексів із пансіонами: структура та особливості. *Вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*. 2025. Вип. 3. С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2025-3-5>

3. Наконечна А.О. Типологія функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2025. Вип. 37. С. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2025-37-7>

4. Наконечна А.О., Давидов А.М. Архітектурно-просторова організація сучасних шкільних пансіонів. *Теорія і практика дизайну*. 2025. Вип. 38. С. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.38.2.18>

Матеріали конференцій і тези

1. Наконечна А.О., Давидов А.М., «Проблеми формування законодавчої бази для визначення поняття «шкільний пансіон» в Україні». *XVI Міжнародна науково-технічна конференція «АВІА-2023»* : матеріали наук.-техн. конф., м. Київ, 18-20 квітня 2023 р. / Національний авіаційний університет. Київ, 2023. С. 18.44-18.49.

2. Наконечна А.О., «Визначення типологічного поняття “Шкільний пансіон”». *II Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 25-26 травня 2023 р. / Національна академія образотворчих мистецтв і архітектури. Київ, 2023. С. 127-128.

3. Наконечна А.О., «Образ храму в закладах освіти». *III Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та*

мистецтві: до 100-річчя факультету архітектури НАОМА» : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 23-24 травня 2024 р. / Національна академія образотворчих мистецтв і архітектури. Київ, 2024. С. 128-129.

4. Наконечна А.О., Олійник О.П. «Просторовий аналіз локалізації шкільних пансіонів у контексті сталого розвитку населених пунктів». *II науково-практична конференція «ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Вінниця, 20-21 грудня 2024 р. Одеса : Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 12-15.

5. Наконечна А.О. «Класифікація шкільних комплексів з пансіоном». *Науково-практична конференція «Тенденції розвитку науки, техніки та інформаційних технологій»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Чернігів, 21-22 лютого 2025 р. Одеса : Видавництво «Молодий вчений», 2025. С. 10-12.

6. Наконечна А.О. «Фактори, що впливають на розташування та об'ємно-просторову організацію шкільних пансіонів». *МІСТОБУДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ до 95-річчя КНУБА* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 15 квітня 2025 р. / Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ, 2025. С. 32.

7. Наконечна А.О., «Адаптація та реновація історичних будівель для функції шкільних пансіонів». *IV Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: до 150-річчя Олександра Вербицького»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 21-23 травня 2025 р. / Національна академія образотворчих мистецтв і архітектури. Київ, 2025. С. 158-159.

8. Наконечна А.О., Давидов А.М., «Принципи формування архітектурно-планувальної організації сучасних шкільних пансіонів». *BUILD MASTER CLASS 2025*: матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 26-28 листопада 2025 р. / Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ, 2025. С. 89-90.

ДОДАТОК Б. Акт впровадження дисертаційного дослідження

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

вул. Вознесенький узвіз, 20, м. Київ, 04053, тел/факс: (044) 272 15 40,
e-mail: naoma@naoma.edu.ua, код згідно ЄДРПОУ 02214165

National Academy of Fine Arts and Architecture
20 Voznesenskiy Descent,
Kyiv, 04053, Ukraine
e-mail: naoma@naoma.edu.ua
www.naoma.edu.ua

На № _____ від _____
24.02.2026 № 191-24

У спеціалізовану вчену раду

АКТ впровадження результатів науково-дослідної роботи

Наукові результати дисертаційного дослідження Наконечної Анни Олександрівни на здобуття вченого ступеню доктора філософії за темою «Принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів» в галузі знань 19 Архітектура та будівництво, зі спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» були впроваджені в навчальний процес, а саме стали основою для розробки: Методичні рекомендації до виконання курсового/дипломного проєкту на тему: «Проектування шкільного пансіону» для студентів спеціальності G17 «Архітектура та містобудування» першого та другого рівня вищої освіти / укладачі: А. О. Наконечна, А. М. Давидов. Київ : НАОМА, 2025. 46 с

Посилання на репозитарій НАОМА

<https://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/1082>

Ректор

Олександр ЦУГОРКА

Виконавець

В.о. завідувачого кафедри
архітектурного проєктування
Орест Грнний
+380936748388

ДОДАТОК В. Матеріали засвідчення апробації результатів дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНЕ КОСМІЧНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКОСМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДП «АНТОНОВ»

МАТЕРІАЛИ XVI Міжнародної науково-технічної конференції “ABIA-2023”

18-20 квітня 2023 року

Київ 2023

Секції

1. Конструкції літальних та космічних авіаційних технік
2. Електрифікація та електричні системи і комплекси
3. Автоматизація та енергозбереження на транспорті
4. Сучасні методи підтримки льотної придатності повітряних суден
5. Системи управління безпекою польоту
6. Двигуни та енергетичні установки
7. Електроніка та телекомунікації
8. Сучасні методи у літній авіаційній авіаційній авіації
9. Автоматизовані системи управління технологічними процесами та роботами на заводах
10. Космічні інформаційні системи керування рухомими об'єктами
11. Стан і перспективи розвитку авіації
12. Авіаційна медицина
13. Кібербезпека та програми безпеки
14. Космічні інформаційні системи управління
15. Моделювання, чисельні методи та інформаційні технології в авіаційній математиці
16. Космічні системи та комплекси
17. Перспективи авіаційних досліджень у Європі
18. Досвід авіаційного середовища
19. Авіаційні людські та медичні ресурси
20. Будівництво та експлуатація аеропортів
21. Досвід ДП «АНТОНОВ»
22. IT-Досвід
23. Економічні бізнес-моделі та інструменти управління підприємствами авіаційної сфери
24. Економічні механізми та інструменти інфраструктурної трансформації: міжнародний та національний вимір
25. Фінансові ризики, вплив, аналіз і аудит в умовах сучасних концепцій управління економічними потенціалами авіаційної підприємств
26. Транспортні технології, менеджмент і логістика
27. Міжнародні відносини в умовах глобалізації висхідної сучасності
28. Сучасні трансформації соціальних комунікацій
29. Міжнародне право в умовах сучасних глобалізаційних процесів
30. Авіація і туризм
31. Міжнародні економічні співробітництва України у авіаційній та космічній сфері
32. Мультидисциплінарні технології та системи
33. Правне забезпечення діяльності повітряного простору
34. Нові підходи до фінансування авіаційної галузі
35. Підвищення безпеки експлуатації авіаційного транспорту
36. Українська авіаційна індустрія та інноваційне забезпечення в авіаційній сфері
37. Сучасні аеротранспортні технології та експлуатація авіаційної пасажирської мережі

УДК 721.027

А.О. Павловська, асистентка (ІАОМА, Україна)
А.М. Давидюк, канд. арт.-дослідн. (ІАОМА, Україна)

Проблеми формування інформаційної бази для визначення онкологічного статусу «авіаційний пасажир» в Україні

Останнім десятиліттям в Україні створили умови для формування нового типу будівель для комплексного проживання дітей шкільного віку. На їхню територію, призначену для будівництва спеціальних навчальних, рекреаційних та спортивних об'єктів, впроваджують будівельні технології, які дозволяють ефективно застосувати новітні технології, оптимізувати структуру життєвого циклу будівель. Проте в Україні немає спеціалізованих органів, які б забезпечували інформаційну базу для комплексного проживання дітей шкільного віку. У даній статті розглянуто питання про необхідність розробки спеціалізованої бази функціонально-економічних параметрів та організації нових типів будівель. Метою даної статті є висвітлення актуальності питання про необхідність розробки спеціалізованої бази для проживання дітей шкільного віку.

Процеси управління закладами середньої освіти в Україні, особливо у сільській місцевості, привели до необхідності вирішення питань будівництва будівель для комплексного проживання дітей шкільного віку. Питання щодо це гостріше у зв'язку з руйнуванням шкільних комплексів на територіях, які були окуповані або підвержені ракетним обстрілам російських загрозливих. Війна стала основним чинником багатьох переселень сімей з дітьми шкільного віку. Відкриті бойові дії на значній території України змушують родини покидати свої домівки і переїжджати у більш безпечні регіони, гостро постає проблема їх забезпечення не лише житлом, але й якісною шкільною освітою. При цьому заклад освіти може розташовуватися на значній території від місця мешкання. Тому забезпечення дітей шкільного віку місцем проживання поруч з місцем освіти набуває значної актуальності.

В Україні почала робота по створенню нового типу будівель для вирішення цієї проблеми. Інформаційна система, яка існувала раніше, себе вичерпала і не відповідає сучасному рівню розвитку проживання.

Інформаційна система збудована середньої освіти існує в Україні давно, проте нормативно-проектну базу для неї було створено в середині минулого століття. У 1950-х роках в Україні розгорнулося будівництво шкіл фабрично-заводського навчання і ремісничих училищ у зв'язку з організацією мережі навчальних закладів системи державних трудових резервів [3]. Ці нові типи шкіл, порівняно із загальноосвітніми, мали специфічні особливості, обумовлені характером навчання і швидкістю повороту учнів [3]. При школах шкіл фабрично-заводського навчання відомо будувалися спеціалізовані майстерні і гуртожитки з усіма необхідними побутовими якими [3].

А вже у 1959-1961 рр. розроблено ряд типових шкіл-інтернатів як добре організованих комплексів, до складу яких входять: школа, гуртожиток, майстерні, підсобні підприємства та житло для персоналу [3].

У 1965 році був виданий «Збірник паспортів типових проектів будівель загальноосвітніх шкіл і шкіл-інтернатів, рекомендованих для

застосування в будівництві в містах, робітничих селищах і селах Української РСР», але більшість проектів майже суттєво застаріли, не враховують розширення навчального базису і бази гуртожитку в одній будівлі, але по різних поверхах, а шкільному розвитку будівель (школ-інтернатів) таке рішення було неможливо застосувати.

У 1991 році Верховна Рада Української Радянської Республіки прийняла Закон № 1000-ХІІ, який мав бути відомий як Закон України «Про освіту», який був дієвим до 2017 року. У цьому Законі стаття 37, вперше в незалежній Україні, пояснило, що школа-інтернат створюється для дітей-сиріт і дітей, які зазнали безпечної травми, для дітей, які потребують тривалого лікування, для осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в загальній навчальній закладі; для дітей і підлітків, які потребують особливих умов навчання [4].

Але в 1999 році прийнятий Закон України «Про загальну середню освіту», який втратив чинність після 2020 року. І відповідно вже до статті 8 цього Закону, інтернати прирівнюються до закладів загальної середньої освіти. А у статті 9 у п. 4 з'являється поняття спеціалізована школа-інтернат, до якої належать спеціалізовані навчальні школи (школи-інтернати), школи-інтернати (школи-інтернати) спортивного профілю; військових (військово-морських) шкіл, шкіл з посиленою військово-фізичною підготовкою; музичної школи, музичної школи-інтернату [5].

Постановою Кабінету міністрів України №964 від 14.06.2000 року визначаються різниця між такими типами шкіл-інтернатів, як загальноосвітній школа-інтернат (загальноосвітній навчальний заклад з частковим або повним утриманням за рахунок держани дітей, які потребують спеціального догляду) [6]; спеціалізована школа (школа-інтернат) (загальноосвітній навчальний заклад I - III ступенів з посибленим вивченням окремих предметів та курсів) [6]; спеціальна загальноосвітня школа (школа-інтернат) (загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують окремих фізичного та (або) розумового розвитку) [6]; загальноосвітній санаторна школа (школа-інтернат) (загальноосвітній навчальний заклад I - III ступенів з відокремленим профілем для дітей, які потребують тривалого лікування) [8].

У 2001 році була прийнята Постанова Головного державного санітарного лікаря України №63 від 14.08.2001, що затверджує Державні санітарні правила і норми встановлення, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу - ДСанПіЛ 5.5.2.008-01 (втрапила чинність у 2021 році). Відповідно до цієї Постанови (п. 2.4 абзац 9), «Для учнів, які проживають на відстані, більшій за максимальну допустиму відстань транспортного обслуговування, а також при транспортній неможливості в період неволі, повинен передбачатися спеціальний інтернат із розрахунку 10 вісітьок місць від загальної кількості закладу» [7].

Всі ці нормативні акти створювали певну базу для організації нових типів будівель та їх функціонування. Лише у 2017 році був прийнятий новий Закон України «Про освіту», який у розділі ХІІ «Прописаний положення» було зазначено, що освітній заклад-інтернат для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, школи-інтернати для дітей, які потребують

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОВОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
 УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ АРХІТЕКТУРИ
 НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА АРХІТЕКТОРІВ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ
 КОРОЛІВСЬКА ДАНСЬКА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОВОГО МИСТЕЦТВА
 КРАКІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА (ФАКУЛЬТЕТ АРХІТЕКТУРИ), РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА

УДК72.691.692

Редаційна колегія

Володимир Чернякський – д-р арх., проф., зав. кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтва, НАОМА;
Анатолій Давидов – канд. арх., доц., зав. каф. архітектурного проектування, НАОМА;
Олена Олійник – д-р арх., доц., кафедри архітектурного проектування, НАОМА;
Олена Трошкіна – канд. арх., доц., кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтва, НАОМА.

Рекомендовано до друку і розміщення на сайті НАОМА Науково-методичною радою Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури
 Протокол №118 від 25 травня 2023 р.

Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., Київ (травень, 2023 р.), М-во культури та інформаційної політики України, М-во освіти і науки України, Національна акад. образ. мист-ва і арх-ри (за ред. О. А. Трошкіної). – Київ: НАОМА, 2023. – 333 с.

Збірник містить матеріали (тези доповідей) II Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві», яка відбулася 25-26 травня 2023 року в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури на базі факультету архітектури.

Матеріали готує авторська редакція

©Колектив авторів, 2023
 ©НАОМА, 2023

II Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві»

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

25-26 травня 2023 року
 Київ, Україна

Муєстафа Махмуд Абдулхамі Муєстафа, аспірант Куцєвич Владислав Володимирович, д-р арх., професор Кітєвської національної університетської об'єднання і архітектури	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРИ ТРАНСПОРТНО-ПЕРЕСАДОЧНИХ ВУЗЛІВ НА ОСНОВІ ЗАЛІЗНИЧНИХ ВОКЗАЛІВ	124
Надточій Катерина Юрїйна, студентка Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури	
КЛАСИЦИЗМ ТА ЙОГО ЦЕЛОЛОГІЯ. МАЙСТРИ АРХІТЕКТУРИ КЛАСИЦИЗМУ. НОВІ ПЛАНУВАЛЬНІ ЦЕЛІ ТА ЇХ ВТІЛЕННЯ У РЕГУЛЯРНІЙ ЗАБУДОВІ	126
Наковчєва Анна Олександрівна, аспірантка Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури	
ВИЗНАЧЕННЯ ТИПОЛОГІЧНОГО ПОНЯТТЯ «ШКІЛЬНИЙ ПАВІЛІОН»	127
Пісїтчук Владислав Васильович, студент Негай Георгій Андрійович, с. арх. Львівський національний університет	
КРИВОЛІНІЙНІСТЬ В АРХІТЕКТУРІ	129
Новосєльчук Наталія Євгенівна, с. арх., доцент Національний університет «Львівська політехніка імені Юрія Іллєвича»	
ІННОВАЦІЙНІ ТРЕЦІДИ У ПРОСТОРОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄСУ	131
Олійник Олена Павлівна, д-р арх., доцент Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури	
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ В ЕПОХУ ТОТАЛІТАРИЗМУ	133
Олійник Ганна Іванівна, старший викладач Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури	
РЕКОНСТРУКЦІЯ ВИРОБНИЧО-АДМІНІСТРАТИВНОЇ БУДІВЛІ УПРАВЛІННЯ МЕТРОПОЛІТЕНУ, ПРОСПЕКТ ПЕРЕМОГИ, 34, м. КИЇВ	136
Павленко Володимир Володимирович, нар. арх. України, ст. викладач	
Завальний Стєрїїн Володимирович, с. філ.-мист. н., доцент Національний університет «Чернівецька політехніка»	
ІНТЕР'ЄСИ ПАЛАЦУ КИРІЛА РОЗУМОВСЬКОГО В БАТУРИНІ: ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТА СІМВОЛІЧНОЇ ЦІННОСТІ	138
Пєтєлюк Роман Михайлович, студент-магістрант Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури	
МАКЕТУВАННЯ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ	140

поз'явилася формування найбільших парків — садків у Качиніці та Олександрії, парк у Білій Церкві.

Однією з нових планувальних ідей, що увійшла у класицизм, була ідея регулярної забудови міст. Це означало, що вулиці та будинки повинні були мати рівномірну та симетричну форму, а також знаходитися на певній відстані один від одного. Цей підхід дозволяв створювати міста, які виглядали як єдині гармонійні композиції.

Міста представники, які були забудовані у революційному, на той час, способі планування, є Париж, Санкт-Петербург, Київ та інші. У цих містах можна побачити величкі площі, простори вулиці та будинки з класичними елементами декору.

Отже, ставився намір за собою показати владу правителів і відобразити настрій імперії. Також був консервативним і мав намір наслідувати античну культуру. Проте, за його часів запровадили раціональну організацію міст, що на той час дозволяло відобразити певний контроль влади, а зараз ми можемо черпати приклади гармонійної організації.

Науковий керівник Олійник Олена Павлівна, д-р арх., доцент, НАОМА

Наковчєва А.О., аспірантка

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПОЛОГІЧНОГО ПОНЯТТЯ «ШКІЛЬНИЙ ПАВІЛІОН»

Проблематика теми дослідження. Дослідження поставлена мета визначення поняття «шкільного павіліону», що введено в Україні для означення будівель шкільних комплексів, які забезпечують тимчасове проживання школярів. Проведено порівняльний аналіз термінів назв закладів такого типу в різних країнах світу. Результати аналізу є основою для розробки архітектурно-планувальної організації таких будівель чи комплексів.

Актуальність теми дослідження. Незважаючи на Україні і в інших країнах не має поняття, що характеризує міста постійного чи тимчасового проживання учнів середньогальної шкільної – «шкільний павіліон». Це поняття введено новим Законом України «Про загальну середню освіту» у 2020 році та замінено собою застарілими і некоректними значеннями «школа-інтернат». А у 2022 році поняття «школа-інтернат» було виключено вже із Дійн В.2.2-3:2018 «Будівництво і споруди. Заклади освіти», відповідно до Зміни №1, і замінено на поняття «павіліон (гуртожиток)».

Результати дослідження. В цілому в різних країнах світу найчастіше трапляється англійське поняття «boarding schools», що цілком може перекладатися як заїльовий павіліон, так і шкільний інтернат, що співрічне поняттєвцї у розумінні

127

Міністерство культури та інформаційної політики України
 Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ, Україна)
 Derzhanivskyi National University, Danylo Kravitz (Kyiv, Ukraine, Respublika Moldavia)
 Краківська академія образотворчого мистецтва і архітектури (Краків, Польща)
 Національна спілка архітекторів України
 Національна спілка художників України

III Міжнародна науково-практична конференція
 «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві:
 до 100-річчя факультету архітектури НАОМА»

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

23-24 травня 2024 року
 м. Київ, Україна

Миколайчук Богдан Борисович АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ПАРАМЕТРИ ЖИТЛА КАДСУЛЬНОГО ТИПУ	112
Мельничук Марія Григорівна, Березька Наталія Григорівна ВІДОБЛЮЕННЯ ТА МОДЕРНИЗАЦІЯ МІСТЕЦЬКО-КУЛЬТУРНИХ ПРОСТОРІВ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	114
Метеричанка Ольга Михайлівна ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕКРЕАЦІЇ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВПЛИВ ОСЕРЕДКІВ РЕКРЕАЦІЇ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН	115
Місикова Катерина Михайлівна МИХАЙЛИВСЬКИЙ ЗОЛОТОВЕРХНІЙ СОБОР ТА ДАВНЬОРУСЬКА АРХІТЕКТУРА ПОЧАТКУ XII СТ.	117
Мочалов Валентина Олександрівна, Заруча Ніталія Анатоліївна СУЧАСНЕ ОБЗЕМЛЕННЯ ШЕРЕТІВНИХ МІСЬКИХ МАГІСТРАЛЕЙ КИЄВА: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ	119
Мокрицька Ольга Георгіївна РОЛЬ ПАВЛА АЛЬФОНСА У ФОРМУВАННІ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	121
Морозов Микола Володимирович ТИПИ ТА ПРОСТОРИ КВАРТАЛЬНОЇ ЗАБУДОВИ	123
Мустафа Мухаммад Абдулман Мустафа ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ РОПІДАВАННЯ НА ТРАНСПОРТНО-ПЕРЕСАДЮВНИХ ВУЗЛАХ	126
Наконечна Анна Олександрівна ОБРАЗ ХРАМУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	128
Насиренко Віталій Анатолійович ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ RHINO INSIDE	130
Пашков Микола Вікторович, Лепешко Анастасія Анатоліївна МІСТОВБУДІВНЕ ПЛАНУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ТЕРИТОРІЙ СЕРПОТОВНИХ КОСЕЛІВ	131
Пис Алёна Ігорівна СЕМАНТИКА СВІТЛА У ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ МУЗЕЙНИХ КОМПЛЕКСІВ	133
Покля Степан Степанович ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ НОВИХ ВЕДІРНИХ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ	135
Олександрівна Олександрівна РЕЙСОВИЙ ТРАНСПОРТ. ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МІСТОВБУДІВНОЇ СТРУКТУРИ МІСТА ОДЕСИ	137
Олійник Ганна Іванівна ОСОБЛИВОСТІ ХРИСТІАНСЬКОЇ ПІДВИМОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ЇЇ РОЛІ В СУЧАСНІЙ САКРАЛЬНІЙ АРХІТЕКТУРІ УКРАЇНИ	139

Сторінка 1. Архітектура та містобудування / Section 1. Architecture and Urban Planning

Наконечна Анна Олександрівна, асистентка
 Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ, Україна)

ОБРАЗ ХРАМУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Проблематика теми дослідження. Дослідженням поставлена мета прослідкувати образність формування архітектури закладів освіти у контексті вислову «Школа – храм знань».

Актуальність теми дослідження. Вивчити семантичних знаків, які формують образність архітектури закладів освіти.

Результати дослідження. Спочатку існують заклади освіти їх невід'ємно пов'язували з храмовими комплексами чи святилищами спорудами. Ми нерідко чуємо вираз «Школа – храм знань», але звідси пішла така асоціація?

У семантиці знак – це найменша структурна одиниця, яка має зміст і вказує до свого доточива. За П'єром, будь-який знак має три основні характеристики: матеріальна оболонка, об'єкт, що позначається, принцип інтерпретації, що встановлюється людиною [1]. Визначено, що матеріальна оболонка – це будинок, об'єкт – заклад освіти, а що ж тоді належить у інтерпретацію.

Система освіти існувала в давніх часах, але першими у приближенні до сучасного вигляду організували греки. Захопившись вивченням, оратори та філософи Давньої Греції розпочали планувати заснувати свої освітні заклади. Платон називав свою школу – академією, яку заснував близько 387 до н.е. Нездовго після заснування класичної Академії виступили та учні Платона стали створювати власні заклади такого ж типу. У 335 до н.е. Аристотель доповнив метод Платона власними теоріями і заснував Ліцей (або Ліній храм, що присвячений Аполлону Лусеус) на базі іншого гімнасію. Але, архітектурно грецькі школи ще були дуже далекі до сучасного планування.

Між 1509 та 1511 роками Рафаель Санти, що замовлення йому Юлія II, розписує стіни Ватикану. Однією із робіт етап фреска «Афініська школа», яка демонструє Платона та Аристотеля, що сперечаються. Цікаво, що будівлею, що відбудовується дії фрески виступає Собор Святого Петра, який вперше будувався під час роботи Рафаеля над розписами. А сама фреска оточувала собор і школу, що було вільним Середньовіччя.

В період Середньовіччя розповсюдження набувають собори, або катедральні школи. Найперше свідоцтво про заснування соборної школи відноситься до 527 року: школа при Севільському соборі. У 789 році Карл Великий Admonitio Generalis вимагав, щоб школи були засновані в кожному монастирі та єпископстві, в яких «діти могли б вчитися читати; щоб псалми, нотація, спів, обчислення та граматики навчалися» [2]. Школи при монастирях, були продовженням самого монастиря чи його комплексу займали там

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

СЕРТИФІКАТ

підтверджує, що

Олександр Цюгорка

Наконечна Анна Олександрівна

взяв (ла) участь у роботі III Міжнародної науково-практичної конференції
**«Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві:
 до 100-річчя факультету архітектури НАОМА»**
 Україна, Київ, 23-24 травня 2024 року

Олександр Цюгорка
Ректор НАОМА

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ
В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА»

(20-21 грудня 2024 р.)

Вінниця
2024

Наконечна А.О.
аспірантка;
Олійник О.П.
професорка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

**ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ЛОКАЛІЗАЦІЇ
ШКІЛЬНИХ ПАНСІОНІВ У КОНТЕКСТІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ**

Постановка проблеми. Сталій розвиток передбачає інтеграцію екологічних, соціальних та економічних факторів для забезпечення гармонійного балансу. Розташування шкільних пансіонів, спроектованих відповідно до цих принципів, сприяє рівному доступу до освіти, оптимізації використання ресурсів і мінімізації екологічного впливу. Просторовий аналіз слугує інструментом для оцінки територій і вибору найбільш придатних ділянок з урахуванням потреб населення.

Актуальність теми. Сучасні виклики, такі як зростання урбанізації, екологічні проблеми та необхідність відновлення інфраструктури в умовах війни, роблять просторовий аналіз ключовим елементом планування освітніх об'єктів. Цей підхід дозволяє інтегрувати принципи сталого розвитку в освітню сферу.

Результати дослідження. Просторовий аналіз як комплексний підхід забезпечує розгляд ключових факторів, що впливають на вибір територій для розташування шкільних пансіонів. Цей метод враховує взаємоз'язок між природними умовами, інфраструктурою та потребами населення.

Просторовий аналіз дозволяє детально оцінити природні характеристики територій, такі як:

- Рельєф: Утискання зон з високим ризиком, наприклад, схилів, де можливі зсуви, або низин, схильних до підтоплення.
- Зелені зони: Інтеграція шкільних пансіонів у природне середовище покращує якість повітря, створює комфортний мікроклімат і сприяє психологічному добробуту учнів.

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Гірінський О.Р., Олійник О.П.
АНАЛІЗ ВЗАЄМОВ'ЯЗКУ РЕЗНИХ ТИПІВ ПРОСТОРІВ
У ЦЕНТРАХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ..... 6

Мигурук С.Ю., Олійник О.П.
МАЙДАН НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ХРЕДАТИВС
АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ КРЕЙВ ПРІЗМУ ВТРАТИ АУТЕНТИКІ,
ГІПЕРРЕАЛЬНОСТІ ТА КІТЧУ..... 9

Наконечна А.О., Олійник О.П.
ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ШКІЛЬНИХ ПАНСІОНІВ
У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ.....13

Чаркіна М.А.
ПЕРЕОЦІНКА ЦІННОСТЕЙ В МИСТЕЦТВІ..... 16

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

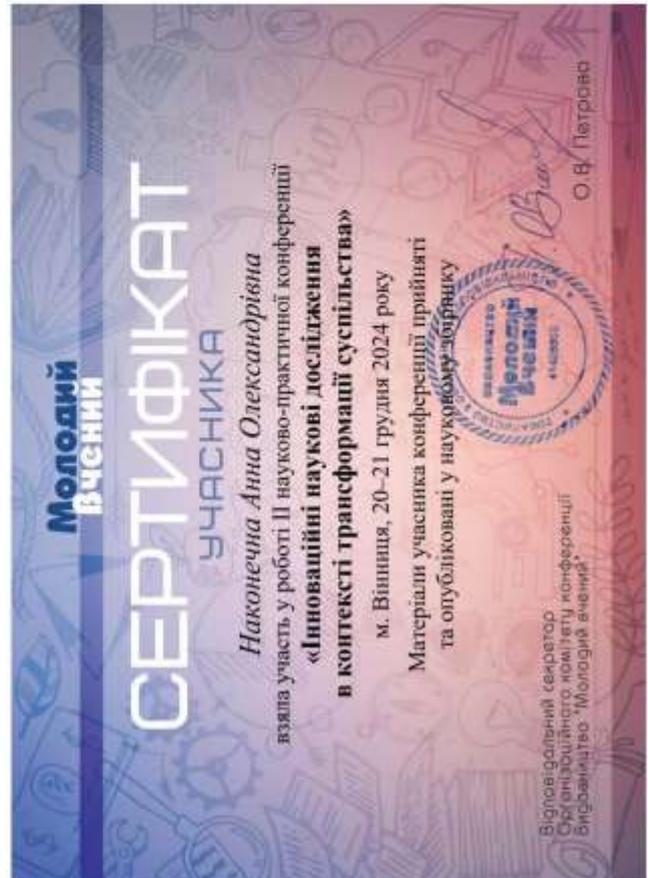
Будий Г.В., Біляк Н.М.
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ВИКОРИСТАННЯ
БІОАКТИВНИХ КОМПОНЕНТІВ ПОЗАКЛІТИНИВНИХ РЕВІКУЛ
ДЛЯ ЛІКУВАННЯ SARS-COV-2..... 19

Опей А.В.
БІЛКОВІ МІШЕНИ ДЛЯ ПОШУКУ ТЕРАПЕВТИЧНИХ СТОЛУК
ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ЗАХВОРЮВАННЯ АЛЬЦЕЙМЕРА..... 23

Огарь М.О.
ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ МЕМБРАННИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДЛЯ БІОЛОГІЧНОГО ОЧИЩЕННЯ СТІЧНИХ ВОД ПІВНІАВОДИН..... 27

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Срмачова С. О.
ВПЛИВ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
КРИМСЬКОТАТАРСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
НА РЕПРЕЗЕНТАЦІЮ КРИМСЬКИХ ТАТАР
У МІЖНАРОДНОМУ КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....32

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ,
ТЕХНІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ»

(21-22 лютого 2025 р.)

Чернігів
2025

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Демешант Є.М.
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ
ПРИ ВІДНОВЛЕННІ ЗАБУДОВИ ІСТОРИЧНИХ МІСТ 5

Наконечна А.О.
КЛАСИФІКАЦІЯ ШКІЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ З ПАНсіОНОМ..... 10

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

**Федьків М.Р., Семів Х.І., Михалевич О.А.,
Воплявич Л.С., Кіндзер Б.М.**
ЗМІНИ ТОНУСУ АВТОНОМНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ
ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ТЕПЛИХ-ТЕСТУ
ОСОБАМИ З РІЗНИМ РІВНЕМ ТРЕНОВАНОСТІ..... 13

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Гбур І.В.
ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ:
МОЖЛИВОСТІ, БАГАТІР'Я ТА ПЕРСПЕКТИВИ 17

Круш А.О.
ІШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ ВІПРОВАДЖЕННЯ..... 22

Ульяниченко Н.М.
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО
ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ..... 25

Хомченко Д.І.
ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА: АСПЕКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 30

МЕДИЧНІ НАУКИ

Девульська І.В., Маліков О.В.
ПРОФЕСОР Ф. А. СТЕФАНС –
ВІДАТНИЙ ПРЕДСТАВНИК КІЇВСЬКОЇ АНАТОМІЧНОЇ ШКОЛИ
(ДО 160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)..... 33

Наконечна А.О.
аспірантка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

**КЛАСИФІКАЦІЯ ШКІЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ
З ПАНсіОНОМ**

Проблематика теми дослідження: розробити класифікацію шкільних комплексів з пансіоном.

У 2021 році була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України № 1131 «Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти». Цей Порядок встановлює умови і правила проживання та утримання учнів у пансіонах ліцей, спеціальних закладів загальної середньої освіти (навчально-реабілітаційних центрів та спеціальних шкіл), пансіонах (гуртожитків) закладів спеціалізованої освіти (наукових, мистецьких, спортивних ліцей, військових (військово-морських, військово-спортивних) ліцей та ліцей із посиленою військово-фізичною підготовкою), до яких вони зараховані на навчання [1]. У 2022 році поняття «школа-інтернат» було виключено із ДБН В.2.2-3:2018 «Будівництво і споруди. Заклади освіти» відповідно до Зміни № 1, і замінено поняттям «пансіон (гуртожиток)».

Відповідно постала проблема створення нормативної бази та рекомендацій щодо проєктування шкільних пансіонів, як нових типологічних об'єктів шкільних комплексів. Для виконання цього завдання, на першому етапі, необхідно провести аналіз досвіду проєктування подібних об'єктів у світі, визначити фактори впливу на архітектурно-планувальну структуру та розробити класифікацію шкільних комплексів виключно з будівлею шкільного пансіону.

Практика будівництва сучасних шкільних комплексів вже давно існувала у більшості європейських країн, а також в країнах Азії, США і Канаді. Аналіз організації архітектурно-планувальної структури шкільних комплексів світу, вичитання реалій та нормативні вимоги дозволили сформулювати нову класифікацію шкільних комплексів, яка надає змогу створення ефективних архітектурних рішень шкільних пансіонів.

**МІСТОБУДУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ**
до 95-річчя КНУБА

Тези доповідей
сьомої науково-практичної конференції
15 квітня 2025 року
м. Київ

Київ 2025

Душин П.І.	Проблеми об'єкто-планувальних рішень укріптів на територіях закладів дошкільної освіти	28
Гірінської О.Р.	Засади проектування центрів науково-технічної творчості в історичному середовищі	29
Карандок Д.А.	Принципи використання цифрових технологій для збереження, реконструкції та популяризації архітектурної історико-культурної спадщини	30
Майер В.Р. Наконечна А.О.	Програми забезпечення в містобудуванні	31
	Фактори, що впливають на розташування та об'єкто-просторову організацію шкільних пансіонів	32
Носів Ю.І.	Містобудівна діяльність розміщення служб шкільного реагування у системі міста	33
Радзей О.В.	Засади визначення меж Київщини, як історико-культурного регіону	34
Савченко Р.В.	Сучасний стан громадських центрів житлових районів м.Київ	35
Сиражеської Я.А.	Трансформація промислових територій до сучасних інноваційних просторів	36
Туровець О.Ю.	Комфортний простір для креативного класу: між урбаністичною привабливістю та соціальною рівновагою	37
Било А.Р.	Особливості архітектурно-планувального розвитку центральної історичної частини міста Корсулів-Шевченківський	38
Вакулюк А.В.	Резонанс промислово-імунальних зон як засіб реставрації теплоємних ландшафтів	39
Вінічук С.О.	Проблеми та перспективи просторового розвитку Червоноської селищної територіальної громади	40
Ваніченко С.Ю.	Просторовий розвиток як інструмент забезпечення стійкості сілських територій: приклад Вінницької територіальної громади	41
Гух О.О.	Пропозиції з реорганізації центральної частини міста Бориспіль Київської області	42
Домажко Н.В.	Еко-рекреаційні простори та терапевтичні ландшафти у містах – виклики інтеграції в урбанізаційне середовище	43
Зарська А.А.	Проблеми об'єкто-просторових рішень центрів соціальної реабілітації	44

УДК 727.3-373

Наконечна Анна Олександрівна,

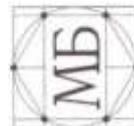
асистентка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
E-mail: Anna.Nakonetsna@nauka.edu.ua, ORCID 0000-0002-1101-9851

**ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗТАШУВАННЯ ТА
ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ ШКІЛЬНИХ
ПАНСІОНІВ**

Постановка проблеми: Сучасні умови потребують вдосконалення проектування шкільних пансіонів із урахуванням містобудівних, кліматичних та соціальних факторів для комфортної інтеграції життя в освітнє середовище.

Аналіз досліджень попередників: В Україні дослідження пансіонів є фрагментарними й переважно оминають питання інтеграції в міське середовище, адаптивності та соціального комфорту проживання.

Висновок основних матеріалів: Аналізуючи чинники, що визначають архітектурно-планувальну організацію шкільних пансіонів, можна виділити шість основних груп факторів: фактор містобудування, що визначає розташування пансіону у структурі населеного пункту та структурі навчального комплексу, із врахуванням щільності навколишньої забудови, рельєфу ділянки; фактор клімату, що впливає на конструктивні рішення та використання матеріалів з урахуванням кліматичних зон, рівня сейсмічності, сонячні, вітрові навантаження тощо. Фактор інтеграції визначає рівень взаємодії пансіону з іншими спорудами освітнього комплексу, наявність додаткової інфраструктури та доступність місцевих сервісів. Функціонально-планувальний фактор регулює зупиняння будівлі та ділянки, на якій розташовано пансіон. Фактор навчального середовища відображає специфіку навчального закладу, при якому функціонує пансіон (загальноосвітня, спеціалізована, міжнародна школа) та необхідність інтеграції спеціальних приміщень для навчання. Соціально-психологічний фактор включає аспекти безпеки, комфортності середовища, інклюзивності та врахування нізових особливостей учнів. Висновком цих факторів є основою для формування засад та типологій шкільних пансіонів та розробки містобудівних і архітектурно-планувальних засад їхнього проектування.

СЕРТИФІКАТ

учасника VII науково-практичної конференції

**«МІСТОБУДУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»
до 95-річчя КНУБА**

яка відбулася 15 квітня 2025 року
в Київському національному університеті будівництва і архітектури
на кафедрі містобудування.

видалий асистентці кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтва
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

Наконечній Анні Олександрівні

Декан архітектурного факультету КНУБА,
проф. *О. В. Класенко*

Проректор з наукової роботи та
інформаційного розвитку КНУБА,
кафед. ГМ, ст. наук, доц. *О.Ю. Ковальчук*

Міністерство культури та громадських взаємовідносин України
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
(Київ, Україна)
Датська королівська академія образотворчого мистецтва
(Копенгаген, Данія)
Державний педагогічний університет імені Григорія Кравчука
(Київська Республіка Молдова)
Краківська академія імені Тадеуша Косцюшка
(Краків, Польща)
Національна спілка архітекторів України
Національна спілка художників України

IV Міжнародна науково-практична конференція
«Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві:
до 150-річчя Олександра Вербицького»

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

21–23 травня 2025 року
м. Київ, Україна

Index / Contents

Матрука Євген, Олійник Олена ВІГУЛЬДИЙ ШУМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНИХ МІСТ	136
Маришова Дарина, Чабань Ілля ВІСОТНІ ГОРІЗОНТИ МІСТ В РАМКАХ КУЛЬТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ ЗАБУДОВА МЕТАПОЛІСЬ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ	138
Мельник Василь ПАЦІДЕНІ ЯК КАТАЛІЗАТОР АРХИТЕКТУРНО-МІСТБУДІВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	140
Мельник Катерина СУЧАСНІ ПРИБОРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДХОДІВНИХ ПУБЛИЧНИХ ПРОСТОРІВ	142
Мельник Зіновій МЕТОД БУДІВЕЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕДІАДВОРА – ВИКЛИК ДЛЯ АРХИТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ	144
Мещайлова Раїза КИЇВСЬКИЙ АРХИТЕКТОР ОЛЕКСАНДР ВЕРБИЦЬКИЙ	146
Місевич Катерина ЦЕРКВА ФЕДОРІВСЬКОГО МОНАСТІРЯ В КИЄВІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАКОМАРНОГО ХРАМУ	148
Мороз Євгенія, Давиденко Анастасія ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МЕТОДИКИ ПРОЄКТУВАННЯ У НАОМА	150
Морозова Микола ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРИФЕРІЙНИХ МІКРОРАЙОНІВ МІСТА КИЄВА НА ПРИКЛАДІ МІКРОРАЙОНУ ОБОЛОНЬ	152
Мура Анатасія ОСЕЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ	154
Назарук Віталій ЗАХИСТ ТА БЕЗПЕКОВІ ФАКТОРИ У ПРОЄКТУВАННІ ВІЙСЬКОВО- ПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ	156
Навоченна Анна АДАПТАЦІЯ ТА РЕНОВАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ БУДІВЕЛЬ ДЛЯ ФУНКЦІЇ ШКІЛЬНИХ ПАНСІОНІВ	158
Негоченко Віталій РЕНАТУРАЛІЗАЦІЯ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	159
Олексієв Олександр ПОДІЙВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗАХІСНИХ СПОРУД	161
Олійник Галина АРХИТЕКТУРНА ЕСТЕТИКА ЦЕРКВИ МОНАСТІРЯ СВЯТОГО ВАСИЛЯ ІЗДІЛЬНОГО В КИЄВІ: СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙ ТА МОДЕРНІЗМУ В АРХИТЕКТУРНОМУ ПРОСТОРІ	162

427

Section 1. Architecture and Urban Planning / Секція 1. Архітектура та містобудування

Навоченна Анна, здобувач наукового ступеня доктора філософії
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ, Україна)

АДАПТАЦІЯ ТА РЕНОВАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ БУДІВЕЛЬ ДЛЯ ФУНКЦІЇ ШКІЛЬНИХ ПАНСІОНІВ

Проблема. Адаптація історичних будівель для функції шкільних пансіонів є складним архітектурним та містобудівним завданням, що вимагає послідовного збереження культурної спадщини з впровадженням сучасних стандартів освіти, безпеки та комфорту. Проблема полягає у необхідності узгодження історичної цінності будівель із вільною новою функціональною програмою. Багато історичних споруд мають обмежені можливості для трансформації через вплив охорони спадщини, конструктивні особливості та обмежений простір для модернізації. Крім того, економічні аспекти реновації часто стають бар'єром для реалізації таких проєктів, оскільки потребують значних інвестицій.

Актуальність. Досліджені принципи адаптації та реновації історичних будівель для створення сучасних шкільних пансіонів, визначити ефективні архітектурно-планувальні рішення, що дозволяють зберегти культурну спадщину та забезпечити комфортне середовище для навчання і проживання учнів.

Основна мета. Збереження історичних будівель шляхом їхньої адаптації під нові функції є однією з ключових тенденцій сучасної архітектури. Шкільні пансіони, як особливий тип освітнього простору, часто використовують історичні будівлі, що дозволяє не лише зберегти культурну спадщину, але й інтегрувати її у процес навчання та виховання. Успішні приклади такої адаптації демонструють можливість гармонійного поєднання історичної архітектури та сучасних освітніх стандартів.

Будинок вчителів при The King's School у Великій Британії – успішний приклад реконструкції і добудови сучасних адиструкцій в історичному контексті. Проєкт передбачив відновлення історичних фасадів будівлі, інтеграцію сучасних житлових блоків та використання скляних галерей для збереження просторової логіки ансамблю.

Schöln Neubau у Німеччині є яскравим прикладом трансформації середньовічного замку в сучасний навчальний кампус. Зберігаючи свою історичну автентичність, будівля була адаптована для потреб навчання та проживання учнів, що створив унікальне освітнє середовище.

Fulbeck School у Великобританії також демонструє квалі адаптацію історичних будівель для освітніх цілей. Заснована у 1753 році, школа розташована в поселенні моравської церкви Фулбек у Вудсі, Західній Йоркшир. Спочатку будівлі школи використовувалися для різних цілей,

159

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХИТЕКТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ АРХИТЕКТУРИ

СЕРТИФІКАТ № 2025-134
підтверджує, що

Навоченна Анна

взяв (ла) участь у роботі IV Міжнародної науково-практичної конференції
«Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві:
до 150-річчя Олександра Вербицького»
Україна. Київ. 21–23 травня 2025 року
30 годин (1 кредит ЄКТС)

Олександр ЦУГОРКА
Ректор НАОМА

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CONSTRUCTION AND ARCHITECTURE (KNUCA)

SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL HUB FOR ARCHITECTURAL DESIGNING AND RESEARCH OF NEARLY ZERO ENERGY BUILDINGS OF KNUCA

CONFERENCE PROCEEDINGS

OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

BUILD MASTER CLASS 2025

26.11-28.11.2025 in Kyiv National University of Construction and Architecture Ukraine, Kyiv, Povitrianykh Byl avo. 31

KYIV 2025

Table listing conference papers with authors and page numbers, including titles like 'Modern Museum Facilities Buildings: Contemporary Architectural Approaches and Design Innovation' and 'Дієвий слід як проєкційно-інформаційне рішення для оптимізації управління міським розвитком'.

Принципи формування архітектурно-планувальної організації сучасних житлових пансіонів

Anna NAKONECHNA, architect* (ORCID 0009-0002-1191-0975), Oleksandr DANILOV, civil arch. design* (ORCID 0000-0002-3005-4491)

ABSTRACT

У межах проєкційно-інформаційного рішення житлових пансіонів архітектурно-планувальної організації сучасних житлових пансіонів. Основні напрямки роботи: як сформувати якість проєкційно-інформаційного рішення, забезпечити чіткість та зрозумілість, архітектурно-планувальні рішення. Додатковими напрямками роботи є: архітектурно-планувальні рішення житлових пансіонів, сучасні житлові комплекси, інтеграційність, інтеграційність із середовищем, забезпечення житлових комплексів якістю архітектурно-планувальної організації.

Ключові слова: архітектура, дизайн, дизайн, архітектура, житлові комплекси, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення.

Сучасні трансформації у сфері житла та життєвого середовища вимагають нових підходів до організації житлових комплексів. Основні напрямки роботи: як сформувати якість проєкційно-інформаційного рішення, забезпечити чіткість та зрозумілість, архітектурно-планувальні рішення. Додатковими напрямками роботи є: архітектурно-планувальні рішення житлових пансіонів, сучасні житлові комплекси, інтеграційність, інтеграційність із середовищем, забезпечення житлових комплексів якістю архітектурно-планувальної організації.

Ключові слова: архітектура, дизайн, дизайн, архітектура, житлові комплекси, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення.

Ключові слова: архітектура, дизайн, дизайн, архітектура, житлові комплекси, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення.

Ключові слова: архітектура, дизайн, дизайн, архітектура, житлові комплекси, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення.

Ключові слова: архітектура, дизайн, дизайн, архітектура, житлові комплекси, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення.

Ключові слова: архітектура, дизайн, дизайн, архітектура, житлові комплекси, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення.

Ключові слова: архітектура, дизайн, дизайн, архітектура, житлові комплекси, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення, архітектурно-планувальні рішення.

Certificate of Participant for the International Scientific and Practical Conference 'Build Master Class 2025'. Recipient: Anna NAKONECHNA. Issued by: Kyiv National University of Construction and Architecture. Includes logos of the Ministry of Education and Science of Ukraine and KNUCA, and a signature of the Vice-Rector for Science and Innovation, Oleksandr KOVALCHUK.

ДОДАТОК Г. Джерела ілюстрацій

Рис. 1.1.1 Актуальність дисертаційного дослідження (Авторська схема)

Рис. 1.1.2 Схема хронологічних змін державних нормативних актів (Авторська схема)

Рис. 1.1.3 Схема типологічних та функціональних просторових відмінностей інтернату та шкільного пансіону (Авторська схема)

Рис. 1.2.1 Схема аналізу наукових досліджень і нормативної літератури присвяченої формуванню освітнього та житлового середовища (Авторська схема)

Рис. 1.3.1 Схема еволюції архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (аркуш 1) (Авторська схема):

1. Римська мозаїка із зображенням семи мудреців («Академія Платона»). URL: <https://isaw.nyu.edu/exhibitions/time-cosmos/objects/roman-mosaic-seven> (дата звернення 18.02.2026).

2. Руїни ліцею Арістотеля (Афіни, Греція). URL: <https://www.thisisathens.org/antiquities/aristotles-lyceum> (дата звернення 18.02.2026).

3. Руїни Ступи Дхармараджіка, розташована в Таксилі (Пакистан). URL: <https://taxilamuseum.com/category/archeological-sites/> (дата звернення 18.02.2026).

4. Руїни Університету Наланда (Індія). URL: <https://www.namamidmc.com/bihar/nalanda> (дата звернення 18.02.2026).

5. Зображення Академії Цзіся в музеї Цзибо (КНР). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Jixia_Academy (дата звернення 18.02.2026).

6. «Вчитель з трьома учнями», рельєф, бл. 180-185 рр. н. е. URL: <https://www.worldhistory.org/article/2224/roman-education/> (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 1.3.1 Схема еволюції архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (аркуш 2) (Авторська схема):

1. Королівська школа: зелені ворота, нова шкільна кімната та нормандські сходи, 1855 р. URL: <https://www.kings-school.co.uk/about/history/> (дата звернення 18.02.2026).
2. Вхід до Вінчестерського коледжу та будинок начальника управління освіти. Брама зовнішнього двору. Акерманн, 1816 р. URL: <https://ajaneaustralia.wordpress.com/hampshire/winchester/winchester-college/> (дата звернення 18.02.2026).
3. Листівка: Аахенський собор, собор Святого Фойяна, 1915. URL: <https://oldthing.de/91334-AK-Aachen-Dom-St-Foillan-1915-0046352810> (дата звернення 18.02.2026).
4. Палац Арчігінназіо, Болонья, Емілія-Романья, Італія, гравюра на міді. URL: <https://www.meisterdrucke.at/kunstdrucke/Joan-Blaeu/1108059/Der-Archiginnasio-Palast,-Bologna,-Emilia-Romagna,-Italien,-Kupferstich.html> (дата звернення 18.02.2026).
5. Загальний вигляд Ітонського коледжу, бл. 1688 р. URL: <https://victorianweb.org/history/education/eton/3.html> (дата звернення 18.02.2026).
6. Гравюра на дереві: Школа Гарроу, 1862 р. URL: https://pngtree.com/freepng/harrow-school-vintage-engraving-structure-vector-history-vector_9305339.html (дата звернення 18.02.2026).
7. Гравюра: Collegium Societas Iesu Bruxellis, R. Blokhuyse Fecit, 1727 р. URL: <https://www.cartahistorica.com/our-catalogue/europe/benelux/belgium-cities/brussels-jesuit-college/> (дата звернення 18.02.2026).
8. Гравюра монастиря та костелу Бернардинів, Karl Auer, 1830-1840 pp. URL: <https://www.hroniky.com/news/view/16994-kostel-iezuitiv-u-lvovi-khram-iakyi-movchav-65-rokiv> (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 1.3.1 Схема еволюції архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (аркуш 3) (Авторська схема):

1. Die Franckeschen Stiftungen in Halle (Saale) um 1881, Wollschläger W., Nisle H., 1881. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Franckesche_stiftungen_in_halle_%28saal

e%29 - das_buch_f%C3%BCr_alle_16_%281881%29,_S._580.jpg (дата звернення 18.02.2026).

2. Світлина: Вид на Київський інститут шляхетних дівчат. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82_%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B4%D1%96%D0%B2%D1%87%D0%B0%D1%82 (дата звернення 18.02.2026).

3. Світлина: Загальний вигляд комплексу Інституту шляхетних дівчат. Хмелевський Й., початок ХХ ст.. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82_%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B4%D1%96%D0%B2%D1%87%D0%B0%D1%82 (дата звернення 18.02.2026).

4. Листівка Академія Макгроу-Хаус, Західний Ноттінгем, Поблизу Райзінг Сан, Мерленд. URL: <https://www.ebay.ca/itm/383587773450> (дата звернення 18.02.2026).

5. 3 книги: Школа Кінгс-Еджхілл 1788-1988 pp., Loomer L. S., 1988 p. URL: <https://www.doullbooks.com/product/134257/Kings-Edgehill-School-1788-1988-First-Edition> (дата звернення 18.02.2026).

6. Архівне фото: Індіанська школа-інтернат Святого Павла, заповідник Блад, Кардстон, Альберта, 1930 р. URL: <https://thefunambulist.net/magazine/04-carceral-environments/indian-residential-schools-carceral-classrooms-canada-desiree-valadares> (дата звернення 18.02.2026).

7. Зображення гуртожитку для дівчат в Індіанській промисловій школі-інтернаті Маунт-Плезант на листівці без дати. URL: <https://www.woodtv.com/news/michigan/the-trauma-of-indigenous-boarding-schools-can-government-investigations-deliver-justice/> (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 1.3.1 Схеми еволюції архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (аркуш 4) (Авторська схема):

1. Загальний вигляд Академії Філіпса в Ексетері. штат Нью-Гемпшир, США. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%96%D

(дата звернення 19.02.2026).

2. Архів Олмстеда. Академія Філіпса (Ексетер, Нью-Гемпшир). URL:

<https://www.nps.gov/places/phillips-exeter-academy.htm> (дата звернення

19.02.2026).

3. Світлина: Вид на Лісову школу у Пуці-Водиці. URL:

<https://hmarochos.kiev.ua/2017/02/15/kyivskie-shkolyi-mezhvoennogo-perioda-istoriya-i-arhitektura/> (дата звернення 19.02.2026).

4. Фото в міні-альбомі Одеси 1940 р. Музикальна школа ім. проф. Столярського.

URL: <https://old.usionline.com/petr-stoljarskij-i-ego-shkola-k-150-letiju-so-dnja-rozhdenija/> (дата звернення 19.02.2026).

5. Загальний вигляд Міжнародної школи Сент-Віктуар (поблизу Екс-ан-Провансу на пд. Франції). URL:

<https://www.internationalschoolsearch.com/listing/sainte-victoire-international-school-france> (дата звернення 19.02.2026).

6. Вища школа Akademeia у Варшаві. URL:

<https://www.archdaily.com/889061/akademeia-high-school-in-warsaw-medusagroup-studio> (дата звернення 19.02.2026).

7. Загальний вигляд Branksome Hall Asia (БНА), (о. Чеджу, Південна Корея).

URL: <https://www.ibyb.org/listing/branksome-hall-asia-republic-of-korea> (дата звернення 19.02.2026).

8. Загальний вигляд Міжнародної школи Basis, Парк-Лейн-Харбор, Китай. URL:

https://www.archdaily.com/911274/basis-international-school-park-lane-harbour-zhubo-aao?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення

19.02.2026).

Рис. 1.4.1 Порівняльно-аналітична матриця міжнародних аналогів шкільних комплексів з пансіоном (аркуш 1) (Авторська схема):

1. City of London Freeman's School. URL: https://www.archdaily.com/search/all?q=City%20of%20London%20Freemen%E2%80%99s%20School&ad_source=jv-header (дата звернення 18.02.2026).
2. Dancy House. URL: <https://www.archdaily.com/search/all?q=Dancy%20House>
3. Новий пансіон при Королівській школі. URL: https://www.archdaily.com/803299/new-boarding-accommodation-at-the-kings-school-walters-and-cohen?ad_source=search (дата звернення 18.02.2026).
4. Школа-пансіон у Німі. URL: https://www.archdaily.com/803542/boarding-school-in-nimes-mdr-architectes?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).
5. Internat Montceau Les Mines. URL: https://www.archdaily.com/516151/internat-montceau-les-mines-x-to-architectes?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).
6. Two residential buildings, a boarding school and an activity centre. URL: https://www.archdaily.com/872884/two-residential-buildings-a-boarding-school-and-an-activity-centre-bunq-architectes?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).
7. Dormitory Mariatal. URL: <https://www.archiweb.cz/en/b/zvlastni-internatni-skola-mariatal-landessonderschule-mit-internat-mariatal> (дата звернення 18.02.2026).
8. Mountain School. URL: <https://www.mountainschool.org/> (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 1.4.1 Порівняльно-аналітична матриця міжнародних аналогів шкільних комплексів з пансіоном (аркуш 2) (Авторська схема):

9. The Mann School – White Flower Hall. URL: https://www.archdaily.com/958480/the-mann-school-nil-white-flower-hall-envisage?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

10. Whittle School and Studios Suzhou. URL: https://www.archdaily.com/1011432/whittle-school-and-studios-suzhou-perkins-eastman?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).
11. Basis International School Park Lane Harbour. URL: https://www.archdaily.com/911274/basis-international-school-park-lane-harbour-zhubo-aa0?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).
12. Школа у Сучжоу. URL: https://www.archdaily.com/522494/suzhou-school-brearley-architects-urbanists?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).
13. Jinseki International School (JINIS). URL: <https://jinis.jp/en/school/> (дата звернення 18.02.2026).
14. Branksome Hall Asia. URL: <https://www.branksome.asia/> (дата звернення 18.02.2026).
- 15.1. Black Rhino Academy. URL: <https://nleworks.com/case/black-rhino-academy-dormitories/#:~:text=Black%20Rhino%20Academy%20is%20a%20primary%20and,the%20school%20is%20surrounded%20by%20rich%20natural> (дата звернення 18.02.2026).
- 15.2. Black Rhino Academy. URL: https://www.archdaily.com/942217/black-rhino-academy-nle?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 1.4.2 LB Landry High School; Науково-математична школа Північної Кароліни (NCSSM); Pickering College; College Alpin Beau Soleil; Black Rino Academy; The Mountain School; Jinseki International School:

- 1.1. LB Landry High School Новий Орлеан, США. URL: <https://www.eskewdumezripple.com/landry-walker-high-school.html> (дата звернення 19.02.2026).
- 1.2. LB Landry High School Новий Орлеан, США. URL: <https://www.google.com/maps/place/L.B.+LANDRY+HIGH+SCHOOL/@29.9425495,->

90.0414199,18z/data=!4m6!3m5!1s0x8620a64c54ff99f5:0x641b7c4fcbbb2c92!8m2!3d29.9428184!4d-

90.040207!16s%2Fg%2F11bw67pft?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMi4wIKXMDSoASAFQAw%3D%253 (дата звернення 19.02.2026).

2.1. Науково-математична школа Північної Кароліни (NCSSM), Моргантон, штат Північна Кароліна. URL: <https://www.ncssm.edu/about> (дата звернення 19.02.2026).

2.2. Науково-математична школа Північної Кароліни (NCSSM), Моргантон, штат Північна Кароліна. URL: <https://www.google.com/maps/place/North+Carolina+School+of+Science+and+Math+-+Morganton/@35.7305869,->

81.6876285,17z/data=!4m6!3m5!1s0x8850d13f7069a379:0xfea677d79fcd74eb!8m2!3d35.7305306!4d-

81.6862142!16s%2Fg%2F11k8vg0cxn?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMi4wIKXMDSoASAFQAw%3D%3D (дата звернення 19.02.2026).

3. The Presbyterian Ladies' College Сідней, Австралія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0 (дата звернення 19.02.2026).

4.1. Коледж Pickering агломерації Торонто, Онтаріо. URL: <https://www.flickr.com/photos/57156785@N02/6061200337> (дата звернення 19.02.2026).

4.2. Коледж Pickering агломерації Торонто, Онтаріо. URL: <https://www.google.com/maps/place/Pickering+College/@44.046713,-79.454294,17z/data=!3m1!4b1!4m6!3m5!1s0x882ad21415ba58e5:0x33242756820a3bff!8m2!3d44.04670> (дата звернення 19.02.2026).

5.1. Комплекс College Alpin Beau Soleil Швейцарія. URL: <https://bngroup.org/project/college-alpin-international-beau-soleil-ukr/> (дата звернення 19.02.2026).

5.2. Комплекс College Alpin Beau Soleil Швейцарія. URL: <https://www.google.com/maps/place/Coll%C3%A8ge+Alpin+Beau+Soleil/@46.2992475,7.050654,18z/data> (дата звернення 19.02.2026).

6.1. Black Rhino Academy (Танзанія). URL: <https://metropolismag.com/projects/black-rhino-academy-nle-kunle-adeyemi/> (дата звернення 19.02.2026).

6.2. Black Rhino Academy (Танзанія). URL: https://www.google.com/maps/place/Black+Rhino+Academy+-+International+School/@-3.328643,35.4986665,11.33z/data=!4m6!3m5!1s0x18343e756a960be9:0x7bae80a79c2e34a6!8m2!3d-3.3264185!4d35.652008!16s%2Fg%2F11f04mytds?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMi4wIKXMDSOASAFQA (дата звернення 19.02.2026).

7.1. The Mountain School (США). URL: <https://www.mountain-school.org/contact-visit> (дата звернення 19.02.2026).

7.2. The Mountain School (США). URL: https://www.google.com/maps/place/The+Mountain+School+of+Milton+Academy/@43.9531991,-72.3401791,17.28z/data=!4m6!3m5!1s0x4cb4e77d096e3613:0x8a5d15a897adc24!8m2!3d43.9543258!4d-72.3360153!16s%2Fg%2F11vb2_hfvv?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMi4wIKXMDSOASAFQAw%3D%3D (дата звернення 19.02.2026).

8.1. Jinseki International School (JINIS) Японія. URL: <https://jinis.jp/en/> (дата звернення 19.02.2026).

8.2. Jinseki International School (JINIS) Японія. URL: [https://www.google.com/maps/place/Jinseki+International+School+\(JINIS\)%EF%BС%9A%E7%A5%9E%E7%9](https://www.google.com/maps/place/Jinseki+International+School+(JINIS)%EF%BС%9A%E7%A5%9E%E7%9) (дата звернення 19.02.2026).

Рис. 1.4.3 Phillips Exeter Academy; кампус Bella Vista; Interlochen Arts Academy; Sainte Victoire International School; Leysin American School; Тиврівський науковий ліцей; The Mountain School:

- 1.1. Phillips Exeter Academy (США). URL: <https://jobs.chronicle.com/employer/d57f7a18-0f4f-4c7a-b512-4e2b8f703dd7/phillips-exeter-academy> (дата звернення 19.02.2026).
- 1.2. Phillips Exeter Academy (США). URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Phillips_Exeter_Academy (дата звернення 19.02.2026).
2. Аргономічний кампус Bella Vista (Болівія). URL: https://estudiopalma.cl/boarding_house (дата звернення 19.02.2026).
3. Interlochen Arts Academy (США). URL: <https://www.cornerstone-arch.com/the-music-center-at-interlochen-center-for-the-arts> (дата звернення 19.02.2026).
4. École de Lavigny (Швейцарія). URL: <https://www.bunq.ch/projets/deux-immeubles-de-logements-a-lavigny/> (дата звернення 19.02.2026).
- 5.1. Sainte Victorie International School (Франція). URL: <https://www.ibyb.org/listing/sainte-victoire-international-school-france> (дата звернення 19.02.2026).
- 5.2. Sainte Victorie International School (Франція). URL: <https://www.svis.fr/our-school/overview> (дата звернення 19.02.2026).
- 6.1. Leysin American School (LAS) (Швейцарія). URL: <https://www.boardingschoolreview.com/leysin-american-school-in-switzerland-las-profile> (дата звернення 19.02.2026).
- 6.2. Leysin American School (LAS) (Швейцарія). URL: <https://world-study.ua/uk/secondary-education/switzerland/leysin-american-school/> (дата звернення 19.02.2026).
7. Тиврівський науковий лицей (Вінницька область). URL: <http://tivrovlicey.com.ua/history.html> (дата звернення 19.02.2026).
- 8.1. Stratton Mountain School. URL: <https://www.gosms.org/admissions/visit-our-campus> (дата звернення 19.02.2026).
- 8.2. Stratton Mountain School. URL: <https://www.linkedin.com/school/stratton-mountain-school/> (дата звернення 19.02.2026).

Рис. 1.4.4 Класифікація шкільного комплексу з пансіоном (Авторська схема)

Рис. 1.4.5 Класифікація шкільного пансіону (Авторська схема)

Рис. 2.1.1 Схема комплексної методики дослідження функціональних, планувальних, композиційних особливостей шкільних пансіонів (Авторська схема)

Рис. 2.2.1 Фактори, що впливають на розташування та об'ємно-просторову організацію шкільних пансіонів (Авторська схема)

Рис. 2.3.1 Містобудівні моделі планувальної організації комплексу споруд загальноосвітніх шкіл з пансіоном (Авторська схема)

Рис. 2.3.2 Схема генеральних планів містобудівних моделей розміщення шкільного пансіону (Авторська схема)

Рис. 2.4.1 Схема функціонально-планувальної організації шкільних пансіонів (Авторська схема)

Рис. 3.1.1 Принципи архітектурно-планувальної організації шкільних пансіонів (Авторська схема)

Рис. 3.1.2 Типи планувальної організації житлових блоків пансіону (Авторська схема)

Рис. 3.1.3 Варіанти формування просторової організації шкільних пансіонів на основі гурткової планувальної організації (Авторська схема)

Рис. 3.2.1 Прийоми формування архітектурно-просторової структури шкільних пансіонів (Авторська схема)

Рис. 3.2.2 Прийоми формування житлових блоків (гуртків), прийом формування модульної об'ємно-просторової структури, прийом формування відкритих рекреаційних просторів (дворів) (Авторська схема)

Рис. 3.3.1 Підходи до формування сучасних шкільних двориків та майданчиків (аркуш 1) (Авторська схема):

1. Courtyard kindergarden. URL: <https://www.archdaily.com/905754/mad-architects-begin-construction-on-floating-kindergarten-above-historic-beijing->

[courtyard?ad_source=search&ad_medium=projects_tab&ad_source=search&ad_medium=search_result_all](https://www.archdaily.com/courtyard?ad_source=search&ad_medium=projects_tab&ad_source=search&ad_medium=search_result_all) (дата звернення 18.02.2026).

2. French International School. URL: https://www.archdaily.com/912635/french-international-school-henning-larsen-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

3. The garden of the Silhouettes. URL: https://www.archdaily.com/521274/the-garden-of-the-silhouettes-esculpir-el-aire?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

4. Special education school. URL: https://www.archdaily.com/905999/special-education-school-architectural-design-and-research-institute-of-scut-taozhi-studio?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 3.3.1 Підходи до формування сучасних шкільних двориків та майданчиків (аркуш 2) (Авторська схема)

5. Sparkletots preschool by PAP Community Foundation. URL: https://www.archdaily.com/917338/sparkletots-preschool-by-pap-community-foundation-laud-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

6. Skaterbourggade day care centre. URL: https://www.archdaily.com/6987/skanderborggade-day-care-centre-dorte-mandrup?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

7. Chrysalis childcare centre. URL: https://www.archdaily.com/616502/chrysalis-childcare-centre-collingridge-and-smith-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

8. Hongling experimental primary school. URL: https://www.archdaily.com/926560/hongling-experimental-primary-school-o-office-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 3.3.2 Dyson Institute of Engineering and Technology; Tietgen Dormitory:

1. Dyson Institute of Engineering and Technology. URL: https://www.archdaily.com/919886/dyson-institute-of-engineering-and-technology-wilkinsoneyre?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

2. Tietgen Dormitory. URL: https://www.archdaily.com/474237/tietgen-dormitory-lundgaard-and-tranberg-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 3.3.3 Схеми рівнів просторової належності та соціальної взаємодії у шкільному пансіоні (Авторська схема)

Рис. 3.3.4 Operación entre apartamentos; Oneness & Otherness Apartment:

1. Operación entre apartamentos. URL: <https://www.archdaily.cl/cl/995354/operacion-entre-apartamentos-natura-futura-arquitectura> (дата звернення 18.02.2026).

2. Oneness & Otherness Apartment. URL: https://www.archdaily.com/999495/oneness-and-otherness-apartment-shiran-ishay?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 3.3.5 Архітектурно-художні та композиційні особливості шкільних пансіонів (Авторська схема)

Рис. 3.4.1 Схеми апробації результатів дисертаційного дослідження в дипломному проектуванні (аркуш 1):

1. Дипломний проєкт на тему: «Освітній комплекс з пансіоном у Васильківському районі, Київської області», автор Наконечна Анна.

2. Дипломний проєкт на тему: «Шкільний пансіон на 50 місць у Дарницькому районі міста Києва», автор Поторак Софія. URL: <http://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/911> (дата звернення 18.02.2026).

Рис. 3.4.1 Схеми апробації результатів дисертаційного дослідження в дипломному проектуванні (аркуш 2):

1. Дипломний проєкт на тему: «Шкільний пансіон на 150 місць у житловому комплексі Дарницького району міста Києва», автор Селецька Наталія. URL:

<http://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/680> (дата звернення 18.02.2026).

2. Дипломний проєкт на тему: «Пансіон при школі мистецького спрямування у Подільському районі міста Київ», автор Слободенюк Світлана. URL: <http://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/679> (дата звернення 18.02.2026).